

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
Τμήμα Γεωγραφίας

**ΑΠΟΠΕΙΡΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΟΠΟΙΗΣΗΣ – ΕΜΠΟΔΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ – ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΝΟΜΟΥ ΛΑΚΩΝΙΑΣ**

Πτυχιακή εργασία του Δημητρίου Κούβαρη

Αθήνα, Ιούνιος 2004

ΠΤΥ
ΚΟΥ

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Αρ. Κτημ:

Αρ. Εισαγ:

Κωδ. Εγγραφής:

Ταξινόμ. Αριθμ:

13.046

10022

ΠΤΥ 607

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
1. Η ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ	2
1.1. Η ΕΡΕΥΝΑ	2
1.2. ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ	3
2. Η ΜΕΘΟΔΟΣ	4
2.1. Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ ΜΟΥ	4
2.2. Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ ΜΟΥ	5
2.3. Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ ΜΟΥ	6
2.4. Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ ΜΟΥ	7
2.5. Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ ΜΟΥ	8
2.6. Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ ΜΟΥ	9
2.7. Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ ΜΟΥ	10
2.8. Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ ΜΟΥ	11
2.9. Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ ΜΟΥ	12
2.10. Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ ΜΟΥ	13
2.11. Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ ΜΟΥ	14
2.12. Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ ΜΟΥ	15
3. ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ	16
3.1. ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ	16
3.2. ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ	17
3.3. ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ	18
3.4. ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ	19
3.5. ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ	20
4. Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ ΜΟΥ	21
4.1. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ ΜΟΥ	21
4.2. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ ΜΟΥ	22
4.3. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ ΜΟΥ	23
4.4. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ ΜΟΥ	24
4.5. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ ΜΟΥ	25

Πίνακας περιεχομένων

Πίνακας περιεχομένων.....	i
Πρόλογος.....	iv
Περίληψη.....	vi
Abstract.....	viii
1. Εισαγωγή	1
2. Περιφερειοποίηση και γεωγραφικός χώρος	3
2.1. Βασικές έννοιες.....	3
2.1.1. Περιφερειοποίηση.....	3
2.1.2. Περιφερισμός.....	3
2.1.3. Περιφέρεια.....	4
2.2. Συστήματα περιφερειών	7
2.2.1. «Τυπικές» Περιφέρειες	7
2.2.2. «Λειτουργικές» Περιφέρειες	8
2.3. Τυπολογίες περιφερειοποίησης στην Ευρώπη.....	9
2.3.1. Εισαγωγή	9
2.3.2. Μεγάλη Βρετανία.....	10
2.3.3. Γερμανία.....	11
2.3.4. Δανία	13
2.3.5. Γαλλία.....	15
2.3.6. Βέλγιο	17
2.3.7. Ιταλία.....	19
2.3.8. Ισπανία	20
2.3.9. Η δυναμική των εξελίξεων	21
2.3.10. Οι Σύγχρονοι Τύποι Περιφερειοποίησης	23
2.3.11. Περιφερειοποίηση ως πολιτική της ΕΕ.....	28
2.3.12. Συμπεράσματα	29
3. Υπάρχει εναλλακτική προσέγγιση ;.....	31
3.1. Ανάπτυξη και ερμηνεία μεθόδου προσπελασιμότητας.....	31
3.2. Οι ηλικιωμένοι - συνταξιούχοι	34
3.3. Τα παιδιά και οι νέοι	37
3.4. Οι γυναίκες – νοικοκυρές	38
3.5. Στόχοι – Προτάσεις.....	39
4. Περιφερειοποίηση στον ελληνικό χώρο	41
4.1. Οργανωμένες προσπάθειες περιφερειοποίησης ειδικά για τον αγροτικό χώρο από το 1970 έως σήμερα.....	42
4.2. Πρόγραμμα «Ανοικτές Πόλεις».....	43
4.3. Πρόγραμμα «Αναπτυξιακοί Σύνδεσμοι»	43
4.4. Πρόγραμμα «Συμβούλια Περιοχής».....	44
4.5. Πρόγραμμα «Ιωάννης Καποδίστριας».....	44

4.6. Κριτική των προσπαθειών αναβάθμισης του ελληνικού αγροτικού χώρου από το 1970 έως σήμερα	45
5. Η περίπτωση του νομού Λακωνίας.....	47
5.1. Διαθέσιμοι φυσικοί πόροι και φυσικά ή ιστορικά χαρακτηριστικά	47
5.2. Ηλικιακή, εκπαιδευτική και κοινωνική διάρθρωση του ανθρώπινου δυναμικού..	48
5.3. Υπάρχουσες και αναγκαίες υποδομές.....	51
5.3.1. Τομέας εκπαίδευσης	51
5.3.2. Τομέας Υγείας.....	53
5.3.3. Τομέας Πρόνοιας.....	54
5.3.4. Τομέας Διοίκησης.....	54
5.3.5. Τομέας Αθλητισμού.....	55
5.3.6. Τομέας Πολιτισμού.....	56
5.4. Προσπελασιμότητα	57
5.5. Οικιστικές μεταρρυθμίσεις στο νομό Λακωνίας από το 1980 μέχρι σήμερα.....	60
5.5.1. Οι «Ανοικτές Πόλεις».....	60
5.5.2. Οι «Αναπτυξιακοί Σύνδεσμοι»	61
5.5.3. Πρόγραμμα «Συμβούλια Περιοχής»	62
5.5.4. Πρόγραμμα «Ιωάννης Καποδίστριας».....	62
5.6. Εφαρμογή του προγράμματος Ιωάννη Καποδίστρια στο νομό Λακωνίας.....	62
6. Χαρακτηριστικά των Ο.Τ.Α και τοπική δυναμική.....	65
6.1. Δήμος Σπάρτης	65
6.2. Δήμος Ανατολικής Μάνης.....	66
6.3. Δήμος Ασωπού	67
6.4. Δήμος Βοιών	67
6.5. Δήμος Γερónθρων	68
6.6. Δήμος Γυθείου	68
6.7. Δήμος Έλους.....	69
6.8. Δήμος Ζάρακα	70
6.9. Δήμος Θεραπνών	71
6.10. Δήμος Κροκεών	71
6.11. Δήμος Μολάων	72
6.12. Δήμος Μονεμβασίας.....	72
6.13. Δήμος Μυστρά.....	73
6.14. Δήμος Νιάτων	74
6.15. Δήμος Οινούντος	74
6.16. Δήμος Οιτύλου.....	75
6.17. Δήμος Πελλάνας	76
6.18. Δήμος Σκάλας	76
6.19. Δήμος Σμύνους	77
6.20. Δήμος Φαρίδος.....	78
6.21. Κοινότητα Ελαφονήσου.....	78
6.22. Κοινότητα Καρυών	79
6.23. Συμπεράσματα	79
7. Υιοθέτηση της μεθόδου της προσπελασιμότητας για την επαναπεριφερειοποίηση του Ν. Λακωνίας σε επίπεδο Ο.Τ.Α.....	81
7.1. Περιληπτική περιγραφή της μεθόδου	81

7.2. Ανάπτυξη της μεθόδου	82
7.3. Εξήγηση χαρτών	87
7.3.1. Υπολογισμός χρονικής απόστασης	88
7.4. Συμπεράσματα σύνθετων δεικτών	88
8. Πρόταση χάραξης νέων διοικητικών ορίων στους Ο.Τ.Α του Ν. Λακωνίας	91
8.1. Ανάλυση χάρτη πρότασης χάραξης νέων διοικητικών ορίων	91
8.2. Νεοσύστατοι Ο.Τ.Α βάσει της πρότασης λειτουργικών ενοτήτων	92
8.2.1. Ο.Τ.Α με αναλλοίωτα διοικητικά όρια & υψηλούς δείκτες προσπελασιμότητας	92
8.2.2. Ο.Τ.Α με αναλλοίωτα διοικητικά όρια & χαμηλούς δείκτες προσπελασιμότητας	93
8.2.3. Ο.Τ.Α με αλλαγές στα διοικητικά τους όρια	93
Συμπεράσματα	96
Βιβλιογραφία	99
Internet Sites	102

προσπελασιμότητα και ανακατανομή στόχων είναι η διαμεριστική λειτουργία των Ο.Τ.Α από τους παλαιούς.

Επίσης, οι ενδιαφερόμενοι για ομάδα στόχων οι οποίοι διαθέτουν την απαραίτητη τις τεχνικές επιχειρητική γνώση. Πρώτη από όλους επιχειρησιακή θέση των κ. Π.Μ. Αββαζοπούλου, επίκουρο καθηγητή του τμήματος Γεωγραφίας και Χαρτογραφίας Πανεπιστημίου και επιβλέποντα καθηγητή της εργασίας για την επίτευξη της και επί κεφαλής της επιτελείδας.

Παραστάς επίσης το μέλη της τριμελούς επιτροπής, καθηγητές κ. Σ. Χατζηαργυρίου και κ. Κ. Χαλκιά με το επιστημονικό τους ενδιαφέρον.

Σημαντική ήταν η βοήθεια που μου προσέφερε και ο νομάρχης Λακωνίας κ. Π. Φαφάρας καθώς και ο υπεύθυνος της νομαρχίας κ. Π.Χ. Καυλογεωργίου παρέχοντας μου τις απαραίτητες πληροφορίες.

Ευχαριστώ επίσης τους υπαλλήλους των υπηρεσιών Εσωτερικών Υπηρεσιών Διοίκησης και Αποκέντρωσης (Υ.Π.Α.Δ.Α) και Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (Υ.Π.Ε.Χ.Ο.Δ.Ε.) και με ταχύνει μου παραγράφουν όσες πληροφορίες και έγγραφα τους έζησα.

Ειδικευτικές σημειώσεις για την εκπόνηση αυτής της εργασίας ήταν και τα διπλά που προμήθευσε από τον Οργανισμό Κτηματολογίου και Χαρτογραφίας της Ελλάδας (Ο.Κ.Χ.Ε.) και περιελάμβανε τα ψηφιακά υποβλήματα του οριστικού δικτύου του νομού Λακωνίας.

Πρόλογος

Ο τίτλος της παρούσης πτυχιακής εργασίας έχει ως τίτλο «Απόπειρες περιφερειοποίησης – Εμπόδια και προοπτικές ανάπτυξης: Περίπτωση Νομού Λακωνίας». Το θέμα της εργασίας πραγματεύεται το ζήτημα της οργάνωσης του χώρου μέσω της μεθόδου της περιφερειοποίησης. Σκοπός της συγκεκριμένης μελέτης είναι να προταθεί μια νέα μέθοδος χάραξης των διοικητικών ορίων των Ο.Τ.Α του νομού Λακωνίας, μιας περιοχής που βάλλεται από ποικίλα προβλήματα αναπτυξιακής φύσεως. Η προβληματική εικόνα που παρουσιάζει ο νομός – τον οποίο και γνωρίζω καλά καθώς αποτελεί τον τόπο καταγωγής μου - είναι οι λόγοι που με ώθησαν να ασχοληθώ με το συγκεκριμένο θέμα. Η προσέγγιση που ακολουθείται αποτελεί μια προσπάθεια εφαρμογής του εργαλείου της προσπελασιμότητας, και αντικειμενικός στόχος είναι η δημιουργία νέων λειτουργικότερων Ο.Τ.Α από τους τωρινούς.

Επιθυμώ να ευχαριστήσω μια ομάδα ατόμων, οι οποίοι συνέβαλαν στην αποπεράτωση της παρούσας πτυχιακής εργασίας. Πρώτον από όλους ευχαριστώ θερμά τον κ. Π.Μ. Δελλαδέτσημα, επίκουρο καθηγητή του τμήματος Γεωγραφίας του Χαροκόπειου Πανεπιστημίου και επιβλέποντα καθηγητή της εργασίας, για την αμέριστη ηθική και επιστημονική του συμπαράσταση.

Ευχαριστώ επίσης, τα μέλη της τριμελούς επιτροπής, καθηγητές κ. Κ. Χατζημιχάλη και κ. Κ. Χαλκιά για το επιστημονικό τους ενδιαφέρον.

Σημαντική ήταν η βοήθεια που μου προσέφερε και ο νομάρχης Λακωνίας κ. Π. Φούρκας, καθώς και ο υπάλληλος της νομαρχίας κ. Π.Χ. Κουλογεωργίου, παρέχοντας μου ότι πληροφορίες επιθυμούσα.

Ευχαριστώ επίσης, τους υπαλλήλους των υπουργείων Εσωτερικών Δημοσίας Διοίκησης και Αποκέντρωσης (Υ.Εσ.Δ.Δ.Α) και Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε), που με ευγένεια μου παραχώρησαν όσες πληροφορίες και έγγραφα τους ζήτησα.

Καθοριστικής σημασίας για την εκπόνηση τούτης της εργασίας ήταν και το υλικό που προμηθεύτηκα από τον Οργανισμό Κτηματολογίου και Χαρτογραφίσεων Ελλάδος (Ο.Κ.Χ.Ε), που περιελάμβανε το ψηφιακό υπόβαθρο του οικιστικού δικτύου του νομού Λακωνίας.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον συμφοιτητή μου κ. Γ. Δαβελά, ο οποίος με καθοδήγησε στην δημιουργία των χαρτογραφικού υλικού, μέσω του προγράμματος Arc View.

Στην παρούσα εργασία, γίνεται αρχικά μια αναφορά στις έννοιες της περιφερειακής και της χωροταξικής όρασης να γίνει ξεκάθαρη η διαφορά που τις χαρακτηρίζει. Έπειτα, αναλύονται οι έννοιες της περιφέρειας, και απεικονίζεται βραχεία ιστορία χωρικής αναφοράς. Στη συνέχεια γίνεται περιγραφή των δύο πιο σημαντικών χωρικών στοιχείων στην γεωγραφική περιφερειολογία (περιφερειακότητα) ως προς τις ειδικότητες περιφέρειας. Ακολουθεί μια αναφορά σε τυπολογικές περιφερειακές και λειτουργικές ομάδες της Ευρωπαϊκής Ένωσης έτσι ώστε να υπάρχει διασυνδυαστικό χαρακτήρα με το οποίο πραγματοποιείται μέχρι σήμερα στην Ελλάδα γεωγραφική ανάλυση των δύο αντίστοιχων οραμάτων, της περιφερειακής και της χωρικής, μιας οραματικής προέγερσης της δυναμικής που έδωσε την σύγχρονη χωρική περιφερειολογία.

Στο κεφάλαιο 2, τίθεται το πρόβλημα αν υπάρχει αλληλεπίδραση ανάμεσα στην βελτιστοποίηση της διαχείρισης περιφερειακής. Η μελέτη αναδεικνύει τις προεκτασιακές απαιτήσεις όπως το πιο σύγχρονο εργαλείο για την προεργασία περιφερειολογίας να είναι αυτή η μέθοδος που αναλύεται στη συνέχεια ο ορισμός. Η έρευνα που γίνεται αφορά στο βαθμό προεργασισμένης των χωρικών και χωροταξικών λειτουργιών ομάδες οι οποίες χαρακτηρίζονται από τη χωρική οραματική προέγερση ή και ότι το στοιχείο της προέγερσης για αυτές είναι ιδιαίτερα σημαντικό. Αυτές οι ομάδες είναι οι ομάδες και οι νέες, οι γενικές - λειτουργικές ομάδες και οι ειδικές.

Προσπαθώντας να απεικονισθεί η προεργασία των ομάδων - στόχων στην περιοχή μελέτης αυτής της εργασίας, δηλαδή το νομό Λακωνίας επιχειρείται μια ανάλυση στο κεφάλαιο 3, που οργανώνεται προεργασία περιφερειακής και χωρικής οραματικής χάρων (ή χωρική μελέτη σε αυτήν περίπτωση) που έχουν πραγματοποιήσει μέχρι σήμερα στην Ελλάδα.

Στο κεφάλαιο 4 γίνεται μια απογραφή του πλαισίου του νομού Λακωνίας με τις δημογραφικά - κοινωνικά - οικονομικά χαρακτηριστικά της περιοχής και τις υπάρχουσες τεχνικές και τις κοινωνικές υποδομές στους τομείς της εκπαίδευσης, υγείας, κίνησης, διακίνησης, σιδηροδρομικού και πολιτισμού καθώς και τον αποτελεσματικό τρόπο διαχείρισης περιφερειακής που έχουν εφαρμοστεί στην περιοχή.

Περίληψη

Στην παρούσα εργασία, γίνεται αρχικά μια αναφορά στις έννοιες της περιφερειοποίησης και του περιφερισμού, ώστε να γίνει ξεκάθαρη η διαφορά που τις χαρακτηρίζει. Έστερα, αναλύεται η έννοια της περιφέρειας, που αποτελεί τη βασική χωρική ενότητα αναφοράς. Στη συνέχεια γίνεται περιγραφή των δύο πιο εύχρηστων και συνάμα εύστοχων τύπων για τη χάραξη περιφερειών (περιφερειοποίηση), τις τυπικές και τις λειτουργικές περιφέρειες. Ακολουθεί μια αναφορά σε τυπολογίες περιφερειοποίησης από παραδείγματα χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης έτσι ώστε να υπάρξει ένα συγκριτικό υπόβαθρο με το τι έχει πραγματοποιηθεί μέχρι σήμερα στον Ελληνικό χώρο. Οι σχέσεις τριβής των δύο αντίπαλων εννοιών, της περιφερειοποίησης και του περιφερισμού, μας οδηγεί στην προσέγγιση της δυναμικής που διέπει την σύγχρονη ευρωπαϊκή πραγματικότητα.

Στο κεφάλαιο 3, τίθεται το ερώτημα αν υπάρχει εναλλακτική λύση για την βελτιστοποίηση της διαδικασίας περιφερειοποίησης. Η μέθοδος ανάλυσης της προσπελασιμότητας, αποτελεί ίσως το πιο σύγχρονο εργαλείο για τον προσδιορισμό περιφερειών και είναι αυτή η μέθοδος που αναλύεται στη συγκεκριμένη ενότητα. Η έμφαση που δίνεται αφορά στο βαθμό προσπελασιμότητας που έχουν τρεις συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες οι οποίες χαρακτηρίζονται από τη «φυσική» αδυναμία πρόσβασης ή/ και ότι το στοιχείο της πρόσβασης για αυτές είναι ιδιαίτερα σημαντικό. Αυτές οι ομάδες, είναι τα παιδιά και οι νέοι, οι γυναίκες – νοικοκυρές και τέλος οι ηλικιωμένοι.

Προτού, γίνει εξέταση του επιπέδου προσπελασιμότητας των ομάδων – στόχου στην περιοχή μελέτης αυτής της εργασίας, δηλαδή το νομό Λακωνίας, επιχειρείται μια περιγραφή στο κεφάλαιο 4, των οργανωμένων προσπαθειών περιφερειοποίησης του αγροτικού κυρίως χώρου (η περιοχή μελέτης σε αυτόν εντάσσεται), που έχουν πραγματοποιηθεί μέχρι σήμερα στην Ελλάδα.

Στο κεφάλαιο 5, γίνεται μια σκιαγράφηση του προφίλ του νομού Λακωνίας, με τα δημογραφικά – κοινωνικά – οικονομικά χαρακτηριστικά της περιοχής και τις υπάρχουσες τεχνικές και τις κοινωνικές υποδομές στους τομείς της εκπαίδευσης, υγείας, πρόνοιας, διοίκησης, αθλητισμού και πολιτισμού, καθώς και των αντίστοιχων προγραμμάτων περιφερειοποίησης που έχουν εφαρμοστεί στην περιοχή.

Στο κεφάλαιο 6, γίνεται μια λεπτομερέστερη αναφορά στο προφίλ των σημερινών Ο.Τ.Α του νομού.

Στο 7^ο κεφάλαιο ξετυλίγεται η μέθοδος περιφερειοποίησης που αφορά στην περιοχή μελέτης βάσει του κριτηρίου της προσπελασιμότητας, αξιολογώντας τα αποτελέσματα που προκύπτουν.

Τέλος, στο 8^ο κεφάλαιο, γίνεται μια νέα πρόταση για αλλαγή των ορίων των Ο.Τ.Α της περιοχής, με την δημιουργία νέων Ο.Τ.Α πιο λειτουργικών και βιώσιμων από τους τωρινούς και εν συνεχεία εξάγονται χρήσιμα συμπεράσματα για την υποστήριξη της εν λόγω πρότασης.

Abstract

The first part of the thesis (chapter 2) consists of an extensive elaboration on concepts like regionalisation and regionalism in order to identify their differences and use in the context of this work. Subsequently the notion of the “periphery” is being analyzed since it constitutes the spatial unit of focal analytical and policy importance for our research exercise. Emphasis is then given to the notions of typical and functional regions. Whilst, the work in turn concentrates on the elaboration and study regionalisation experiences deriving from individual European countries. This allows to place the Greek paradigm into a broader European comparative setting. The end of the chapter involves the reading of the current regionalism dynamics in Europe viewed as an interplay between regionalism and regionalisation.

Chapter 3 addresses the question of whether there could be an alternative regionalisation process for the definition of more functional and operational spatial administrative units and argues that this could be derived from the: accessibility analysis. This to our view is a highly innovative methodology for servicing this purpose and constitutes our main concern here. Emphasis is given to the accessibility issue with respect to three target social–population groups: children, women and elderly. The chapter also involves a critical evaluation of the regionalisation programmes that have been proposed for the region and/or have been implemented in Greece and in the study region (Region or Prefecture of Lakonia) in particular.

Chapter 4 involves an analysis of the socio-economic dynamics of the study area: The Region of Lakonia. It then concentrates on the analysis of the available social and technical infrastructure (in education, healthcare, administration, culture), while in addition elaborates on the regionalisation programmes for the region.

Chapter 6 concentrates on a detailed examination of the conditions faced by each individual municipality under the current circumstances.

The next chapter (chp.7) is the actually the application of the accessibility methodology in the region of Lakonia.

Finally chapter 8 involves an alternative regionalisation proposal leading to more functional and operational administrative units.

1. Εισαγωγή

Η έννοια της περιφερειοποίησης που αποτελεί και τον ακρογωνιαίο λίθο αυτής της εργασίας, δύσκολα ορίζεται και κυρίως δύσκολα ερμηνεύεται. Εμπεριέχει πολιτική, οικονομία, ιδεολογία και το κυριότερο ιστορία. Αποτελεί βασική αναλυτική πτυχή όσον αφορά στο ζήτημα της συγκρότησης και της οργάνωσης του χώρου και απασχόλησε και εξακολουθεί να απασχολεί την ελληνική πραγματικότητα σε επίπεδο ανάλυσης και πολιτικής και όχι μόνο. Οι διάφορες απόπειρες περιφερειοποίησης που κατά καιρούς έχουν γίνει στηρίχθηκαν σε πολυποίκιλα κριτήρια και μπορεί κανείς να ισχυρισθεί ότι σε γενικές γραμμές έχουν αποκλίνει του αρχικούς τους στόχους. Το κυριότερο έχουν αποκλίνει από τη θέσπιση νέων σχέσεων στο χώρο που να καλύπτουν τις ανάγκες του τοπικού πληθυσμού σε σχέση με τη απασχόληση, τις προσφερόμενες υπηρεσίες, την αναψυχή, το περιβάλλον κτλ.

Θεωρούμε επομένως ότι ειδικά για τον Ελληνικό χώρο υπάρχει ανάγκη διατύπωσης μιας νέας μεθόδου που να λαμβάνει υπόψη μια μεγάλη ποικιλία από κριτήρια που να αφορούν άμεσα τις ανθρώπινες ανάγκες και να μην αποτελούν απλά τεχνικές, διοικητικές ή πολιτικές αποφάσεις χάραξης ορίων.

Πεποίθηση είναι ότι η μέθοδος της προσπελασιμότητας και η συνακόλουθη διαμόρφωση λειτουργικών περιφερειών, αποτελεί το πλέον ιδανικό πεδίο ανάπτυξης αναλυτικών και πολιτικών προσεγγίσεων, που να οδηγούν στην άρση των υφιστάμενων αδιεξόδων (Moseley, 1979).

Με την κατασκευή δεικτών προσπελασιμότητας, που περιγράφεται ο βαθμός προσπέλασης που έχει μια ομάδα – στόχος σε μια υπηρεσία (χρονική απόσταση, χωρική απόσταση, επίπεδο εξυπηρέτησης, ευκολία στην πρόσβαση κτλ), επιτυγχάνεται η γνώση για την επαρκή ή μη κάλυψη των καθημερινών αναγκών του πληθυσμού μιας περιοχής, κριτήριο που συμβάλλει αποφασιστικά και στην παραμονή του στο χώρο (τον αγροτικό κυρίως μιας και υφίσταται το πρόβλημα της αστυφιλίας). Κατά αυτόν τον τρόπο προτείνονται μέτρα για την κάλυψη αυτών των ελλείψεων μέσω της χάραξης νέων διοικητικών ορίων και στρατηγικών χωροθέτησης υποδομών εκεί που λείπουν. Οι προσεγγίσεις μπορούν να αφορούν πληθυσμιακές ομάδες όλων των κατηγοριών

(ηλικιακές, κοινωνικές, οικονομικές, φυλετικές, εθνικιστικές, πολιτικές κτλ), ως προς την πρόσβαση τους σε κοινωνικό – οικονομικές υποδομές.

Στην παρούσα πτυχιακή εργασία, έχει γίνει επιλογή τριών ηλικιακών – κοινωνικών ομάδων:

- των παιδιών & νέων
- των γυναικών και
- των ηλικιωμένων.

Οι τρεις αυτές ομάδες παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την περιοχή μελέτης που είναι ο νομός Λακωνίας, μιας και αποτελούν μεγάλα ποσοστά του τοπικού πληθυσμού και διαδραματίζουν σημαντικότερο ρόλο στην λειτουργία και την περαιτέρω εξέλιξη της περιοχής. Η μέθοδος που αναλύεται, περιλαμβάνει δεκαπέντε δείκτες χρονικής και 9 δείκτες χωρικής προσπελασιμότητας, που αποτυπώνονται πάνω σε θεματικούς χάρτες και ύστερα γίνεται μια σύνθεση τους για να προκύψει ένα καθολικό συμπέρασμα για το επίπεδο προσπελασιμότητας του τοπικού πληθυσμού σε κοινωνικές υποδομές. Με την εξαγωγή του χάρτη, διακρίνονται οι περιοχές (επίπεδο Δημοτικού Διαμερίσματος) με το επίπεδο προσπελασιμότητας των κατοίκων τους σε υπηρεσίες. Για την πραγματοποίηση της έρευνας έχουν γίνει ορισμένες αναγκαίες γενικεύσεις που χρειάζονται για τη διευκόλυνση της μελέτης, και στο τέλος γίνεται μια νέα πρόταση με την αλλαγή των διοικητικών ορίων των Ο.Τ.Α, προκύπτοντας νεοσχηματιζόμενοι Ο.Τ.Α.

Πρώτα απ' όλα όμως, είναι αναγκαία μια αναφορά σε βασικές έννοιες που είναι χρήσιμες για την κατανόηση του πεδίου της παρούσας εργασίας ώστε να εξοικειωθεί ο αναγνώστης με το αντικείμενο και τους στόχους της.

2. Περιφερειοποίηση και γεωγραφικός χώρος

2.1. Βασικές έννοιες

2.1.1. Περιφερειοποίηση

Γενικά, η διαδικασία καθορισμού των ορίων των περιφερειών ονομάζεται περιφερειοποίηση (regionalization). Μία προσέγγιση του ορισμού της περιφερειοποίησης, την περιγράφει ως μια διαδικασία που δομείται συνήθως «εκ των άνω» από το κράτος, τους Ο.Τ.Α ή το κεφάλαιο, στοχεύοντας στην αναδιάρθρωση του χωρικού καταμερισμού της εργασίας ανάλογα με τις μεταβαλλόμενες ανάγκες μιας κερδοφόρου συσσώρευσης (Χατζημιχάλης 1987:2,286-287). Η περιφερειοποίηση επίσης περιγράφεται και ως η δημιουργία ενός νέου επιπέδου οργάνωσης του χώρου. Μια νέα οργάνωση που ποικίλει ως προς τις αρμοδιότητες των εξουσιών αλλά πάντοτε ως τοπικό θεσμικό δεδομένο. Μπορεί να καθοριστεί σε ένα γενικό πλαίσιο περιλαμβάνοντας την χάραξη νέων περιφερειών οι οποίες να υπάγονται σε μια κεντρική εξουσία, ή διαφορετικά σε περιφέρειες που να αποκτούν κάποια χωρική εξουσία, η οποία μπορεί αργότερα να τις καταστήσει ακόμα και ως αυτόνομες περιοχές ανάλογα με το συνταγματικό πλαίσιο κάθε χώρας. (Marcou G., 1998:9).

2.1.2. Περιφερισμός

Δεν πρέπει να συγχέεται ο όρος περιφερειοποίηση με τον όρο του περιφερισμού (regionalism). Ο περιφερισμός στην ουσία αποτελεί μια επίδραση «εκ των κάτω», μιας συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας ή κάποιας κοινωνικής συμμαχίας της οποίας τα τοπικά συμφέροντα αντιτίθενται στη δεδομένη περιφερειοποίηση. Η σχέση περιφερισμού - περιφερειοποίησης είναι σχέση τριβής και μπορεί να εκδηλωθεί όταν η «συλλογική μνήμη», νομιμοποιεί τη λογική του κοινωνικού χώρου. Σε πολλές περιπτώσεις η αλληλεπίδραση αυτών των δύο, λειτουργεί θετικά στην κινητοποίηση των εθνικών, περιφερειακών και τοπικών αρχών για την εξεύρεση μιας συμφέρουσας για την ανάπτυξη της περιοχής λύσης. Η δυσκολία που αναδύεται συνήθως αφορά στον τρόπο που θα διαχειριστεί ο εκάστοτε πολιτικός ή άλλος παράγοντας μια συγκεκριμένη

πρόταση περιφερειοποίησης και πως θα την ενσωματώσει μέσα στο πλαίσιο μιας ιδιάζουσας συνθήκης περιφερισμού. Σε πολλές περιπτώσεις βέβαια, η αλληλεπίδραση αυτών των δύο δεν είναι εφικτή με αποτέλεσμα να μην συντελείται καμία απολύτως πρόοδος ή/ και να επέρχεται σύγκρουση. Με τον όρο περιφερισμό, αποδίδεται επίσης ένας ορισμός στην περιφέρεια ως μιας περιοχής που αποτελεί σύνθεση μιας ομάδας πληθυσμιακών, πολιτιστικών και γλωσσολογικών χαρακτηριστικών, τα οποία μπορούν να δημιουργήσουν μια πολιτική οντότητα η οποία μπορεί να ασκήσει πιέσεις για μικρού ή μεγάλου βαθμού αυτονομία. (Marcou 1998:9, Χατζημιχάλης Κ., 1987:2,286-287.)

Η σύγχρονη «διένεξη» της περιφερειοποίησης με τον περιφερισμό, αποτυπώνεται ακόμα και σε κράτη που δεν έχουν εισάγει πρόσφατα ένα νέο επίπεδο εδαφικής εξουσίας αν και ήδη διαθέτουν και εκλεγμένα συμβούλια για αυτά τα επίπεδα. Η περιφερειοποίηση πλέον ανταποκρίνεται κυρίως στην απόδοση μιας νέας ερμηνείας για τη χωρική οργάνωση, και πιο συγκεκριμένα σε μία νέα προσέγγιση κυρίως σε ενδιάμεσο επίπεδο χωρικής ενότητας (μεταξύ τοπικού και εθνικού) με τις δικαιοδοσίες και αρμοδιότητες που έχει. Για να οριστεί όμως καλύτερα η διαδικασία περιφερειοποίησης πρέπει πρώτα αναλυθεί η έννοια της περιφέρειας. (Marcou 1998:9)

2.1.3. Περιφέρεια

Η βασική χωρική ενότητα στην οποία εφαρμόζεται η διαδικασία της περιφερειοποίησης, είναι η περιφέρεια. Με τον όρο περιφέρεια, υπονοείται ένα τμήμα της χώρας (περιοχή) ή μια χωρική ενότητα με κάποια κοινά χαρακτηριστικά. Η κυρίαρχη αντίληψη παρουσιάζει την περιφέρεια ως μια χωρική ενότητα σε κάποιο ενδιάμεσο επίπεδο μεταξύ του εθνικού και του τοπικού. Σε τελική ανάλυση, αποτελεί μία πρωταρχική έννοια για τη γεωγραφία και το σχεδιασμό του χώρου (χωροταξία). Η περιφέρεια αποτελεί γεωγραφική περιοχή που εμπεριέχει ως εγγενές στοιχείο την ενότητα σε ότι αφορά τη διοίκηση, γλώσσα, το φυσικό ανάγλυφο ή ακόμα κάποια κυρίαρχη συνθήκη και αποτελούν ανθρώπινα «κατασκευάσματα» που μπορούν να χαρτογραφηθούν και να αναλυθούν. (Δελλαδέτση, 2003:2)

Η έννοια της περιφέρειας ως χωρικής οντότητας διαφοροποιείται από χώρα σε χώρα λόγω του διαφορετικού θεσμικού πλαισίου και τοπικών αντιλήψεων που

επικρατούν (περιφερισμού) και της διαφορετικής ιστορικής εξέλιξης που έλαβε χώρα. Ενδεικτικά, μια πρώτη προσέγγιση από τη μέχρι τώρα εμπειρία, εξετάζει την περιφέρεια με βάση ιστορικά, σε συνδυασμό με διάφορα πολιτικά και κοινωνικό-οικονομικά κριτήρια σε μια δεδομένη χρονική περίοδο. Με αυτό τον τρόπο μπορεί να γίνει διαχωρισμός των περιφερειών ως προς διάφορες χρονικές / ιστορικές περιόδους κατά τις οποίες επικρατούσαν διαφορετικές πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες. Η μεταβλητότητα αυτών των κριτηρίων επιτρέπει τη σύγκριση διαφόρων προτύπων περιφερειοποίησης σε διαφορετικές χρονικές περιόδους ανάλογα με τις εκάστοτε επικρατούσες συνθήκες σε μια περιοχή. Συγκεκριμένα, η φυσική κίνηση του πληθυσμού σε μια περιφέρεια, οι ευρύτερες πολιτικές εξελίξεις (π.χ., πολεμικές συρράξεις, αλλαγή καθεστώτος), οι αλλαγές στις διεθνείς πολιτικές συνθήκες (π.χ., Ευρωπαϊκή Κοινότητα), οι οικονομικοί παράμετροι (π.χ., εισόδημα πληθυσμού, επίπεδο φτώχειας, ανεργία), σκιαγραφούν μια ξεχωριστή συνθήκη διαβίωσης του τοπικού πληθυσμού μιας γεωγραφικής ενότητας. Εξίσου σημαντικά είναι και τα φαινόμενα αστικοποίησης¹ και εσωτερικής/ εξωτερικής μετανάστευσης που μεταβάλλονται διαρκώς με την πάροδο του χρόνου και επιδρούν στην διαμόρφωση των πολιτικών περιφερειοποίησης που θεσμοθετούνται (Marcou, 2003).

Η έννοια της περιφέρειας έχει ως αφετηρία τον 19^ο αιώνα όταν ο Γάλλος γεωγράφος Vidal de la Blanche (1845-1918) επεσήμανε την ανάγκη μελέτης μικρών ομογενών περιοχών που αποκάλεσε *pays*. Τα *pays* ήταν περιοχές όπου χαρακτηρίζονταν από την αυτάρκεια στην αγροτική τους παραγωγή, την επάρκεια υδάτινων πόρων και την οικονομική ειδίκευση τους από τις απαιτήσεις των πόλεων. Υποστήριζε δηλαδή πως πρωταρχικός σκοπός της γεωγραφίας είναι η μελέτη των αλληλοεπηρεαζόμενων

---

¹ Στον Καναδά, η αναζήτηση πολιτικών περιφερειακής ανάπτυξης -όντας μια αχανής χώρα (δεύτερη σε έκταση παγκοσμίως)- διακρίνεται από την υπέρμετρη συγκέντρωση του πληθυσμού του στο νότιο τμήμα. Συγκεκριμένα το 65% του πληθυσμού διαμένει στο 5% των εδαφών που βρίσκονται κοντά στα σύνορα με τις Η.Π.Α. Στον Καναδά, χρησιμοποιούν το δήμο ως γεωγραφική μονάδα αναφοράς, ο οποίος ελέγχεται εάν πληροί ορισμένα κριτήρια για την ένταξη του σε μια μητροπολιτική περιφέρεια. Βασικό κριτήριο είναι το ποσοστό των εργαζομένων που κατοικεί σε ένα δήμο εκτός μιας μεγάλης πόλης και μετακινείται προς αυτήν για να εργαστεί. Όλοι οι δήμοι που βρίσκονται γύρω από μια τέτοια πόλη και ικανοποιούν τα συγκεκριμένα κριτήρια αποτελούν μαζί με την πόλη τη Μητροπολιτική Περιοχή Απογραφής. Το 96% της έκτασης του Καναδά, στο οποίο κατοικεί το 22% του πληθυσμού δεν εντάσσεται σε κάποια μητροπολιτική περιφέρεια. Σε αυτή την περίπτωση ισχύουν κάποια άλλα κριτήρια ένταξης τους σε μητροπολιτικές περιοχές ανάλογα με το βαθμό επιρροής που τους ασκούν οι ήδη υπάρχουσες. Τα συμπεράσματα που προκύπτουν και σε αυτή την περίπτωση, χρησιμοποιούνται, όπως στις Η.Π.Α, σαν εργαλείο για την άσκηση περιφερειοποίησης στην καναδική επικράτεια. (Καλύβας, 2003)

φαινομένων που λαμβάνουν χώρα σε ένα συγκεκριμένο τμήμα της επιφάνειας της γης. Αυτή η άποψη υποστηρίχθηκε και από μεταγενέστερους γεωγράφους, οι οποίοι τόνισαν την σημασία της επιλογής κριτηρίων για τον καθορισμό περιφερειών ανάλογα με τον σκοπό που εξυπηρετούν (π.χ. κλιματολογικές περιφέρειες, αγροτικές περιφέρειες κτλ.).(Δελλαδέτσιμας, 2003)

Συμβολή στην έννοια αλλά και στην πολιτική είχαν και διάφορες νεοκλασικές θεωρίες με πιο γνωστή την θεωρία των «κεντρικών τόπων»² του Walter Christaller το 1933. Η θεωρία των «κεντρικών τόπων» επηρέασε πολλές προσεγγίσεις και ρεύματα για την χάραξη περιφερειών με ζωτική μονάδα την πόλη-κέντρο μιας περιοχής, της οποίας η ακτίνα επιρροής στις γύρω περιοχές από αυτή να συγκροτούν μια περιφέρεια, όπως π.χ. το πρόγραμμα των *Ανοιχτών Πόλεων* στην Ελλάδα.

Πέραν της νεοκλασικής θεωρίας, υπήρξαν και άλλες που έδωσαν ιδιαίτερη έμφαση στο ρόλο του οικισμού για τον διαχωρισμό περιφερειών, όπως τα «κέντρα εξαγωγών» και οι «πόλοι ανάπτυξης» (βλέπε πίνακα 1). Στην περίπτωση που η πόλη θεωρείται ως κέντρο εξαγωγών και αποτελεί το κέντρο κάθε είδους δραστηριότητας, οι υπηρεσίες που προσφέρει, έχουν σκοπό να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες των κατοίκων της πόλης, αλλά και τους κατοίκους της περιφέρειας που ορίζουν την ακτίνα επιρροής της. Σύμφωνα με την θεωρία των «πόλων ανάπτυξης», η πόλη δεν είναι μόνο ένα κέντρο υπηρεσιών, αλλά ένα σύνολο «κινητήριων μονάδων, οι οποίες επιδρούν σε μία ευρύτερη χωρική ενότητα (περιφέρεια) έχοντας ως άξονα την ίδια την πόλη. (Γεράρδη, 1990:79 – 102, Οικονόμου, 1994:43-67).

Οι ριζοσπαστικοί γεωγράφοι που εγκατέλειψαν την παραδοσιακή δόμηση της περιφέρειας προσεγγίζοντας την γεωγραφία ως επιστήμη του χώρου, είδαν επίσης την περιφέρεια ως ένα από τους πλέον λογικούς τρόπους οργάνωσης της γεωγραφικής πληροφορίας. Πολλές από τις πρώτες μελέτες της «περιφερειακής» γεωγραφίας επικεντρώθηκαν στις αποκαλούμενες «τυπικές» περιφέρειες που προσδιορίζονται στη βάση της παρουσίας ή απουσίας κάποιων ειδικών χαρακτηριστικών. Όμως, η ανάλυση του χαρακτήρα, της έντασης, της έκτασης και των διασυνδέσεων που διέπουν τις σχέσεις

---

² Κατά την θεωρία των «κεντρικών τόπων», η πόλη είναι το κέντρο μια περιφέρειας από την οποία παίρνει τα προϊόντα και στην οποία δίνει αγαθά και υπηρεσίες. Η πόλη-εμπορικό κέντρο, επηρεάζει την περιφέρεια με ένα αριθμό τριτογενών λειτουργιών. Η θέση της πόλης στην ιεραρχία των οικισμών είναι ανάλογη προς το μέγεθος, την ποιότητα και την σημασία των τριτογενών λειτουργιών της.

μεταξύ των περιφερειών καθώς και των τρόπων που συνδέονται μεταξύ τους, κρίθηκε ιδιαίτερος σημαντική για την κατανόηση των περιφερειακών διαφορών. Αυτό οδήγησε στην ανάδειξη της έννοιας της «λειτουργικής» περιφέρειας, η οποία υπονοεί την ύπαρξη χωρικών ενοτήτων που διασυνδέονται με ένα κομβικό σημείο (π.χ., πόλη) μέσω μεταφορικών ή επικοινωνιακών γραμμών.

Η σημασία της περιφέρειας και η χρήση της στο σχεδιασμό και την οικονομική ανάπτυξη αναγνωρίστηκε όχι μόνο από τους γεωγράφους αλλά και από τους οικονομολόγους και τους πολεοδόμους / χωροτάκτες. Επιτέγασμα όλης αυτής της πορείας στην χάραξη περιφερειών³, είναι η δομική θεώρηση του 20^{ου} αιώνα στην οποία περιλαμβάνονται οι εξής τύποι: α)Τυπικές, β)λειτουργικές, γ)κομβικές, δ)κατανομής και ε)άτυπες. Μεταξύ αυτών των πέντε τύπων περιφερειών, οι μέθοδοι περιφερειοποίησης που εφαρμόζονται, χρησιμοποιούν μόνο τις «τυπικές» και τις «λειτουργικές» όντας πιο εύχρηστες και συνάμα εύστοχες και για αυτές τις δύο γίνεται αναφορά παρακάτω. (Δελλαδέτσιμας,2003)

2.2. Συστήματα περιφερειών

Όπως προαναφέρθηκε, οι δύο τύποι περιφερειών που οριοθετούνται κατά κόρον , είναι οι τυπικές και οι λειτουργικές περιφέρειες. Παρακάτω, αναλύονται λεπτομερώς οι δύο αυτοί τύποι.

2.2.1. «Τυπικές» Περιφέρειες

Η οριοθέτηση περιλαμβάνει την ομαδοποίηση τοπικών μονάδων που παρουσιάζουν κοινά χαρακτηριστικά σύμφωνα με σαφώς προκαθορισμένα κριτήρια. Με

---

³ Η ανάγκη για προσδιορισμό μεγάλων γεωγραφικών ενοτήτων (σε σχέση με τα όρια μιας πόλης ή γενικά μιας αστικής περιοχής), ως επίπεδο αναφοράς κοινωνικών και οικονομικών στατιστικών δεδομένων, αναγνωρίστηκε από την Ομοσπονδιακή κυβέρνηση των Η.Π.Α τις αρχές του εικοστού αιώνα. Ο σκοπός αυτής της προσέγγισης, απέβλεπε στην εξαγωγή χρήσιμων κοινωνικών συμπερασμάτων, με τη χρήση στατιστικών μεθόδων, σκιαγραφώντας την κατάσταση που επικρατεί σε κάθε Πολιτεία σε όλους τους τομείς της καθημερινότητας. Οι απογραφές που πραγματοποιούνται ανά δεκαετία, βοηθούν την Κυβέρνηση στον καθορισμό μητροπολιτικών περιοχών, με ελάχιστες διαφορές στα κριτήρια καθορισμού τους ανά δεκαετία. Κατ' αυτόν τον τρόπο, πέραν μιας σκιαγράφησης που δίνεται για το επίπεδο διαβίωσης των κατοίκων μιας περιοχής, χρησιμοποιείται και ως εργαλείο από τις αμερικάνικες Πολιτείες κατά πρώτο λόγο και από την Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση (Καλύβας, 2003).

τον εν λόγω τρόπο, η προκύπτουσα περιφέρεια θα πρέπει να αναδειξεί στοιχεία ομοιογένειας μέσα σε κάποια δεδομένα γεωγραφικά όρια. Εάν τα στοιχεία είναι απλά και στατικά (π.χ., έκταση > 500 μ²), τότε η διαδικασία καθορισμού της περιφέρειας είναι σχετικά εύκολη. Εφόσον όμως υπάρχει μεγάλος αριθμός και ποικιλία κριτηρίων (π.χ., ποσοστά ανεργίας, χρήσεις γης, μεταναστευτικά ρεύματα κτλ.), και πολλά από τα οποία είναι δυναμικής φύσης και μεταβάλλονται συνεχώς, τότε τα πράγματα γίνονται σαφώς πιο σύνθετα. Γι' αυτό χρησιμοποιούνται διάφορες τεχνικές για τον καθορισμό μιας περιφέρειας, όπως η απόδοση βαρών σε αριθμητικούς δείκτες και η παραγοντική ανάλυση. Με την τεχνική της απόδοσης βαρών, επιλέγονται ορισμένα στοιχεία και τους αποδίδονται βάρη, που επιτρέπουν τον εντοπισμό περιοχών με κάποια ομοιογένεια. Με την δεύτερη τεχνική, αυτή της παραγοντικής ανάλυσης, προσδιορίζονται ορισμένα κριτήρια, τα οποία είναι αλληλοεξαρτώμενα και η μεταξύ τους σχέση καθορίζεται από κάποιο παράγοντα. Με την διαδικασία αυτή εντοπίζονται οι παράγοντες και οι περιοχές ομαδοποιούνται στη βάση της βαρύτητας που τους αποδίδεται. (Δελλαδέτσιμας, 2003)

2.2.2. «Λειτουργικές» Περιφέρειες

Ο καθορισμός των λειτουργικών περιφερειών γίνεται με την ομαδοποίηση των διαφόρων λειτουργικών μονάδων που παρουσιάζουν σημαντικό βαθμό αλληλεξάρτησης. Έμφαση δίνεται στις ροές που αναπτύσσονται με άξονα κάποιο σημείο στο χώρο (π.χ., οικισμό) και όχι σε ότι έχει να κάνει με την ομοιογένεια των περιοχών. Οι μέθοδοι που ακολουθούνται είναι τρεις: α) Ανάλυση ροών, β) ανάλυση της βαρύτητας, γ) ανάλυση της προσπελασιμότητας. Με την μέθοδο της ανάλυσης ροών, οι λειτουργικές περιφέρειες χτίζονται με βάση τη διεύθυνση και την ένταση των ροών που αναπτύσσονται μεταξύ κάποιου κυρίαρχου κέντρου και των περιβαλλόντων σ' αυτό περιφερειακών σημείων. Κάθε ροή παρουσιάζει φθίνουσα ένταση καθώς πλησιάζει σε κάποιο άλλο κέντρο. Τέτοιες ροές είναι: οικονομικές, μεταφορικές, κοινωνικές, πολιτικές και πληροφορίας. Με την ανάλυση της βαρύτητας, γίνεται μια μηχανιστική μεταφορά των φυσικών νόμων αναφορικά με την ελκυστικότητα περιοχών. Τέλος, η μέθοδος ανάλυσης της προσπελασιμότητας, η οποία αποτελεί το πιο μοντέρνο εργαλείο στην άσκηση περιφερειοποίησης, αναφέρεται στην δυνατότητα πρόσβασης των κατοίκων μιας

περιοχής σε χώρους δημοσίων υπηρεσιών, υγείας, κοινωνικής πρόνοιας, εκπαίδευσης, απασχόλησης, ψυχαγωγίας κτλ. Η τελευταία αποτελεί και την πιο σύγχρονη μεθοδολογία και σε αυτήν επικεντρώνεται η παρούσα εργασία. (Δελλαδέτσημας 2003)

Η Ευρωπαϊκή εμπειρία σήμερα τείνει να προτείνει λειτουργικές περιφέρειες σε όλο το φάσμα της διοικητικής οργάνωσης. Επιπλέον, έχει διαμορφώσει «τρεις στόχους προτεραιότητας» που έχουν σα σκοπό την άσκηση περιφερειακής πολιτικής σε όλες τις χώρες – μέλη⁴.

2.3. Τυπολογίες περιφερειοποίησης στην Ευρώπη

2.3.1. Εισαγωγή

Η ιδέα της περιφερειοποίησης έχει υιοθετηθεί στην πολιτική και διοικητική οργάνωση πολλών κρατών, κυρίως στην Γηραιά Ήπειρο και τη Βόρεια Αμερική. Η μεν οριοθέτηση τους έγκειται σε κριτήρια λίγο πολύ ιστορικά, κοινωνικά, γλωσσικά, θρησκευτικά και πολιτικά, η δε οργάνωση και λειτουργία τους διαφέρει κατά πολύ ανά περίπτωση. Σε ομοσπονδιακά κράτη όπως είναι οι Η.Π.Α., οι 52 Πολιτείες που συγκροτούν την εδαφική της επικράτεια, μπορούν να πάρουν τον χαρακτήρα της περιφέρειας κάθε μία χωριστά, οι οποίες απολαμβάνουν μιας αυτονομίας στο διοικητικό και θεσμικό επίπεδο υπερβαίνοντας την κεντρική εκτελεστική εξουσία. Στην ευρωπαϊκή ήπειρο, η έννοια της περιφέρειας αρχίζει σταδιακά να ομογενοποιείται σε όλα τα κράτη-μέλη της Ε.Ε. Τα επίπεδα διοικητικής οργάνωσης των ευρωπαϊκών χωρών διακρίνονται σε τρεις βαθμίδες: Το εθνικό, το περιφερειακό και το τοπικό.

Προτού, γίνει η ανάλυση του ελληνικού χώρου ως προς τις διάφορες απόπειρες περιφερειοποίησης που έχουν πραγματοποιηθεί, κρίνεται σκόπιμο να γίνει μια αναφορά σε μερικά παραδείγματα από την Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική, έτσι ώστε να υπάρξει το συγκριτικό υπόβαθρο στο οποίο μπορεί να ενταχθεί το ελληνικό εγχείρημα. Τα παραδείγματα που αναλύονται παρακάτω, αφορούν τις εξής χώρες: Μεγάλη Βρετανία,

---

⁴ Στόχος 1: Προώθηση της κάλυψης της καθυστέρησης των περιφερειών που σημειώνουν αναπτυξιακή καθυστέρηση, δηλαδή παροχή των βασικών εξοπλισμών που τους λείπουν ακόμη, ή προώθηση των επενδύσεων στις επιχειρήσεις, ούτως ώστε να επιτευχθεί «απογείωση» των οικονομικών δραστηριοτήτων

Στόχος 2: Στήριξη της οικονομικής και κοινωνικής ανασυγκρότησης στις περιοχές που αντιμετωπίζουν διαρθρωτικά προβλήματα, είτε είναι βιομηχανικές, αγροτικές, αστικές ή εξαρτώνται από την αλιεία.

Στόχος 3: Εκσυγχρονισμός των συστημάτων κατάρτισης και προώθηση της απασχόλησης.

Γερμανία, Δανία, Γαλλία, Βέλγιο, Ιταλία και Ισπανία από Ευρώπη, Η.Π.Α. και Καναδάς από Βόρεια Αμερική.

2.3.2. Μεγάλη Βρετανία

Η Μεγάλη Βρετανία μπορεί να χαρακτηριστεί και ως ένα κράμα αλληλοσυνδεόμενων δραστηριοτήτων από όλες τις βαθμίδες αυτοδιοίκησης της περιοχής: Κυβερνητικά Θεσμικά Όργανα, Τοπική Αυτοδιοίκηση, ειδικές εθνικές αυτοδιοικούμενες (κοινοβούλια) περιφέρειες (Σκοτία, Ουαλία και Βόρειος Ιρλανδία). Αιρετά περιφερειακά όργανα δεν υπάρχουν σε κανένα σημείο της χώρας, εκτός της περιοχής της Βορείου Ιρλανδίας. Ο αριθμός των Τοπικών Αρχών είναι ίσος με 546.

Στη Μεγάλη Βρετανία, η ανάγκη για περιφερειακό και τοπικό σχεδιασμό πρωτοεμφανίζεται στις αρχές του '30, με το πέρας της μεγάλης κρίσης στην οποία είχε επέλθει η χώρα. Γίνεται ορατός ο κίνδυνος που ελλοχεύει από την δημιουργία μεγάλων αστικών συγκεντρώσεων και των προβλημάτων που έπονται αυτών. Έτσι, εντοπίζονται περιοχές υποβάθμισης, γνωστές και ως «*special areas*» και ορίζονται για πρώτη φορά τα «*trading estates*», ως η απάντηση στην αντιμετώπιση αυτών των δυσκολιών. Σκοπός τους ήταν η ανάπτυξη των περιφερειών που διέρχονταν περίοδο κρίσης. Την περίοδο 1945 – 1952 θεωρείται από τις πλέον σημαντικές περιόδους στην ιστορία του σχεδιασμού, λόγω των πολλών νέων σχεδιαστικών δράσεων που άρχισαν να εφαρμόζονται (χωροθέτηση βιομηχανίας, Νέες Πόλεις, αστικός και αγροτικός σχεδιασμός, αστική ανάπτυξη, θεματικά πάρκα). (Δελλαδέτσημας,2003)

α) Κεντρικοί φορείς

Οι θεσμοί της κεντρικής εξουσίας της χώρας, εφαρμόζονται μέσω των υπουργείων της, και αφορούν σε θέματα οικονομικής κυρίως πολιτικής, όπως στον αστικό σχεδιασμό και την προστασία του περιβάλλοντος, την εργασιακή απασχόληση, την εκπαίδευση και τις επιστημονικές μελέτες, το εμπόριο και την βιομηχανία, τον κλάδο της υγείας και της ειδικής μέριμνας για τις εθνικές – περιφερειακές κοινότητες της Σκοτίας, Ουαλίας και Βορείου Ιρλανδίας.

β) Τοπικοί φορείς

Από το 1974 και έκτοτε, οι τοπικές βρετανικές Αρχές, εστιάζουν την προσοχή τους κυρίως σε ζητήματα όπως την οργάνωση του οικιστικού δικτύου τους, κοινωνικές υπηρεσίες, πολιτιστικές δραστηριότητες και τεχνικές υποδομές. Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί η παρουσία των Σκοτσέζικων, Ουαλικών και Βόρειο – Ιρλανδικών εθνικών – περιφερειακών κοινοτήτων. Παραμένουν εθνικά και πολιτιστικά διαφοροποιημένοι από την Αγγλική κοινότητα που αποτελεί την πλειοψηφία του πληθυσμού (81%), και ιδιαίτερα οι Σκοτσέζοι διατηρούν την δική τους νομοθεσία και το εκπαιδευτικό σύστημα, καθώς και δική τους εκκλησία και νομισματική μονάδα. Τώρα έχουν και το δικό τους κοινοβούλιο.

Η τάση του *NRN* (New Regeneration narrative), παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην αγγλική επικράτεια. Χαρακτηρίζεται από την συνεργασία μεταξύ των τοπικών Αρχών συγκροτώντας «κοινοτικές ηγεσίες-συμμαχίες». Το νέο κύμα «μοντερνισμού» που διακατέχει την φιλοσοφία του *NRN*, στηρίζεται στην έμφαση που δίνεται στις «πρώτης γραμμής» υπηρεσίες, παρά σε προγραμματικούς στόχους, και αυτό είναι το βασικό συστατικό της ολικής ανάπλασης που επιθυμείται. Όλη αυτή η προσπάθεια που συντελείται βοηθά στην ανάπτυξη και την μερική αυτοδυναμία των υπό-εθνικών διοικητικών επιπέδων (περιφέρεια, επαρχία, οικισμός). (Delladetsimas, Delvainquiere, Demaziere, Leontidou, Moulaert, 1993:79-83, Morgan, 2002)

2.3.3. Γερμανία

Η Γερμανία είναι μια ομοσπονδιακή δημοκρατία που αποτελείται από 16 κράτη (κρατίδια) <Lander>. Το γερμανικό σύστημα λειτουργεί με βάση την έντονη παρουσία και ενεργό ρόλο των δήμων, οι οποίοι δήμοι «μεταβιβάζουν» απαιτήσεις οικονομικής και γενικότερα αναπτυξιακής χροιάς, προς τα *Lander* και την κεντρική κυβέρνηση. Σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης, οι κυβερνήσεις είναι αιρετές, και ασκούν αυτόνομες πολιτικές εν μέρει στην φορολογία, στις δημόσιες δαπάνες και στην λήψη αποφάσεων σε θέματα

όπως μεταφορές, περιβάλλον ανάπτυξη κα. Ο συνολικός αριθμός των γερμανικών δήμων ανέρχεται στους 8.500.

α) Κεντρικοί φορείς

Η κεντρική κυβέρνηση της χώρας έχει υπό τις αποκλειστικές αρμοδιότητες της τον έλεγχο του στρατού, των ταχυδρομείων και του σιδηροδρομικού δικτύου. Για τις υπόλοιπες διοικητικές αρμοδιότητες, υπεύθυνα είναι τα *Lander* και οι δήμοι. Η νομοθετική εξουσία είναι στα «χέρια» του Κεντρικού Κράτους και των *Lander*, έχοντας όμως συμμετοχή σε αυτήν και οι δήμοι, χωρίς όμως να συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων.

β) *Lander*

Η άσκηση κυβερνητικής εξουσίας και η εκπλήρωση κυβερνητικών καθηκόντων είναι ευθύνη των *Landers*. Στη νομοθετική εξουσία συμμετέχουν ισάξια με την ομοσπονδιακή κυβέρνηση. Έχουν επίσης καθιερώσει πολιτικές περιεκτικών τεχνολογικών προγραμμάτων, υποστήριξη κέντρων έρευνας και τεχνολογίας (R&Ds), συμμετοχή σε καινοτόμα τεχνολογικά προγράμματα και έχουν ιδρύσει σχετικούς, με αυτά τα θέματα, οργανισμούς. Άλλες επίσης σημαντικές δραστηριότητες που έχουν υπό την αρμοδιότητα τους τα *Lander*, σχετίζονται με την ίδρυση γραφείων που έχουν σαν κεντρικό ρόλο την προώθηση επαγγελματικών θέσεων και την παροχή υπηρεσιών στους πολίτες. Έχουν τέλος, εξουσίες στους τομείς του πολιτισμού, της υγείας, των κοινωνικών υπηρεσιών και των μεταφορών, πάντοτε αναφερόμενοι στην περιφέρεια τους.

γ) Τοπικοί φορείς

Οι δήμοι είναι υπεύθυνοι για τρεις τύπους καθηκόντων: α) την κατασκευή και την οργάνωση των υποδομών στην εκπαίδευση, την υγεία, την πρόνοια, και τις τεχνικές υποδομές, καθώς και την προστασία και την ανάδειξη του περιβάλλοντα χώρου, β) στην ενεργή συμμετοχή τους στην θέσπιση νόμων, οι οποίοι καθιερώνονται από το γερμανικό

κράτος και γ) την ανάδειξη των τοπικών πολιτισμικών και πολιτικών στοιχείων τους σε όλη την γερμανική επικράτεια. Σήμερα, οι τοπικές Αρχές μπορούν επίσης να χρησιμοποιούν τον ομοσπονδιακό νόμο προς όφελός τους, σχετικά με τα σχέδια που προορίζουν για την περάτωση του περιφερειακού τους προγραμματισμού. Ο εν λόγω νόμος, εγκρίνει την ενσωμάτωση των αστικών εδαφών στο γενικότερο πλαίσιο χρήσης των εδαφών μιας περιφερειακής συνεργασίας των *Landers*, με την προϋπόθεση να υπάρχει ορατή μια συνεργασία των πυκνοκατοικημένων αστικών κέντρων με την ενδοχώρα.. (Delladetsimas, Delvainquiere, Demaziere, Leontidou, Moulaert, 1993:91-95, Marcou, 2003)

2.3.4. Δανία

Στη Δανία διακρίνονται τρία επίπεδα στην διοικητική οργάνωση: α) το εθνικό, β) το περιφερειακό (county level) και γ) το τοπικό. Πιο αναλυτικά, υπάρχουν 14 κομητείες (counties) και 275 δήμοι. Από το 1992, στη Δανία δίνεται έμφαση στην στρατηγικό χωρικό σχεδιασμό και στην τοπική ανάπτυξη. Μια τέτοια προσπάθεια αποτελεί και η προσπάθεια συγκρότησης των δήμων σε Λειτουργικές Οικονομικά Περιοχές (Functional Economic Areas, FEAs), η οποία αναλύεται παρακάτω.

α) Κεντρικοί φορείς

Σε εθνικό επίπεδο, η κυβέρνηση είναι υπεύθυνη για θέματα εθνικού χωρικού σχεδιασμού, θέτει το πλαίσιο πολιτικής και αρχών, που είναι υποχρεωτικό να τηρούνται από τα κατώτερα διοικητικά επίπεδα, ενώ έχει τη δικαιοδοσία να επεμβαίνει και στα τοπικά αναπτυξιακά σχέδια. Πέραν αυτών, έχει αρμοδιότητες στο σχεδιασμό του δημόσιου τομέα και σε όλα τα εθνικής εμβέλειας ζητήματα

β) Περιφερειακοί φορείς

Οι περιφέρειες ή αλλιώς κομητείες (counties), έχουν την εξουσιοδότηση να ασκούν κατευθυντήριες πολιτικές σε θέματα οργάνωσης κυρίως του αστικού και

αγροτικού χώρου των περιοχών που ελέγχουν διοικητικά, στρατηγικές χωροθέτησης των εμπορικών δραστηριοτήτων και βελτίωση των τεχνικών υποδομών. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνουν και σε ζητήματα περιβαλλοντικής προστασίας και διαχείρισης των χρήσεων γης.

γ) Τοπικοί φορείς

Οι 275 δήμοι της χώρας είναι υπεύθυνοι για τη διαχείριση των οικονομικών - φυσικών πόρων που διαθέτουν και την ορθολογική σχεδίαση των παρεχόμενων υπηρεσιών στους δημότες τους. Το περιεχόμενο των αρμοδιοτήτων των ΟΤΑ επεκτείνεται και στον έλεγχο και τη διαχείριση των εργασιακών σχέσεων όσο και περιβαλλοντικών συνθηκών διαβίωσης του τοπικού πληθυσμού καθώς και την παροχή - με επαρκή γνωσιολογικό και τεχνικό εξοπλισμό- υπηρεσιών του δημοσίου και ιδιωτική υφής. Επίσης, ελέγχουν σχεδόν απόλυτα τα πολεοδομικά και χωροταξικά ζητήματα που αφορούν στην περιοχή τους.

Μια πολύ πρόσφατη εξέλιξη στην Δανία είναι η προσπάθεια ομαδοποίηση των δήμων σε ευρύτερες ενότητες (clusters), με σκοπό την προώθηση κοινών επιχειρηματικών και κοινωνικών πολιτικών, οι οποίες θα αυξάνουν την τεχνογνωσία των δήμων στη περιφερειακή δομή της χώρας. Οι δήμοι που εντάσσονται σε «κλειστού» τύπου ενότητες που χαρακτηρίζονται από τους πολύ ισχυρούς δεσμούς που αναπτύσσουν μεταξύ τους και παράλληλα από την έλλειψη επικοινωνίας με δήμους από άλλες ενότητες. Οι «ανοιχτού» τύπου ενότητες δήμων χαρακτηρίζονται από την παρόμοια στρατηγική αναπτυξιακού προγραμματισμού που έχουν με δήμους άλλων συστάδων αλλά δεν έχουν την ίδια αυτονομία με τους προηγούμενους. Η γενική δε φιλοσοφία που επικρατεί, σχετίζεται με την ανάλυση και τον κοινωνικό σχεδιασμό προτύπων όπου θα λαμβάνουν υπόψη τις συναλλαγές των παραγωγικών δραστηριοτήτων ενός τόπου με την τοπική και εθνική οικονομία για όλους τους δήμους-ενότητες της χώρας. Κατ' αυτόν τον τρόπο, υιοθετήθηκε μια προσπάθεια για συγκρότηση των 275 δήμων σε Λειτουργικές Οικονομικά Περιοχές <Functional Economic Areas, FEAs> .(Kristensen, 1998)

2.3.5. Γαλλία

Η διοικητική δομή της Γαλλίας αποτελείται από περιφέρειες (regions), νομούς (departments) και δήμους. Οι πιο σημαντικές βαθμίδες από αυτές είναι οι περιφέρειες και οι δήμοι.

α) Κεντρική Εξουσία

Η κεντρική κυβέρνηση εξακολουθεί να διατηρεί τον παραδοσιακά σημαντικό της ρόλο στην προώθηση αναπτυξιακών και επενδυτικών πρωτοβουλιών. Ένα στοιχείο που αποδεικνύει αυτή τη μέριμνα που επιδεικνύουν τα κεντρικά διοικητικά όργανα είναι η εκπλήρωση της αποκέντρωσης που επετεύχθη κατά τις αρχές της δεκαετίας του '80.

Χαρακτηριστικό είναι εδώ η θέσπιση από το 1984, του “Contrat de plan etat et la region” , ένα πρόγραμμα το οποίο περιελάμβανε σχέδια για την ανασυγκρότηση της γαλλικής επικράτειας. Το 1986, επανήλθε στο προσκήνιο η λειτουργία του διυπουργικού φορέα ονόματι DATAR, που ήταν υπεύθυνο για την χάραξη περιφερειακής πολιτικής και σχεδιασμού όλης της χώρας. Από το 1990 και έκτοτε, εισήχθη ένα καινοτόμο πρόγραμμα για την αλλαγή των ορίων των περιφερειών και όχι των δήμων. Οι προσδοκίες που είχαν, σχετίζονταν με την ενίσχυση της υπαίθρου (συνεκτικότητα - οργάνωση γύρω από αγροτικές συγκεντρώσεις και μεσαίες πόλεις), την ενίσχυση της μητροπολιτικής επιρροής ορισμένων πόλεων, την δικτύωση των μεσαίων πόλεων και την ενσωμάτωση του εθνικού χώρου στην ενωμένη Ευρώπη. Άρχισε να γίνεται επίσης, επανεξέταση του ακτινωτού συστήματος των επικοινωνιών και συγκοινωνιών.

Σήμερα, η Γαλλία διακρίνεται σε 22 αυτοδιοικούμενες περιφέρειες και στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί κανείς και στην ύπαρξη των «τεχνοπόλεων», πόλεων δηλαδή που συνδυάζουν την συνύπαρξη κέντρων υψηλής τεχνολογίας, εκπαίδευσης και βιομηχανίας. Αυτό το σχέδιο, αποτελεί υποπρόγραμμα της DATAR, με σκοπό να επιτύχει αποκεντρωτική πολιτική και να βοηθήσει στην καταπολέμηση της ανεργίας. (Hansen, Higgins, Savoie, 1990:47-87, Δελλαδέτσημας, 2003)

β) Περιφέρειες

Οι γαλλικές περιφέρειες αριθμούνται σε 22 και οι αρμοδιότητες που έχουν καλύπτουν όλες τις περιφερειακές οικονομικές πολιτικές που εφαρμόζονται. Άλλα καθήκοντα που τους αποδίδονται, αφορούν στην κατασκευή και χρηματική υποστήριξη ανωτέρων και ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, δημιουργία φυσικών πάρκων, προγράμματα επαγγελματικού προσανατολισμού, υποδομές κτλ.

γ) Νομαρχίες

Οι νομαρχίες πλέον έχουν αποχωριστεί τις διοικητικές και θεσμικές εξουσίες που παραδοσιακά κατείχαν, μιας και αυτές έχουν περάσει στον έλεγχο των δήμων. Οι σημερινές αρμοδιότητες τους περιορίζονται στην διαχείριση ζητημάτων κοινωνικής φύσεως (δικαιώματα πολίτη όπως επίδομα ανεργίας, πρόνοια κτλ). Άλλες αρμοδιότητες που έχουν σχετίζονται με την βελτίωση του δευτερεύοντος τοπικού οδικού δικτύου, την οργάνωση των διαδρομών των σχολικών λεωφορείων κτλ. Οι νομαρχίες αριθμούνται σε 96.

δ) Δήμοι

Οι παραδοσιακές λειτουργίες των δήμων παρέμειναν αναλλοίωτες στο πέρασμα των χρόνων με όλες τις πολιτικές αλλαγές που επήλθαν στη χώρα. Οι ληξιαρχικές πράξεις γάμων, βαφτίσεων, θανάτων, οι τοπικές εκλογές για το εκάστοτε δημαρχιακό συμβούλιο, η ρύθμιση υποθέσεων σχετικών με την λειτουργία των σχολικών ιδρυμάτων, των αθλητικών υποδομών και των χώρων αναψυχής του δήμου σε συνδυασμό με την δραστηριοποίηση τους σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος και ελέγχου των ρύπων, περιγράφουν την δραστηριότητα που αναπτύσσουν οι γαλλικοί δήμοι τόσα χρόνια (φιλτράρισμα ακάθαρτων υδάτων, διαχείριση λυμάτων κτλ).

Τώρα πλέον οι δήμοι είναι αποκλειστικά υπεύθυνοι και για τον αστικό σχεδιασμό. Πολύ διαδεδομένες είναι και οι συνεργασίες που αναπτύσσουν οι δήμοι

μεταξύ τους. (Delladetsimas, Delvainquiere, Demaziere, Leontidou, Moulaert, 1993:96-99)

2.3.6. Βέλγιο

Το Βέλγιο αποτελεί ένα ιδιαίτερο παράδειγμα ενός ομοσπονδιακού κράτους. Οι συνταγματικές ρυθμίσεις του 1993, μετασχημάτισαν το Βέλγιο από μια ενοποιημένη χώρα (με αυτόνομες περιφέρειες –κοινότητες), σε ένα ομοσπονδιακό κράτος. Αποτελείται από τρεις περιφέρειες (Φλαμανδική περιοχή, Βαλλωνία και Βρυξέλλες) και τρεις κοινότητες (γαλλική, φλαμανδική και γερμανόφωνη).

α) Κρατικοί φορείς

Η απουσία της πρωτοκαθεδρίας του ομοσπονδιακού νόμου, διακρίνει το Βέλγιο από τα υπόλοιπα ομόσπονδα κράτη ή κράτη με ενισχυμένες (πολιτικά) τις περιφέρειες τους. Αυτοί οι παράγοντες δείχνουν ότι η ομοσπονδιακή φύση της χώρας μπορεί να τεθεί υπό αμφισβήτηση, και εκτιμάται πως αν δεν είχε προσχωρήσει η χώρα στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, τότε οι υπάρχουσες δυνάμεις των διασπαστικών τάσεων θα μπορούσαν να επιτύχουν τον σκοπό τους, δηλαδή τον διαχωρισμό της χώρας σε τουλάχιστον δύο νέα κράτη (Φλαμανδικό και Γαλλόφωνο). Οι μόνες αρμοδιότητες που απολαμβάνει το Κεντρικό Κράτος είναι η άσκηση εξωτερικής πολιτικής και η προστασία της οικονομικής και νομισματικής ενότητας της χώρας, έχοντας τους φόβους που προαναφέρθηκαν. Στο Βέλγιο εφαρμόζεται ο τέταρτος τύπος περιφερειοποίησης που αναλύθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο (περιφερειακή αυτονομία) όπου η χώρα αυτή αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα τούτης της μορφής. (Marcou,2003)

β) Περιφερειακοί φορείς

Οι τρεις περιφέρειες (Φλαμανδική, Γαλλόφωνη), είναι διοικητικά ανεξάρτητες και έχουν να παρουσιάσουν ένα δικό τους σύνθετο θεσμικό πλαίσιο, με την πρωτοκαθεδρία να απολαμβάνει αιρετός πρόεδρος από το λαό – εκλογικό σώμα κάθε

κοινότητας. Οι αρμοδιότητες τους εστιάζονται στον αστικό σχεδιασμό, την προστασία του περιβάλλοντος, τον έλεγχο των ενεργειακών πόρων, τα δημόσια μέσα μεταφοράς, την επιστημονική έρευνα, την οικονομική πολιτική, περιλαμβάνοντας το διεθνές εμπόριο με τους περιορισμούς που υφίστανται από την κεντρική εξουσία, και τις πολιτιστικές και κοινωνικές υποδομές. (Delladetsimas, Delvainquiere, Demaziere, Leontidou, Moulaert, 1993:100-103)

γ) Τοπικοί Φορείς

Η εθνοτικές τάσεις στο Βέλγιο, έχουν ρίζες από την εποχή της ανεξαρτησίας του, το 1830. Οι τοπικές αρχές συνέθεσαν από τη σύστασή τους την εικόνα μιας εδαφικής επικράτειας με έντονες τις φυγόκεντρες τάσεις και ανάγκη για ενθάρρυνση της τοπικής εξουσίας. Η Συνταγματική Συνέλευση που σχηματίστηκε με την ανεξαρτησία της χώρας, διατήρησε τις κεντρικές εξουσίες στο κράτος, προστατεύοντας όμως παράλληλα και τα τοπικά ενδιαφέροντα. Κατ' αυτόν τον τρόπο, το Βέλγιο αποκτούσε μια μορφή κράτους κεντρικής μεν εξουσίας, αλλά με ενισχυμένο όμως τον ρόλο της πολιτικής επιρροής σε τοπικά θέματα των επαρχιών και κοινοτήτων της χώρας.

Οι αρμοδιότητες των τοπικών Αρχών δεν έρχονται προς το παρόν σε μεγάλη σύγκρουση με αυτές των κυβερνητικών καθότι δεν έχουν μεγάλη επαφή. Στους διάφορους τομείς που δεν σχετίζονται με ζητήματα εθνικής ή και τοπικής ασφάλειας, περιβαλλοντικά ζητήματα και κοινωνικής πρόνοιας, αλλά μόνο με τοπικής σημασίας θέματα, η κεντρική εξουσία παρεμβαίνει μόνο καθορίζοντας ορισμένα standards, δίνοντας κάποιες κατευθυντήριες γραμμές που θα πρέπει να ακολουθηθούν στα επιτρεπόμενα πλαίσια από τις εκάστοτε κοινότητες.

Οι βελγικοί Δήμοι (589 συνολικά) ασκούν αρμοδιότητες: αυτόνομη (μερική) φορολογία, κοινοτικά κονδύλια δια μέσου της κεντρικής (περιφερειακής) κυβέρνησης, εκπαίδευση, πρόνοια βασικές παροχές και διάφορα άλλα (Delmartino,1991). Οι κοινότητες εστιάζονται περισσότερο στον τομέα της εκπαίδευσης και των τεχνικών υποδομών (οδικό δίκτυο, σιδηρόδρομοι, ποτάμιες μεταφορές). Την τελευταία δεκαετία, οι αυτόνομες κοινότητες έχουν στρέψει το ενδιαφέρον τους και προς την προστασία του περιβάλλοντος, του καθαρισμού των υδάτινων πόρων, την συντήρηση της πολιτιστικής

τους κληρονομιάς και την αστική ανάπτυξη των πόλεων τους. Η διαχείριση όλων αυτών των νέων πρωτοβουλιών που ανατέθηκαν στις κοινότητες, οδηγεί μοιραία σε νέα προβληματική περιφερειοποίησης.

2.3.7. Ιταλία

Η μεταρρυθμιστική διαδικασία στην Ιταλία συντελέστηκε σταδιακά τα τελευταία τριάντα χρόνια και μπορεί να διακριθεί σε τρία κύματα περιφερειοποίησης. Το πρώτο, την δεκαετία του '70 με την μερική ανάληψη αρμοδιοτήτων από τις περιφερειακές αυτοδιοικήσεις, «ανακουφίζοντας» κάπως τις ευθύνες του κεντρικού κράτους. Το δεύτερο, στο μεσοδιάστημα μεταξύ 1972-1997, περίοδος όπου την χαρακτήριζε η αποκέντρωση αρμοδιοτήτων για τη δημιουργία περιφερειακών συστημάτων και όπου καθορίστηκαν 15 περιφέρειες μεταξύ των οποίων οι 5 είχαν μια σχετική αυτονομία και το τρίτο, το οποίο ξεκίνησε το 1997 και χαρακτηρίζεται από την πολυδιάστατη μετάθεση εξουσιών από την κεντρική εξουσία στις τοπικές κοινότητες. Το κύριο βάρος πλέον της διοικητικής διαχείρισης έχει περάσει στις περιφέρειες, στους δήμους και τους τοπικούς φορείς της Ιταλίας.

Τα τελευταία 10 χρόνια, η νέα περιφερειακή και κεντρική νομοθεσία στην Ιταλία περιορίζεται σε δράσεις που στην ουσία αποτελούν απόπειρες ενσωμάτωσης τυπικών κανόνων σε τοπικές πρακτικές. Οι κίνδυνοι που ελλοχεύουν είναι πολλοί και έχουν να κάνουν με την ανεπάρκεια της ιταλικής κυβέρνησης να αντιμετωπίσει σχετικά γοργά τις νέες αλλαγές που επέρχονται στην δομή των διοικητικών επιπέδων της χώρας με την εισαγωγή καινοτόμων περιφερειακών νομοθεσιών και νέων πρωτοποριακών εφαρμογών. (Δελλαδέτσιμας, 2003)

α) Περιφερειακοί φορείς

Οι περιφέρειες αποτελούν αυτόνομες διοικητικές οντότητες με συγκεκριμένες εξουσίες και αρμοδιότητες και διαθέτουν επίσης και νομοθετικές εξουσίες (σεβόμενες κάποιες κρατικές νομοθετικές Αρχές). Οι αρμοδιότητες τους αναμινγνούνται με θέματα

τουρισμού, γεωργίας, εμπορίου, δίκτυα επικοινωνιών, τεχνικές και οδικές υποδομές, πολιτιστικές υποδομές, υγεία και πρόνοια.

β) Τοπικοί φορείς

Οι αρμοδιότητες των ιταλικών δήμων αφορούν γενικώς στον έλεγχο της αναπτυξιακής και αστικής τους ανάπτυξης, την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών (όπως παιδικοί σταθμοί, γηροκομεία κτλ), την επιμέλεια της διαχείρισης των απορριμμάτων, τις δημόσιες συγκοινωνίες και τέλος την διατήρηση υπό τον έλεγχο τους κοινής ωφέλειας εταιριών, όπως της τροφοδοσίας νερού και γκαζιού.

2.3.8. Ισπανία

Στην Ισπανία διακρίνονται τέσσερα επίπεδα στην διοικητική οργάνωση της: α) το Κεντρικό Κράτος, β) η Περιφερειακή Αυτόνομη Διοίκηση, γ) η Επαρχιακή Διοίκηση, δ) η Δημοτική Διοίκηση. Πιο συγκεκριμένα, υπάρχουν 17 αυτόνομες περιφέρειες, 41 επαρχιακά και 8056 τοπικά κέντρα εξουσίας.

α) Κεντρική φορείς

Η κεντρική εξουσία στην Ισπανία έχει ως κύριες αρμοδιότητες της τον σχεδιασμό της εξωτερικής οικονομικής πολιτικής και των εθνικών φορολογικών ρυθμίσεων και παράλληλα την καθοδήγηση αναπτυξιακών πολιτικών για τα εισοδήματα των αυτόνομων περιφερειών.

β) Περιφερειακοί φορείς

Οι αυτόνομες περιφέρειες έχουν διαχωριστεί με εντελώς ανομοιογενή κριτήρια που έγκεινται από το ισπανικό Σύνταγμα σε δύο ομάδες κριτηρίων: α) ιστορικούς λόγους και έντονης επιθυμίας για αυτονομία περιοχών, όπως στην περίπτωση της Χώρας των Βάσκων ή την Καταλονία, Γαλικία και Ανδαλουσία, β) σε συνηθισμένα κριτήρια

επιλογής, όπως συνηθίζονται να αναφέρονται οι λόγοι σύστασης των υπολοίπων αυτόνομων περιφερειών της χώρας. Από τις περιφέρειες αυτές, μόνο η Χώρα των Βάσκων και του Navarre διαθέτουν δικό τους φορολογικό σύστημα, ενώ οι υπόλοιπες περιφέρειες διαθέτουν ένα από κοινού σύστημα.

γ) Τοπικοί φορείς

Οι επαρχίες συντίθενται από την συσσωμάτωση των Δήμων και παρουσιάζονται ως τοπικές ενότητες με το δικό τους δικαστικό σύστημα. Το “Diputation” συνιστά το διοικητικό και κυβερνητικό σώμα μιας επαρχίας. Οι κύριες λειτουργίες του αφορούν στην περάτωση δημοσίων έργων κυρίως στις αστικές περιοχές κάθε επαρχίας καθώς και προάγουν την συμμετοχική δραστηριότητα των Δήμων.

Τέλος, αναφορικά με την τοπική αυτοδιοίκηση, ο δήμος αποτελεί την βασικότερη τοπική διοικητική μορφή οργάνωσης. Οι τοπικές αρμοδιότητες των δήμων αφορούν σε μια ποικιλία δραστηριοτήτων και κοινωφελών ενεργειών στηριζόμενες από το πληθυσμιακό τους μέγεθος. Αυτές σχετίζονται με την δημόσια ασφάλεια των δημοτών, τον αστικό σχεδιασμό και τον εξοπλισμό των δημοσίων υπηρεσιών, κοινωνικές και εμπορικές υπηρεσίες, ζητήματα εκπαιδευτικής και αθλητικής φύσεως, σηματοδότησης των δρόμων και πολιτιστικές δραστηριότητες.

Συνοψίζοντας, το πολιτικό σύστημα της Ισπανίας θα μπορούσε να χαρακτηριστεί από υψηλού βαθμού περιφερειακής αυτονομίας, όπου σε συνδυασμό με την τοπική οικονομική ανάπτυξη που ανθίζει, μπορεί να γίνει πλέον σαφής διαχωρισμός μεταξύ κεντρικού Κράτους και αυτόνομων Κοινοτήτων.

2.3.9. Η δυναμική των εξελίξεων

Όλα τα παραπάνω αναδεικνύουν πάνω από όλα μια νέα αντίληψη για την περιφερειοποίηση και την τοπική αυτοδιοίκηση που επικρατεί σε όλες στις χώρες της Ευρώπης. Η νέα αντίληψη έχει να κάνει αφενός με την εξασφάλιση ίσων ευκαιριών στους πολίτες σε όλους τους τομείς, αφετέρου με τη βελτιστοποίηση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών, πράγμα που ήταν δυνατόν να επιτύχουν μόνο όσοι Ο.Τ.Α. είχαν μεγάλη έκταση και πληθυσμό, διέθεταν οικονομικούς πόρους και είχαν τα

απαραίτητα τεχνικά μέσα και το ειδικευμένο δυναμικό για τον σκοπό αυτό. Από τις αρχές της δεκαετίας του '60, πραγματοποιήθηκαν πολλές μεταρρυθμίσεις στα περισσότερα δυτικοευρωπαϊκά κράτη, οι οποίες αφορούσαν στην επανεξέταση των μορφών και του μεγέθους των Ο.Τ.Α, στην ανακατανομή των αρμοδιοτήτων μεταξύ των Ο.Τ.Α και του κεντρικού κράτους, στην οικονομική διαχείριση-δαπάνες, στην ζητημάτων, ανακατανομή πόρων και της εσωτερικής οργάνωσης τους καθώς και στην τεχνική κατάρτιση του προσωπικού που διέθεταν. Αυτή η τάση οδήγησε στον περιορισμό κατ' αρχήν του πολυτεμαχισμού των Ο.Τ.Α και τη διάχυση τους στο χώρο. Ο πολυτεμαχισμός αυτός οφειλόταν σε ιστορικά, πολιτικά, οικονομικά δεδομένα και σε γεωγραφικές συνθήκες που είχαν τις ρίζες τους από το παρελθόν. Ο περιορισμός με τη σειρά του αύξανε τις απαιτήσεις για αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών και ανέδειξε ένα σωρό νέα προβλήματα χωροταξικής, πολεοδομικής, περιβαλλοντικής κλπ φύσεως. Η κυρίαρχη τάση απέβλεπε και αποβλέπει στη συνένωση με βασικό κριτήριο την οικονομική αποτελεσματικότητα. (βλέπε πίνακα 2). Ορισμένες χώρες προχώρησαν στο εθελοντικό σύστημα συνενώσεων, όπως η Γαλλία και η Ιταλία, άλλες σε υποχρεωτικό όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ιρλανδία και η Δανία και άλλες σε ένα μικτό σύστημα⁵ όπως στην περίπτωση της Γερμανίας. (Χατζημιχάλης, 1992). Γενικά τα βασικά χαρακτηριστικά που διέπουν την ευρωπαϊκή εμπειρία για τη συγκρότηση «βιώσιμων, λειτουργικών και οργανικών οικιστικών ενότητων» είναι η συγκέντρωση οικισμών και η συνένωση αρμοδιοτήτων.

Τα κίνητρα συνένωσης αφορούσαν οικονομικά, διοικητικά και εκλογικά δικαιώματα και ο κύριος στόχος των συνενώσεων ήταν ο προσδιορισμός ενός βέλτιστου μέγεθος δήμων. Τα κριτήρια ήταν:

- α) ο ελάχιστος πληθυσμός που πρέπει να έχει ένας σύγχρονος δήμος
- β) η πυκνότητα του πληθυσμού της περιοχής των υπό ένωση δήμων
- γ) οι γεωγραφικές ιδιαιτερότητες της περιοχής των υπό ένωση δήμων
- δ) η απόσταση της περιφέρειας από το νέο διοικητικό κέντρο του δήμου

---

5 Κατά το μικτό σύστημα συνενώσεων των Ο.Τ.Α., προηγείται ένα πρώτο στάδιο εθελοντικής διακοινοτικής συνεργασίας με παροχή κινήτρων και ακολουθεί ένα δεύτερο στάδιο υποχρεωτικής συνένωσης.

ε) οι αρμοδιότητες που μπορεί ή που προβλέπεται ν' αναλάβει ο νέος δήμος και η σχέση του με τον αριθμό των κατοίκων που είναι αναγκαίος για την πραγματική άσκηση αυτών των αρμοδιοτήτων

Γενικά, πάρα πολύ βασική ως προς τις τυπολογίες περιφερειοποίησης, είναι και σχέση τριβής που παρουσιάζει η τελευταία με τον περιφερισμό. Η πρόοδος της Ε.Ε. προς τον δρόμο της πλήρους ολοκλήρωσης (ενοποίηση σε όλους τους θεσμούς και τις εξουσίες των χωρών-μελών), απαιτεί την διεκπεραίωση του ζητήματος της περιφερειοποίησης, ώστε να εκκινήσει μια ενδεδειγμένη και ορθή άσκηση περιφερειακής πολιτικής σε όλη την ευρωπαϊκή επικράτεια. Επειδή, η περιφερειοποίηση εμφανίζεται ως μια θεσμικού τύπου διαδικασία, έντονα εξαρτώμενη από κοινωνικό-οικονομικές συνθήκες, η ανάγκη να προσεγγιστεί με κάποια άλλη μέθοδο για την κατανόηση της πέραν της ιστορικής (παραμέτρων από το παρελθόν), οδηγεί στην περιγραφή ορισμένων τυπολογιών περιφερειοποίησης, στηριζόμενες σε πολιτικά και θεσμικά κριτήρια, βοηθώντας έτσι στο να αντιδιαστέλλονται και την ίδια στιγμή να συγκρίνονται διαφορετικά τέτοια μοντέλα, όλα αναφερόμενα σε προγενέστερα εμπειρικά παραδείγματα.

2.3.10. Οι Σύγχρονοι Τύποι Περιφερειοποίησης

Κατά το Marcou, μπορεί να γίνει διαχωρισμός σε πέντε τύπους περιφερειοποίησης που αναπτύσσονται ως εν δυνάμει συνθήκη. Οι τύποι αυτοί είναι οι εξής:

- α) Διοικητική περιφερειοποίηση (Administrative regionalization)
- β) Περιφερειοποίηση μέσω των υπαρχόντων Τοπικών Αρχών (Regionalization through the existing local authorities)
- γ) Περιφερειακή αποκέντρωση (Regional decentralization)
- δ) Περιφερειακή αυτονομία (Regional autonomy)
- ε) Περιφερειοποίηση δια μέσου Ομοσπονδιακών Αρχών (Regionalization through the federate authorities)

Πρώτα απ' όλα πρέπει να γίνουν κάποιες διευκρινήσεις. Το ομοσπονδιακό σύστημα δεν αποτελεί από μόνο του μια μορφή περιφερειοποίησης αλλά αντιθέτως σε ένα ομοσπονδιακό κράτος (όπως οι Η.Π.Α) μπορούν να εφαρμοστούν στρατηγικές περιφερειοποίησης σε διαφορετικές μορφές. Αφετέρου, η περιφερειοποίηση δεν πρέπει να είναι απαραίτητως ομοιογενής στην εφαρμογή της σε μια γεωγραφική / διοικητική οντότητα (π.χ. κράτος, Ε.Ε κτλ), όπως για παράδειγμα στην περίπτωση της Μεγάλης Βρετανίας που υπάρχουν τουλάχιστον τρεις διαφορετικές μορφές. Τρίτον, πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη το γεγονός πως μια περιφέρεια έχει την δυνατότητα να εξελίσσει το είδος της περιφερειοποίησης που θα της ασκείται, ώστε να μπορεί να πειραματίζεται νέες μεθόδους με απώτερο σκοπό της επίτευξη μιας ιδεατής για αυτήν περιφερειοποίησης (π.χ. μέγιστος βαθμός περιφερειακής αυτονομίας). Τέταρτον, οι πέντε αυτοί τύποι περιφερειοποίησης είναι προσδιορισμένοι από την κυβέρνηση (κεντρική εξουσία ενός κράτους), σε μερικές περιπτώσεις σε μεγάλο βαθμό εξάρτησης και σε άλλες σε μικρότερο (π.χ. Βέλγιο) Τέλος, παίζει ιδιαίτερο ρόλο και το μέγεθος μιας χώρας. Συνήθως τα μικρά σε έκταση κράτη έχουν συνήθως μόνο ένα ή δύο επίπεδα διοίκησης: το τοπικό και το περιφερειακό (π.χ. Πορτογαλία, Δανία, Βουλγαρία, Τσεχία κτλ.). (Marcou, 1998, Marcou, 2003)

α) Διοικητική περιφερειοποίηση (Administrative regionalization)

Η διοικητική περιφερειοποίηση νοείται ως οι προσπάθειες που γίνονται από τις εκάστοτε Αρχές κάθε περιφέρειας, οι οποίες είναι υπόλογες στην Κεντρική / Εθνική Κυβέρνηση ή ακόμα και οργανισμοί υπό τον έλεγχο της (αν και μπορούν να έχουν ένα ορισμένο βαθμό αυτονομίας), οι οποίες δίνουν έμφαση κυρίως στην αναπτυξιακή πολιτική των περιφερειών τους και όλα αυτά πάντα σε πνεύμα συνεργασίας με τις τοπικές Αρχές και τους τοπικούς αναπτυξιακούς και οικονομικούς φορείς. Μεταξύ των κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ελλάδα, η Πορτογαλία, η Μεγάλη Βρετανία, η Εσθονία, η Ουγγαρία, η Λιθουανία και η Σουηδία εφαρμόζουν αυτή την πολιτική.

Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονιστεί και το γεγονός πως την πολιτική αυτή περιφερειοποίησης δεν την εφαρμόζουν μόνο τα κράτη που δεν έχουν ισχυρή τοπική εξουσία, αφού μέσα σε αυτές συμπεριλαμβάνονται και το Η.Β. η Πορτογαλία και η

Βουλγαρία, χώρες οι οποίες έχουν ισχυρούς τοπικούς Συνδέσμους. Επίσης, σε όλες τις περιπτώσεις κρατών πλην του Η.Β. και της Σουηδίας, η μορφή αυτή περιφερειοποίησης προήλθε ως απάντηση στις απαιτήσεις της Ε.Ε για τις υπό ένταξη χώρες (Βουλγαρία, Εσθονία, Λιθουανία, Ουγγαρία). Μαζί με αυτές τοποθετούνται και η Ελλάδα με την Πορτογαλία, οι οποίες είναι χώρες – μέλη της Ε.Ε αλλά με προβληματικές περιφέρειες στο εσωτερικό τους, οπότε και έχουν την ανάγκη για ανάπτυξη τους. (Αυτός είναι ο βασικότερος λόγος που εντάσσονται στο Στόχο 1 του Κ.Π.Σ της Ε.Ε)⁶. (Marcou, 2003)

β) Περιφερειοποίηση μέσω των υπάρχοντων Τοπικών Αρχών (Regionalization through the existing local authorities)

Ο τύπος αυτό περιφερειοποίησης εμφανίζεται όταν οι υπάρχουσες τοπικές αρχές όντας λειτουργικές οντότητες, δουλεύοντας αυτόνομα ή σε συλλογικό επίπεδο (συμμαχίες μεταξύ τους), επιχειρούν την σταδιακή αποκέντρωση τους. Η θεμελιώδης διαφορά που τον κάνει να ξεχωρίζει από τον προαναφερθέν τύπο περιφερειοποίησης, είναι ότι σε αυτήν τη περίπτωση οι τοπικοί φορείς λειτουργούν αποκλειστικά με δικές τους δυνάμεις, δηλαδή δίχως να έχουν την εξάρτηση από την κεντρική εξουσία.

Αυτή η πολιτική περιφερειοποίησης είναι πολύ διαδεδομένη στην Ε.Ε.. Η Γερμανία που αποτελεί και το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα αυτού του τύπου λόγω της επιτυχημένης εφαρμογής του, η Δανία, η Φινλανδία και η Ιρλανδία καθώς εν μέρει και η Ουγγαρία και η Ρουμανία ασκούν αυτή την πολιτική. Όσον αφορά την Ολλανδία, παρά τις οργανωμένες προσπάθειες που έχουν γίνει κατά καιρούς για την ανάληψη του σχεδίου της αποκέντρωσης από τις τοπικές Αρχές, δεν έχουν κατορθώσει να απομονωθούν, αντιθέτως παραμένουν αρκετά συνδεδεμένες με το κεντρικό κράτος. (Marcou, 2003)

⁶ Στόχος 1: Προώθηση της κάλυψης της καθυστέρησης των περιφερειών που σημειώνουν αναπτυξιακή καθυστέρηση, δηλαδή των βασικών εξοπλισμών που τους λείπουν, ή προώθηση των επενδύσεων στις επιχειρήσεις, ούτως ώστε να αναπτυχθούν στον οικονομικό τομέα (22% του πληθυσμού της Ε.Ε). (Δελλαδέτση, 2002)

γ) Περιφερειακή αποκέντρωση (Regional decentralization)

Η περιφερειακή αποκέντρωση αναφέρεται στη δημιουργία ή την αντικατάσταση μιας νέας εδαφικής «Ισχύος» πάνω σε μια ήδη υπάρχουσα, η οποία ταξινομείται ως περιφέρεια. Σε αυτή την περίπτωση, η περιφέρεια έχει μια συγκεκριμένη θεσμική έκφραση, η οποία υπόκειται στους συνηθισμένους όρους που ισχύουν για τις εδαφικές περιφέρειες. Έτσι διαμορφώνεται μια νέα εδαφική επικράτεια, διατηρώντας το ίδιο νομικό καθεστώς με την προϋπάρχουσα εδαφική οργάνωση, αλλά διαφέρει δεδομένου ότι έχει μια μεγαλύτερη εκλογική περιφέρεια και ειδικεύεται κυρίως στους τομείς οικονομίας και ανάπτυξης.

Η περίπτωση της Γαλλίας είναι η πιο ενδιαφέρουσα μιας και έχει εφαρμόσει πλήρως αυτό το μοντέλο. Εκτός της Γαλλίας, η περιφερειακή αποκέντρωση εφαρμόζεται και στην Πορτογαλία, τη Πολωνία, τη Τσεχία και τη Σλοβακία και σε περιορισμένη εφαρμογή η Ουαλία στο Η.Β. και στη Σουηδία.

Κύρια γνωρίσματα αυτού του τύπου περιφερειοποίησης για όλες τις χώρες που το εφαρμόζουν είναι τα εξής: α) Εκλέγουν δικά τους Συμβούλια, τα οποία αν και δεν έχουν καμία νομοθετική ισχύ, επηρεάζουν πολύ έντονα στις αποφάσεις που παίρνονται γύρω από την κοινωνικό-οικονομική ζωή, πάντοτε όμως στο νομικό πλαίσιο της άσκησης περιφερειακής ανάπτυξης, β) περιλαμβάνει μέτρα προστασίας των τοπικών Αρχών (π.χ. στη Γαλλία απαγορεύεται αυστηρά από το νόμο να εποπτεύει η μια περιφέρεια την άλλη), γ) οι περιφέρειες δεν έχουν οικονομική αυτάρκεια και ανεξαρτησία πλην της περίπτωσης της Γαλλίας και ειδικά στην περίπτωση της Σουηδίας όπου έχουν μια φορολογική σχεδόν αυτονομία. (Marcou, 2003)

δ) Περιφερειακή αυτονομία - πολιτική περιφερειοποίηση (Regional autonomy)

Αυτός ο τύπος περιφερειοποίησης αντιμετωπίζεται συχνά και ως ο ιδανικότερος, μιας και ο μακροχρόνιος στόχος των πολιτικών περιφερειοποίησης είναι η περιφερειακή αυτονομία. Νομικά, η περιφερειακή αυτονομία διακρίνεται από την περιφερειακή αποκέντρωση με τη χορήγηση της νομοθετικής δύναμης σε μια περιφερειακή συνέλευση, η οποία αναλαμβάνει μεγάλες ευθύνες για σημαντικές λειτουργίες του κοινωνικού

κράτους, το πεδίο του οποίου καθορίζεται και εγγυάται από το σύνταγμα, ή τουλάχιστον από ένα κείμενο συνταγματικής φύσης. Για την άσκηση αυτών των δυνάμεων, διορίζεται ένας κυβερνήτης που ασκεί εκτελεστική εξουσία έχοντας τα χαρακτηριστικά μιας περιφερειακής κυβέρνησης. Αντίθετα από την περιφερειακή αποκέντρωση, η περιφερειακή αυτονομία έχει επιπτώσεις στη δομή του κράτους και αλλάζει τη σύνθεση της. Το σύστημα αυτό έχει διαμορφώσει πλήρως την εδαφική οργάνωση της Ιταλίας, του Βελγίου και της Ισπανίας. Έχει επίσης εφαρμοστεί σε μεμονωμένες περιπτώσεις και στο Η.Β. και την Πορτογαλία (Νησιά Αζόρες). Ομοίως η περιφερειακή αυτονομία διαφέρει και από την Ομοσπονδιακή διακυβέρνηση, μιας και οι περιφέρειες δεν παίζουν το ρόλο του εσωτερικού κράτους σε μια χώρα αν και υπάρχουν πολλές θεσμικές συνεργασίες μεταξύ Κράτους και περιφερειών. Αντιθέτως, δεν έχουν καμία ανάμειξη σε ζητήματα εθνικής νομοθετικής εξουσίας. Επίσης, εκτιμώντας πως τα ομοσπονδιακά κράτη έχουν μια σχετική ισονομία, δεν παρατηρείται το ίδιο και με τις αυτονομημένες περιφέρειες. Σε ορισμένες περιπτώσεις όμως, οι πολιτικές αποφάσεις που παίρνονται για μια περιφέρεια μπορεί να επηρεάσουν ως ένα βαθμό και την εθνική πολιτική, όπως στην περίπτωση της Ισπανίας (Καταλονία, Χώρα των Βάσκων), και την Ιταλία (Βορράς-Νότος).

Η αυτονομία των περιφερειών αυτών είναι βασισμένη στην αναγνώριση ιδιαίτερων εθνικών, πολιτιστικών και γλωσσικών γνωρισμάτων όπου και καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό την ταυτότητα των κατοίκων τους. (π.χ. Βάσκοι και Καταλανοί στην Ισπανία, Φλαμανδοί στο Βέλγιο κτλ). Στην Μεγάλη Βρετανία ασκούνται έντονες πιέσεις για πλήρη αυτονομία της Σκωτίας και της Ουαλίας. (Marcou, 2003)

2.2.2. Περιφερειοποίηση δια μέσου Ομοσπονδιακών Αρχών

ε) Περιφερειοποίηση δια μέσου Ομοσπονδιακών Αρχών (Regionalization through the federate authorities)

2.2.2.1. Η περιφερειοποίηση δια μέσου Ομοσπονδιακών Αρχών

Η περιφερειοποίηση δια μέσου Ομοσπονδιακών Αρχών σε μεγαλύτερη ή μικρότερη έκταση, είναι ο τελευταίος τύπος περιφερειοποίησης που θα αναλυθεί και αφού προηγουμένως έγινε ένα ξεκαθάρισμα του προβλήματος που έγκειται στις διαφορές που παρουσιάζει αυτή η περίπτωση με τον τύπο περιφερειακής αυτονομίας. Υπάρχουν δύο παρερμηνείες όσον αφορά στην σχέση του Ομοσπονδιακού Κράτους και της περιφερειοποίησης. Το ομοσπονδιακό κράτος αντιπαραβάλλεται με το έθνος κράτος και παρουσιάζεται ως απάντηση στους τοπικισμούς επειδή μπορεί να συνδυάσει την ενότητα

με σεβασμό των συγκεκριμένων χαρακτηριστικών γνωρισμάτων. Αντιμετωπίζεται επίσης ως τύπος κράτους που χαρακτηρίζεται από έναν υψηλότερο βαθμό διοικητικής αποκέντρωσης, ο στόχος του οποίου είναι να εγγυηθεί την αυτονομία των μονάδων που το αποτελούν. Εντούτοις, και η ιστορική και σύγχρονη εμπειρία έρχεται σε αντίθεση με μια τέτοια σύλληψη.

Το ομοσπονδιακό κράτος δεν είναι αντίθετο με το έθνος-κράτος, απεναντίας αποτελεί σε πολλές περιπτώσεις μια μορφή εθνικής ολοκλήρωσης. Δεν μπορεί δηλαδή να θεωρηθεί πως ομοσπονδιακά κράτη όπως οι Η.Π.Α, η Ελβετία και η Γερμανία δεν συγκροτούν έθνη, παρά το γεγονός πως οι πολιτικές διοικητικής οργάνωσης τους διαφέρουν κατά πολύ από αυτές της Γαλλίας ή του Η.Β. Στην περίπτωση του Καναδά όπου έχουμε ομοσπονδιακές Αρχές, ελλοχεύουν κίνδυνοι στην διατήρηση της ενότητας στην χώρα, μιας και η Πολιτεία του Κεμπέκ (γαλλόφωνη περιοχή) επιθυμεί διακαώς την ανεξαρτητοποίησης της. Σε άλλες περιπτώσεις όπως της Ελβετίας ή των Η.Π.Α. η διατήρηση αυτού του ομοσπονδιακού μοντέλου λειτουργεί χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα. Στην περίπτωση του Βελγίου, που ακολουθεί πολιτική αυτόνομων περιφερειών, θα μπορούσε να έχει σοβαρά προβλήματα αν γινόταν ομόσπονδο κράτος, λόγω της ύπαρξης της «αντιστασιακής» Φλαμανδικής επικράτειας. Στην Γερμανία και την Αυστρία, τα ομόσπονδα κρατίδια που βρίσκονται στο εσωτερικό τους λειτουργούν ως κράτη στο εσωτερικό συνταγματικό πλαίσιο τους, όμως δέχονται όλες τις μορφές υποστήριξης από την Ε.Ε.

Συνοψίζοντας, τα ομόσπονδα κράτη δεν αποτελούν μια θεσμική εκδήλωση έντονου τοπικισμού ή περιφερειακής αποκέντρωσης. Σε ορισμένες περιπτώσεις μάλιστα μετριάζουν τις τοπικιστικές εντάσεις. (Marcou, 2003)

2.3.11. Περιφερειοποίηση ως πολιτική της ΕΕ

Η Ε.Ε. δίνει ιδιαίτερη σημασία στην εφαρμογή ενιαίου μοντέλου περιφερειοποίησης σε όλες τις χώρες-μέλη της Κοινότητας, έτσι ώστε να μπορεί ανεμπόδιστα να ακολουθήσει πολιτικές ανάπτυξης και εκσυγχρονισμού των προβληματικών περιφερειών και πολιτικές διατήρησης των υπαρχόντων χαρακτηριστικών καθώς και υποστήριξης προς τις αδύναμες περιοχές, των ήδη ανεπτυγμένων περιφερειών. Απώτερος στόχος της πολιτικής αυτής είναι να

εξισορροπηθούν οι αντιθέσεις των ανεπτυγμένων με των λιγότερο ανεπτυγμένων περιφερειών εντός των ορίων της Ε.Ε., με μια κατεύθυνση «προς τα πάνω», δηλαδή προσπάθεια προσέγγισης των λιγότερο ανεπτυγμένων προς το επίπεδο ανάπτυξης των περισσότερο ανεπτυγμένων περιοχών και υποβάθμιση τους «προς τα κάτω». Οι παράγοντες εξισορρόπησης αναφέρονται κυρίως σε οικονομικούς δείκτες και γνωρίσματα που χαρακτηρίζουν μια περιφέρεια καθώς και σε δίκτυα υποδομών (τηλεπικοινωνίες, μεταφορικά δίκτυα, υπηρεσίες κτλ).

Η προβληματική που εντοπίζεται στην χάραξη περιφερειών στον εσωτερικό χώρο της Ε.Ε. οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην ισχυρή πολιτική που ασκείται από τους τοπικούς οργανισμούς, γεγονός που εμποδίζει την άσκηση πολιτικών περιφερειακής κατανομής της ανάπτυξης και αποκέντρωσης πόρων και επενδύσεων. Οι τοπικές πρωτοβουλίες ενεργούν με σκοπό την ανάδειξη τοπικών ιδιαιτεροτήτων και πόρων, δυσχεραίνοντας έτσι αρκετά την οποιαδήποτε απόπειρα άσκησης περιφερειακής πολιτικής. Αυτό συνεπάγεται δυσκολία από τους κρατικούς φορείς να διαμορφώσουν μια σαφή εικόνα για την κατάσταση που επικρατεί στη χώρα τους και αυτό οδηγεί στην αδυναμία για εντοπισμό ομοιογενών περιφερειών που πάνω σε αυτές θα μπορούν να εφαρμόσουν αντίστοιχες πολιτικές για ανάπτυξη τους σε όλους τους τομείς. Η επιδίωξη της Ε.Ε. είναι να περιέλθουν οι περιφερειακές και τοπικές αρχές των χωρών – μελών της σε μια πολιτική κατάσταση αυτοδυναμίας τόσο ως προς τη θεσμική εκπροσώπηση τους στα πλαίσια της Ε.Ε. όσο και κυρίως προς τη συγκρότηση τους ως μονάδων με αποφασιστικές δραστηριότητες. (Ανδρικοπούλου, 1994:347-383)

2.3.12. Συμπεράσματα

Οι συνενώσεις Ο.Τ.Α που συντελούνται στις χώρες της Ε.Ε., δίνουν ιδιαίτερη έμφαση σε οικονομικά στοιχεία, παρά στις ανάγκες των τοπικών πληθυσμών. Η αποτυχία στην εξάλειψη των προβλημάτων που υποτίθεται πως θα έλυναν οι διάφορες απόπειρες περιφερειοποίησης που εφαρμόστηκαν από τα ευρωπαϊκά κράτη, κάνει επιτακτική την ανάγκη για εύρεση μιας εναλλακτικής προσέγγισης του ζητήματος αυτού. Αυτό που γενικά παρατηρείται, είναι πως σε περιοχές με έντονη ανάπτυξη, στόχοι τους είναι η προστασία του περιβάλλοντος και θέματα κοινωνικής αλληλεγγύης. Αντίθετα, στις περιοχές που χαρακτηρίζονται ως προβληματικές, η έμφαση που δίνεται, αφορά

στην αναδιάταξη των κοινωνικό – οικονομικών υποδομών, έτσι ώστε να παρέχουν περισσότερες υπηρεσίες στους πολίτες. Παρακάτω, αναπτύσσεται η μέθοδος της προσπελασιμότητας, που κρίνεται ως η καταλληλότερη για την επίλυση αυτών των προβλημάτων.

3. Υπάρχει εναλλακτική προσέγγιση ;

3.1. Ανάπτυξη και ερμηνεία μεθόδου προσπελασιμότητας

Η μέθοδος ανάλυσης της προσπελασιμότητας, αποτελεί ίσως το πλέον σύγχρονο εργαλείο για το προσδιορισμό λειτουργικών περιφερειών με τη χρήση πολλών κριτηρίων όπως την απασχόληση, την πρόσβαση σε υπηρεσίες κτλ. Η μέθοδος αυτή αναφέρεται στην δυνατότητα πρόσβασης των κατοίκων μιας περιοχής σε χώρους δημοσίων υπηρεσιών, υγείας, κοινωνικής πρόνοιας, εκπαίδευσης, απασχόλησης, ψυχαγωγίας κτλ. Στην έννοια της προσπελασιμότητας περιλαμβάνονται επίσης, το κατάλληλο ωράριο λειτουργίας μιας υπηρεσίας (χρονική προσπελασιμότητα), η ποσοτική επάρκεια μιας υπηρεσίας, η έλλειψη οικονομικών εμποδίων (ύψος τιμολόγησης), η πληροφόρηση για την ύπαρξη μιας υπηρεσίας και η έλλειψη ψυχολογικών, κοινωνικών και γλωσσικών εμποδίων.

Οι δύο πλέον συνήθεις έννοιες της προσπελασιμότητας είναι η χωρική και η χρονική. Ως χωρική προσπελασιμότητα ορίζεται η χωρική εγγύτητα της πληθυσμιακής ομάδας στόχου με την προσφερόμενη υπηρεσία και ως χρονική προσπελασιμότητα ορίζεται ο χρόνος που απαιτείται για πρόσβαση στην υπηρεσία, καθώς και η διαθεσιμότητα της υπηρεσίας εντός του 24ωρου. Ο δείκτης χωρικής προσπελασιμότητας παρουσιάζει το ποσοστό των αποδεκτών που κατοικεί σε μια δεδομένη ακτίνα εξυπηρέτησης ή χρειάζεται ένα δεδομένο χρονικό διάστημα για να προσεγγίσει το σημείο παροχής της υπηρεσίας, με τη χρήση ενός δεδομένου μέσου μεταφοράς.

Η προσπελασιμότητα είναι μια αόριστη έννοια, η οποία μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να περιγράψει διάφορες «πολυφασματικές» καταστάσεις και είναι δύσκολο να μετρηθεί. Η έννοια της πρόσβασης σε ένα χώρο και οι τυχόν δυσκολίες – εμπόδια που μπορεί κανείς να συναντήσει ώστε να αποκτήσει πρόσβαση σε κάτι, ποικίλει ανάλογα την κάθε περίπτωση. Η προσπελασιμότητα σε πολλές περιπτώσεις μπορεί να εννοηθεί και ως ικανότητα – δυνατότητα να φτάσει κανείς κάπου ή σε κάτι. Για παράδειγμα, μπορεί η απόσταση που χωρίζει το γραφείο ενός απλού υπαλλήλου από το γραφείο ενός προϊσταμένου του να είναι πολύ μικρή (δίπλα πόρτα, ίδιο κτίριο κτλ), όμως οι γραφειοκρατικές διαδικασίες και ο κοινωνικό – επαγγελματικός διαχωρισμός

καθιστούν την πρόσβαση σε αυτόν τον χώρο θεωρητικά αδύνατη. Επίσης, η οικία ενός διάσημου προσώπου ή μιας πρεσβείας να απέχει μόλις λίγα μέτρα από άλλες κατοικίες, η πρόσβαση όμως των κατοίκων στους εν λόγω χώρους είναι αδιανόητη, λόγω των υψηλών μέτρων ασφάλειας που διαθέτουν. Τέλος, μια καλοπληρωτή δουλειά, μια όμορφη γυναίκα ή μια επιθυμητή περιοχή για αγορά κατοικίας, να βρίσκεται μια «ανάσα» από κάποιον, παρ' όλα αυτά η προσέγγιση τους μπορεί να είναι απαγορευτική λόγω έλλειψης ικανοτήτων εσωτερικού ή εξωτερικού καλλωπισμού ή ανεπάρκειας εισοδήματος αντιστοίχως.

Όλες οι άνωθεν αντιλήψεις για την προσέγγιση της έννοιας της προσπελασιμότητας, εστιάζουν την προσοχή τους στην περιγραφή της έννοιας με βασικό παράγοντα τον άνθρωπο. Αυτή η θεωρία είναι απολύτως εύστοχη και αντικατροπτίζει την πραγματικότητα. Παρά ταύτα, υπάρχει και μια δεύτερη σχολή σκέψης την οποία υιοθετούν οι ειδήμονες σε αυτά τα θέματα, βάσει της οποίας όλες οι προσεγγίσεις που κάνουν για την περιγραφή και μέτρηση της προσπελασιμότητας, έχουν σαν κριτήριο το φυσικό εμπόδιο. Επιχειρείται έτσι μια χωρική προσέγγιση της έννοιας αυτής κατά την οποία βέβαια συνυπολογίζονται ένα σωρό άλλες προσεγγίσεις κοινωνικού, οικονομικού και πολιτισμικού ενδιαφέροντος.

Βασικά κριτήρια για την ανάλυση της προσπελασιμότητας στο χώρο και ειδικότερα στον αγροτικό χώρο (μιας και σε αυτόν δίνεται ιδιαίτερη έμφαση), είναι η διάθεση του ανθρώπου για να φτάσει κάπου, η ανάγκη που έχει για να το κάνει και η ψυχολογία του να μπορεί να πραγματοποιήσει μια επιθυμία ή υποχρέωση του. Μέσα από την κοινωνική σκοπιά κάνοντας διαχωρισμό σε ηλικιακές ομάδες, επιτυγχάνεται μία «βαθύτερη» και πιο εύστοχη ανάλυση των κριτηρίων που διαδραματίζουν σημαντικότατο ρόλο στην περιγραφή και μέτρηση αυτού του φαινομένου. Συγκεκριμένα, ο πληθυσμός μπορεί να διανεμηθεί σε πέντε κατηγορίες, α) τους άντρες, β) τις γυναίκες εργαζόμενες, γ) τις γυναίκες νοικοκυρές, δ) τους ηλικιωμένους και συνταξιούχους και ε) τους νέους και τα παιδιά. Βάσει αυτής της κατηγοριοποίησης, εξάγονται χρήσιμα συμπεράσματα που περιγράφουν σε τι βαθμό εξυπηρετούνται οι συγκεκριμένες ομάδες από αυτή την έννοια (προσπελασιμότητα δηλαδή) και πως επιδρά στην καθημερινή τους ζωή. Για παράδειγμα, οι ηλικιωμένοι κάτοικοι μιας αγροτικής περιοχής πολλές φορές έχουν την ανάγκη να επισκεφθούν κάποιον γιατρό για να εξεταστούν, δεν έχουν όμως

την ίδια διάθεση για να επισκεφθούν ένα τουριστικό τοπίο, να πάνε κινηματογράφο και να διασκεδάσουν όπως κάνουν οι νέοι. Επίσης, οι άντρες και οι γυναίκες εργαζόμενοι πρέπει να κατευθύνονται καθημερινώς στους χώρους εργασίας τους έχοντας ή μη την διάθεση για κάτι τέτοιο, την στιγμή που οι γυναίκες – νοικοκυρές ή οι συνταξιούχοι δεν υποβάλλονται σε τούτη την υποχρέωση.

Σημαντικό παράγοντα αποτελεί επίσης και το μέσο που χρησιμοποιεί κανείς για να αποκτήσει πρόσβαση σε κάτι. Συγκεκριμένα, οι διάφορες ηλικιακές ομάδες, ανάλογα με την φυσική ή νομική ικανότητα που έχουν, την εξυπηρέτηση που τους προσφέρουν και την οικονομική δυνατότητά τους, μπορούν και χρησιμοποιούν διάφορα μέσα για την πρόσβαση τους σε άλλους χώρους και υπηρεσίες εκτός της κατοικίας τους. Οι νέοι και τα παιδιά που είναι κατά πλειοψηφία ανήλικοι, συνήθως δεν έχουν την οικονομική ευχέρεια ακόμα και την φυσική ικανότητα για να διαθέτουν δικό τους μέσο μεταφοράς ώστε να μετακινούνται στους επιθυμητούς για αυτούς προορισμούς. Ύστερα, οι γυναίκες εργαζόμενες ή οι νοικοκυρές χρησιμοποιούν δημόσια μέσα μεταφοράς για τις μετακινήσεις τους, εφόσον η οικονομική κατάσταση της οικογένειας τους δεν τις επιτρέπει την αγορά δεύτερου αυτοκινήτου (δεδομένου ότι συνήθως ο άνδρας της οικογένειας είναι αυτός που έχει τον «πρώτο» λόγο για την χρήση του αυτοκινήτου). Οι άνδρες κυρίως χρησιμοποιούν αυτοκίνητο για να μεταβαίνουν στους χώρους εργασίας τους, ενώ πολλοί ηλικιωμένοι έχοντας και κάποιας μορφής σωματική ή ψυχολογική «ανεπάρκεια», χρησιμοποιούν κυρίως τα δημόσια μέσα συγκοινωνίας. Η οικονομική στενότητα πολλών νοικοκυριών απαγορεύει ακόμα και τη χρήση μέσων μαζικής μεταφοράς ή τους παροτρύνει στη χρήση εναλλακτικών οικονομικότερων μέσων όπως το ποδήλατο ή διαδρομή με τα πόδια. Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί και το ζήτημα της χρονοαπόστασης που παίζει σημαντικότατο ρόλο στην ανάλυση αυτή.

Η χρονοαπόσταση είναι μια παράμετρος αρκετά σημαντική για την καθημερινή ζωή των κατοίκων μιας περιοχής. Ο χρόνος που μπορεί να σπαταληθεί για τη μετακίνηση ενός ανθρώπου από το χώρο κατοικίας του στο χώρο εργασίας ή οπουδήποτε αλλού, παίζει πρωτεύων ρόλο διότι μπορεί να εξοικονομηθεί χρονικό διάστημα για την πραγματοποίηση περισσότερων καθημερινών ενασχολήσεων. Πολλά νοικοκυριά που διαθέτουν αυτοκίνητο, συνηθίζουν να μην χρησιμοποιούν το αμάξι τους για να κατευθυνθούν στον εργασιακό τους χώρο, στα εμπορικά καταστήματα ή στην αγορά,

αλλά προτιμούν τα δημόσια λεωφορεία ή ακόμα και την πεζοπορία. Αυτό συμβαίνει διότι μπορεί να εξοικονομούν χρόνο αποφεύγοντας την οδική κίνηση και την ταλαιπωρία στην αναζήτηση χώρου στάθμευσης (αυτό συνήθως συμβαίνει όταν ο τελικός προορισμός βρίσκεται σε αστική περιοχή). Για μια νοικοκυρά, η χρονοαπόσταση είναι πιο βαρύνουσα σημασίας από οποιαδήποτε άλλη ηλικιακή – κοινωνική ομάδα, μιας και οι οικιακές υποχρεώσεις που έχει, δεν της επιτρέπουν να χάνει το πολύτιμο της χρόνο στις μετακινήσεις (βλέπε σχήμα 1).

Σπουδαίο ρόλο παίζει και η ψυχολογία του καθενός ατόμου στη χρήση ενός μέσου για την πρόσβαση του σε ένα χώρο. Δηλαδή, ένας ηλικιωμένος ο οποίος δεν έχει την σωματική ή οικονομική δυνατότητα να χρησιμοποιεί αυτοκίνητο, προσφεύγει σε άλλου τύπου μεταφορικά μέσα, με επικρατέστερα τα δημόσια μέσα (λεωφορεία κτλ). Όμως, αν δεν υπάρχει επαρκές συγκοινωνιακό δίκτυο και οι ανάλογες υποδομές (στάσεις λεωφορείων) για να εξυπηρετεί τις ανάγκες των ηλικιωμένων στην πρόσβαση σε αυτούς τους χώρους, τότε η μόνη επιλογή που απομένει είναι το τηλέφωνο, όντας απομονωμένοι από κάθε άλλου είδους μέσο επικοινωνίας. (Copus, Farrington, Halden, 2002, Moseley, 1979)

Παρακάτω γίνεται αναφορά στις ηλικιακές – ομάδες που υποφέρουν περισσότερο στην κινητικότητα και την πρόσβαση τους σε άλλους χώρους, με αναφορά στον ελληνικό χώρο. Αυτές οι ομάδες είναι οι ηλικιωμένοι – συνταξιούχοι, τα παιδιά και οι νέοι και οι γυναίκες - νοικοκυρές.

3.2. Οι ηλικιωμένοι - συνταξιούχοι

Το ποσοστό των ηλικιωμένων-συνταξιούχων ανθρώπων ολοένα και αυξάνεται στις αγροτικές περιοχές της Ελλάδας (βλέπε πίνακα 3). Αυτό το φαινόμενο οφείλεται κυρίως σε δύο παράγοντες: α) Στο φαινόμενο της αστικοποίησης του νεανικού κυρίως πληθυσμού, που μη διαθέτοντας τα απαραίτητα εφόδια για να μείνουν στην επαρχία, καταφεύγουν στη μετανάστευση και την αστική ζωή. Έτσι παρατηρούνται φαινόμενα γήρανσης του πληθυσμού με τους νέους να εγκαταλείπουν προσωρινά ή μόνιμα τον τόπο τους και τους ηλικιωμένους να είναι αυτοί που κρατάνε «ζωντανή» την ζωή στην επαρχία. Αλλά ως τότε; β) Στο σύγχρονο φαινόμενο της «εσωτερικής παλιννόστησης»

των ανθρώπων που όταν φτάσουν στην ηλικία της συνταξιοδότησης, αποφασίζουν να γυρίσουν πίσω στα χωριά τους μιας και το «κλίμα» της πόλης νοιώθουν πως δεν τους «σηκώνει» άλλο πια. Παράλληλα, είναι και πολλοί αυτοί που επιλέγουν την μόνιμη διαμονή τους στην επαρχία μόλις συνταξιοδοτηθούν, είτε διαμένοντας στα εξοχικά τους ή αγοράζοντας κτήματα και σπίτια. Αυτό συμβαίνει διότι επιθυμούν να εγκατασταθούν σε περιοχές όπου θα είναι μακριά από το έντονο και βλαβερό για την υγεία τους αστικό περιβάλλον και να διαμένουν σε περιοχές όπου θα είναι κοντά στην φύση και θα τις χαρακτηρίζει ο καθαρός αέρας και η ηρεμία, στοιχεία που είναι συνυφασμένα με την γενική εικόνα που επικρατεί για την ελληνική ύπαιθρο.

Όλα αυτά τα στοιχεία που προαναφέρθηκαν, συνθέτουν την εικόνα που αντιλαμβάνονται οι περισσότεροι άνθρωποι για την ζωή στην επαρχία, δηλαδή ότι μεγάλο μερίδιο του πληθυσμού της είναι γερασμένο. Αυτό το γεγονός προδιαθέτει την ύπαρξη των αναγκαίων προϋποθέσεων για την κάλυψη των αναγκών της πλειοψηφίας του αγροτικού πληθυσμού. Η έννοια της προσπελασιμότητας αποτελεί ένα βασικό εργαλείο για την αντιμετώπιση των όποιων προβλημάτων χαρακτηρίζουν τις «υψηλότερες» ομάδες που βρίσκονται στην ηλικιακή πυραμίδα. Δυστυχώς όμως, δεν έχει ευαισθητοποιηθεί σε επίπεδο πολιτικής η ελληνική κυβέρνηση για να φροντίσει για τις ανάγκες αυτού του ευπαθούς πληθυσμού και όσες προσπάθειες έχουν γίνει έως σήμερα για την οικιστική ανασυγκρότηση του αγροτικού χώρου της Ελλάδας δεν έχουν λάβει σοβαρά υπόψη τούτο το παράγοντα. Συγκεκριμένα:

α) Πολλοί από τους ηλικιωμένους ανθρώπους έχουν κινητικά προβλήματα, άλλοι έχουν προβλήματα στην όραση ή στην ακοή, β) μια μεγάλη μερίδα του γερασμένου πληθυσμού κατοικεί μόνο του , χώρια δηλαδή από οικογένεια και φίλους και γ) το εισόδημα των συνταξιούχων είναι κατά το πλείστον το χαμηλότερο σε σύγκριση με όλες τις άλλες ηλικιακές ομάδες, στοιχείο που τους προσδίδει ένα αίσθημα φτώχειας.

Συνοψίζοντας, όλα αυτά τα χαρακτηριστικά που περιγράφουν την ζωή των περισσότερων ηλικιωμένων, διαπιστώνεται ο βαθμός δυσκολίας στη κινητικότητα τους και στη πρόσβαση σε χώρους εκτός των κατοικιών τους. Για παράδειγμα, όσα ηλικιωμένα ζευγάρια διαθέτουν αυτοκίνητο και είναι ικανά για να το οδηγήσουν, τότε διευκολύνονται πολύ στις μετακινήσεις τους που πραγματοποιούν επί καθημερινής

βάσης. Υπάρχει όμως και ένα μεγάλο ποσοστό αυτών που είτε δεν διαθέτουν αυτοκίνητο είτε διέθεταν αλλά τώρα πια δεν μπορούν να το οδηγήσουν.

Οι καθημερινές ανάγκες αυτής της μερίδας του πληθυσμού δεν περιορίζονται μόνο σε ένα-δύο τομείς. Πλέον ο καταναλωτικός τρόπος ζωής την σήμερον ημέρα, έχει επιδράσει καταλυτικά σχεδόν σε όλες τις πληθυσμιακές ηλικιακές ομάδες. Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι ηλικιωμένοι έχουν ανάγκη να πηγαίνουν καθημερινά για ψώνια, ώστε να αγοράζουν τα απαραίτητα εφόδια που θα τους χρειαστούν για να ζήσουν (τροφή, γάλα κτλ). Επίσης, ένα μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού αυτού που χαρακτηρίζεται και ως «ευπαθής», λόγω των συχνών ή και μόνιμων νοσημάτων που τον ταλανίζει, τον υποχρεώνει να επισκέπτεται πολύ τακτικά κέντρα υγείας και περίθαλψης καθώς και φαρμακεία. Συν τοις άλλοις, όντας «κοινοί θνητοί» όπως όλοι οι άλλοι, έχουν και αυτοί την ανάγκη για κοινωνικές δραστηριότητες όπως επισκέψεις σε σπίτια φιλικών ή συγγενικών προσώπων, βόλτα σε θέατρα, σινεμά κτλ, την ανάγκη για ψώνια στα εμπορικά κέντρα, τον εκκλησιασμό τους και διάφορα άλλα.

Για όλα αυτά τα πράγματα, που δεν είναι διόλου υπερβολικά και χαρακτηρίζουν το επίπεδο διαβίωσης των κατοίκων μιας περιοχής, η κυβέρνηση δεν έχει πάρει τα κατάλληλα και σωστά μέτρα. Προσπάθειες όπως η εξυπηρέτηση των κατοίκων με δημόσια μέσα μαζικής μεταφοράς για τις μετακινήσεις τους, όπως τα δημοτικά λεωφορεία ή τα λεωφορεία του νομού, απλώς καλύπτουν τις ανάγκες μερικών ανθρώπων και εξυπηρετούν κυρίως όσους έχουν την ικανότητα και την ευκινησία να τα χρησιμοποιούν. Δηλαδή, τα δρομολόγια που εκτελούν τα λεωφορεία αυτά, εξυπηρετούν κυρίως τους νεανικού πληθυσμούς και όσους ηλικιωμένους τυχαίνει να βρίσκονται κοντά στους οδικούς άξονες των διαδρομών αυτών. Όσοι ηλικιωμένοι δηλαδή διαμένουν σε αποστάσεις άνω των 5-10 λεπτών με τα πόδια από τις στάσεις των λεωφορείων, είναι πρακτικά αδύνατον να εξυπηρετηθούν διότι και μια απόσταση τόσο μικρή μπορεί να αποβεί επιβαρυντική για την υγεία τους. Με λίγα λόγια χρειάζεται ένας νέος σχεδιασμός που να εξυπηρετεί τα συμφέροντα όσο το δυνατόν μεγαλύτερης μερίδας του γηγενή πληθυσμού. Στις χώρες της Ε.Ε όπως η Αγγλία για παράδειγμα, έχει καθιερωθεί ο θεσμός των «κοινοτικών» λεωφορείων που εξυπηρετούν τις ανάγκες των ηλικιωμένων αλλά με υψηλές, σε πολλές των περιπτώσεων, τις τιμές των εισιτηρίων τους. (Moseley, 1979)

Σε επόμενο κεφάλαιο, θα αναλυθούν κάποιοι δείκτες για την σκιαγράφηση της εικόνας που επικρατεί στους δήμους και τις κοινότητες του νομού Λακωνίας (πεδίο μελέτης) και θα προκύψουν ορισμένα συμπεράσματα όσον αφορά την προσπελασιμότητα της ηλικιακής αυτής ομάδας στις διάφορες κοινωνικό-οικονομικές υπηρεσίες.

3.3. Τα παιδιά και οι νέοι

Μια άλλη ηλικιακή ομάδα που δυσκολεύεται στις μετακινήσεις της στον αγροτικό χώρο είναι τα παιδιά και οι νέοι. Η πλειοψηφία αυτών των ατόμων είναι μαθητές και φοιτητές – σπουδαστές. Μπορεί η καθημερινή μεταφορά των μαθητών στα σχολεία να είναι ως ένα βαθμό επαρκής με την χρήση δημόσιων σχολικών λεωφορείων έναντι πολύ μικρής εισφοράς, όμως είναι εξυπηρετική για τους μαθητές που κατοικούν πέρα των πέντε χιλιομέτρων (3χλμ για μαθητές κάτω των 8 ετών). Στον ελληνικό αγροτικό χώρο, τα σχολικά λεωφορεία συνήθως δεν πραγματοποιούν στάσεις στα χωριά όπου εδρεύουν τα σχολικά συγκροτήματα με αποτέλεσμα να ελλοχεύουν πολλοί κίνδυνοι κατά τη διαδρομή των παιδιών αυτών προς το σχολείο. Υπάρχει βέβαια και η ανασφάλεια πολλών γονέων για την μεταφορά των παιδιών τους στα σχολεία με σχολικά λεωφορεία, και πολλές φορές τα συνοδεύουν μέχρι την είσοδο του σχολικού κτιρίου με αυτοκίνητο ή με τα πόδια. Όσον αφορά την οικονομική τους δυνατότητα, τόσο των μαθητών όσο και των φοιτητών, είναι περιορισμένη λόγω της φύσης της ηλικίας τους (οικονομικά εξαρτώμενοι απ' την οικογένεια), στοιχείο που τους εμποδίζει στο να κινούνται ανεξάρτητοι. Η ελληνική νομοθεσία προβλέπει την άδεια χορήγησης διπλώματος σε άτομα που έχουν ξεπεράσει την ηλικία των 18 ετών (ενήλικα άτομα), γεγονός το οποίο αναγκάζει τα ανήλικα άτομα στο να προσφεύγουν σε εναλλακτικές λύσεις για την πρόσβαση τους σε χώρους αναψυχής μακριά από το σπίτι τους. Το γεγονός και μόνο ότι οι νέοι έχουν συνήθως πολύ διάθεση για να κατευθυνθούν σε χώρους αναψυχής (γήπεδα, παραλίες, καφετέριες, νυχτερινά μαγαζιά, κινηματογράφους κτλ.), σε συνδυασμό με την «φρεσκάδα» της ηλικίας τους, μετατρέπει τις δυσκολίες στην πρόσβαση αυτών των κοινωνικών εκδηλώσεων σε υπόθεση ρουτίνας, μιας και η δίψα για διασκέδαση και ψυχαγωγία εξαλείφει την κάθε μορφής ταλαιπωρία στην οποία

υπόκεινται διαρκώς. Και επειδή τα παιδιά και οι νέοι συγκροτούν το μέλλον ενός τόπου, λαμβάνοντας υπόψη και την αφαίμαξη του νεανικού πληθυσμού απ' την υπαίθρο, είναι επιτακτική η ανάγκη για εύρεση μέτρων και λήψης αποφάσεων που να αφορούν τη νεολαία της υπαίθρου, ώστε να της διεγείρει τα ενδιαφέροντα της και ως εκ τούτου να επιτευχθεί συγκράτηση του πληθυσμού της στους αγροτικούς οικισμούς. (Moseley, 1979)

Σε επόμενη ενότητα θα σχεδιαστούν και θα σχολιαστούν ορισμένοι δείκτες στηριζόμενοι στην προσπελασιμότητα των παιδιών και των νέων στις διάφορες κοινωνικό – οικονομικές υπηρεσίες στο πεδίο μελέτης τούτης της εργασίας, δηλαδή στο νομό Λακωνίας.

3.4. Οι γυναίκες – νοικοκυρές

Πέραν των παιδιών και των ηλικιωμένων, μια τρίτη κοινωνική ομάδα του πληθυσμού, οι γυναίκες που είναι αφιερωμένες αποκλειστικά στα νοικοκυριά τους, αντιμετωπίζουν τεράστια προβλήματα στην κινητικότητα τους. Αν και πλέον ο κόσμος σήμερα έχει ξεφύγει προ πολλού από παλιές συντηρητικές αντιλήψεις και κατά κάποιον τρόπο έχει «μοντερνοποιηθεί», εν τούτοις αυτό το νέο ρεύμα μοντερνισμού επηρέασε κυρίως τη ζωή μόνο των αστικών πληθυσμών. Ο ρόλος της γυναίκας σε μια οικογένεια μπορεί να μεταβλήθηκε έως ένα βαθμό με τα πολλά φεμινιστικά κινήματα, όμως σε γενικές γραμμές παρέμεινε ο ίδιος. Στην επαρχία όμως, το φαινόμενο των γυναικών που ασχολούνται αποκλειστικά με τα νοικοκυριά τους παραμένει σε υψηλά επίπεδα. Η μερίδα αυτή του πληθυσμού στηρίζεται κατά πολύ στη χρονοαπόσταση όσον αφορά την πρόσβαση τους σε χώρους καθημερινής ανάγκης. Συγκεκριμένα, οι γυναίκες νοικοκυρές επωμίζονται το βάρος της ευθύνης της μεταφοράς των παιδιών από και προς το σχολείο, την προετοιμασία των καθημερινών γευμάτων στο σπίτι, την καθαριότητα του σπιτιού και τα ψώνια για να καλύψουν τις ανάγκες των οικογενειών τους. Δεδομένου ότι ένα μεγάλο ποσοστό από αυτές τις γυναίκες δεν έχουν ή δεν ξέρουν να οδηγούν αυτοκίνητο, τις καθιστά πιο δύσκολο το έργο των καθημερινών υποχρεώσεων τους στις οποίες χρειάζονται κάποιο μέσο για να μεταφερθούν. Ο ρόλος λοιπόν της γυναίκας – συζύγου – μητέρας – νοικοκυράς, είναι καταλυτικός για την κοινωνική ισορροπία και γι' αυτό

πρέπει να λαμβάνονται δραστικά μέτρα που να αφορούν στην εξυπηρέτηση των αναγκών αυτής της τόσο σημαντικής πληθυσμιακής ομάδας. (Moseley, 1979, Romano, 2002)

Σε επόμενο κεφάλαιο αναλύονται κάποιοι δείκτες με κριτήριο την προσπελασιμότητα που θα βοηθήσουν στην κατανόηση του προβλήματος αυτού και την εξεύρεση αποτελεσματικών λύσεων για την αντιμετώπιση του.

3.5. Στόχοι – Προτάσεις

Για να μπορέσει ο αγροτικός χώρος και όχι μόνο, να αντεπεξέλθει στις ανάγκες των κατοίκων για εύκολη πρόσβαση σε όλους τους κοινωνικό – οικονομικούς φορείς, καταρχήν πρέπει να εξασφαλίσει τον καθολικό σχεδιασμό του συγκοινωνιακού δικτύου της επαρχίας σε εθνικό και κατόπιν σε τοπικό επίπεδο. Οι στόχοι δηλαδή θα πρέπει να στρέφονται στην πρόσβαση των κατοίκων στους χώρους εργασίας, στα νοσοκομεία, ταχυδρομεία, εμπορικά καταστήματα και σε διάφορες άλλες κοινωνικές υπηρεσίες. Συνδυάζοντας τις προηγούμενες προσδοκίες με τον στρατηγικό προγραμματισμό περί συνεργασίας των δημοσίων και κοινοτικών συγκοινωνιακών μέσων σε σχεδιασμό του δικτύου τους στηριζόμενο σε μια κοινή βάση, η επίτευξη της προσπελασιμότητας στον αγροτικό χώρο είναι εφικτή.

Για να συμβεί αυτό όμως, χρειάζονται και οι εκπονήσεις ειδικών μελετών για την σκιαγράφηση του αγροτικού χώρου σε εθνικό και τοπικό κυρίως επίπεδο, καθώς και μέθοδοι ανάλυσης πολλών δεικτών και μετρήσεων, τα οποία στοιχεία που θα προκύψουν, καταχωρημένα σε κάποια ηλεκτρονική βάση μπορούν να εξάγουν χρήσιμα συμπεράσματα και να αποτελέσουν εργαλεία για τη μέτρηση της προσπελασιμότητας σε μια περιοχή.

Επειδή όμως η πραγματοποίηση ενός συγκροτημένου επαρχιακού συγκοινωνιακού δικτύου το οποίο θα διακατέχεται από το πνεύμα της συνεργασίας μεταξύ δημόσιων και κοινοτικών φορέων φαντάζει μια ουτοπία, οι έρευνες στρέφονται προς την κατεύθυνση της ανάγνωσης των προβλημάτων που εμποδίζουν αυτήν την ιδέα και εν συνεχεία τις προτάσεις για την αποτελεσματική αντιμετώπιση τους, ώστε να ξεπεραστούν όσο το δυνατόν καλύτερα αυτές οι δυσκολίες και να αρχίσουν να

4. Περιφερειοποίηση στον ελληνικό χώρο

Η Ελλάδα συγκαταλέγεται, όπως προαναφέρθηκε, στον πρώτο τύπο περιφερειοποίησης κατά το Marcou, δηλαδή την διοικητική περιφερειοποίηση. Οι περιφέρειες, ανεξάρτητα με το πώς καθορίζονται (π.χ. με τυπικά ή λειτουργικά κριτήρια), είναι πιθανό να μη συσχετίζονται με υφιστάμενη οικονομική δυναμική (το πρόβλημα αυτό παρουσιάζεται έντονα, όπου η χάραξη των περιφερειών της έχουν γίνει μόνο βάσει διοικητικών και πολιτικών αποφάσεων) ή ακόμα να εντάσσονται σε ένα «κοινωνικό περιβάλλον» χωρίς περιφερειακή συνείδηση ή ταυτότητα. Κατ' αυτόν τον τρία στοιχεία αποκτούν σημασία εδώ α) οι πολιτικές αποκέντρωσης, β) η διοικητική αναδιοργάνωση, γ) η επιδίωξη αποτελεσματικότερου σχεδιασμού του χώρου. Όλα αυτά υπονοούν τη λογική της ύπαρξης κάποιας συνεκτικότητας στην περιοχή που έχει να κάνει με φυσικά, οικονομικά, κοινωνικά, δημογραφικά, πολιτισμικά και άλλα στοιχεία. (Δελλαδέτισμας, 2003, Σκορδίλη, 2002)

Το πρόβλημα με τις περιφερειακές διαιρέσεις στον ελληνικό χώρο, φαίνεται κατ' αρχήν από τον τρόπο που ορίστηκαν τα όρια των υπάρχοντων περιφερειών (σύνολο=13). Έχουν χαραχτεί από τους με γενικά κριτήρια από το κεντρικό κράτους (Ελληνική Περιφέρεια = Κεντρικό Κράτος). Επιπροσθέτως, κάθε υπουργείο λειτουργεί με τις δικές του διαιρέσεις με δικά του κριτήρια, που δεν είναι καν ευρύτερα γνωστά, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται μεγάλα προβλήματα συντονισμού του περιφερειακού έργου και εξυπηρέτησης των κατοίκων των περιφερειών (π.χ. Υπ. Πρόνοιας με τα ΠΕΣΥ). Κάνοντας μια ιστορική επισκόπηση των διοικητικών διαιρέσεων (Κατοχιανού, 1985) που έχουν πραγματοποιηθεί και εξετάζοντας και ορισμένες προτάσεις που έχουν μελετηθεί μέχρι σήμερα, το συμπέρασμα που προκύπτει είναι πως πολλά κριτήρια που έχουν χρησιμοποιηθεί για την χάραξη περιφερειών έχουν προκαλέσει μια γενικότερη σύγχυση στην όλη κατάσταση. Κάνοντας μια σύνοψη, προκύπτει πως όλη η δομή της ελληνικής περιφέρειας -στην καλύτερη περίπτωση-στηρίχθηκε σε «τυπική» λογική αν και ορισμένα προγράμματα όπως τα *Συμβούλια Περιοχής* (βλέπε παρακάτω) ενείχαν λειτουργικές πτυχές.

4.1. Οργανωμένες προσπάθειες περιφερειοποίησης ειδικά για τον αγροτικό χώρο από το 1970 έως σήμερα

Με την πτώση του δικτατορικού καθεστώτος το 1974, το πολιτικό κλίμα της χώρας άλλαξε ριζικά. Με την επάνοδο του δημοκρατικού πολιτεύματος, άρχισαν να παρουσιάζονται τα μύρια προβλήματα οικονομικό – κοινωνικής και πολιτικό – διοικητικής χροιάς που ταλάνιζαν την ελληνική επικράτεια. Τα προβλήματα αυτά οφείλονταν στα προβλήματα που παρουσίαζε ο κρατικός μηχανισμός σε θέματα χωροταξικής πολιτικής κατά την μεταπολεμική περίοδο 1950 – 1967, αλλά και από την κατάργηση κάθε δημοκρατικής διαδικασίας την περίοδο της δικτατορίας (1967 – 1974). Το γενικότερο κλίμα ευφορίας που χαρακτήριζε τις όποιες προσπάθειες γίνονταν για εύρεση μιας πολιτικής του χώρου κατά την περίοδο από το 1975 μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '80, πήρε «σάρκα και οστά» το 1984⁷. Με το νόμο 1416/84, το τότε υπουργείο Χ.Ο.Π και νυν Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ, εκπόνησε το πρώτο πρόγραμμα οργανωμένης οικιστικής ανασυγκρότησης του ελληνικού χώρου με την ονομασία «Ανοικτές Πόλεις». Το πρόγραμμα αυτό ουσιαστικά διεκόπη το 1986, με τον νόμο 1622/86 που εισήγαγε το πρόγραμμα των «Αναπτυξιακών Συνδέσμων». Όπως οι *Ανοικτές Πόλεις*, έτσι και το πρόγραμμα των *Αναπτυξιακών Συνδέσμων* δεν ικανοποίησαν με την εφαρμογή τους μιας και τα εν λόγω προβλήματα παρέμεναν, οπότε και δεν ολοκλήρωσαν τον κύκλο ζωής τους. Με το νόμο 2218/94, ψηφίστηκε μια νέα μορφή οργάνωσης, αυτή των «Συμβουλίων Περιοχής», η οποία αντικαταστάθηκε πρόωρα από το πρόγραμμα «Ιωάννης Καποδίστριας» με το νόμο 2240/94, που η έναρξη εφαρμογής του έγινε από τις 1/1/99. Το πρόγραμμα *Ιωάννης Καποδίστριας* αποτελεί το πιο σύγχρονο πρόγραμμα ανασυγκρότησης του οικιστικού δικτύου της χώρας, το οποίο εφαρμόζεται μέχρι σήμερα. Στα πλάνα των υπουργείων Εσωτερικών Δημοσίας Διοίκησης και Αποκέντρωσης (Υ.ΕΣ.Δ.Δ.Α) και το Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ, είναι η θέσπιση ενός νέου προγράμματος ονόματι «Καποδίστριας 2», κάτι το οποίο παραμένει ακόμα υπό συζήτηση και διερεύνηση (βλέπε πίνακα 4).

⁷ Οι οικιστικοί νόμοι 947/79 και 1337/83 αποτέλεσαν τις πρώτες απόπειρες οργάνωσης του ελληνικού χώρου, προβλέποντας πολεοδομικές διατάξεις και εφαρμογές, έκδοση πολεοδομικών αδειών, χαρακτηρισμό αυθαιρέτων και επιβολή προστίμων κτλ.

4.2. Πρόγραμμα «Ανοικτές Πόλεις»

Αναλυτικότερα, με το νόμο 1416/84 του τότε Υ.Χ.Ο.Π σε συνεργασία με το υπουργείο Εσωτερικών, προώθησαν τη διαίρεση της χώρας σε επίπεδα ανάλογα με τον πληθυσμό της *Ανοικτής Πόλης*. Η κάθε *Ανοικτή Πόλη* της επαρχίας αποτελούσε ενιαίο οικιστικό πυρήνα – κωμόπολη – κεφαλοχώρι και περιελάμβανε όλα τα γύρω χωριά που μαζί με τον πυρήνα αποτελούσαν μια οικιστική ενότητα. Το βασικότερο κριτήριο αυτής της οικιστικής αναδιάταξης ήταν το πληθυσμιακό μέγεθος. Κατ' αυτόν τον τρόπο, ο ελληνικός χώρος οργανώθηκε σε ένα σύστημα 502 *Ανοικτών Πόλεων*. Τα κριτήρια σύστασης ήταν οικονομικά, η γεωγραφική θέση και ο πληθυσμός⁸.

Το καινοτόμο στοιχείο αυτού του προγράμματος ήταν το γεγονός πως ο εξοπλισμός σε υπηρεσίες και υποδομές γινόταν σύμφωνα με επίπεδο *Ανοικτής Πόλης* και όχι κάθε οικισμού ξεχωριστά. Ο βασικός στόχος αυτής της προσπάθειας οικιστικής αναβάθμισης ήταν να αμβλύνει τις ανισότητες που προέκυπταν από την διπολική σχέση πόλης – υπαίθρου σε βάρος της δεύτερης (βλέπε πίνακα 4). Αυτό θα επιτυγχανόταν με την ενίσχυση του ρόλου των μικρών και μεσαίων οικισμών, τα οποία θα αποτελούσαν τον συνδετικό κρίκο μεταξύ του αστικού κέντρου και της αγροτικής ενδοχώρας. (Υ.Χ.Ο.Π., 1984)

4.3. Πρόγραμμα «Αναπτυξιακοί Σύνδεσμοι»

Μετά την απόπειρα των *Ανοικτών Πόλεων*, ακολούθησε η προσπάθεια συγκρότησης λειτουργικών και βιώσιμων οικιστικών ενοτήτων μέσω του θεσμού των *Αναπτυξιακών Συνδέσμων*. Με το νόμο 1622/86, θεσπισμένο κατόπιν συνεργασίας των υπουργείων Εθνικής Οικονομίας, Εσωτερικών και Χ.Ο.Π και με τη σύμφωνη γνώμη του Νομαρχιακού Συμβουλίου, αποφασίστηκε η εθελοντική συνεργασία των οικισμών σε γεωγραφικές ενότητες με στόχο την περαιτέρω ανάπτυξη τους (1116 στο σύνολο). Τα κύρια κριτήρια ήταν οικονομικά, κοινωνικά και συγκοινωνιακά. Ο θεσμός των *Αναπτυξιακών Συνδέσμων* που επακολούθησε του θεσμού των *Ανοικτών Πόλεων*,

⁸ Απαραίτητη προϋπόθεση μια οικιστική ενότητα να έχει τουλάχιστον 5000 κατοίκους, με εξαίρεση τις προβληματικές περιοχές που μπορούσαν να αποτελέσουν *ανοικτή πόλη* με πληθυσμό 2000 – 2500 κατοίκων.

αποτελούσε ουσιαστικά αντιγραφή του προτύπου των «λειτουργικών ενοτήτων» (functional units). Κάθε ένας από αυτούς τους συνδέσμους μπορούσε να συσταθεί μόνο μεταξύ δήμων και κοινοτήτων που βρίσκονταν στην ίδια γεωγραφική ενότητα. (βλέπε πίνακα 4). Ο θεσμός αυτός είχε διάρκεια σχεδόν 9 χρόνια, το μακροβιότερο από όλα τα προγράμματα οικιστικής αναδιάρθρωσης, λόγω της φύσης των δραστηριοτήτων που ανέπτυξαν οι σύνδεσμοι (αποπεράτωση έργων υποδομής), οπότε και μετά έπαυε η λειτουργία του συνεταιρικού πνεύματος των γεωγραφικών αυτών ενοτήτων. (Κογκοπούλου, Παρίση, 1998)

4.4. Πρόγραμμα «Συμβούλια Περιοχής»

Με την πρόταση των υπουργείων Υ.ΕΣ.Δ.Δ.Α και του Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ, συντάχθηκε ο νόμος 2218/94 που προέβλεπε την αντικατάσταση των *Αναπτυξιακών Συνδέσμων* από τα *Συμβούλια Περιοχής*. Τα *Συμβούλια Περιοχής* αποτελούσαν αναγκαστικές συνενώσεις των παλιών Ο.Τ.Α, οι οποίοι είχαν καταργηθεί με το πρόγραμμα των *Αναπτυξιακών Συνδέσμων* (βλέπε πίνακα 4). Τα κριτήρια τα οποία λαμβάνονταν υπόψη για τη σύσταση των *Συμβουλίων Περιοχής* ήταν συγκοινωνιακά, πληθυσμιακά, δημογραφικά, γεωγραφικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά. Ο αριθμός των *Συμβουλίων Περιοχής* σε όλη την ελληνική επικράτεια ήταν 492, σαφώς λιγότεροι από τους 1116 *Αναπτυξιακούς Συνδέσμους*. (Κογκοπούλου, Παρίση, 1998, Υπουργείο Εσωτερικών, 1995, www.eetaa.gr/kodikes/)

4.5. Πρόγραμμα «Ιωάννης Καποδίστριας»

Το Υ.ΕΣ.Δ.Δ.Α προετοίμασε μία ολοκληρωμένη και πλήρη πρόταση για το πρόγραμμα συνένωσης των Ο.Τ.Α της χώρας, το οποίο εκφράζει το γενικό πολιτικό πλαίσιο ανακυττάρωσης του πρώτου βαθμού Αυτοδιοίκησης. Το πρόγραμμα αυτό φέρει την ονομασία *Ιωάννης Καποδίστριας*, θεσπίστηκε με το νόμο 2240/94, συζητήθηκε και εγκρίθηκε στις 26/2/1997 και μπήκε σε εφαρμογή από τις 1/1/1999. Με το πρόγραμμα αυτό, καταργήθηκαν οι περίπου 200 μικροί δήμοι και οι 5318 κοινότητες, οι οποίοι Ο.Τ.Α προσχώρησαν σε υποχρεωτική συγχώνευση. Κατ' αυτόν τον τρόπο δημιουργήθηκαν 900 νέοι δήμοι και 133 κοινότητες που για λόγους ιστορικούς,

γεωγραφικούς και πολιτικούς, παρέμειναν ως κοινότητες και δεν εντάχθηκαν σε κάποιον δήμο. Τα κριτήρια σύστασης είναι πληθυσμιακά καθώς και η γεωγραφική θέση όπως αυτή προσδιορίζεται από τη μορφολογία του εδάφους, από την απόσταση από τον πλησιέστερο Ο.Τ.Α και από τις συνθήκες του οδικού δικτύου (βλέπε πίνακα 4). Οι βασικότεροι λόγοι οι οποίοι ώθησαν την Κυβέρνηση μέσω του Υ.ΕΣ.Δ.Δ.Α να προβεί στην καθιέρωση αυτού του προγράμματος ήταν η αδυναμία που παρουσίαζαν οι Ο.Τ.Α στον πολιτικό, διοικητικό και αναπτυξιακό τους ρόλο και στη μη αποδοτική αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού και των οικονομικών πόρων.

Το χωροταξικό και αναπτυξιακό πρότυπο των νέων δήμων αποβλέπει στη λειτουργικότητα των νέων αυτών οικιστικών ενοτήτων οι οποίοι θα στηρίζονται στην βιωσιμότητα και την ενδογενή ανάπτυξη τους. Για την όσο το δυνατόν ακριβέστερη προσέγγιση των αναγκών σε τεχνικές και κοινωνικές υποδομές, είναι ανάγκη να ληφθούν υπόψη ορισμένα στοιχεία βασικότερα των οποίων είναι ο πληθυσμός. Με βάση το πληθυσμιακό μέγεθος πρέπει να καθορίζονται ποιοτικά και ποσοτικά οι διάφορες κοινωνικό – οικονομικές και διοικητικές υποδομές. Για τις τεχνικές υποδομές σημασία έχει η έκταση του δήμου, η μορφολογία του εδάφους, η ύπαρξη φυσικών πόρων, η απόσταση τους από μεγάλα αστικά κέντρα, μεγάλους εθνικούς συγκοινωνιακούς άξονες, γειτνίαση με θάλασσα ή παραμεθόριες περιοχές.

Οι στόχοι του προγράμματος είναι η ισότιμη παροχή υπηρεσιών στους κατοίκους όλων των δήμων της χώρας, η αναβάθμιση του τοπικού πολιτικού συστήματος και η δημιουργία προϋποθέσεων για διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια των Ο.Τ.Α, ο συντονισμός των τοπικών δημοσίων επενδύσεων για έργα υποδομής και κοινωνικού εξοπλισμού, η ενίσχυση του «ενδογενούς» δυναμικού της ελληνικής περιφέρειας, η διαφάνεια στην διαχείριση των πόρων και ο οικονομικός έλεγχος της τοπικής εξουσίας. (www.ypes.gr/kapodistriasis/greek/)

4.6. Κριτική των προσπαθειών αναβάθμισης του ελληνικού αγροτικού χώρου από το 1970 έως σήμερα

Λαμβάνοντας υπόψη όλη την εμπειρία αναφορικά με την πολιτική και τις παρεμβάσεις της ελληνικής πολιτείας στον χώρο, εξάγονται ορισμένα χρήσιμα

συμπεράσματα. Πρώτα απ’ όλα, η διασπορά των οικισμών και η πολυδιάσπαση της διοίκησης σε Ο.Τ.Α που αντιμετωπίζουν μεγάλα προβλήματα (π.χ. όπως δημογραφικά όπως μείωση και γήρανση πληθυσμού, οικονομικά όπως χαμηλό κατά κεφαλήν εισόδημα κοινωνικά όπως ανεργία) εμποδίζει τις οποιεσδήποτε αναπτυξιακές πρωτοβουλίες. Η επιμονή της ελληνικής κυβέρνησης διοίκησης στην υιοθέτηση του πληθυσμού ως του μοναδικού κριτηρίου σε βάρος άλλων (όπως το οικονομικό, το περιβαλλοντικό κτλ), σε συνδυασμό με την γενικότερη εμπλοκή πολιτικών θεσμικών οργάνων στην χάραξη αναπτυξιακών πολιτικών και «ορίων», αποτελούν μέρος του προβλήματος για την τοπική ανάπτυξη. Επίσης, η απουσία στρατηγικών σχεδιασμού τοπικούς φορείς (έλλειψη ικανού ανθρώπινου δυναμικού, έλλειψη πόρων ή ακόμα και ανυπαρξία φορέων εφαρμογής), αφήνουν πίσω τους θεσμικά και λειτουργικά κενά που παρακωλύουν την πραγμάτωση των συγκεκριμένων στόχων. Εξίσου σημαντικός παράγοντας είναι οι τοπικιστικές διενέξεις μεταξύ δήμων, η αστικοποίηση και η τοπική απροθυμία για αλλαγή (συντηρητικές αντιλήψεις). Τέλος, πολλά από τα προγράμματα που εφαρμόστηκαν δεν είχαν ιδιαίτερη επιτυχία διότι ως επί το πλείστον αποτελούσαν μηχανιστική μεταφορά ξένης εμπειρίας (π.χ. *Ανοικτές Πόλεις*) και δεν ανταποκρίνονταν στις ιδιαιτερότητες και δυνατότητες της ελληνικής κοινωνίας.

5. Η περίπτωση του νομού Λακωνίας

Ο νομός Λακωνίας βρίσκεται στο νοτιοανατολικό τμήμα Πελοποννήσου. Η γεωγραφική του απομόνωση (περικλείεται από τους ορεινούς όγκους του Ταΰγετου (δυτικά) και Πάρωνα (ανατολικά)) (βλέπε σχήμα 2) και τα έντονα δημογραφικά και κοινωνικά προβλήματα (γήρανση πληθυσμού, ανεργία, φθίνοντες κλάδοι) που απορρέουν από αυτή του την ιδιότητα, τον καθιστούν ως ένα από τους προβληματικότερους νομούς της χώρας, ο οποίος είναι αναπτυξιακά καθυστερημένος παρουσιάζοντας σοβαρές ελλείψεις σε τεχνικές και κοινωνικό – οικονομικές υποδομές. Παρακάτω, αναφέρονται οι ελλείψεις αυτές και τα εμπόδια / δυσκολίες που ανακύπτουν και δυσχεραίνουν το έργο βελτίωσης του αναπτυξιακού προφίλ του νομού.

5.1. Διαθέσιμοι φυσικοί πόροι και φυσικά ή ιστορικά χαρακτηριστικά

Σε γενικές γραμμές μπορεί να υποστηριχθεί ότι τα οικοσυστήματα της περιοχής μελέτης διατηρούν το φυσικό τους χαρακτήρα. Όμως ορισμένα από αυτά έχουν ήδη αρχίσει να υφίστανται αλλοιώσεις. Ειδικότερα, τα φυσικά οικοσυστήματα δέχονται τις επιδράσεις από τις ανθρώπινες δραστηριότητες όπως είναι η έντονη ανοικοδόμηση, οι γεωργικές καλλιέργειες, το κυνήγι, οι τουριστικές και λοιπές παραγωγικές δραστηριότητες, με αποτέλεσμα να διαπιστώνονται τάσεις μείωσης των ειδών της πανίδας και της χλωρίδας, με παράλληλη ρύπανση του φυσικού περιβάλλοντος.

Επιπλέον, μια από τις βασικότερες αρνητικές παραμέτρους για την ανάπτυξη του νομού είναι το γεγονός ότι το υδάτινοι πόροι του νομού αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα λόγω της υπερεκμετάλλευσης του υδροφόρου ορίζοντα και της μη εφαρμογής ενιαίας διαχείρισης τους. Το αρνητικό αυτό φαινόμενο είναι ένας από του σημαντικότερους ανασταλτικούς παράγοντες για τον εκσυγχρονισμό και τη διαφοροποίηση του αγροτικού τομέα, αλλά και για την ανάπτυξη σύγχρονων τουριστικών δραστηριοτήτων ιδιαίτερα σε περιοχές που προσφέρονται για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού αξιοποιώντας τα φυσικά και πολιτιστικά τους στοιχεία. Παράλληλα με τους κινδύνους που διαφαίνονται ή έχουν δημιουργηθεί για τους φυσικούς πόρους του νομού και λειτουργούν ανασταλτικά στην ανάπτυξη του, ένας

άλλος πρόσθετος παράγοντας είναι η σε μεγάλο βαθμό εγκατάλειψη και ελλιπής προστασία των περισσότερων ιστορικό-πολιτιστικών στοιχείων του Νομού, τα οποία παραμένουν αναξιοποίητα φθειρόμενα από το χρόνο αλλά και από τις συχνές ανθρώπινες παρεμβάσεις. (Νομαρχία Λακωνίας, 2001)

5.2. Ηλικιακή, εκπαιδευτική και κοινωνική διάρθρωση του ανθρώπινου δυναμικού

Ο νομός Λακωνίας, όπως βέβαια και οι περισσότεροι απομακρυσμένοι από τα μεγάλα εθνικά αστικά κέντρα (Αθήνα, Θεσσαλονίκη) νομοί παρουσιάζουν μικρή έως και αμελητέα αύξηση του ρυθμού μεταβολής του πληθυσμού τους. Ο νομός Λακωνίας, ο οποίος εντάσσεται σε αυτή την κατηγορία λόγω της γεωγραφικής του θέσης και παράλληλα απομόνωσης, εμφανίζει ποσοστό αύξησης του πληθυσμού του κατά τις τελευταίες δύο απογραφές (1991,2001) της τάξεως μόλις του 4,21% (βλέπε πίνακα 5), την στιγμή που στο σύνολο της Ελλάδος, ο ρυθμός μεταβολής κυμαίνεται στο 6,86% και στην περιφέρεια Πελοποννήσου στο 5,19%. Σε επίπεδο Ο.Τ.Α, παρατηρείται μείωση του πληθυσμού στους εξής έξι δήμους⁹: Γερónθρων (-3,69%), Ζάρακος (-9,32%), Κροκεών (-1,64%), Οινούντος (-0,91%), Πελλάνας (-11,86%), Σκάλας (-14,70%). Πιο αναλυτικά, ο Δ. Γερónθρων παρουσιάζει μείωση λόγω της γεωγραφικής του απομόνωσης, όπως και ο Δ. Ζάρακα με πολύ μεγαλύτερο ποσοστό μείωσης. Οι δήμοι Κροκεών, Οινούντος και Πελλάνας λόγω της μικρής απόστασης που τους χωρίζει με το μητροπολιτικό κέντρο του νομού, τη Σπάρτη, και τέλος ο Δ. Σκάλας αν και αποτελεί ένα από τα ισχυρότερα ημιαστικά κέντρα του νομού¹⁰ φαίνεται να έχει χάσει αρκετό πληθυσμό. Στη μεν πρώτη περίπτωση με τους δύο «απομονωμένους» δήμους, φαίνεται ο πληθυσμός να έχει μεταναστεύσει προς την Αθήνα κατά πρώτο λόγο και κατά δεύτερο στη Σπάρτη, στη δε δεύτερη περίπτωση με τους δήμους που έχουν εύκολη και γρήγορη πρόσβαση με τη Σπάρτη (ποιότητα οδικού δικτύου, εραπτόμενοι δήμοι κτλ), στην πλειοψηφία οι κάτοικοι τους να έχουν μετεγκατασταθεί σε αυτήν.

Ιδιαίτερη σημασία έχει και η πυκνότητα του πληθυσμού κάθε Ο.Τ.Α (βλέπε πίνακα 6). Από τα στοιχεία του πίνακα, φαίνεται η μεγάλη διαφορά στην πληθυσμιακή πυκνότητα σε επίπεδο χώρας και επίπεδο του νομού. Η μεν χώρα έχει πυκνότητα ίση με

⁹ Πάντοτε αναφερόμενοι στους σημερινούς Ο.Τ.Α από το πρόγραμμα *Ιωάννης Καποδίστριας*.

¹⁰ Το μοναδικό αστικό κέντρο του νομού Λακωνίας είναι η Σπάρτη.

83,09 κάτοικους/ τ.χλμ. (αρκετά πυκνοκατοικημένη στο σύνολο της), ενώ ο νομός Λακωνίας ίση με 27,4. Ακόμα και στη σύγκριση με την διοικητική περιφέρεια της Πελοποννήσου (41,25), η διαφορά παραμένει μεγάλη. Η βασικότερη αιτία που ο Ν. Λακωνίας εμφανίζεται τόσο αραιοκατοικημένος, είναι η γεωμορφολογική του κατάσταση (βουνά) και ο μικρός αριθμός του πληθυσμού του, μόλις 0,9% του συνολικού πληθυσμού της χώρας εξαιτίας της γεωγραφικής και οικονομικής του απομόνωσης. Όπως είναι φυσικό, μακράν τη μεγαλύτερη πυκνότητα έχει ο Δ. Σπάρτης (215,32) και από τις μικρότερες έχουν ο Δ. Ζάρακα (6,48), ο Δ. Γερónθρων (8,27) και ο Δ. Οινούντος (8,70).

Η δημογραφική κατανομή των Ο.Τ.Α. του νομού Λακωνίας, βάσει φύλου και ηλικιακών ομάδων παρουσιάζεται στον πίνακα 7. Ρίχνοντας μια ματιά στα στοιχεία του πίνακα 7, ενδιαφέρον παρουσιάζει η κατανομή γυναικών – ανδρών σε επίπεδο χώρας και Ν. Λακωνίας. Ενώ στο σύνολο της χώρας ο γυναικείος πληθυσμός υπερτερεί του ανδρικού (50,5% > 49,5%), στο νομό Λακωνίας ο αντρικός είναι αυτός που πλειοψηφεί (51,3% > 48,7%). Σε συνδυασμό με τα δεδομένα του πίνακα 8, που παρουσιάζει τον οικονομικά ενεργό και μη ενεργό πληθυσμό κατά φύλο, υποστηρίζει την προηγούμενη επισήμανση. Το γεγονός αυτό οφείλεται στις περιορισμένες μέχρι σήμερα επαγγελματικές δυνατότητες που προσφέρονται στις γυναίκες, με αποτέλεσμα πολλές από αυτές, κυρίως οι νέες κοπέλες να φεύγουν από τα χωριά τους και να κατευθύνονται προς τα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας για να σπουδάσουν και να εργαστούν. Στον πίνακα 8 αποδεικνύεται ο περί αυτού λόγος, εμφανίζοντας τις γυναίκες να παρουσιάζουν και μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας από τους άνδρες (7,64% > 6,95%)¹¹ και μεγαλύτερο ποσοστό οικονομικά μη ενεργών γυναικών¹² (65,12% > 43,46%)⁷. Αυτό έχει ως κατάληξη να μειώνεται ο αριθμός των γυναικών νεαρής ηλικίας και να αυξάνεται με αυτόν τον τρόπο το ποσοστό των γυναικών μεγάλης ηλικίας. Στον πίνακα 7, παρατηρείται στο Ν. Λακωνίας ο γυναικείος πληθυσμός να ξεπερνά σε αριθμό τον αντίστοιχο ανδρικό στις ηλικίες άνω των 65 ετών, δείγμα γραφής των όσων

και από Ο.Τ.Α. του Νομού κατά τη διάρκεια 2011.

Από τα παραπάνω παρατηρούμε τα στοιχεία του Νομού και από αυτά τα

¹¹ Τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας και οικονομικά μη ενεργού πληθυσμού των γυναικών έναντι των ανδρών, αποτελούν ένα καθολικό φαινόμενο στον ελληνικό χώρο.

¹² Δηλαδή δεν συγκαταλέγονται στο εργατικό δυναμικό του πληθυσμού που εντάσσεται στην «εργάσιμη» ηλικία (ηλικία 15-64 έτη). (Σακέλλης, 1993:71 – 73)

προαναφέρθηκαν. Στην πλειοψηφία τους οι Ο.Τ.Α του νομού επαληθεύουν την πλειονότητα των γυναικών στις μεγάλες ηλικίες.

Σχετικά με το μείζον πρόβλημα της ανεργίας που μαστιίζει όλον τον κόσμο τη σήμερον ημέρα, δεν θα μπορούσε να μην αποτελεί αγκάθι και για το «Λακωνικό» πληθυσμό. Από τον πίνακα 9, φαίνεται πως το ποσοστό ανεργίας στο νομό Λακωνίας είναι περίπου κατά τέσσερις ποσοστιαίες μονάδες μικρότερο σε σύγκριση με αυτό της χώρας. Το φαινόμενο αυτό οφείλεται στο μεγάλο ποσοστό απασχόλησης, αλλά και στην υποαπασχόληση του πρωτογενή τομέα. Μεγάλα ποσοστά ανεργίας παρουσιάζουν οι δήμοι Βοιών (12,64%), Ζάρακα (10,23%), Οιτύλου (14,27), Ανατολικής Μάνης (9,62%) και της κοινότητας Ελαφονήσου (11,88%). Αντίθετα, τα μικρότερα ποσοστά ανεργίας «φωτογραφίζουν» τους δήμους Γερónθρων (2,03%), Πελλάνας (4,24%), Κροκεών (4,22%), Ασωπού (4,45%) και Μονεμβασίας (4,36%). Οι πρώτοι τρεις διότι γειτνιάζουν με την μεγάλη επαγγελματική αγορά της Σπάρτης, ο δε Δ. Μονεμβασίας λόγω των τουριστικών του δραστηριοτήτων (άνθιση των τριτογενών δραστηριοτήτων).

Το βασικότερο δημογραφικό πρόβλημα του νομού, που αποτελεί την συνισταμένη των προηγούμενων επισημάνσεων, είναι η σταδιακή γήρανση του ντόπιου πληθυσμού. Κατ' αρχάς, κάνοντας μια σύγκριση του ποσοστού των ηλικιωμένων (>65 ετών) σε επίπεδο χώρας και νομού, τα αποτελέσματα είναι σαφέστατα. 16,71% του ελληνικού πληθυσμού είναι ηλικιωμένοι, τη στιγμή που στο Ν. Λακωνίας αγγίζει το 22,9%. (βλέπε πίνακα 7). Τα μεγαλύτερα ποσοστά γερόντων κατέχουν οι δήμοι Ζάρακα (35,24%), Πελλάνας (34,33%) και Οινούντος (30,25%). Οι δήμοι Πελλάνας και Οινούντος διότι συνορεύουν με το Δ. Σπάρτης και πολύς κόσμος έχει μετακομίσει προς το αστικό κέντρο της Σπάρτης, ο δε Δ. Ζάρακα λόγω του υψηλού βαθμού γεωγραφικής απομόνωσης. Η Σπάρτη και κατ' επέκταση ο Δ. Σπάρτης φανερώνει έμπρακτα το φαινόμενο της αστικοποίησης – απομύζησης νέων από τα γύρω χωριά και δήμους του νομού, εμφανίζοντας το μικρότερο ποσοστό γερόντων (17,05%). Στους πίνακες 3 και 10, προβάλλεται ο δείκτης γήρανσης στην διαχρονική του εξέλιξη από το 1971 έως το 2001, και ανά Ο.Τ.Α του Νομού κατά το έτος απογραφής 2001.

Απ' όλα τα παραπάνω πληθυσμιακά στοιχεία του Νομού και από εκείνα της αγοράς εργασίας, διαπιστώνεται ότι υφίσταται ένα μεγάλο μέρος πλεονάζοντος μη οικονομικά ενεργού πληθυσμού αλλά και ένα μεγάλο μέρος απασχολούμενων ή

υποαπασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα, κύρια χαρακτηριστικά του οποίου είναι το χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης, η μεγάλη ηλικία, οι εξειδικεύσεις σε παραδοσιακές δεξιότητες και επαγγέλματα, με έντονες τάσεις εξόδου από την αγορά εργασίας ή / και από τον κοινωνικό -οικονομικό ιστό του Νομού.

Τα στοιχεία αυτά λειτουργούν αρνητικά προς οποιαδήποτε κατεύθυνση αναπτυξιακής προσπάθειας του Νομού, ιδιαίτερα κάτω από τις νέες πλέον διαμορφωμένες συνθήκες ανταγωνιστικότητας του ευρύτερου κοινωνικό-οικονομικού και παραγωγικού περιβάλλοντος, οι οποίες απαιτούν συνολική προσπάθεια ανάληψης παραγωγικών / επιχειρηματικών πρωτοβουλιών, κινητοποίηση του συνόλου του πληθυσμού, με απόκτηση νέων βελτιωμένου επιπέδου εξειδικεύσεων, σε περισσότερα του ενός αντικείμενα για αύξηση της πολυαπασχόλησης, έτσι ώστε να μειωθεί η υποαπασχόληση, να αυξηθεί η παραγωγικότητα της εργασίας και να αυξηθούν τα τοπικά εισοδήματα. (Νομαρχία Λακωνίας, 2001)

5.3. Υπάρχουσες και αναγκαίες υποδομές

Οι ελλείψεις από πλευράς κοινωνικών υποδομών, οι οποίες λειτουργούν περιοριστικά στην αναπτυξιακή διαδικασία του νομού Λακωνίας, μπορούν να συνοψισθούν στις εξής:

5.3.1. Τομέας εκπαίδευσης

Όσον αφορά στις υποδομές της εκπαίδευσης, οι ελλείψεις είναι σχετικά μικρής κλίμακας από άποψη κτιριακών εγκαταστάσεων ενώ από άποψη βασικού εξοπλισμού και εποπτικών μέσων είναι μεγαλύτερες όπου απαιτείται η κάλυψη των αναγκών αυτών. (Νομαρχία Λακωνίας, 2001)

Παρατηρώντας τον πίνακα 11, στον οποίο παραθέτονται τα στοιχεία για τις υποδομές εκπαίδευσης ανά Ο.Τ.Α του νομού, εξάγονται τα εξής συμπεράσματα. Στο σύνολο του νομού, οι κτιριακές εγκαταστάσεις που στεγάζουν ιδρύματα πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης αριθμούν σε 177, μεταξύ των οποίων τα 73 είναι νηπιαγωγεία και τα 104 δημοτικά σχολεία. Σχετικά με τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, υπάρχει μια σχετική

ισορροπία γυμνασίων – λυκείων (23 έκαστος), αλλά δεν είναι κατανεμημένα ισοδύναμα στους δήμους που ευρίσκονται.

Τη μερίδα του λέοντος συγκεντρώνει ο Δ. Σπάρτης που διαθέτει 12 νηπιαγωγεία, 11 δημοτικά, 6 γυμνάσια και 7 λύκεια. Αυτό το γεγονός οφείλεται κυρίως στο μεγάλο αριθμό του παιδικού και νεανικού πληθυσμού που διαμένει στο δήμο, όπου αριθμούν 5.543 άτομα (βλέπε πίνακα 7) οπότε εύλογα και οι ανάγκες είναι αυξημένες. Οι δήμοι Θεραπνών (3-5-0-0)¹³, Οινούντος (1-6-0-0) και Μυστρά (4-4-0-0), διαθέτουν μόνο πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης υποδομές. Η απουσία εγκαταστάσεων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στους άνωθεν δήμους, επεξηγείτε από τη γεωγραφική τους θέση και συγκεκριμένα με τη γειτνίαση τους με το Δ. Σπάρτης. Τα παιδιά που διαμένουν σε αυτούς τους τρεις δήμους, εξυπηρετούνται με σχολικά λεωφορεία που τα παραλαμβάνουν από τα χωριά τους ή από τα κεφαλοχώρια (έδρες) κάθε δήμου. Η παρουσία των σχολικών αυτών λεωφορείων είναι διαδεδομένη σε όλο το νομό, εξυπηρετώντας τους μαθητές από όλους τους δήμους που διαθέτουν ή μη σχολικά κτίρια, με αντίτιμο ένα πολύ φθηνό εισιτήριο (0.3€ η διαδρομή). Οι δήμοι Έλους (3-5-3-3) και Σκάλας (6-8-2-1), διαθέτουν επαρκείς υποδομές στον τομέα της εκπαίδευσης που μπορούν και ικανοποιούν τις ανάγκες των δημοτών τους, αλλά και των γύρω δημοτών με την κατασκευή του τεχνικού λυκείου (Δ.Δ. Βλαχιώτη) προ ολίγων ετών, προσφέροντας έτσι στους νέους μια διαφορετική διέξοδο για τη σχολική και επαγγελματική τους γνώση και κατάρτιση. Ο Δ. Γυθείου (3-8-2-2), όντας ένα ισχυρός πόλος έλξης δραστηριοτήτων στο νότιο τμήμα του νομού, και δεύτερος (7.926 κάτοικοι) σε πληθυσμό δήμος του Νομού, διαθέτει μεγάλο αριθμό σχολικών κτιρίων, ακόμα και τεχνικό λύκειο, «φιλοξενώντας» και παιδιά από τους γύρω δήμους, όπως ο Δ. Σμυνούς (1-1-0-0). Στη χερσόνησο της Μάνης, ο Δ. Οιτύλου με έδρα την Αρεόπολη, συγκεντρώνει τις περισσότερες σχολικές μονάδες (3-6-1-1) σε σχέση με το Δ. Ανατολικής Μάνης (1-2-0-0) που διαθέτει μόνο σχολικές μονάδες πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Στο ανατολικό τμήμα του νομού, δεσπόζει ο Δ. Μολάων (5-5-1-2), παρουσία τεχνικού λυκείου, με έδρα τους Μολάους, εξυπηρετώντας πέραν των δημοτών του, και τις ανάγκες των δήμων Νιάτων (3-3-0-0), Ζάρακα (2-2-0-0) και Ασωπού (3-4-1-0) στην παρακολούθηση των μαθητών στις δευτεροβάθμιες βαθμίδες εκπαίδευσης. Το γεγονός πως υπάρχουν και

¹³ (?-?-?-?)= (Νηπιαγωγεία – Δημοτικά – Γυμνάσια – Λύκεια)

μαθητές από απομακρυσμένους δήμους, όπως του Ζάρακα (φυσικά εμπόδια, μεγάλη χρονοαπόσταση λόγω χειρίστων τεχνικών υποδομών), ώθησε το Δ. Μολάων στη κατασκευή ενός κτιρίου μαθητικής εστίας δίπλα από το γυμνάσιο και λύκειο του δήμου για να φιλοξενεί τους μαθητές αυτών των χωριών ολόκληρη την εβδομάδα (όσων βεβαίως επιθυμούν). Οι υπόλοιποι Ο.Τ.Α. έχουν μια σχετική αυτάρκεια σε σχολικές υποδομές, με εξαίρεση την Κ. Ελαφονήσου (1-1-1-0), που δεν διαθέτει λύκειο και ο μικρός αριθμός μαθητών της μετακινείται καθημερινώς με караβάκι στη Νεάπολη, και την Κ. Καρυών (1-1-0-0) που βρίσκεται στην ακτίνα επιρροής του Δ. Σπάρτης.

5.3.2. Τομέας Υγείας

Στον τομέα της υγείας παρατηρούνται αρκετές ελλείψεις στην υλικοτεχνική υποδομή και στην αντίστοιχη στελέχωση τους. Ιδιαίτερα είναι τα προβλήματα που παρουσιάζονται στην πρωτοβάθμια περίθαλψη. Όπου λειτουργούν Αγροτικά Ιατρεία και Κέντρο Υγείας αυτά παρουσιάζουν ελλείψεις σε υλικοτεχνική υποδομή και προσωπικό έτσι ώστε να μην καλύπτουν τις ανάγκες περίθαλψης του πληθυσμού. (Νομαρχία Λακωνίας, 2001)

Ο υψηλός δείκτης γήρανσης και τα υψηλά ποσοστά γερόντων (βλέπε πίνακα 10) που παρουσιάζουν οι δήμοι του νομού Λακωνίας, θα έπρεπε να προβληματίζουν τα διοικητικά όργανα και τους αναπτυξιακούς φορείς του νομού με την υπάρχουσα κατάσταση που παρουσιάζουν στην ποσότητα και την ποιότητα των υποδομών υγείας. Η λεγόμενη και ως «ευπαθή» ομάδα του πληθυσμού, οι ηλικιωμένοι (>65 ετών) αντιμετωπίζουν καθημερινώς προβλήματα στις προσβάσεις τους σε χώρους περίθαλψης. Ο νομός διαθέτει δύο μεγάλα νοσοκομεία, της Σπάρτης και των Μολάων, με το πρώτο να εξυπηρετεί τις ανάγκες ολόκληρου του ντόπιου πληθυσμού, το δε δεύτερο να εξυπηρετεί κυρίως τον πληθυσμό του νοτίου και ανατολικού τμήματος του νομού. Τα Κέντρα Υγείας αριθμούνται σε πέντε και βρίσκονται εγκατεστημένα στους δήμους Βοιών, Έλους, Γυθείου, Οιτύλου και Πελλάνας. Τα Αγροτικά Ιατρεία που αποτελούν τις μικρότερες μονάδες περίθαλψης, λόγω της έκτασης και των υπηρεσιών που παρέχουν στους πολίτες, αριθμούν σε 50 και βρίσκονται διασκορπισμένα σε όλο το νομό (βλέπε πίνακα 12). Τα Αγροτικά Ιατρεία από μόνα τους όμως δεν μπορούν να αναδείξουν μια καλή εικόνα για τις παροχές περίθαλψης στους κατοίκους ενός δήμου, για τους λόγους

που προαναφέρθηκαν και με αυτό το κριτήριο εξάγονται τα εξής πορίσματα: Ο Δ. Ζάρακα που εμφανίζει το υψηλότερο ποσοστό γερόντων (35,24%), δεν διαθέτει έστω ένα Κέντρο Υγείας, παρά μόνο τρία Αγροτικά Ιατρεία, σε αντίθεση με το Δ. Πελλάνας που παρουσιάζει και αυτός μεγάλο ποσοστό γερόντων (34,33%) αλλά διαθέτει δικό του Κέντρο Υγείας και οι δημότες του έχουν σχετικά γρήγορη πρόσβαση και με το νοσοκομείο της Σπάρτης.

5.3.3. Τομέας Πρόνοιας

Μεγαλύτερα όμως είναι τα προβλήματα που παρουσιάζονται στις υποδομές της πρόνοιας, όπου πέραν της κάλυψης των αναγκών της βρεφικής και παιδικής ηλικίας, δεν υπάρχει σχετική πρόνοια για τους ανθρώπους της τρίτης ηλικίας και τα άτομα με ειδικότερες ανάγκες και απαιτήσεις. (Νομαρχία Λακωνίας, 2001)

Στον πίνακα 13 περιγράφονται οι υποδομές πρόνοιας ανά Ο.Τ.Α, με κύριες υποδομές τους βρεφονηπιακούς σταθμούς, τα γηροκομεία και τα ΚΑΠΗ. Το 1/3 των βρεφονηπιακών σταθμών του νομού, συναντώνται στο Δ. Σπάρτης (5 σε αριθμό), ενώ τέτοιους σταθμούς διαθέτουν ακόμα οι δήμοι Γυθείου, Οιτύλου, Σκάλας, Κροκεών, Έλους, Φαρίδος, Μολάων, Ασωπού και Βοιών. Γηροκομεία υπάρχουν μόνο δύο, στους Μολάους και τη Σπάρτη, ενώ τα ΚΑΠΗ αριθμούνται σε 12. Οι υπόλοιπες υποδομές πρόνοιας είναι σε αριθμό 12, με τις περισσότερες να βρίσκονται εγκατεστημένες στη Σπάρτη.

5.3.4. Τομέας Διοίκησης

Η διοικητική υποδομή του νομού Λακωνίας βρίσκεται συγκεντρωμένη όπως είναι φυσικό, στο μεγάλο αστικό κέντρο της Σπάρτης και τα περιφερειακά ημιαστικά κέντρα του νομού (Γύθειο, Αρεόπολη, Βλαχιώτης, Σκάλα, Μολάοι, Νεάπολη). Από τη γεωγραφική θέση των μεγάλων αυτών οικισμών, διαπιστώνεται πως η επιρροή της Σπάρτης στο βόρειο τμήμα του νομού είναι καταλυτική έτσι ώστε να αποτρέπει την δημιουργία ενός μεγάλου διοικητικού κέντρου σε μια μεγάλη απόσταση από αυτήν. Αντιθέτως, στο νότιο τμήμα του νομού, που είναι σχετικά απομακρυσμένο από την φυσική και διοικητική πρωτεύουσα της Σπάρτης, έχουν αναπτυχθεί πολλά μικρότερης

εμβέλειας από τη Σπάρτη, αλλά σημαντικά διοικητικά κέντρα. Με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται διοικητική αποκέντρωση μέχρι ενός βαθμού. Στον πίνακα 14, αποδεικνύεται αυτό που μόλις προαναφέρθηκε, με τα 7 αυτά μεγάλα κέντρα να μοιράζονται την πλειοψηφία των περισσότερων διοικητικών υποδομών. Αναφορικά με τις τράπεζες που υπάρχουν στο νομό, πρέπει να σημειωθεί ότι εξαιρουμένου των τραπεζών στη Σπάρτη, οι τράπεζες που βρίσκονται στον υπόλοιπο νομό, αφορούν υποκαταστήματα τραπεζών τριών μεγάλων εταιριών (Εμπορική, Αγροτική, Εθνική) (βλέπε πίνακα 15). Η σημασία των τριών αυτών τραπεζικών εταιριών είναι βαρύνουσας σημασίας αφού η κάθε μία από αυτές έχει ιδιαίτερη βαρύτητα για ορισμένες κοινωνικές ομάδες. Π.χ., στην αγροτική τράπεζα είναι συμβεβλημένοι οι αγρότες του νομού (55% του πληθυσμού) (βλέπε πίνακα 16), στην εμπορική, στην πλειοψηφία τους μια μεγάλη μερίδα του πληθυσμού που ασχολείται με το εμπόριο και στην εθνική τράπεζα που διατηρούν τραπεζικούς λογαριασμούς οι περισσότεροι πολίτες όχι μόνο στο νομό Λακωνίας αλλά και σε όλη την Ελλάδα. Όσον αφορά τα δικαστήρια, στον πίνακα 17, παρουσιάζεται η διάρθρωση των δικαστικών μεγάρων στους Ο.Τ.Α του νομού ανάλογα και με τη βαθμίδα που εξυπηρετούν. Σημειώτεον, οι υπόλοιπες διοικητικές υπηρεσίες που έχουν εγκαταστάσεις στην πόλη της Σπάρτης, αποτελούν τις κεντρικές διοικητικές μονάδες του νομού, οπότε και διαθέτουν πολύ περισσότερο προσωπικό και υλικοτεχνικές υποδομές απ' ότι διαθέτουν τα «περιφερειακά» τους τμήματα που ευρίσκονται στο υπόλοιπο του τμήμα.

5.3.5. Τομέας Αθλητισμού

Στον τομέα του αθλητισμού διαπιστώνονται σημαντικές ελλείψεις αθλητικών εγκαταστάσεων, καθώς και σε πολλές από τις υπάρχουσες απαιτούνται συμπληρωματικά έργα και βελτιώσεις. Στον πίνακα 18, εμφανίζονται οι αθλητικές εγκαταστάσεις που διαθέτουν οι Ο.Τ.Α του νομού. Οι επισημάνσεις που σχετίζονται με ελλείψεις εγκαταστάσεων, αφορούν κατά κύριο λόγο στις υποδομές για αθλήματα πέραν του μπάσκετ και του ποδοσφαίρου. Τα πέντε μονάχα γήπεδα στίβου που υπάρχουν στο νομό, καλύπτουν στο ελάχιστο τις ανάγκες του πληθυσμού. Συν τοις άλλοις, οι υπόλοιπες πέντε αθλητικές εγκαταστάσεις που περιγράφουν γήπεδα τένις και κολυμβητήρια κρίνονται ανεπαρκείς. Τουλάχιστον, τα τελευταία χρόνια έχουν αρχίσει και κατασκευάζονται

κλειστά γυμναστήρια πολλαπλών χρήσεων (Δ. Έλους, Δ. Γυθείου) και έρχονται να προστεθούν στο ήδη υπάρχον κλειστό αθλητικό κέντρο του Δ. Σπάρτης. Δεν πρέπει όμως να παραλειφθεί και το γεγονός πως από τα 159 Δημοτικά Διαμερίσματα του νομού, μόνο τα 58 διαθέτουν γήπεδα ποδοσφαίρου, δηλαδή σχεδόν το 1/3 των Δ.Δ. Γνωρίζοντας όλοι, πως το ποδόσφαιρο είναι το λαοφιλέστερο άθλημα στην Ελλάδα, θα έπρεπε λογικά να διαθέτουν όλα τα Δ.Δ από ένα γήπεδο, κάτι που δεν συμβαίνει τελικά. Όσον αφορά τα γήπεδα μπάσκετ, των οποίων η κατασκευή είναι πολύ πιο εύκολη από αυτή των ποδοσφαιρικών, μιας και απαιτούν μικρότερο ζωτικό χώρο, παρατηρείται μικρός αριθμός αυτών σε σχέση με τις δυνατότητες της περιοχής.

5.3.6. Τομέας Πολιτισμού

Ο νομός Λακωνίας, διαθέτει ένα ιδιαίτερα πλούσιο και ενδιαφέρον πολιτισμικό περιβάλλον. Κατ' αρχάς, έχει συνδεθεί η ιστορία της περιοχής με το ένδοξο παρελθόν της κατά τους αρχαϊκούς χρόνους, με την ανάπτυξη της χώρας – πόλης της Σπάρτης. Οι Λακεδαιμόνες, όπως συνηθίζονται να αποκαλούνται οι κάτοικοι του Νομού, οφείλουν πολλά πράγματα στην ανάπτυξη των τριτογενών δραστηριοτήτων τους από την συνύπαρξη των πολλών αρχαιοελληνικών αλλά και βυζαντινών τους μνημείων και τοποθεσιών. Ο τριτογενής τομέας παρουσιάζει ραγδαία εξέλιξη τα τελευταία χρόνια, με την παροχή υπηρεσιών και την κατασκευή ξενοδοχείων, εστιατορίων και χώρων αναψυχής που υποστηρίζουν τα πολιτισμικά «πάρκα» του Νομού. (Νομαρχία Λακωνίας, 2001)

Η βυζαντινή πολιτεία του Μυστρά, η βυζαντινή κάστρο – πολιτεία της Μονεμβασιάς, το αρχαίο θέατρο της Σπάρτης και ο αρχαιολογικός χώρος στις Αμυκλές, είναι οι πιο ξακουστοί πολιτιστικοί πόροι του νομού. Σε συνδυασμό με τα ευρέως γνωστά σπήλαια του Διρού και την έντονη πολιτισμική δραστηριότητα των κατοίκων της Μάνης, το πολιτισμικό τοπίο της Λακωνίας φαντάζει άκρως δελεαστικό για τουρισμό. Παρ' όλα αυτά, οι συνοδευτικές υποδομές που θα υποστήριζαν την προσπάθεια για ανάδειξη αυτών των στοιχείων, δεν ανταποκρίνονται στις αυξημένες απαιτήσεις. Στον πίνακα 19, παρουσιάζονται οι υποδομές αυτές και πως είναι κατανεμημένες στο οικιστικό δίκτυο του νομού. Τα επτά μουσεία και η ανυπαρξία ενός θεατρικού χώρου, επιδεικνύουν τις αδυναμίες που μόλις προαναφέρθηκαν.

Ικανοποιητικός μπορεί να κριθεί ο αριθμός των βιβλιοθηκών που υπάρχουν, κάτι που δεν μπορεί να ισχύσει και για τους κινηματογράφους, και τα πολιτιστικά και πνευματικά κέντρα. Το πρόβλημα σε αυτή την περίπτωση είναι ορατό και δεν είναι άλλο από την ασυμβατότητα των πλούσιων ιστορικής κληρονομιάς χώρων με τις πενιχρές πολιτιστικές υποδομές που θα τους συνοδεύουν.

5.4. Προσπελασιμότητα

Η γεωγραφική θέση του νομού αλλά και ο ορεινός ή και ημιορεινός του χαρακτήρας (βλέπε σχήμα 2), σε συνδυασμό με το ελλιπές εσωτερικό οδικό δίκτυο, την ατελή συγκοινωνιακή σύνδεσή του με τα υπόλοιπα αστικά κέντρα της διοικητικής αλλά και της γεωγραφικής περιφέρειας της Πελοποννήσου, και κατ' ακολουθία η δύσκολη οδική πρόσβαση του νομού στα μεγάλα αστικά και παραγωγικά κέντρα της χώρας (Αθήνα, Θεσσαλονίκη), την ελλιπέστατη έως και ανύπαρκτη μέχρι πρότινος θαλάσσια επικοινωνία με την γειτνιάζουσα από θαλάσσης Κρήτη καθώς και με την υπόλοιπη χώρα και τέλος η ανυπαρξία αεροπορικής σύνδεσης¹⁴ με την Αθήνα, Θεσσαλονίκη ή και άλλες περιοχές της χώρας, λειτουργούν ως οι πλέον σημαντικοί παράγοντες οικονομικής απομόνωσης του νομού από την υπόλοιπη χώρα.

Η γειτνίαση επίσης της περιοχής μελέτης με τους δύο όμορους νομούς (Αρκαδίας και Μεσσηνίας), οι οποίοι παρουσιάζουν μεγαλύτερο αναπτυξιακό δυναμισμό λειτουργεί περιοριστικά για τη δημιουργία στο νομό Λακωνίας ενός δυναμικού και εύρωστου αστικού κέντρου και γενικότερα ενός πλήρους οικιστικού και διοικητικού δικτύου με όλες τις αρνητικές επιπτώσεις που επιφέρει η έλλειψη αυτή στο παραγωγικό ιστό. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι στο νομό υπάρχει ένα μόνο αστικό κέντρο, η Σπάρτη, και περιορισμένη δυνατότητα σε όλους τους κλάδους του δευτερογενή και του τριτογενή τομέα, εκτός του κλάδου του τουρισμού. (Νομαρχία Λακωνίας, 2001)

Ο νομός Λακωνίας, ως γνωστόν, είναι μια περιοχή με έντονο το ορεινό στοιχείο στα εδάφη της. Αυτό οφείλεται στην παρουσία των δύο μεγάλων οροσειρών που βρίσκονται γεωγραφικά εκατέρωθεν της πρωτεύουσας του νομού, Σπάρτη, η μεν οροσειρά του Ταυγέτου στα δυτικά της πόλης, η δε οροσειρά του Πάρνωνα στα

¹⁴ Με εξαίρεση το στρατιωτικό αεροδρόμιο που βρίσκεται λίγα χιλιόμετρα έξω από την Σπάρτη.

ανατολικά της. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα η πόλη της Σπάρτης, η οποία σαν πρωτεύουσα του νομού είναι και το πολιτιστικό, κοινωνικό και οικονομικό κέντρο του νομού, να είναι κατά μια έννοια γεωγραφικά «περιτειχισμένη» από την υπόλοιπη Ελλάδα. Συγκεκριμένα, η παρουσία της οροσειράς του Πάρνωνα στέκεται εμπόδιο στην ανάπτυξη θαλάσσιων εμπορικών σχέσεων της Σπάρτης με την υπόλοιπη Ελλάδα, αφού ο Πάρνωνας «υψώνεται» ανάμεσα στην Σπάρτη και στο Αιγαίο Πέλαγος. Απ' την άλλη, η οροσειρά του Ταΰγετου στέκεται εμπόδιο στις επαφές της πρωτεύουσας της Λακωνίας με τα άλλα μεγάλα γειτονικά αστικά κέντρα της Δυτικής και Κεντρικής Πελοποννήσου (Καλαμάτα, Τρίπολη), γεγονός που κάνει ακόμα πιο έντονη την αρνητική επίδραση των ορέων αυτών στην ανάπτυξη αυτού του τόπου. Πρέπει να αναφερθεί σε αυτό εδώ το σημείο και το ότι οι οροσειρές αυτές είναι απότομες, δηλαδή έχουν σε πολλά σημεία τους απότομες κλίσεις με το έδαφος, κάτι που τις κάνει πιο δύσβατες και επικίνδυνες για όποιον επιχειρήσει να τις διαβεί (βλέπε σχήμα 2). Η γεωμορφολογική εικόνα του νομού έχει αντίκτυπο και στις συγκοινωνιακές του υποδομές.

Πιο συγκεκριμένα, ο εθνικός οδικός άξονας που διέρχεται από την Πελοπόννησο, έχει δύο κατευθύνσεις: α) Αθήνα – Κόρινθος - Πάτρα – Πύργος, β) Αθήνα – Κόρινθος – Τρίπολη – Καλαμάτα. Αυτό φανερώνει ξεκάθαρα την συγκοινωνιακή απομόνωση του νομού με την ανυπαρξία διέλευσης εθνικού οδικού δικτύου από το εσωτερικό του, στοιχείο που φανερώνει την μεγάλη σημασία των αστικών κέντρων (Τρίπολη, Καλαμάτα) των όμορων στην Λακωνία νομών (Αρκαδία, Μεσσηνία), και την μικρή σημασία που προσδίδεται από το κράτος στο μεγάλο και μοναδικό αστικό κέντρο του νομού, τη Σπάρτη.

Όσον αφορά το σιδηροδρομικό δίκτυο του ΟΣΕ, και αυτό απουσιάζει από το νομό. Οι ορεινοί όγκοι του Πάρνωνα στο ανατολικό τμήμα του νομού, και του Ταΰγετου στο δυτικό του τμήμα, δυσκολεύουν τη διέλευση σιδηροδρομικών γραμμών από την Τρίπολη προς τη Σπάρτη. Σε συνάρτηση με το μικρό σχετικά πληθυσμό (μόλις 0,9% του συνολικού πληθυσμού της χώρας) (βλέπε πίνακα 6) του νομού και τη μειωμένη ζήτηση για τη μετακίνηση αγαθών και ανθρώπων, η προέκταση της σιδηροδρομικής γραμμής από την Τρίπολη προς τη Σπάρτη κρίνεται ασύμφορη.

Η ίδια κατάσταση με αυτή του σιδηροδρομικού δικτύου ισχύει και για τις αεροπορικές γραμμές (φυσικά εμπόδια). Η κατασκευή και συντήρηση ενός πολιτικού

αεροδρομίου στο νομό, θα επιβάρυνε πολύ την οικονομική του κατάσταση, μιας και το κόστος συντήρησης του δεν θα ήταν ανάλογο της εξυπηρέτησης που θα προσέφερε αν τυχόν υπήρχε. Αυτό θα συνέβαινε διότι ο μικρός αριθμός πληθυσμού που διαμένει στο νομό σε συνδυασμό με το χαμηλό κατά κεφαλήν εγχώριο ΑΕΠ του νομού (49^η θέση, 1997), έρχεται να υποστηρίξει την παραπάνω αδυναμία που αναφέρθηκε (βλέπε πίνακα 20)¹⁵.

Συν τοις άλλοις, το ακτοπλοϊκό δίκτυο που θα μπορούσε να μεταφέρει μεγάλο αριθμό ανθρώπων και αγαθών κρίνεται ανεπαρκές. Μετά την παρακμή του Γυθείου ως κύριο διαμετακομιστικό σταθμό του νομού, για τη μεταφορά των γεωργικών του, κατά βάση, προϊόντων προς τις αγορές, η ακτοπλοΐα έχει παραγκωνισθεί. Περιορίζεται σε ένα αριθμό δρομολογίων από «ιπτάμενα δελφίνια» προς τη Μονεμβασιά, το Γέρακα και το Κυπαρίσσι. Τα δρομολόγια είναι πυκνά το καλοκαίρι και αραιά το χειμώνα, ενώ το εισιτήριο είναι απαγορευτικό για μια μεγάλη μερίδα του πληθυσμού. Επίσης, υπάρχουν δρομολόγια από και προς τα Κύθηρα, από το λιμάνι του Γυθείου και της Νεάπολης. Ενώ σποραδικά λειτουργεί και η ακτοπλοϊκή γραμμή Γύθειο – Χανιά. Τα πλοία αυτά όμως βρίσκονται στο όριο της επιχειρησιακής τους λειτουργίας. Τέλος, θαλάσσιες μετακινήσεις γίνονται και μέσω μικρών πλοιαρίων, σε τοπικό πάντα επίπεδο, κυρίως κατά τους θερινούς μήνες, με σκοπό την προσέγγιση απομονωμένων ακτών για λόγους τουρισμού και παραθερισμού, όπως η Ελαφώνησος (βλέπε πίνακα 21).

Το μέσο μαζικής συγκοινωνίας που καλύπτει σχεδόν την πλειοψηφία των απαιτήσεων του πληθυσμού για μετακίνησή του εντός και εκτός των ορίων του νομού, είναι τα δημόσια λεωφορεία του νομού και τα υπεραστικά λεωφορεία (βλέπε πίνακα 22). Διαθέτοντας ένα αρκετά οικονομικό εισιτήριο, είναι η μόνη λύση για όσους δεν διαθέτουν δικό τους μεταφορικό μέσο. Παρ' όλα αυτά, με ένα καλύτερο οδικό δίκτυο και οχήματα νέας τεχνολογίας, η τιμή τους θα ήταν σαφώς φθηνότερη.

Τέλος, αναφορικά με το εσωτερικό οδικό δίκτυο του νομού, που φαντάζει και ο μοναδικός τρόπος για να αποκτήσει πρόσβαση κάποιος σε έναν οικισμό ή μια τοποθεσία, μιας και οι υπόλοιπες συγκοινωνιακές υποδομές απουσιάζουν ή «φυτοζωούν» όπως

---

¹⁵ Ο πίνακας 20 παρουσιάζει το νομό Βοιωτίας ως το πιο πλούσιο νομό της χώρας. Αυτό όμως οφείλεται όχι τόσο στις οικονομικές δραστηριότητες του ντόπιου πληθυσμού του νομού, αλλά στις δραστηριότητες των Αθηναίων κατοίκων που εργάζονται στο βιομηχανικό πάρκο των Οиноφύτων. Επίσης, η υψηλή θέση των νησιωτικών νομών στην κατάταξη τούτη, οφείλεται στο εισόδημα που απολαμβάνουν από τον τουρισμό, χωρίς απαραίτητα να παραμένουν τα έσοδα στο ντόπιο πληθυσμό.

προαναφέρθηκε, παρουσιάζει αρκετά λειτουργικής και ποιοτικής φύσεως προβλήματα σχεδόν σε ολόκληρο το νομό (βλέπε πίνακα 23). Παρατηρώντας το χάρτη 5, προκύπτουν χρήσιμα συμπεράσματα για την κατάσταση των δρόμων που υπάρχουν σε ορισμένα «απομακρυσμένα» σημεία του νομού, όπως για παράδειγμα με το οδικό δίκτυο στο Δήμο Ζάρακα.

5.5. Οικιστικές μεταρρυθμίσεις στο νομό Λακωνίας από το 1980 μέχρι σήμερα

5.5.1. Οι «Ανοικτές Πόλεις»

Το 1984, με το σχέδιο των *Ανοικτών Πόλεων*, οι Ο.Τ.Α του νομού Λακωνίας οργανώθηκαν σε 11 ανοικτές πόλεις. Στον πίνακα 24, παρουσιάζονται όλα τα στοιχεία για την διάρθρωση του οικιστικού συστήματος στο νομό Λακωνίας, με τα επίπεδα οικισμών και τις αλληλεξαρτήσεις τους και στο χάρτη 1 τα όρια των Ο.Τ.Α. του νομού βάσει αυτού του προγράμματος. (Υ.Χ.Ο.Π, 1984)

Όπως προαναφέρθηκε, βασικός στόχος του θεσμού των *Ανοικτών Πόλεων* ήταν η άμβλυνση των ανισοτήτων του δίπολου πόλη – ύπαιθρος και η κάλυψη των αναγκών του πληθυσμού. Παρόλα αυτά, το σχέδιο δεν εφαρμόστηκε επιτυχώς, με αποτέλεσμα αντί να αμβλύνει τις ανισότητες να τις οξύνει, διότι τα κεφαλοχώρια χαρακτηρίστηκαν ως έδρες και οι οικισμοί που υπάγονταν σε αυτά, χαρακτηρίστηκαν ως χωριά – δορυφόροι. Αυτό το γεγονός είχε σαν αποτέλεσμα την καθιέρωση ενός νέου επιπέδου οικιστικού διαχωρισμού σε μικρότερη βέβαια κλίμακα, που επέφερε πολλά διοικητικά, οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα και δυσλειτουργίες λόγω της «ευνοϊκής αντιμετώπισης» που ελάμβαναν οι έδρες των οικιστικών ενοτήτων από την παροχή διαφόρων κονδυλίων. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την καθυστερημένη ανάπτυξη των μικρότερων οικισμών, την τόνωση των τοπικών ανταγωνισμών και την απομύζηση του πληθυσμού των μικρότερων οικισμών κατευθυνόμενος προς τους μεγαλύτερους για λόγους εργασίας και επιπέδου διαβίωσης.

5.5.2. Οι «Αναπτυξιακοί Σύνδεσμοι»

Το πρόγραμμα των *Αναπτυξιακών Συνδέσμων* ήρθε να αντικαταστήσει το αντίστοιχο των *Ανοικτών Πόλεων*. Με βάση τη λογική του νόμου που αφορά τη σύσταση *Αναπτυξιακών Συνδέσμων*, στο νομό Λακωνίας διαμορφώθηκαν συνολικά 39 γεωγραφικές ενότητες με επιμέρους οικισμούς (βλέπε πίνακα 24). Πιο παραστατικά, οι γεωγραφικές αυτές ενότητες (περιοχές) παρουσιάζονται στο χάρτη 2. Παρατηρώντας το χάρτη 2 που απεικονίζει τα όρια των *Αναπτυξιακών Συνδέσμων* του νομού, προκύπτει το συμπέρασμα της μεγάλης αύξησης του αριθμού των οικιστικών ενοτήτων σε σχέση με εκείνες των *Ανοικτών Πόλεων*, δηλαδή από 11 *Ανοικτές Πόλεις* σε 39 *Αναπτυξιακούς Συνδέσμους*.

Τα οικονομικά προβλήματα των *Αναπτυξιακών Συνδέσμων* ήταν οξύτατα και οφείλονταν κατά κανόνα στην εσφαλμένη εφαρμογή των χρηματοδοτικών κονδυλίων (βλέπε πίνακα 25) που προορίζονταν για την υλοποίηση αναπτυξιακών προγραμμάτων στο νομό Λακωνίας αλλά και γενικότερα σε όλη την ελληνική επικράτεια. Παράλληλα, η απουσία ικανού αριθμού εξειδικευμένου προσωπικού σε ζητήματα διαχείρισης και εκτέλεσης τέτοιων προγραμμάτων και η μη εφαρμογή πιλοτικών προγραμμάτων πριν το σχεδιασμό, αποτελούσαν «αγκάθι» για την εκπλήρωση των επιθυμητών στόχων. Το μόνο που κατάφεραν οι *Αναπτυξιακοί Σύνδεσμοι* ήταν η βελτίωση των δικτύων ύδρευσης και αποχέτευσης και η σύσταση οργανισμών αποκομιδής απορριμμάτων. Σε όλους τους άλλους τομείς της καθημερινής ζωής των κατοίκων τους δεν έγινε καμία απολύτως οργανωμένη ενέργεια. Όπως και στην περίπτωση των *Ανοικτών Πόλεων*, έτσι και στους *Αναπτυξιακούς Συνδέσμους*, οι περιοχές που ευνοήθηκαν ήταν οι περισσότερες ανεπτυγμένες εις βάρος των μειονεκτικών περιοχών, διότι καρπώνονταν ένα μεγάλο μερίδιο των κοινοτικών κονδυλίων μοιράζοντας το βάσει του πληθυσμού του κάθε οικισμού, κριτήριο σαφώς πλεονεκτικό για τους μεγάλους οικισμούς. (Κογκοπούλου, Παρίση, 1998)

5.5.3. Πρόγραμμα «Συμβούλια Περιοχής»

Το τρίτο κατά σειρά πρόγραμμα με την επωνυμία *Συμβούλια Περιοχής* είχε χρόνο ζωής τρία έτη. Παρόλο που τα κριτήρια σύστασης των εν λόγω *Συμβουλίων* ήταν πάρα πολλά (βλέπε πίνακα 4) και κάλυπταν σχεδόν όλο το φάσμα των τομέων της καθημερινής ζωής των ανθρώπων, ωστόσο το κριτήριο που ξανά επιβλήθηκε έναντι των υπολοίπων, ήταν το πληθυσμιακό μέγεθος, με αποτέλεσμα την διαιώνιση του προβλήματος που ταλανίζει του ελληνικούς Ο.Τ.Α. Στο νομό Λακωνίας, όπως συνέβη και στους υπόλοιπους νομούς της Ελλάδας, ο αριθμός των *Συμβουλίων Περιοχής* ήταν κατά πολύ μικρότερος από αυτόν των *Αναπτυξιακών Συνδέσμων*. Στο νομό, τα *Συμβούλια Περιοχής* αριθμούνταν σε 12 εδαφικές περιφέρειες (χάρτης 3), οπότε και παρατηρήθηκαν μεγαλύτερες οικιστικές ενότητες σε σχέση με το προηγούμενο πρόγραμμα (βλέπε πίνακα 24).

5.5.4. Πρόγραμμα «Ιωάννης Καποδίστριας»

Με την εφαρμογή του προγράμματος *Ιωάννης Καποδίστριας*, οι 12 εδαφικές περιφέρειες ή αλλιώς *Συμβούλια Περιοχής* του νομού Λακωνίας, καταργήθηκαν και στη θέση τους δημιουργήθηκαν 20 νέοι δήμοι και 2 κοινότητες (βλέπε πίνακα 24). Στον πίνακα 26, παρουσιάζονται οι νέοι *Καποδιστριακοί* δήμοι του νομού, μαζί με τις κοινότητες και τους πληθυσμούς τους. Στο χάρτη 4, διαφαίνονται τα όρια των Ο.Τ.Α του νομού Λακωνίας σύμφωνα με το πρόγραμμα *Ιωάννης Καποδίστριας*.

Στην ενότητα 5.6. θα αναφερθούν λεπτομερώς οι λόγοι που δεν καρποφόρησε αυτό το πρόγραμμα στον νομό Λακωνίας και στη συνέχεια θα γίνει προσπάθεια εύρεσης μιας λύσης για την οικιστική και περαιτέρω ανάπτυξη του νομού Λακωνίας.

5.6. Εφαρμογή του προγράμματος *Ιωάννη Καποδίστρια* στο νομό Λακωνίας

Ο νομός Λακωνίας βρίσκεται στο νοτιοανατολικό τμήμα της Πελοποννήσου, και διοικητικά αποτελεί τον ένα εκ των πέντε μονάδων δευτεροβάθμιας τοπικής

αυτοδιοίκησης της περιφέρειας της Πελοποννήσου¹⁶. Βάσει του οικιστικού προγράμματος με την επωνυμία *Ιωάννης Καποδίστριας* (Ν. 2240/94), τα Δημοτικά Διαμερίσματα (Δ.Δ) του νομού Λακωνίας οργανώθηκαν σε 22 μονάδες πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης, ή αλλιώς σε 20 *Καποδιστριακούς* Δήμους & 2 Κοινότητες (βλέπε πίνακα 27, χάρτη 4).

Οι βασικοί στόχοι του προγράμματος αυτού αποσκοπούν στην αναβάθμιση των κοινοτήτων μέσω της ενσωμάτωσής τους σε ισχυρούς δήμους. Τα οφέλη από αυτή την αλλαγή στο διοικητικό σύστημα της χώρας, αποφέρουν μια διοικητική και οικονομική αυτοδυναμία των Ο.Τ.Α., συντονισμό των τοπικών δημόσιων επενδύσεων για έργα τεχνικής υποδομής και κοινωνικού εξοπλισμού και αποβλέπουν στην συγκράτηση του αγροτικού πληθυσμού και την περαιτέρω δημογραφική εξέλιξη τους ώστε να επιτευχθεί μια βιώσιμη περιφερειακή και τοπική ανάπτυξη. (www.ypes.gr/kapodistrias/greek/)

Όπως συνέβη σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια, έτσι και στο νομό Λακωνίας, οι χαράξεις των ορίων των νέων σχηματιζόμενων Ο.Τ.Α, δεν στηρίχθηκαν σε αποκλειστικώς ορθά κριτήρια για τη σύσταση τους. Μπορεί τα κριτήρια που περιγράφουν το εν λόγω πρόγραμμα να στηρίχθηκαν σε μια ποικιλία κριτηρίων όπως το πληθυσμιακό μέγεθος, την γεωγραφική θέση και την κατάσταση του οδικού δικτύου, όμως δεν έλαβαν υπόψη άλλα πρωτεύουσας σημασίας κριτήρια όπως τις κοινωνικές και διοικητικές υποδομές και τις ανάγκες και απαιτήσεις του γηγενή πληθυσμού. Αντί αυτών, προτιμήθηκαν κριτήρια ιστορικής και εκλογικής φύσεως, που συνήθως δεν είναι αποδεκτά για χάραξη διοικητικών ορίων. Πιο αναλυτικά, σε πολλές περιπτώσεις υπερίσχυαν οι «καλές» σχέσεις που υπάρχουν μεταξύ οικισμών¹⁷, οι χρησικτησίες των κατοίκων ενός οικισμού ή ακόμα και η αντιπαλότητα όμορων οικισμών. Σαν αποτέλεσμα ήταν να χαραχτούν εν τέλει διοικητικές, εκλογικές και χρησικτησιακές περιφέρειες και όχι λειτουργικές όπως προβλεπόταν. Πέραν αυτών, και η εμπλοκή των ιστορικών προελεύσεων - σημασιών ορισμένων οικισμών στην χάραξη των ορίων των Ο.Τ.Α, δεν αποτελούν τις πλέον ενδεικτικές εφαρμογές για την άσκηση περιφερειοποίησης σε μια περιοχή¹⁸.

¹⁶ Οι πέντε νομαρχίες που συγκροτούν την περιφέρεια Πελοποννήσου είναι οι εξής: Αργολίδος, Αρκαδίας, Κορινθίας, Μεσσηνίας και Λακωνίας.

¹⁷ Π.χ., το Δ.Δ. Αγγελώνας με το Δήμο Μονεμβασίας

¹⁸ Π. χ. η ιστορική σημασία του Δ.Δ. Μυστρά και των γύρω από αυτόν Δ.Δ., συνέθεσαν το Δ. Μυστρά

Η λύση που θα προταθεί στο τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας αυτής, θα αφορά στη χάραξη νέων ορίων για το σχηματισμό Ο.Τ.Α στον νομό Λακωνίας, στηριζόμενα σε λειτουργικές περιφέρειες, με την βοήθεια της μεθόδου της προσπελασιμότητας. Στο επόμενο κεφάλαιο επιχειρείται μια σκιαγράφηση του προφίλ των 22 σημερινών Ο.Τ.Α του νομού Λακωνίας, που έχουν προκύψει από το οικιστικό πρόγραμμα *Ιωάννης Καποδίστριας*.

6.1. Δήμος Σπάρτης

Ο δήμος Σπάρτης αποτελεί το μεγαλύτερο σε πληθυσμό δήμο του νομού. Το ότι έχει χαρακτηρίσει η ετήσια της Σπάρτης πόλη θρησκή στη παλαιά πόρνη του νομού (πάλαι και ο νομός χαρακτηρίστηκε από την αρχή του χαρακτήρα), και η σημασία του με τη κεντρική θέση του νομού του αποτελεί συνέπεια του εθνικού οδικού άξονα Αθήνας – Γενεύης, καθώς στην περιοχή υπάρχει συγκριτικό πλεονέκτημα. Ο πληθυσμός ανέρχεται στους 18.134 κατοίκους (8971 άνδρες άνδρες και 9163 γυναίκες). Αν και στο σύνολο του νομού ο πληθυσμός ανέρχεται ως γυναίκες, στο Δ. Σπάρτης οι γυναίκες διακρίνουν το σύνολο. Από το παλαιό, ασύμμετρο πληθυσμιακό πληθυσμιακό του στρατιωτικού πληθυσμού και ως του λαϊκού, με το πλεονέκτημα των αγροτικών και κτηνοτροφικών εδαφών να επικρατούνται προς το γενικό σύνολο του νομού, τη θέση της Σπάρτης και ακριβώς και την θέση του νομού. Αλλά και η θέση αυτή και από την ανάπτυξη και διαμόρφωση, όπου στις μικρές και μεσαίες ηλικίες παρουσιάζει υψηλότερη αύξηση σε ότι στο σύνολο του νομού, από στις ηλικίες ηλικίας μικρότερη (βλ. πίνακα 7). Αυτό εξηγεί και την θέση του γενικού πληθυσμού της Σπάρτης να αντιστοιχεί στην θέση, όπου οι συνθήκες διαβίωσης και οργάνωσης είναι

6. Χαρακτηριστικά των Ο.Τ.Α και τοπική δυναμική

Όπως έχει αναφερθεί σε προηγούμενη ενότητα, οι Ο.Τ.Α. που συνθέτουν την εικόνα του νομού Λακωνίας, βάσει του ισχύοντος προγράμματος «Ιωάννης Καποδίστριας», ανέρχονται σε 22, μεταξύ των οποίων 20 είναι Δήμοι και 2 Κοινότητες (Ελαφονήσου, Καρυών). Στο πλήθος των Ο.Τ.Α αυτού του προγράμματος, θα μπορούσε να του αποδοθεί και ο χαρακτηρισμός του «μέσου όρου» του αριθμού των τοπικών συνενώσεων από τα τρία προγράμματα που προηγήθηκαν χρονικά: 11 *Ανοιχτές Πόλεις*, 39 *Αναπτυξιακοί Σύνδεσμοι* και 12 *Συμβούλια Περιοχής*.

Παρακάτω γίνεται μια σκιαγράφηση του προφίλ των 22 Ο.Τ.Α. με στόχο την ανάγνωση των προβλημάτων και των προοπτικών ανάπτυξης που διαθέτουν έκαστος.

6.1. Δήμος Σπάρτης

Ο δήμος Σπάρτης, αποτελεί το μεγαλύτερο σε πληθυσμό δήμο του νομού. Το ότι είναι χτισμένη η πόλη της Σπάρτης (έδρα δήμου) στο πεδινό κομμάτι του νομού, (μιας και ο νομός χαρακτηρίζεται από τον ορεινό του χαρακτήρα), και η γειτνίαση του με το κύριο οδικό δίκτυο του νομού που αποτελεί συνέχεια του εθνικού οδικού άξονα Αθηνών – Τριπόλεως, καθιστά στην περιοχή ισχυρά συγκριτικά πλεονεκτήματα. Ο πληθυσμός ανέρχεται στους 18.184 κατοίκους (8971 είναι άνδρες και 9213 γυναίκες). Αν και στο σύνολο του νομού ο ανδρικός πληθυσμός υπερσχύει του γυναικείου, στο Δ. Σπάρτης τα στοιχεία δείχνουν το αντίθετο. Αυτό το γεγονός οφείλεται στην γενικότερη τάση αστικοποίησης του αγροτικού πληθυσμού και δη του λακωνικού, με το πληθυσμό των αγροτικών και ημιαστικών κέντρων να κατευθύνονται προς το μοναδικό αστικό κέντρο του νομού, τη πόλη της Σπάρτης που αποτελεί και την έδρα του νομού. Άλλωστε αυτό φαίνεται και από την διάρθρωση του πληθυσμού, όπου στις μικρές και μεσαίες ηλικίες παρουσιάζει υψηλότερα ποσοστά απ' ότι στο σύνολο του νομού, ενώ στις μεγάλες ηλικίες μικρότερα (βλέπε πίνακα 7). Αυτό εξηγεί και την τάση του νεανικού κυρίως πληθυσμού να καταφεύγει στην πόλη, όπου οι συνθήκες διαβίωσης και εργασίας είναι

σαφώς καλύτερες από αυτές των αγροτικών οικισμών. Η συγκέντρωση αυτού του πληθυσμού στο δήμο όπου τον καθιστά και αστικό κέντρο, αποδεικνύεται από τα στοιχεία της απογραφής του 2001, που παρουσιάζουν το Δ. Σπάρτης να έχει μεταβολή του πληθυσμού κατά τις τελευταίες δύο απογραφές της τάξεως του 11,96%, αισθητά μεγαλύτερη από αυτή του νομού (4,21%) και της χώρας (6,86%), καθώς και πυκνότητα πληθυσμού ίση με 215,32 κατοίκους /τ. χλμ., τη στιγμή που η Λακωνία έχει 27,40 και η Ελλάδα 83,09. Η πληθυσμιακή αύξηση και η αυξημένη πληθυσμιακή πυκνότητα είναι στοιχεία που περιγράφουν ένα αστικό κέντρο, όπως είναι και ο Δήμος Σπάρτης σε συνδυασμό με τα μικρά ποσοστά ανεργίας (5,51%), όταν στο νομό είναι της τάξης του 7,20% και στο σύνολο της χώρας είναι 11,12% (βλέπε πίνακες 5,6,9). Οι υποδομές του δήμου είναι επαρκέστες και καλύπτουν και ικανοποιούν σε πολύ μεγάλο βαθμό τις ανάγκες του τοπικού και όχι μόνο πληθυσμού, αποπνέοντας τους ένα αίσθημα αυτάρκειας. 36 σχολικές εγκαταστάσεις, 1 μεγάλο νοσοκομείο, γηροκομείο, 5 παιδικοί σταθμοί, 11 τράπεζες, γύρω στις 28 δημόσιες υπηρεσίες, 8 πολιτιστικά κέντρα και 15 αθλητικές εγκαταστάσεις παντός τύπου, στελεχώνουν το δήμο και το μετατρέπουν σε διανομαρχιακό κέντρο (βλέπε πίνακες 11-19).

6.2. Δήμος Ανατολικής Μάνης

Ο δήμος Ανατολικής Μάνης, ευρισκόμενος στο ανατολικό τμήμα της χερσονήσου της Μάνης, στο νότιο τμήμα του νομού (βλέπε χάρτη 4), παρουσιάζεται σχετικά αποκομμένος από το μεγάλο αστικό κέντρο της Σπάρτης. Σε συνδυασμό με τη στενή λωρίδα πεδινού τμήματος στα παράλια κυρίως της χερσονήσου και την απουσία πρωτεύοντος οδικού δικτύου που να διασχίζει το δήμο, οξύνουν τα ήδη υπάρχοντα τοπικά προβλήματα. Ο πληθυσμός του δήμου ανέρχεται σε 2111 (1106 άνδρες, 1005 γυναίκες). Ο πληθυσμός του θεωρείται γηρασμένος (Δ.Γ¹⁹.:185,26) σε αντίθεση με το σύνολο της χώρας (Δ.Γ.:110.06) και τον ήδη γηρασμένο νομό Λακωνίας (Δ.Γ.: 16208), ενώ παρουσιάζει και υψηλά ποσοστά οικονομικά μη ενεργών γυναικών (73,54%) σε σχέση με αυτά του νομού (64,82%) (βλέπε πίνακες 7, 10, 28). Όσον αφορά τις υποδομές, υπάρχουν σημαντικές ελλείψεις, όπως εγκαταστάσεων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης,

¹⁹ Δ.Γ.: Δείκτης Γήρανσης

επαρκούς υγειονομικής περίθαλψης, διοικητικών υπηρεσιών κτλ (εξυπηρετείται ο πληθυσμός από τις υπηρεσίες του δήμου Οιτύλου).

6.3. Δήμος Ασωπού

Ο δήμος Ασωπού βρίσκεται σε πλεονεκτική γεωγραφική θέση (βλέπε χάρτη 4) μιας και συνορεύει με το αναπτυσσόμενο δήμο Μολάων, και βρίσκεται πάνω σε πεδινή έκταση γειτνιάζοντας και με θάλασσα. Παρ' όλα αυτά, αντί να μοιράζεται την αναπτυξιακή δυναμική του όμορου του δήμου Μολάων, παρέμεινε σε χαμηλά επίπεδα ανάπτυξης. Αυτό μαρτυράει και η διέλευση του πρωτεύοντος οδικού δικτύου περιμετρικά του δήμου, χωρίς όμως να διαθέτει και στο εσωτερικό του ανάλογο οδικό δίκτυο. Και σε αυτήν τη περίπτωση, ο ανδρικός πληθυσμός υπερσχύει του γυναικείου ($2.115 > 2.072$) ενώ παρουσιάζει και υψηλό δείκτη γήρανσης (185,26). Σε αυτό έχει παίξει ρόλο και η «ελκτική» ικανότητα της έδρας του Δ. Μολάων, οι Μολάοι, που εξελίσσονται σε ισχυρό ημιαστικό κέντρο του νομού. Οι υποδομές στην εκπαίδευση και την υγεία μπορούν να χαρακτηριστούν ικανοποιητικές και συμπληρωματικές των υπηρεσιών που προσφέρει ο γειτνιάζων δήμος Μολάων.

6.4. Δήμος Βοιών

Αποτελεί τον πιο απομακρυσμένο δήμο του νομού από το διοικητικό κέντρο της Σπάρτης [Νεάπολη (έδρα δήμου) – Σπάρτη= 126 χλμ.], ευρισκόμενο στο νοτιότερο τμήμα της χερσονήσου Επιδαύρου Λιμηράς στη νοτιοανατολική πλευρά του νομού. Η ιδιότητα του αυτή, τον οδήγησε στην σταδιακή συγκέντρωση υποδομών και υπηρεσιών ώστε να αποκτήσει μια σχετική αυτονομία λόγω της απόστασης που έχει και από τα άλλα μεγάλα ημιαστικά κέντρα του νομού (Μολάοι, Γύθειο, Αρεόπολη, Σκάλα, Βλαχιώτης). Κατ' αυτόν τον τρόπο απέκτησε ένα ισχυρό κέντρο, την Νεάπολη η οποία παρέχει πολλών ειδών υπηρεσίες στους δημότες (20 εκπαιδευτικά ιδρύματα, κέντρο υγείας, διψήφιου αριθμού διοικητικές υπηρεσίες κα). Διαθέτει 7.871 κατοίκους (3.884 άνδρες, 3.987 γυναίκες), και ο ρυθμός μεταβολής του πληθυσμού του (1991 – 2001) είναι σχεδόν στάσιμος (0,88%). Η ηλικιακή σύνθεση του πληθυσμού κυμαίνεται στα ίδια ποσοστιαία επίπεδα με αυτά του συνόλου του νομού ενώ εμφανίζει και υψηλά ποσοστά ανεργίας

(12,64%). Η σύνδεση της Νεάπολης ακτοπλοϊκώς με την Ελαφονήσου, φαντάζει και η μόνη προσιτή λύση, αναβαθμίζοντας έτσι το ρόλο και τη σημασία της περιοχής.

6.5. Δήμος Γερónθρων

Ο δήμος Γερόνθρων χαρακτηρίζεται από το ορεινό του χαρακτήρα μιας και σχεδόν ολόκληρη η έκταση του δήμου είναι ορεινή (οροσειρά Πάρνωννα). Αυτό το γεωγραφικό μειονέκτημα παρόλο που εντοπίζεται στο κεντρικό τμήμα του νομού (βλέπε χάρτη 4), επηρεάζει σαφώς την αναπτυξιακή του πορεία. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα μεγάλη μερίδα του πληθυσμού να μεταναστεύει και αν δεν υπήρχε και το σημαντικό διοικητικό κέντρο του Γερακιού (έδρα δήμου), τότε θα μπορούσε να χαρακτηριστεί και ως πληθυσμιακή αφαίμαξη και μείωση του πληθυσμού (-3,69%) κατά τις τελευταίες δύο μεγάλες απογραφές. Ο δήμος παρουσιάζει συμπτώματα γήρανσης (Δ.Γ. 170,38), όμως παρουσιάζει πολύ μικρά ποσοστά ανεργίας (2,03%) και συγκριτικά με το νομό μικρό ποσοστό οικονομικά μη ενεργών γυναικών (52,36%<64,82%) λόγω των υπηρεσιών που παρέχει η έδρα του δήμου, το Γεράκι καθώς και η σχετικά κοντινή απόσταση με τη Σπάρτη (44χλμ). Οι άνδρες και σε αυτή τη περίπτωση αποτελούν τη πλειοψηφία του πληθυσμού (1045>914), ενώ οι υποδομές όπως προαναφέρθηκε είναι ικανοποιητικές όσον αφορά το τομέα της εκπαίδευσης και της διοίκησης.

6.6. Δήμος Γυθείου

Ο δήμος Γυθείου είναι ένας από τους σημαντικότερους δήμους του νομού, και η πρωτεύουσα το Γύθειο, από τα σημαντικότερα ιστορικά, οικονομικά, εμπορικά και πολιτιστικά κέντρα της νοτίου Πελοποννήσου. Με πληθυσμό που φτάνει τους 7.926 κατοίκους (απογραφή 2001), από τους οποίους 4.876 διαμένουν στη πόλη του Γυθείου, αποτελεί το δεύτερο πολυπληθέστερο δήμο του νομού, μετά το δήμο Σπάρτης. Το εμπορικό του λιμάνι (βλέπε πίνακα 21), το μόνο που μεταφέρει ακόμα και σήμερα εμπορευματικά προϊόντα (μόνο εκφόρτωση), και η μοναδική ακτοπλοϊκή γραμμή με πλοίο που συνδέει το νομό Λακωνίας με την υπόλοιπη Ελλάδα (Γύθειο – Χανιά), ενισχύει τη σημασία του Γυθείου στην περαιτέρω ανάπτυξη του νομού. Η οδική σύνδεση του Γυθείου με τη Σπάρτη χαρακτηρίζεται αρκετά καλή (βλέπε χάρτη 5), ενώ η σύνδεση

του με τους υπόλοιπους οικισμούς του δήμου κρίνεται ως ένα βαθμό ικανοποιητική (εκτός ορισμένων εξαιρέσεων). Ο ρυθμός μεταβολής του πληθυσμού του δήμου, παρουσιάζει αυξητικές τάσεις (5,09%), ενώ η ηλικιακή διάρθρωση του πληθυσμού χαρακτηρίζεται από μια σχετική ισορροπία στις πέντε αναφερόμενες ηλικιακές ομάδες με αυτές που επικρατούν στο σύνολο της χώρας (βλέπε πίνακα 7). Όπως είναι φυσικό, ο δείκτης γήρανσης ανέρχεται σε 144,29 (βλέπε πίνακα 3), σαφώς μικρότερος από τον αντίστοιχο του νομού (162,08), τιμή δείκτη που θα ήταν ακόμα μικρότερη εάν δεν είχαν υπαχθεί οι ορεινοί οικισμοί στο νέο καποδιστριακό δήμο. Η ανεργία κυμαίνεται σε φυσιολογικά επίπεδα για τα δεδομένα του νομού (8,86%), αν και θα περίμενε κανείς να ήταν αρκετά μικρότερο το ποσοστό λόγω της πληθώρας των υπηρεσιών που διαθέτει ο δήμος. Σχετικά με τις υποδομές, ο δήμος Γυθείου είναι ένας από τους αρτιότερους δήμους του νομού, διαθέτοντας στο δυναμικό του 15 σχολικά κτίρια όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης, ένα κέντρο υγείας και 4 αγροτικά Ιατρεία, 24 διοικητικές υπηρεσίες, 12 αθλητικές εγκαταστάσεις και 3 πολιτιστικά κέντρα.

6.7. Δήμος Έλους

Ο δήμος Έλους εντοπίζεται στο κεντρικό τμήμα του νομού, στο πιο εύφορο κομμάτι του νομού, στην απόληξη του ποταμού Ευρώτα. Η πεδινότητα του σηματοδοτεί και μια πιθανή ευημερία της περιοχής. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την συγκέντρωση αρκετού πληθυσμού ο οποίος εκμεταλλεύεται με το καλύτερο δυνατό τρόπο την καρποφορία του εδάφους. Η απασχόληση αυτή του ντόπιου πληθυσμού με τον αγροτικό τομέα, επιφέρει και κοινωνικές αλλαγές στο δημογραφικό του ιστό, όπως χαμηλά επίπεδα ανεργίας, μόλις 5,64%, και χαμηλά επίπεδα οικονομικά μη ενεργών γυναικών (55,73%).²⁰

²⁰ Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί και η εξής προβληματική που συνοδεύει το χαρακτηρισμό μιας γυναίκας ως οικονομικά ενεργής ή μη. Επικρατεί το φαινόμενο να δηλώνουν οι γυναίκες ενός νοικοκυριού σαν επάγγελμα την αγρότισσα, χωρίς όμως να ασχολούνται ενεργά με τα χωράφια, παρά να διαχειρίζονται αυτά οι άνδρες τους. Αυτό συμβαίνει για δύο λόγους: α) Το ελληνικό κράτος απαγορεύει σε έναν αγρότη να απασχολείται και με άλλες επαγγελματικές δραστηριότητες, διότι τους παρέχει προιόντα, χρήματα που δεν θα ήθελε το κράτος για κανέναν λόγο να επενδυθούν παρά μόνο στις αγροτικές καλλιέργειες, β) οι περισσότερες γυναίκες της Λακωνίας στην ουσία ασχολούνται με τα νοικοκυριά τους και εν μέρει με εξωγενείς δραστηριότητες.

Αυτές οι θετικές κοινωνικές τάσεις που συντελούνται στο δήμο Έλους, παρασύρουν και τους άλλους δημογραφικούς δείκτες σε θετική τροχιά (μιας και για το νομό Λακωνίας, η αύξηση του πληθυσμού αποτελεί σημαντικό παράγοντα ανάπτυξης). Έχει πληθυσμό 6452 κατοίκους (3.486 άνδρες, 2.966 γυναίκες), με ρυθμό μεταβολής της τάξεως του 7,68% (1991 – 2001), και παρουσιάζει έναν από τους μικρότερους δείκτες γήρανσης στο νομό (147,27). Η αρτιότητα στις υποδομές εκπαίδευσης (14 κτίρια), το κέντρο Υγείας του Βλαχιώτη, διοικητικές και πολιτιστικές υπηρεσίες και υποδομές που καλύπτουν σε μεγάλο βαθμό τις ανάγκες του ντόπιου πληθυσμού, και η σύνδεση των τριών μεγάλων οικισμών του δήμου (Έλος, Βλαχιώτης και Γλυκόβρυση) με πρωτεύον οδικό δίκτυο (βλέπε χάρτη 5), συντελούν στην καλή επικοινωνία των οικισμών του δήμου.

6.8. Δήμος Ζάρακα

Ο δήμος Ζάρακα αποτελεί τον πιο προβληματικό δήμο του νομού. Η γεωγραφική του απομόνωση, μιας και παρεμβάλλεται μεταξύ αυτού και της υπόλοιπης ενδοχώρας η οροσειρά του Πάρνωνα με τις απότομες πλαγιές της (βλέπε σχήμα 4), και το ορεινό χαρακτήρα του, τον καθιστά ως προβληματική περιοχή. Τα δημογραφικά στοιχεία για το δήμο Ζάρακα κάθε άλλο παρά ενθαρρυντικά είναι. 1.538 κάτοικοι, από τους μικρότερους πληθυσμιακά δήμους του νομού, έχει από τους χαμηλότερους ρυθμούς μεταβολής κατά τις τελευταίες δύο μεγάλες απογραφές (-9,32%), μακράν τον υψηλότερο δείκτη γήρανσης ίσο με 343,04, και ποσοστό ανεργίας στο 10,23% λόγω των περιορισμένων οικονομικών δραστηριοτήτων που προσφέρει η περιοχή καθώς και της χαμηλής πρόσβασης που έχουν σε άλλους δήμους. Επίσης, διαθέτει το μεγαλύτερο ποσοστό οικονομικά μη ενεργών γυναικών στο νομό (82,51%), γεγονός που οφείλεται στις περιορισμένες ευκαιρίες απασχόλησης που προσφέρει η περιοχή. Αναφορικά με τις κοινωνικές υποδομές που παρέχει ο δήμος στους δημότες του, είναι πολύ φτωχές σε αριθμό: 2 νηπιαγωγεία και 2 δημοτικά, 3 αγροτικά ιατρεία, 2 διοικητικές υπηρεσίες, 4 αθλητικά γήπεδα και μια πολιτιστική υποδομή φαντάζουν πολύ λίγες λόγω και της απομόνωσης του δήμου από τις παρεχόμενες υπηρεσίες όμορων δήμων που εκλείπουν από το συγκεκριμένο δήμο.

6.9. Δήμος Θεραπνών

Ο δήμος Θεραπνών λόγω της γειτνίασης του με το δήμο Σπάρτης και λόγω του ορεινού και ημιορεινού του χαρακτήρα, δεν έχει την δυνατότητα να αναπτυχθεί σε ικανοποιητικό βαθμό για να μπορεί να συγκροτεί ως λειτουργική ενότητα από μόνος του. Οι 3.062 κάτοικοι του δήμου με πληθυσμιακή πυκνότητα ίση με 11,70 κατ/ τ. χμ., δίνουν την εικόνα ενός αχανούς ορεινού τμήματος υπό τη διοικητική αρμοδιότητα ενός δήμου ο οποίος παρουσιάζει παρόλα αυτά μια μικρή αύξηση του πληθυσμού του την περίοδο 1991 – 2001, και μια μικρή τηρουμένων των συνθηκών γήρανση του πληθυσμού (Δ.Γ.= 206,70). Αυτό οφείλεται και στο γεγονός πως η μικρή απόσταση που χωρίζει τους οικισμούς του δήμου με την πόλη της Σπάρτης, επιτρέπει σε πολύ κόσμο να κατευθύνεται προς τη Σπάρτη για εργασία το πρωί και να επιστρέφει το απόγευμα πίσω στις κατοικίες τους. Από αυτό το στοιχείο απορρέει και το μικρό σχετικό ποσοστό ανεργίας (8,84%) που χαρακτηρίζει την οικονομική δραστηριότητα των δημοτών Θεραπνών. Η γειτνίαση όπως αναφέρθηκε επανειλημμένως με το δήμο Σπάρτης περιορίζει τα δήμο Θεραπνών στο να έχει μόνο κτίρια πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, δύο αγροτικά ιατρεία και μεμονωμένες υποδομές στις υπόλοιπες κατηγορίες (πολιτισμός, διοίκηση, αθλητισμός, πρόνοια), μιας και οι δημότες εξυπηρετούνται κατά κόρον από τις προσφερόμενες υπηρεσίες της πόλης της Σπάρτης.

6.10. Δήμος Κροκεών

Η γεωγραφική θέση του δήμου Κροκεών σε συνδυασμό με το σταυροδρόμι που αποτελεί για την επικοινωνία του ανατολικού και του δυτικού τμήματος του νομού με το διοικητικό κέντρο της Σπάρτης (βλέπε χάρτη 5), του αποδίδει ένα κρίσιμο ρόλο στην περιοχή. Αυτό έχει και θετικές και αρνητικές επιπτώσεις στους δημογραφικούς και κοινωνικό – οικονομικούς δείκτες του δήμου. Οι θετικές επιπτώσεις σχετίζονται με τα χαμηλά επίπεδα γήρανσης του πληθυσμού (Δ.Γ.: 189,32), το πολύ μικρό ποσοστό ανεργίας (4,22%), απόρροια της γεωγραφικής και οικονομικής σημασίας του δήμου (χωροθέτηση επιχειρήσεων πλησίον του κεντρικού οδικού άξονα και εύφορο καλλιεργήσιμο έδαφος λόγω της πεδινής έκτασης που καταλαμβάνει), και η σχετική

αυτάρκεια στις πάσης φύσεως υποδομές λόγω των ανωτέρω συνθηκών. Στις αρνητικές εξελίξεις συγκαταλέγεται μονάχα η πληθυσμιακή συρρίκνωση του δήμου (-1,64%), στοιχείο που από μόνο του προκαλεί ερωτηματικά στους τοπικούς φορείς λόγω της κρισιμότητας του δείκτη. Ο λόγος είναι πως οι κάτοικοι του δήμου έχουν την δυνατότητα να μετεγκατασταθούν στα μεγάλα αστικά και ημιαστικά κέντρα του νομού (Σπάρτη, Γύθειο, Σκάλα) λόγω της καλής προσπελασιμότητας, αλλά και λόγω των γενικότερων τάσεων αστικοποίησης που κυριαρχούν.

6.11. Δήμος Μολάων

Ο δήμος Μολάων με έδρα τους Μολάους, παρουσιάζει πολλά αναπτυξιακά χαρακτηριστικά. Πρώτα απ' όλα, έχει πληθυσμό 5.597 κατοίκους με μεταβολή 2,28% κατά τις δύο πιο πρόσφατες εθνικές απογραφές. Η πληθυσμιακή κατανομή του πληθυσμού συμβαδίζει με αυτή της χώρας (βλέπε πίνακα 7) και παρουσιάζει κατ' αυτόν τον τρόπο και μικρό δείκτη γήρανσης (141,51). Το ποσοστό ανεργίας κυμαίνεται σε χαμηλά επίπεδα (7,74%) και παρουσιάζει αρτιότητα στις υποδομές του. Κατ' αρχάς, συνδέεται με τα υπόλοιπα σημαντικά κέντρα του νομού με πρωτεύον οδικό δίκτυο, και διαθέτει υποδομές αντάξιες αυτών της Σπάρτης. Οι περισσότερες από αυτές τις υποδομές είναι χωροθετημένες στον πολεοδομικό ιστό της έδρας του δήμου, τους Μολάους, με πρώτη και σημαντικότερη την παρουσία του ενός εκ των δύο νοσοκομείων του νομού (το άλλο στη Σπάρτη). Στο δυναμικό του εντάσσονται 13 εκπαιδευτικές υποδομές όλων των βαθμίδων, 3 αγροτικά ιατρεία, 20 διοικητικές υποδομές, 6 αθλητικά στάδια, 3 πολιτιστικές υποδομές, ένα γηροκομείο (δύο διαθέτει ο νομός), και παιδικό σταθμό. Ο δήμος Μολάων αποτελεί σίγουρα έναν από τους πιο δυναμικούς δήμους του νομού.

6.12. Δήμος Μονεμβασίας

Ο δήμος Μονεμβασίας αποτελεί ένα σημαντικό ιστορικό και τουριστικό κέντρο της νοτίου Πελοποννήσου. Το μοναδικό κατοικούμενο βυζαντινό κάστρο της Ελλάδος, στην χερσόνησο της Μονεμβασίας, αποτελεί τόπο προσέλευσης χιλιάδων τουριστών απ' όλο τον κόσμο ετησίως. Η τουριστική κίνηση της περιοχής δε διακόπτεται τους χειμερινούς μήνες. Τούτη η ιδιότητα της περιοχής, καθιστά το δήμο Μονεμβασίας ως μια

περιοχή ελκυστική για ανάπτυξη τριτογενών δραστηριοτήτων (τουριστικών, εμπορικών και λοιπά επιχειρήσεων). Οι δημογραφικές εξελίξεις του δήμου κατά την περίοδο 1991 – 2001 είναι ενθαρρυντικές και τεκμηριώνουν αυτό που μόλις αναφέρθηκε. Πληθυσμός 4.660 κατοίκων, με ρυθμό μεταβολής 17,97% (από τους μεγαλύτερους του νομού), πολύ μικρό ποσοστό ανεργίας (4,36%), μιας και απασχολεί αρκετό εργατικό δυναμικό ο τριτογενής τομέας (μόνιμη και εποχιακή απασχόληση) και μια σχετικά ισορροπημένη ηλικιακή πυραμίδα. Η γειτνίαση του δήμου με το δήμο Μολάων, καλύπτει τις ανάγκες σε κοινωνική πρόνοια και παροχές όπως π.χ. νοσοκομειακή μονάδα, κυρίως κατά τη θερινή περίοδο. Παρά ταύτα, αριθμούνται 7 αγροτικά ιατρεία, τα περισσότερα από κάθε άλλο δήμο, 12 σχολικά κτίρια μεταξύ των οποίων ένα γυμνάσιο και ένα λύκειο στη Μονεμβασία και ο απαιτούμενος για να καλύψει τις τοπικές ανάγκες αριθμός διοικητικών, αθλητικών και πολιτιστικών υποδομών. Δεν υπάρχει όμως καμία υποδομή πρόνοιας.

6.13. Δήμος Μυστρά

Ο δήμος Μυστρά αποτελεί μια ιδιόζουσα περίπτωση καποδιστριακού δήμου. Η μεγάλη ιστορική κληρονομιά που «κουβαλάει» (Ταϋγετος, περιοχή διαμονής των Σπαρτιατών, βυζαντινή πολιτεία Μυστρά), στάθηκε πιο ισχυρό κριτήριο από ότι η γειτνίαση του με το δήμο Σπάρτης (σχεδόν εφάπτεται με τα προάστια της πόλης της Σπάρτης). Χαρακτηριστικό είναι πως η έδρα του δήμου Μυστρά, η Μαγούλα απέχει μόλις 3 χιλιόμετρα από τη Σπάρτη. Ο πληθυσμός του ανέρχεται σε 4.608 κατοίκους δίχως να παρουσιάζει αξιοσημείωτες μεταβολές την τελευταία δεκαετία. Η γεωγραφική θέση του δήμου αποτυπώνεται και από τους δείκτες ανεργίας (6,04%) και γήρανσης (214,41). Η ανεργία είναι σε χαμηλά επίπεδα λόγω της παρουσίας της Σπάρτης με τις πολλές επαγγελματικές επιλογές, ο δε γηράσκων πληθυσμός οφείλεται κυρίως στην προτίμηση που δείχνει ο μεγαλύτερης ηλικίας πληθυσμός στην διαφυγή του από το «έντονο» κέντρο της Σπάρτης προς τα πιο «ήσυχα» προάστια της πόλης, όπως είναι και η γεωγραφική – διοικητική ενότητα του Μυστρά. Όπως αναμενόταν, οι μόνες υποδομές που υπάρχουν στο δήμο, αφορούν σε 2 νηπιαγωγεία, 2 δημοτικά, ένα αγροτικό ιατρείο και σαφώς 4 πολιτιστικούς χώρους, ώστε να υποστηρίξουν την πολιτισμική εικόνα που προβάλλει ο δήμος, αν και κρίνονται ανεπαρκείς.

6.14. Δήμος Νιάτων

Ευρισκόμενος στους πρόποδες της οροσειράς του Πάρνωνα, ο δήμος Νιάτων έχει λόγω της γεωγραφικής του θέσης και θετικά και αρνητικά στοιχεία. Στα θετικά συγκαταλέγεται η γειτνίαση με τους τοπικής και διανομαρχιακής εμβέλειας δήμους Μολάων (νοτιοανατολικά) και Έλους (νοτιοδυτικά), και στα αρνητικά οι περιοριστικές δυνατότητες ανάπτυξης λόγω του ημιορεινού και ορεινού χαρακτήρισμού της περιοχής. Πάντως, η θετική εξέλιξη του πληθυσμού (4,26% την περίοδο 1991 – 2001), και ο σε φυσιολογικά επίπεδα κυμαινόμενος δείκτης γήρανσης (171,83), δεν προκαλούν ιδιαίτερες ανησυχίες στους τοπικούς άρχοντες. Οι υποδομές που διαθέτει ο δήμος, είναι σε περιορισμένη κλίμακα και καλύπτουν κυρίως τις πολύ βασικές ανάγκες των δημοτών (νηπιαγωγεία, δημοτικά, αγροτικά ιατρεία, αστυνομικό τμήμα, ΕΛ.ΤΑ, αθλητισμός), ενώ οι ελλείψεις που υπάρχουν καλύπτονται είτε από το δήμο Μολάων είτε από το δήμο Έλους.

6.15. Δήμος Οινούντος

Ο δήμος Οινούντος αποτελεί τον μεγαλύτερο σε έκταση δήμο του νομού, με συνολική έκταση 301,812 τ. χλμ. (βλέπε πίνακα 6). Το μεγαλύτερο τμήμα του δήμου καλύπτεται από τον ορεινό όγκο του Πάρνωνα και χαρακτηριστικό είναι πως το τμήμα αυτό της οροσειράς, καλύπτεται από πλούσια δασώδη βλάστηση μετατρέποντας έτσι την περιοχή σε θέλγητρο σε όσους επιθυμούν να την επισκεφτούν και να θαυμάσουν το φυσικό αυτό τοπίο. Ο πληθυσμός ανέρχεται σε 2.625 κατοίκους, με αμελητέες μεταβολές την τελευταία δεκαετία. Είναι ένας από τους πιο «γερασμένους» Ο.Τ.Α του νομού, με δείκτη γήρανσης ίσο με 255,31, παρουσιάζοντας όμως μια ισορροπία μεταξύ των δύο φύλων (1302 άνδρες, 1323 γυναίκες). Το ποσοστό των ανέργων είναι χαμηλό, (6,93%), δείγμα της συνόρευσης με το δήμο Σπάρτης. Η έδρα του δήμου, ο οικισμός της Σελλασίας, εντοπίζεται στο νοτιοδυτικό τμήμα του δήμου, 16 χιλιόμετρα μακριά από τη Σπάρτη, στο πεδινό τμήμα του δήμου (βλέπε χάρτη 5). Οι ελάχιστες κοινωνικό – οικονομικές υπηρεσίες που διαθέτει ο δήμος, χωροθετούνται στους δύο σημαντικότερους οικισμούς του δήμου, τη Σελλασία στο νότιο πεδινό τμήμα και τα ΒρέσθENA στο κεντρικό ορεινό τμήμα του δήμου. Πέραν των δημοτικών σχολείων και των αθλητικών

γηπέδων που είναι διασπαρμένα σε έξι κοινότητες της περιοχής, οι υπόλοιπες υποδομές (αστυνομικό τμήμα, ΕΛΤΑ, νηπιαγωγείο, πολιτιστικές αίθουσες και αγροτικά ιατρεία) συγκεντρώνονται στις δύο αυτές κοινότητες. Για την εξυπηρέτηση των δημοτών από τις υπόλοιπες υποδομές που απουσιάζουν στο δήμο, οι ανάγκες τους καλύπτονται από το δήμο Σπάρτης. Ένα πρόσθετο στοιχείο που κάνει πιο δύσκολη τη μετακίνηση των δημοτών είναι και η κακή κατάσταση του οδικού δικτύου που συνδέει τις περισσότερες κοινότητες μεταξύ τους.

6.16. Δήμος Οιτύλου

Ο δήμος Οιτύλου καταλαμβάνει το δυτικό τμήμα της χερσονήσου της Μάνης. Η μεγάλη ιστορική σημασία της περιοχής σε συνδυασμό με την παρουσία σε αυτήν ενός σπάνιας ομορφιάς φυσικού τοπίου, τα σπήλαια του Διρού, τα οποία προσελκύουν κάθε χρόνο δεκάδες χιλιάδες τουρίστες, έχουν μεταμορφώσει την περιοχή σε τουριστικό τόπο. Η δυναμική που απορρέει από αυτήν του την ιδιότητα διαφαίνεται και στους δημογραφικούς και κοινωνικούς δείκτες του πληθυσμού της περιοχής. Με πληθυσμό να αυξάνεται κατά 4,67% την περίοδο (1991 – 2001) και στο έτος απογραφής 2001 να ανέρχεται σε 5.203 κατοίκους, αποτελεί έναν δυναμικό πληθυσμιακά δήμο. Σε αυτό έχει συντελέσει δραστικά και η ανάπτυξη της έδρας του δήμου, Αρεόπολη, μιας κοινότητας με αναδυόμενο αναπτυξιακό προφίλ που συμπαρασύρει σταδιακά και τις γειτονικές περιοχές σε αυτήν. Παρά ταύτα, ο δείκτης ανεργίας είναι πολύ υψηλός (14,27%), λόγω των απομακρυσμένων κοινοτήτων που βρίσκονται στην ενδοχώρα της Μάνης, στο νοτιότερο τμήμα της χερσονήσου και έχουν ο περισσότεροι από τους κατοίκους είτε περιορισμένες απασχολήσεις (ξηρό τοπίο, μηδαμινές τουριστικές υποδομές) είτε είναι αμόρφωτοι. Έτσι παρατηρείται ένας έντονος διαχωρισμός μεταξύ του ανεπτυγμένου βορείου τμήματος και του λιγότερου αναπτυγμένου νοτίου²¹. Η συντηρητική κοινωνία της Μάνης, που επιβάλλει στη γυναίκα να ασχολείται μόνο με το νοικοκυριό της και όχι με άλλες ασχολίες, αποτυπώνεται ξεκάθαρα στον πίνακα 28, όπου παρουσιάζει ποσοστό μη οικονομικά ενεργών γυναικών της τάξεως του 73,38%. Σχετικά με τις υποδομές του δήμου Οιτύλου, όλες σχεδόν οι υποδομές (σχολικά κτίρια, κέντρο υγείας, διοικητικές,

²¹ Για μια ακόμα φορά επαληθεύεται η παγκοσμίως αβάσιμη επιστημονικά θεωρία, του ανεπτυγμένου βορρά με του λιγότερου αναπτυγμένου ή υπανάπτυκτου νότου.

πολιτιστικές και υπηρεσίες πρόνοιας είναι εγκατεστημένες στην Αρεόπολη και το Πύργο Διού.

6.17. Δήμος Πελλάνας

Ο δήμος Πελλάνας βρίσκεται στο βορειοδυτικό τμήμα του νομού, βόρεια των δήμων Σπάρτης και Μυστρά, στους πρόποδες του Ταϋγέτου. Το Καστόρι, όπου είναι και η έδρα του δήμου Πελλάνας, πρόκειται για μια κοινότητα που διαθέτει πολλές υποδομές που προσφέρουν μια σχετική αντάρκεια στις λειτουργίες του δήμου. 11 σχολικά κτίρια όλων των βαθμίδων, κέντρο υγείας, αγροτικά ιατρεία, 7 διοικητικές υπηρεσίες, πολιτιστικές και αθλητικές υποδομές συνθέτουν την εικόνα του δήμου, με τις περισσότερες να βρίσκονται στο Καστόρι. Η μικρή όμως απόσταση του δήμου (18 χιλιόμετρα με Σπάρτη από Καστόρι, σε συνδυασμό με την ορεινότητα του δήμου, την γενικότερη τάση αστυφιλίας και τις περιορισμένες επαγγελματικές ασχολίες, οδήγησαν στη μεγάλη μείωση του πληθυσμού κατά την περίοδο 1991 – 2001, ίση με 11,86%. Η ηλικιακή πυραμίδα του δήμου απέκτησε μια μορφή Ταυ, μιας και στα χαμηλά ηλικιακά στρώματα ο πληθυσμός είναι δυσανάλογος των υψηλότερων στρωμάτων, παρουσιάζοντας δείκτη γήρανσης με τιμή 315,09. Αυτή η ραγδαία μείωση του πληθυσμού, μίκρυνε και τα ποσοστά ανεργίας στο δήμο (4,24%), αλλά δεν ωφέλησε και πολύ την εικόνα της περιοχής.

6.18. Δήμος Σκάλας

Ο δήμος Σκάλας βρίσκεται στο κεντρικό τμήμα του νομού Λακωνίας, στην απόληξη του ποταμού Ευρώτα, ενός από τα πιο εύφορα εδάφη της περιοχής. Η γειτνίαση του με το δήμο Έλους, που περιγράφηκε σε προηγούμενη παράγραφο, έχει βοηθήσει στην ανάπτυξη σχέσεων συνεργασίας και συμπληρωματικότητας μεταξύ των δύο δήμων. Άλλωστε, η πολύ κοντινή απόσταση που τους χωρίζει (μόλις 2 χιλιόμετρα), συμβάλει σε αυτή την κατεύθυνση. Η ομώνυμη έδρα του δήμου, η Σκάλα αποτελεί ένα από τους ισχυρότερους εν δυνάμει αποκεντρωτικούς πόλους έλξης δραστηριοτήτων του νομού. Η ανεξίτηλη μείωση του πληθυσμού του κατά την τελευταία δεκαετία (14,70%), οφείλεται στην μετατόπιση πληθυσμού στο γειτονικό δήμο, αλλά και στην γενικότερη τάση φυγής

από τα επαρχιακά κέντρα προς τα αστικά και ημιαστικά κέντρα. Μολαταύτα, οι υπόλοιποι δημογραφικοί δέκτες του δήμου είναι ενθαρρυντικοί ως προς μελλοντικές εξελίξεις. Ο δείκτης γήρανσης είναι από τους χαμηλότερους του νομού (120,41), ενώ παρουσιάζει και χαμηλά ποσοστά μη ενεργού γυναικείου πληθυσμού (57,14%), στοιχείο που περιγράφει μια ημιαστική κοινωνία, όπου και οι γυναίκες έχουν ενεργό ρόλο στην παραγωγική δομή. Σχετικά με τις υπηρεσίες που προσφέρει ο δήμος, υπάρχει μια αρτιότητα σε αυτές, διαθέτοντας 11 σχολικές μονάδες όλων των βαθμίδων, 7 διοικητικές υπηρεσίες, ένα κέντρο υγείας, πολιτιστικές και αθλητικές υποδομές που ικανοποιούν τις ανάγκες των κατοίκων της περιοχής.

6.19. Δήμος Σμύνους

Ο δήμος Σμύνους είναι ένας από τους πιο καθυστερημένους αναπτυξιακά δήμους της Λακωνίας. Η εξάρτηση του δήμου από τον συνορεύων δήμο Γυθείου σε όλους τους τομείς της καθημερινής ζωής είναι σε έντονο βαθμό αισθητή. Οι μόλις 1.917 κάτοικοι του, αν και παρουσίασε ο δήμος αύξηση 24,72% του πληθυσμού του την περίοδο 1991 – 2001, κρατούν το πληθυσμό σε χαμηλά αριθμητικά επίπεδα και επιπλέον είναι αρκετά γερασμένος (Δ.Γ.: 223,50). Η ανεργία στην περιοχή κυμαίνεται στο χαμηλό ποσοστό του 5,28%, λόγω και της πρόσβασης που έχουν οι κάτοικοι του δήμου με το Γύθειο. Η μόνη δυσκολία έγκειται στο ότι αναγκάζονται να κατεβαίνουν τις πλαγιές του Ταΰγετου μέχρι να φτάσουν στη πόλη του Γυθείου και ύστερα να τις ανεβαίνουν για να επιστρέψουν στα σπίτια τους, γιατί κατά τα άλλα η απόσταση με το Γύθειο είναι σχετικά μικρή (Άγιος Νικόλαος (έδρα) – Γύθειο = 20 χλμ.). Όπως προαναφέρθηκε, ο δήμος Σμύνους περικλείεται εντός της ζώνης επιρροής του δήμου Γυθείου, οπότε και οι κοινωνικές υποδομές που διαθέτει είναι ελάχιστες. Ένα νηπιαγωγείο, ένα δημοτικό σχολείο, 2 αγροτικά ιατρεία και ένα κατάστημα ΕΛ.ΤΑ, μαζί με τρεις χώρους αθλοπαιδιάς, είναι ο φτωχός απολογισμός των υπηρεσιών που προσφέρει ο δήμος Σμύνους.

6.20. Δήμος Φαρίδος

Ο δήμος Φαρίδος βρίσκεται νότια του δήμου Σπάρτης, στις πλαγιές της οροσειράς του Ταΰγετου. Ο πληθυσμός του ανέρχεται σε 5.269 κατοίκους με θετικό ρυθμό μεταβολής 8,66%. Η εύκολη πρόσβαση των κατοίκων της περιοχής με τη Σπάρτη (Ξηροκάμπι (έδρα) – Σπάρτη=14 χλμ.), με 11 χιλιόμετρα πρωτεύων οδικό δίκτυο, επιτρέπει την συγκράτηση του πληθυσμού στα εδάφη του, αν και παρουσιάζει υψηλό δείκτη γήρανσης ίσο με 220,07. Η έδρα του δήμου Φαρίδος, το Ξηροκάμπι, προσελκύει τις περισσότερες από τις κοινωνικές υποδομές του δήμου, όπως σχολικές μονάδες όλων των βαθμίδων, αγροτικό ιατρείο, 4 διοικητικές υπηρεσίες και 2 πολιτιστικούς χώρους. Το Ξηροκάμπι εξυπηρετεί και τις ανάγκες των κατοίκων των ορεινών οικισμών του δήμου, στις κορυφές του Ταΰγету, που αντιμετωπίζουν πολύ σημαντικά προβλήματα απομόνωσης μη διαθέτοντας ένα αξιόλογο οδικό δίκτυο για την επικοινωνία τους με τις υπηρεσίες του υπόλοιπου νομού.

6.21. Κοινότητα Ελαφονήσου

Η κοινότητα Ελαφονήσου, είναι μία από τις δύο κοινότητες του νομού Λακωνίας που παρέμειναν αυτοκέφαλες μετά την εφαρμογή του προγράμματος «Ιωάννης Καποδίστριας». Η γεωγραφική της ιδιομορφία (νησί), και η γεωγραφική της θέση της επέβαλαν την ανάγκη για αυτοδυναμία, δίχως δηλαδή να ενταχθεί σε κάποιον καποδιστριακό δήμο. Ο πληθυσμός του νησιού είναι αρκετά μικρός (745 κάτοικοι), με μια μικρή μεταβολή της τάξης του 2,76% την τελευταία δεκαετία. Έχει τον δεύτερο νεαρότερο πληθυσμό του νομού (Δ.Γ.: 117,59) ύστερα από αυτόν του δήμου Σπάρτης (Δ.Γ.: 96,60). Το υψηλό ποσοστό ανεργίας (11,88%) και το δεύτερο υψηλότερο ποσοστό οικονομικά ανενεργών γυναικών (75,15%), με πρώτο του Δ. Ζάρακα (82,51%), οφείλονται στην ανυπαρξία θέσεων απασχόλησης σε συνδυασμό με την έντονη ξηρότητα του εδάφους του νησιού, που δεν βοηθά στην ανάπτυξη κάποιων πρωτογενών δραστηριοτήτων (με εξαίρεση την αλιεία). Οι περισσότεροι κάτοικοι του νησιού «αναπνέουν» οικονομικά κατά τη θερινή περίοδο με την προσέλευση αλλοδαπών κυρίως τουριστών, προσφέροντας έτσι εποχιακές θέσεις απασχόλησης στους κατοίκους σε τριτογενείς δραστηριότητες γύρω από τον τουρισμό. Η κοινότητα Ελαφονήσου διαθέτει

ένα νηπιαγωγείο, ένα δημοτικό και ένα γυμνάσιο σχολείο, ένα αγροτικό ιατρείο, ένα αστυνομικό τμήμα που δραστηριοποιείται κατά τους θερινούς μήνες μόνο και μια πολιτιστική αίθουσα. Για τις ανάγκες των κατοίκων της κοινότητας στην πρόσβαση τους στις υπόλοιπες κοινωνικές υπηρεσίες, καλύπτονται από το δήμο Βοιών (κυρίως από την κοινότητα της Νεάπολης με μεταφορά τους με ferry – boat), από το λιμανάκι της Ελαφονήσου στο λιμάνι της Νεαπόλεως.

6.22. Κοινότητα Καρυών

Η κοινότητα Καρυών βρίσκεται στο βορειότερο τμήμα του νομού, στα σύνορα του νομού Λακωνίας με το νομό Αρκαδίας στους πρόποδες του Πάρωνα. Ο πληθυσμός της κοινότητας ανέρχεται σε 926 κατοίκους, παρουσιάζοντας μια μεγάλη ποσοστιαία αύξηση την περίοδο (1991 – 2001) ίση με 40,30% (τη μεγαλύτερη στο νομό). Η αυτοδυναμία της κοινότητας Καρυών επέδρασε θετικά στην συσσώρευση πληθυσμού (ίσως και φαινομένου παλιννόστησης), με αποτέλεσμα να ισχυροποιηθεί ο εν λόγω Ο.Τ.Α. Η ιστορική κληρονομιά της περιοχής και η γεωγραφική της απομόνωση την κατέστησαν αυτόνομη κοινότητα. Η ηλικιακή της πυραμίδα είναι ομαλή (Δ.Γ.: 141,06), ενώ απέχει 38 χιλιόμετρα από τη Σπάρτη (28 των οποίων είναι κύριας σημασίας οδικό δίκτυο). Στον τομέα που έχει μείνει πίσω, είναι οι υποδομές που διαθέτει, αφού το ένα νηπιαγωγείο, ένα δημοτικό, ένα αγροτικό ιατρείο και ένα αστυνομικό τμήμα φαντάζουν ανεπαρκή για τις ανάγκες ενός Ο.Τ.Α. Ο πληθυσμός των Καρυών εξυπηρετείται από το Δ. Σπάρτης και το Δ. Οινούντος.

6.23. Συμπεράσματα

Οι Ο.Τ.Α του νομού Λακωνίας παρουσιάζουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά που χαρακτηρίζουν την γενικότερη εικόνα τους στο προφίλ του νομού και τις σχέσεις που έχουν αναπτυχθεί μεταξύ τους. Σχέσεις ανταγωνισμού, σχέσεις αλληλεξάρτησης, συνεργασίας και σχέσεις τριβής είναι οι πιο κοινές. Αυτό που συμπεραίνεται από την περιγραφή του προφίλ των δήμων αλλά και όσων αναφέρθηκαν στο κεφάλαιο 5, με την σκιαγράφηση του προφίλ του νομού, είναι πως παρατηρούνται φαινόμενα υπερσυγκέντρωσης του πληθυσμού σε ορισμένες περιοχές – Ο.Τ.Α (π.χ. Δ. Σπάρτης, Δ.

Γυθείου κτλ), τη στιγμή που σε άλλες περιοχές εμφανίζονται έντονα προβλήματα γήρανσης και φυσικά μείωσης του πληθυσμού (π.χ. Δ. Ζάρακα, Δ. Γερόνθρων). Ένα άλλο στοιχείο που παρουσιάζει έντονη ανισοκατανομή στο χώρο, και φυσικά αποτελεί εμπόδιο στην ανάπτυξη της περιοχής στο σύνολο της, είναι η υπερσυγκέντρωση και συνάμα απουσία κοινωνικό – οικονομικών υποδομών στους Ο.Τ.Α. Δήμοι όπως το Γύθειο, η Σπάρτη, οι Μολάοι, η Σκάλα, η Νεάπολη συγκεντρώνουν μεγάλο αριθμό υποδομών, σε αντίθεση με δήμους όπως του Ζάρακα, Οινούντος και Σμυνούς που παρουσιάζουν τεράστιες ελλείψεις. Κατ' αυτόν τον τρόπο παρατηρούνται και φαινόμενα συσσώρευσης πλούτου σε ορισμένες περιοχές. Το σημαντικότερο ίσως στοιχείο που εξάγεται από τη παρούσα μελέτη για το νομό, είναι το γεγονός πως πολλοί Ο.Τ.Α έχουν την ανάγκη χρησιμοποίησης των υπηρεσιών άλλων δήμων για την κάλυψη των αναγκών των τοπικών πληθυσμών τους. Αυτό φανερώνει την αποτυχημένη εφαρμογή του προγράμματος *Ιωάννης Καποδίστριας*, μιας και ο αντικειμενικός στόχος του εν λόγω προγράμματος ήταν να δημιουργήσει ένα αίσθημα αυτοτέλειας στους Ο.Τ.Α που προέκυψαν από αυτή τη μεταρρύθμιση.

Βλέποντας κανείς από μια άλλη οπτική γωνία, τη γεωγραφική θέση των περιοχών που παρουσιάζουν έντονα στοιχεία ανάπτυξης, οδηγείται στο συμπέρασμα πως τα μεγαλύτερα ημιαστικά κέντρα και πιο άρτια εξοπλισμένα από υποδομές και υπηρεσίες, είναι αυτά που αποτελούσαν τις έδρες των παλαιότερων επαρχιών.²² Συγκεκριμένα, ο δήμος Μολάων είναι και αυτός, όπως ο δήμος Γυθείου ένας από τους σημαντικότερους δήμους του νομού Λακωνίας. Αν μπορούσε νοερά να διαμελιστεί ο νομός σε τρεις περιφέρειες, η μία στο βόρειο τμήμα της θα είχε κέντρο τη Σπάρτη, η δεύτερη στο νοτιοδυτικό τμήμα θα είχε έδρα το Γύθειο και η τρίτη στο νοτιοανατολικό τμήμα του νομού με έδρα τους Μολάους. Αυτή η οπτική συμπίπτει με τις παλαιότερες επαρχίες του νομού, ότι δηλαδή μόλις πριν αναφέρθηκε.

---

²² Επαρχία Λακεδαίμονος με έδρα τη Σπάρτη, επαρχία Οιτύλου με έδρα την Αρεόπολη, επαρχία Γυθείου με έδρα το Γύθειο και επαρχία Επιδαύρου Λιμηράς με έδρα τους Μολάους.

7. Υιοθέτηση της μεθόδου της προσπελασιμότητας για την επαναπεριφεραιοποίηση του Ν. Λακωνίας σε επίπεδο Ο.Τ.Α

7.1. Περιληπτική περιγραφή της μεθόδου

Έπειτα από την αναφορά που έγινε στο κεφάλαιο 5 για τα προβλήματα και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει ο νομός Λακωνίας, και τη σκιαγράφηση της εικόνας των 22 οργανισμών πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης του νομού στο κεφάλαιο 6, στο παρόν κεφάλαιο θα αναπτυχθεί μια μέθοδος άσκησης περιφεραιοποίησης χρησιμοποιώντας τη μέθοδο της προσπελασιμότητας. Σκοπός της μεθόδου αυτής είναι να γίνει μια αποτύπωση σε χάρτη, των δυνατοτήτων προσπελασιμότητας που έχουν οι τοπικοί πληθυσμοί του νομού, σε διάφορες κοινωνικές υπηρεσίες. Η ανάλυση εξειδικεύεται περισσότερο στην πρόσβαση που έχουν σε κοινωνικές υπηρεσίες τρεις συγκεκριμένες ηλικιακές – κοινωνικές ομάδες του πληθυσμού που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στα τεκταινόμενα του τόπου. Αυτές οι τρεις ομάδες είναι: α) τα παιδιά και οι νέοι, β) οι γυναίκες – νοικοκυρές, γ) οι ηλικιωμένοι. Κατασκευάζοντας ορισμένους δείκτες χωρικής και χρονικής προσπελασιμότητας (στο σύνολο 24), και αποτυπώνοντας τους πάνω σε χάρτες με τη βοήθεια του λογισμικού προγράμματος Arc View, εξάγονται χρήσιμα συμπεράσματα για την καθολική εικόνα που επικρατεί στους Ο.Τ.Α. του νομού. Στο τέλος γίνεται μια σύνθεση των 15 δεικτών χρονικής και των 9 δεικτών χωρικής προσπελασιμότητας σε δύο χάρτες αντίστοιχα, γίνεται μια αξιολόγηση της πληροφορίας που δίνεται από τους δύο αυτούς σύνθετους χάρτες και καταλήγει σε ένα ολοκληρωμένο θεματικό χάρτη των 24 δεικτών που αναλύθηκαν, παρουσιάζοντας έτσι το βαθμό επάρκειας σε κοινωνικές υπηρεσίες που έχουν οι τοπικοί πληθυσμοί.. Στο τελευταίο κεφάλαιο (§8), θα γίνει μια νέα πρόταση περιφεραιοποίησης με τη χάραξη ορίων νέων λειτουργικότερων Ο.Τ.Α στο νομό Λακωνίας και θα γίνει μια αξιολόγηση και σύγκριση με το ισχύον οικιστικό πρόγραμμα «Ιωάννης Καποδίστριας».

7.2. Ανάπτυξη της μεθόδου

Όπως αναφέρθηκε και στο κεφάλαιο 3, οι δύο πλέον συνήθεις έννοιες της προσπελασιμότητας, είναι η χωρική και η χρονική. Ως χωρική προσπελασιμότητα ορίζεται η χωρική εγγύτητα της πληθυσμιακής ομάδας στόχου με την προσφερόμενη υπηρεσία και ως χρονική προσπελασιμότητα ορίζεται ο χρόνος που απαιτείται για πρόσβαση στην υπηρεσία, καθώς και η διαθεσιμότητα της υπηρεσίας εντός του 24ωρου. (www.eeta.gr/deltio/)

Στην παρούσα μελέτη, οι πληθυσμιακές ομάδες που ενδιαφέρουν είναι τρεις:

α) παιδιά – νέοι: Η πληθυσμιακή αυτή ομάδα περιλαμβάνει τον πληθυσμό από 0 – 24 ετών, και είναι ιδιαίτερα σημαντική ομάδα για την περαιτέρω εξέλιξη του νομού. Το έντονο πρόβλημα γήρανσης που αντιμετωπίζει ο νομός κάνει πιο ζωτικής σημασίας το ρόλο της ηλικιακής αυτής ομάδας. Οι απόπειρες για εύρεση λύσεων που θα κάνουν πιο ελκυστική την παραμονή τους στη Λακωνία και έτσι θα επιτύχουν συγκράτηση του νεανικού πληθυσμού είναι από τις πλέον σημαντικότερες πολιτικές που πρέπει να ασκούν οι αρμόδιοι τοπικοί και περιφερειακοί φορείς.

β) γυναίκες – νοικοκυρές: Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται όλες οι γυναίκες άνω των 10 ετών που εντάσσονται στην κατηγορία του οικονομικά μη ενεργού πληθυσμού²³. Η ηλικιακή – κοινωνική αυτή ομάδα του πληθυσμού χρίζει ιδιαίτερης προσοχής λόγω της αναγνωρισμένης αξίας που απολαμβάνει από την ελληνική κοινωνία. Οι γυναίκες – μητέρες – νοικοκυρές όπως συνηθίζονται να αποκαλούνται, αποτελούν μια μεγάλη μερίδα του γυναικείου πληθυσμού σε μια χώρα όπως και η Ελλάδα, με διατηρητέα ακόμα και σήμερα ορισμένα στερεότυπα που θέλουν τη γυναίκα στο σπίτι και το νοικοκυριό της και τον άνδρα για να φέρνει το «ψωμί».

γ) ηλικιωμένοι: Στην κατηγορία αυτή του πληθυσμού εντάσσονται όσοι άνθρωποι έχουν υπερβεί την ηλικία των 65 ετών (όριο παύσης εργάσιμης ηλικίας) και συγκαταλέγονται κατά το πλείστον στην κοινωνική ομάδα των συνταξιούχων. Μιας και αποτελούν το

²³ Ακόμη και στην Ελλάδα η εκμετάλλευση των παιδιών που μέχρι τώρα δεν ήταν διαδεδομένη, γίνεται ορατή ολοένα και περισσότερο στην καθημερινή ζωή. Ο πληθυσμός εργάσιμης ηλικίας θεωρείται συμβατικά στην Ελλάδα ότι βρίσκεται στα όρια των 15-64 ετών, εντούτοις είναι βέβαιο ότι πολύ συχνά τα όρια διαφοροποιούνται σημαντικά και μάλιστα κυρίως στις αγροτικές περιοχές. Επίσης, σύμφωνα με επίσημους ορισμούς, το διάστημα εργάσιμης ηλικίας είναι ανοικτό προς τα επάνω, άσχετα που σε πολλές μελέτες ορίζεται ανώτατο όριο ηλικίας τα 65 έτη. (Σακέλλης, 1993:71 – 73)

22,90% του πληθυσμού (βλέπε πίνακα 7), κατά 6 περίπου ποσοστιαίες μονάδες μεγαλύτερο από το αντίστοιχο της χώρας (16,71%), στοιχείο που δηλώνει πως ο πληθυσμός του νομού ταλανίζεται από προβλήματα γήρανσης, η έμφαση που πρέπει να δοθεί στην βελτίωση της ποιότητας της καθημερινής τους ζωής κρίνεται απολύτως αναγκαία και επιτακτική.

Στις οικονομικά μη ενεργές γυναίκες, δεν συμπεριλαμβάνεται ένα μεγάλο ποσοστό γυναικών, οι οποίες τυπικά είναι δηλωμένες ως αγρότισσες, αλλά ουσιαστικά ασχολούνται μόνο με τις οικιακές εργασίες²⁴. Αυτό το κοινωνικό στοιχείο αυξάνει περισσότερο την ανάγκη για εύρεση λύσης σχετικής με την εξυπηρέτηση των αναγκών της ομάδας αυτής. Οι τρεις αυτές ομάδες χαρακτηρίζονται και ως ευπαθείς λόγω των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν για τη μετακίνηση τους από ένα μέρος σε ένα άλλο (προβλήματα υγείας, ικανότητας, γνώσης, ψυχολογίας κτλ.).

Οι δείκτες προσπελασιμότητας που αναλύονται παρακάτω²⁵, έχουν σαν σκοπό να δώσουν την εικόνα στον αναγνώστη- μελετητή, των περιοχών (σε επίπεδο δημοτικών διαμερισμάτων) που αντιμετωπίζουν μικρότερο ή μεγαλύτερο πρόβλημα στην πρόσβαση τους σε διάφορες κοινωνικές υπηρεσίες. Ως δείκτης προσπελασιμότητας ορίζεται το ποσοστό των αποδεκτών που κατοικεί σε μια δεδομένη ακτίνα εξυπηρέτησης ή χρειάζεται ένα δεδομένο χρονικό διάστημα για να προσεγγίσει το σημείο παροχής της υπηρεσίας, με τη χρήση ενός δεδομένου μέσου μεταφοράς. Τα μόνα μέσα μεταφοράς που μπορούν να εξυπηρετήσουν τους κατοίκους του νομού, είναι τα Ι.Χ οχήματα και τα δημόσια λεωφορεία. Πέραν των δύο αυτών μέσων για την εξυπηρέτηση των πολιτών, υπάρχουν και άλλα μέσα επικοινωνίας και πρόσβασης με τις υπηρεσίες, τα οποία λαμβάνουν υπόψη το σημείο της χωρικής σχέσης (σύγχρονη μορφή προσπελασιμότητας). Τέτοια είναι το τηλέφωνο και το διαδίκτυο (Internet). Στον πίνακα 29 παρουσιάζεται η αναλογία των τριών χωρικών μεταφορικών μέσων (Ι.Χ., λεωφορείο, ταξί) και της χωρικής υπηρεσίας του τηλεφώνου ανά 100 κατοίκους. Το ταξί ως μέσο μεταφοράς δεν είναι πολύ διαδεδομένο στο νομό, ενώ οι ηλεκτρονικές υπηρεσίες που προσφέρουν ορισμένοι διοικητικοί οργανισμοί για τη διευκόλυνση των πολιτών και την

²⁴ Διάφορες μαρξιστικές φεμινιστικές προσεγγίσεις, υποστηρίζουν την ένταξη της οικιακής εργασίας μέσα στην οικονομική παραγωγή. (Σακέλλης, 1993, σελίδες 73-74)

²⁵ Θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν και άλλοι δείκτες αν τα κριτήρια ήταν η οικονομική ανάπτυξη, το περιβάλλον κ.α.

αποφυγή μετακινήσεων τους, δεν είναι προσιτές για τους περισσότερους κατοίκους, οι οποίοι είτε για λόγους παιδείας (παντελής έλλειψη γνώσεων σχετικών με Η/Υ) ή για λόγους οικονομικούς (δεν διαθέτουν Η/Υ) οπότε και δεν μπορούν να εξυπηρετηθούν από αυτήν την σύγχρονη μορφή επικοινωνίας.

Οι 24 δείκτες χωρικής και χρονικής προσπελασιμότητας που παρατίθενται για την προσπάθεια εξεύρεσης μιας λύσης δημιουργίας λειτουργικών περιφερειών είναι οι εξής:

- Χρονική προσπελασιμότητα στα:

- 1) Νηπιαγωγεία (χάρτης 6)
- 2) Δημοτικά (χάρτης 7)
- 3) Γυμνάσια & Λύκεια (χάρτης 8)
- 4) Νοσοκομεία με Ι.Χ. (χάρτης 9)
- 5) Κέντρα Υγείας με Ι.Χ. (χάρτη 10)
- 6) Αγροτικά Ιατρεία με Ι.Χ. (χάρτης 11)
- 7) Νοσοκομεία με Λεωφορείο (χάρτης 12)
- 8) Κέντρα Υγείας με Λεωφορείο (χάρτης 13)
- 9) Αγροτικά Ιατρεία με Λεωφορείο (χάρτης 14)
- 10) Τράπεζες με Ι.Χ. (χάρτης 15)
- 11) Τράπεζες με Λεωφορείο (χάρτης 16)
- 12) Πολιτιστικές υποδομές με Ι.Χ. (χάρτης 17)
- 13) Πολιτιστικές υποδομές με Λεωφορείο (χάρτης 18)
- 14) Διοικητικές υπηρεσίες με Ι.Χ. (χάρτης 19)
- 15) Διοικητικές υπηρεσίες με Λεωφορείο (χάρτης 20)

- Χωρική προσπελασιμότητα στα:

- 1) Νηπιαγωγεία (χάρτης 21)
- 2) Δημοτικά (χάρτης 22)
- 3) Γυμνάσια & Λύκεια (χάρτης 23)
- 4) Νοσοκομεία (χάρτης 24)
- 5) Κέντρα Υγείας (χάρτης 25)
- 6) Αγροτικά Ιατρεία (χάρτης 26)
- 7) Τράπεζες (χάρτης 27)
- 8) Πολιτιστικές υποδομές (χάρτης 28)

9) Διοικητικές υπηρεσίες (χάρτης 29)

Η επιλογή των 24 αυτών δεικτών έγινε με γνώμονα την συλλογή στοιχείων από ετερόκλητες πηγές και σε συνδυασμό με το ενδιαφέρον που επιδεικνύουν στις περιγραφόμενες υποδομές οι τρεις κυρίως ευπαθείς πληθυσμιακές ομάδες που προαναφέρθηκαν. Πιο συγκεκριμένα, η παρουσία ή απουσία υποδομών από μια περιοχή, έγινε σε επίπεδο δημοτικού διαμερίσματος (Δ.Δ.) και όχι δήμου. Αυτό συνέβη διότι, στην τελική πρόταση περιφερειοποίησης που θα γίνει, τα όρια των νέων Ο.Τ.Α θα μεταβληθούν από τις ενσωματώσεις ή αποκολλήσεις των γεωγραφικών ενοτήτων των Δ.Δ. από τους ισχύοντες Ο.Τ.Α. Συν τοις άλλοις, η έλλειψη δεδομένων για την κατανομή των αθλητικών και κοινωνικών υποδομών (εξαίρεση οι παιδικοί σταθμοί) στα 159 δημοτικά διαμερίσματα του νομού δεν επέτρεψαν στην παρουσίαση δεικτών με τις εν λόγω υποδομές. Δεν αναλύθηκε επίσης κανένας δείκτης προσπελασιμότητας για τους παιδικούς σταθμούς, διότι δεν προσελκύουν μεγάλο αριθμό παιδιών, αφού πολλές γυναίκες – μητέρες δεν εργάζονται ή προτιμούν τη λύση της επιτήρησης τους από τις γιαγιάδες και του παππούδες.

Για την κατασκευή των παραπάνω δεικτών χρειάστηκε να γίνουν ορισμένες γενικεύσεις για την απλούστευση της ανάλυσης τους. Για τους δείκτες χρονικής προσπελασιμότητας που περιγράφουν το χρόνο προσπέλασης των ενδιαφερόμενων ομάδων στις σχολικές μονάδες (εδώ μαθητές από 5 – 19 ετών), η πρόσβαση τους θεωρείται πως γίνεται μόνο με σχολικά λεωφορεία. Για τις υπόλοιπες υπηρεσίες, διαχωρίζονται σε δύο κατηγορίες: α) με Ι.Χ., β) με λεωφορεία. Στους δείκτες χωρικής προσπελασιμότητας προσμετρούνται μόνο οι χιλιομετρικές αποστάσεις (δεν έχει διαφορά η χρήση οποιουδήποτε μεταφορικού μέσου σε αυτούς τους δείκτες).

Η σημασία που δίνεται στο μεταφορικό μέσο που χρησιμοποιείται στους δείκτες χρονικής προσπελασιμότητας, σχετίζεται με τα προβλεπόμενα από τον Κ.Ο.Κ όρια ταχύτητας. Έτσι, το όριο ταχύτητας για ένα επιβατηγό αυτοκίνητο είναι τα 90 χλμ./ ώρα όταν βρίσκεται σε πρωτεύον οδικό δίκτυο, 60 χλμ./ ώρα στο δευτερεύον δίκτυο και 40 χλμ./ ώρα στο αγροτικό/ δασικό δίκτυο. Για τα λεωφορεία, το όριο ταχύτητας είναι 80 χλμ./ ώρα σε πρωτεύον οδικό δίκτυο, 60 χλμ./ ώρα σε δευτερεύον και 40 χλμ./ ώρα σε αγροτικό/ δασικό. Σχετικά με τα σχολικά λεωφορεία, το ανώτατο όριο ταχύτητας είναι τα

60 χλμ./ ώρα σε οποιοδήποτε δίκτυο πλην του αγροτικού που είναι 40 χλμ./ ώρα. (<http://www.glavopoulos.gr/kok/kok020.htm>)

Τα όρια ταχύτητας είναι αυτά που προβλέπονται από τον Κ.Ο.Κ, και που θεωρητικά δεν θα πρέπει να ξεπερνιούνται. Αντίθετα, μπορεί και να είναι μικρότερα σε ορισμένα σημεία λόγω κακοτοπιών του οδικού δικτύου, επικίνδυνων στροφών, πιθανών μετεωρολογικών φαινομένων (υγρασία, ομίχλη) ή ειδικών διατάξεων (έξοδος πυροσβεστικών ή στρατιωτικών οχημάτων)²⁶. Μπορεί επίσης να μην επιθυμεί κάποιος να κινείται στο όριο ταχύτητας που προβλέπεται, αλλά με χαμηλότερη ταχύτητα (αύξησης της χρονικής απόστασης). Η μέθοδος που ακολουθείται στην παρούσα μελέτη είναι μαξιμαλιστική και αυτό συντελείται ώστε να εξαχθούν αποτελέσματα υπό ιδεατές συνθήκες.

Μια εξίσου χρήσιμη γενίκευση που πραγματοποιείται, αφορά στην θεώρηση των οικισμών ως σημειακές οντότητες (εξάλειψη των εσωτερικών αποστάσεων κάθε οικισμού). Η μεγαλύτερη και πλέον σημαντικότερη γενίκευση που γίνεται αφορά στην υπόθεση πως η προσπελασιμότητα των κατοίκων ενός δημοτικού διαμερίσματος (λαμβάνεται μόνο η σημειακή οντότητα της έδρας του) έχει νόημα μόνο για τις πλησιέστερες παρεχόμενες υπηρεσίες του Ο.Τ.Α. όπου ανήκουν (δηλαδή, η μελέτη γίνεται πάνω στα ήδη υπάρχοντα διοικητικά όρια). Έτσι, στις περιπτώσεις που ένας Ο.Τ.Α. δεν διαθέτει μια κοινωνική υποδομή (π.χ. πολιτιστικές υποδομές), τότε οι κάτοικοι όλου του δήμου δεν έχουν πρόσβαση σε αυτές. Αυτή η υπόθεση γίνεται για να τονιστεί το πόσο σημαντικό είναι για έναν πρωτοβάθμιο οργανισμό να παρέχει όλες τις απαιτούμενες υπηρεσίες στους δημότες του, ώστε να επιδιώκει εκ των υστέρων μια σχετική αυτονομία. Αυτό βέβαια πρακτικά είναι αδύνατον να συμβεί, και συν τοις άλλοις δεν έχει και ουσιαστικό νόημα. Είναι παράλογο, να επιδιώκει κάθε Ο.Τ.Α. για παράδειγμα να διαθέτει νοσοκομείο ή κέντρο υγείας, έχοντας μονάχα 200 κατοίκους για να εξυπηρετήσει. Για αυτόν το λόγο, εξυπηρετούνται από γειτονικούς δήμους. Ο στόχος της τελικής πρότασης που θα γίνει, είναι να συρρικνωθεί ο αριθμός των υπαρχόντων

²⁶ Τα όρια ταχύτητας σε όλες τις κατηγορίες του οδικού δικτύου, όπως αυτά προβλέπονται από το Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ, εκτός των ανωτάτων επιτρεπομένων ορίων, που προβλέπονται από το άρθρο 20 του ΚΟΚ, καθορίζονται και μεταβάλλονται ύστερα από μελέτη και μόνο με απόφαση του Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ, με την τοποθέτηση των οικείων πινακίδων στις ανωτέρω οδούς. (<http://www.glavopoulos.gr/kok/kok020.htm>)

Ο.Τ.Α (22 σε αριθμό), ώστε να δημιουργηθούν νέοι λειτουργικότεροι και αρτιότεροι σε υποδομές Ο.Τ.Α που θα είναι όσο το δυνατόν περισσότερο αυτάρκεις.

7.3. Εξήγηση χαρτών

Στο χάρτη 5, παρουσιάζεται το οδικό δίκτυο καθώς και οι βασικότεροι οικισμοί του νομού Λακωνίας. Οι χιλιομετρικές αποστάσεις έχουν προκύψει από το χάρτη της Λακωνίας που παρατίθεται στο Χρυσό Οδηγό για τη διοικητική περιφέρεια της Πελοποννήσου κατά το έτος 2003 (βλέπε ένθετο Νο2 για χιλιομετρικές αποστάσεις)²⁷.

Στους χάρτες 6 – 29 (ψηφιακό υπόβαθρο από τον Ο.Κ.Χ.Ε), αποδίδονται τιμές δυναμικών, οι οποίες κατατάσσονται ύστερα σε πέντε κλάσεις διαβάθμισης του χρώματος μπλε. Όσο πιο σκούρα είναι η απόχρωση του μπλε, τόσο πιο μικρή είναι η χρονική ή χιλιομετρική απόσταση των εδρών των δημοτικών διαμερισμάτων από τις παρεχόμενες υπηρεσίες του δήμου όπου ανήκουν. Το αντίστροφο συμβαίνει για όσο αραιώνει η απόχρωση του μπλε. Η πιο ανοιχτόχρωμη απόχρωση του μπλε, η θαλασσί, φανερώνει τις περιοχές (Δ.Δ.) των Ο.Τ.Α που δεν διαθέτουν την αντίστοιχη υποδομή. Οι τιμές των κλάσεων διαφαίνονται στους εν λόγω χάρτες. Στην περίπτωση των χαρτών 10,13,25 (Κέντρα Υγείας) η μέγιστη τιμή δυναμικού ισούται με 8, ενώ στους χάρτες 11,14,26 (Αγροτικά Ιατρεία) η μέγιστη τιμή ισοδυναμεί με 6. Αυτό συμβαίνει διότι δεν έχουν την ίδια βαρύτητα με τις νοσοκομειακές μονάδες που αποδίδουν δυναμικό 10 στις περιοχές (Δ.Δ.) που διαθέτουν νοσοκομείο.

Στους χάρτες 30, 31 επιχειρείται μια σύνθεση των 15 δεικτών χρονικής προσπελασιμότητας σε ένα σύνθετο δείκτη (χάρτης 30), και σύνθεση των 9 δεικτών χωρικής προσπελασιμότητας σε ένα σύνθετο δείκτη (χάρτης 31). Η σύνθεση των δύο αυτών χαρτών, δίνουν σαν αποτέλεσμα έναν σύνθετο δείκτη χωρικής – χρονικής προσπελασιμότητας που συνδυάζει τους άνωθεν 24 αναλυμένους δείκτες και παρουσιάζεται σε ένα χάρτη (χάρτης 32) ο χώρο – χρόνος που απαιτείται για να έχει πρόσβαση ο πληθυσμός ενός Δ.Δ. σε κοινωνικές υπηρεσίες. Θα μπορούσαν να παρατεθούν και περισσότεροι των 24 δείκτες, αλλά και αυτός ο αριθμός κρίνεται

²⁷ Το συνολικό μήκος του οδικού δικτύου κατά τύπο οδικού δικτύου για κάθε Ο.Τ.Α., όπως διαφαίνεται στο ένθετο Νο2, δεν αποτελεί το άθροισμα των άνωθεν χιλιομετρικών αποστάσεων των εδρών των Δ.Δ. με την έδρα του κάθε Ο.Τ.Α., αλλά το συνολικό μήκος ολόκληρου του οδικού δικτύου που διατρέχει κάθε Ο.Τ.Α.

ικανοποιητικός για την εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων σχετικά με τον χωρικό εντοπισμό των προβλημάτων που υπάρχουν και τις ανάγκες για χάραξη νέων διοικητικών ορίων για δήμους πιο λειτουργικούς από τους τωρινούς.

7.3.1. Υπολογισμός χρονικής απόστασης

Το οδικό δίκτυο του νομού Λακωνίας περιλαμβάνει μόνο πρωτεύον, δευτερεύον και αγροτικό δίκτυο (δεν διαθέτει δηλαδή εθνικό δίκτυο). Στις περιπτώσεις που ένα όχημα (αναλύθηκαν προηγουμένως τα ανώτατα όρια ταχύτητας) πρέπει να κινείται με μέγιστη ταχύτητα 60 χλμ./ ώρα, ο συντελεστής που του αποδίδεται είναι 1. Όταν το ανώτατο όριο για ένα όχημα είναι 90 χλμ./ ώρα, τότε παίρνει συντελεστή 2/3. Για 40 χλμ./ ώρα, παίρνει συντελεστή 3/2, και για 80 χλμ./ ώρα παίρνει συντελεστή 3/4. Για παράδειγμα, ο χρόνος που χρειάζεται ένας κάτοικος για να μετακινηθεί με το Ι.Χ. από μια περιοχή σε μια άλλη που διαθέτει μια επιθυμητή για αυτόν υπηρεσία, έχοντας να διανύσει 6 χιλιόμετρα πρωτεύον δίκτυο, τότε ο χρόνος που απαιτείται είναι ίσος με: $6 \cdot 2/3 = 4$. Άρα θέλει 4 λεπτά.

7.4. Συμπεράσματα σύνθετων δεικτών

Καταρχήν, οι τιμές των κλάσεων που έχουν οι χάρτες 30,31,32, δεν αποτυπώνουν το χρόνο ή την απόσταση, η το συνδυασμό των δύο, αντίστοιχα. Αποτελούν τη σύνθεση των δυναμικών που είχαν αποδοθεί στους χάρτες 6 – 29. Η σχετική ομοιογένεια των χαρτών χρονικής και χωρικής προσπελασιμότητας (χάρτες 31,32), οφείλεται στην όχι και τόσο καλή κατάσταση του οδικού δικτύου, που έχει σαν αποτέλεσμα η ταχύτητα με την οποία κινούνται τα Ι.Χ. να συμπίπτει σε πολλές περιπτώσεις (μήκος οδικού δικτύου) με την ταχύτητα που αναπτύσσουν τα λεωφορεία. Έτσι, επειδή έχουν αποδοθεί ίδιες διαβαθμίσεις του χρώματος μπλε στα δυναμικά χρόνου και απόστασης (π.χ. (8-9) = 0 – 10 λεπτά ή 0 – 10 χιλιόμετρα αντίστοιχα. Κατά αυτόν τον τρόπο, η χρονοαπόσταση που θέλει ένα μεταφορικό μέσο για να κατευθυνθεί από ένα χωριό σε ένα άλλο το οποίο διαθέτει την επιθυμητή υπηρεσία, συμπίπτει με την απόσταση που χρειάζεται για να την κάνει (π.χ. Ι.Χ. που κινείται σε δευτερεύον οδικό δίκτυο με ανώτατο όριο ταχύτητας τα

60χλμ./ ώρα, διανύει απόσταση 10 χιλιομέτρων σε 10 λεπτά (μιας και αποδίδεται στα 60 χλμ./ ώρα ο συντελεστής 1).

Στο χάρτη 32, όπως και στους χάρτες 30,31, οι 5 κλάσεις που τους αποδίδονται, δηλώνουν το επίπεδο – ποιότητα προσπέλασης των κατοίκων κάθε Δ.Δ. στις κοινωνικές υπηρεσίες των Ο.Τ.Α. όπου ανήκουν. Έτσι, η πιο σκούρα απόχρωση του μπλε εμφανίζει επί χάρτου τις περιοχές (Δ.Δ.) που εμφανίζουν άριστο βαθμό εξυπηρέτησης του από κοινωνικές υποδομές, και όσο πιο ανοιχτόχρωμη είναι η απόχρωση του μπλε, τόσο μικρότερη είναι η πρόσβαση των κατοίκων στις εν λόγω υποδομές. Οι χαρακτηρισμοί που αποδίδονται είναι οι εξής: Άριστη, πολύ καλή, καλή, μέτρια και κακή. Στον πίνακα 30, παρουσιάζονται οι απόλυτοι αριθμοί και το ποσοστό των τριών «ευπαθών», όπως έχει προαναφερθεί, ηλικιακών – κοινωνικών ομάδων (παιδιά – νέοι, γυναίκες – νοικοκυρές – Ο.μ.Ε.γ.Π²⁸ και οι ηλικιωμένοι) καθώς και το σύνολο του πληθυσμού του νομού. (βλέπε επίσης ένθετο Νο3).

Αυτό που παρατηρείται εκ πρώτης όψεως από τα δεδομένα του χάρτη 32, είναι ο υψηλός βαθμός προσπέλασης που καρπώνονται ο κάτοικοι των περιοχών γύρω από τη Σπάρτη και των δήμων του νοτίου τμήματος του νομού σχηματίζοντας μια μορφή $\cap$ (βλέπε και χάρτες 4, 5). Αυτό το στοιχείο έρχεται να υποστηρίξει τα όσα αναφέρθηκαν σε προηγούμενο κεφάλαιο, περί της δεσπόζουσας παρουσίας της πόλης της Σπάρτης στο βόρειο τμήμα του νομού, και των έντονων τάσεων αποκέντρωσης των εξουσιών και των λειτουργιών στα κεφαλοχώρια του νοτίου τμήματος (Αρεόπολη, Γύθειο, Κροκεές, Σκάλα, Βλαχιώτης, Μολάοι, Νεάπολη). Στην πρώτη κατηγορία (άριστος βαθμός εξυπηρέτησης – προσπέλασης σε κοινωνικές υπηρεσίες), εντάσσονται δύο δημοτικά διαμερίσματα (Δ.Δ. Μολάων και Σπάρτης). Στη δεύτερη κατηγορία συγκαταλέγονται συνολικά 20 Δ.Δ. (Αρεόπολη, Πύργος Διρού, Γύθειο, Κροκεές, Σκάλα, Βλαχιώτης, Μονεμβασία, Νεάπολη, Καστόρι κτλ), στην τρίτη κατηγορία 57 Δ.Δ., με την πλειοψηφία αυτών να βρίσκεται στο νότιο τμήμα του νομού, στην τέταρτη κατηγορία 59 Δ.Δ. διασκορπισμένα σε όλο το νομό και τέλος στην πέμπτη και πιο έντονα «προβληματική» κατηγορία εντάσσονται 21 Δ.Δ. τα οποία βρίσκονται στους ορεινούς όγκους του Ταΰγετου και του Πάρνωνα (βλέπε και σχήμα 2).

²⁸ Ο.μ.Ε.γ.Π: Οικονομικά μη Ενεργός γυναικείος Πληθυσμός

Στο επόμενο και συνάμα τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας (§8), θα γίνει μια νέα πρόταση χάραξης ορίων νέων λειτουργικότερων Ο.Τ.Α στο νομό Λακωνίας, που θεωρητικά θα καλύπτουν σε μεγαλύτερο βαθμό τις ανάγκες των δημοτών τους, ως προς τις κοινωνικές υποδομές, στηριζόμενοι στις ήδη υπάρχουσες υποδομές και σε μία υπόθεση για στρατηγική χωροθέτηση νέων υποδομών στις περιοχές που θα εξακολουθούν να παρουσιάζουν προβλήματα και ελλείψεις. Απώτερος στόχος είναι να βελτιωθούν οι συνθήκες διαβίωσης του τοπικού πληθυσμού ώστε να παραμείνει στη περιοχή και έτσι να δημιουργηθούν οι προδιαγραφές για την περαιτέρω ανάπτυξη του. Για να ασκηθούν αναπτυξιακές πολιτικές σε ένα τόπο, είναι αναγκαία η προϋπόθεση της ύπαρξης εν δυνάμει δημογραφικής, κοινωνικής και οικονομικής σταθερότητας.

3.1. Ανάλυση γάρτη πρότασης γαρίδας νέων διοικητικών ορίων

Στο χάρτη 11, αποτυπώνονται τα προτεινόμενα όρια των νέων Ο.Τ.Α. Όπως είναι φυσικό, η γαρίδα των Ο.Τ.Α μετράει σε αριθμό από τις αστικές περιοχές, αρδευτικές περιοχές και προγράμματος Ισότητας. Σηματοδοτώντας (μη λειτουργικά όρια), σημειώνουν στην κάρτα πρότασης λίστα με στοιχεία που αφορούν την περιοχή των Ο.Τ.Α.

¹ Οι Γαρίδες – νέα, οι παλαιές – υφιστάμενες ή προτεινόμενες

8. Πρόταση χάραξης νέων διοικητικών ορίων στους Ο.Τ.Α του Ν.

Λακωνίας

Η νέα πρόταση επαναχάραξης των διοικητικών ορίων των Ο.Τ.Α του νομού Λακωνίας, αποβλέπει στην δημιουργία νέων λειτουργικότερων Ο.Τ.Α από αυτούς που υπάρχουν σήμερα, προσεγγίζοντας την διαδικασία αυτή με τη βοήθεια της μεθόδου της προσπελασιμότητας του τοπικού πληθυσμού σε κοινωνικό – οικονομικές υπηρεσίες (με έμφαση στις ανάγκες τριών ηλικιακών ομάδων που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην δημογραφική εικόνα του νομού)²⁹.

Στο χάρτη 33, αποτυπώνεται ο χάρτης με τα νέα όρια των Ο.Τ.Α του νομού, που σχηματίστηκαν κατόπιν επεξεργασίας των στοιχείων των χαρτών 4,5,34 και του σχήματος 2. Στο χάρτη 4, αποτυπώνονται τα διοικητικά όρια των σημερινών Ο.Τ.Α, ενώ στο χάρτη 34, τα όρια των Ο.Τ.Α. πριν εφαρμοστεί ο *Ιωάννης Καποδίστριας*. Από το χάρτη 5, χρήσιμη είναι η πληροφορία που δίνεται με την αποτύπωση της κατάστασης του οδικού δικτύου σε όλο το νομό. Η οδική επικοινωνία των οικισμών μεταξύ τους, αποτελεί τη βασικότερη προϋπόθεση για τη σύνδεση οπότε και προσβασιμότητα των κατοίκων ενός οικισμού στις παρεχόμενες υπηρεσίες. Τέλος από το σχήμα 2, αποτυπώνεται το γεωγραφικό ανάγλυφο της περιοχής, όπου φαίνεται το ορεινό στοιχείο να κυριαρχεί, με το πεδινό να περιορίζεται μονάχα στις όχθες του ποταμού Ευρώτα και κατά μήκος της παράλιας ζώνης του νομού. Συνυπολογίζοντας όλα αυτά τα δεδομένα υπόψη, σε συνδυασμό με τα συμπεράσματα που προκύπτουν από το χάρτη 32 (που δείχνει το βαθμό προσπελασιμότητας των Δ.Δ. του νομού), χαράσσονται τα νέα προτεινόμενα διοικητικά όρια.

8.1. Ανάλυση χάρτη πρότασης χάραξης νέων διοικητικών ορίων

Στο χάρτη 33, αποτυπώνονται τα προτεινόμενα όρια των νέων Ο.Τ.Α. Όπως είναι φυσικό, ο αριθμός των Ο.Τ.Α μικραίνει σε αριθμό από τον αντίστοιχο τωρινό, αφού οι αστοχίες του προγράμματος *Ιωάννης Καποδίστριας* (μη λειτουργικοί δήμοι), αναγκάζουν στην εύρεση καλύτερης λύσης που συνεπάγεται συρρίκνωση του αριθμού των Ο.Τ.Α.

²⁹ α) Παιδιά – νέοι, β) γυναίκες – νοικοκυρές, γ) ηλικιωμένοι

Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι Ο.Τ.Α του νομού περιορίζονται σε 17 από 22. Από τους 17 Ο.Τ.Α, οι 16 πρόκειται για δήμους και 1 κοινότητα. Αποδίδοντας, νέες ονομασίες στους Ο.Τ.Α, στηριζόμενες στις προγενέστερες ονομασίες ή σε σημαντικά τοπωνύμια, για την αναγνώριση των νέων Ο.Τ.Α, καταλήγουμε στην παρούσα πρόταση (βλέπε χάρτη 33).

8.2. Νεοσύστατοι Ο.Τ.Α βάσει της πρότασης λειτουργικών ενοτήτων

Μπορεί να γίνει μια ομαδοποίηση των νέων Ο.Τ.Α, βάσει του κατά πόσο διατήρησαν ή όχι τα διοικητικά τους όρια (Ιωάννης Καποδίστριας $\Rightarrow$ Πρόταση) και κατά πόσο καλό είναι το επίπεδο προσπελασιμότητας των κατοίκων τους σε κοινωνικό – οικονομικές υποδομές. Οι κατηγορίες αυτές είναι: α) Ο.Τ.Α που παρέμειναν αναλλοίωτα τα όρια τους και διατηρούν συγκριτικά με το νομό υψηλά επίπεδα προσπελασιμότητας, β) Ο.Τ.Α που παρέμειναν αναλλοίωτα τα όρια τους αλλά επίσης παρέμειναν τα προβλήματα στην πρόσβαση των κατοίκων τους σε υπηρεσίες, γ) Ο.Τ.Α που μεταβλήθηκαν τα όρια τους.

8.2.1. Ο.Τ.Α με αναλλοίωτα διοικητικά όρια & υψηλούς δείκτες προσπελασιμότητας

Οι Ο.Τ.Α που δεν υφίστανται καμία απολύτως αλλαγή και διατηρούν υψηλά επίπεδα προσπελασιμότητας (χαρακτηρισμοί: άριστη, πολύ καλή, καλή <βλέπε ένθετο3>) αριθμούνται σε 6. Οι νέοι Ο.Τ.Α Μονεμβασίας, Κροκεών, Έλους, Πελλάνας, Βοιών και Σκάλας συγκαταλέγονται σε αυτή την κατηγορία και οι οποίοι δεν έχουν ανάγκη να προσχωρήσουν σε μεταβολές των ορίων τους, διότι «απολαμβάνουν» μια σχετική αυτάρκεια σε παρεχόμενες υπηρεσίες στους τοπικούς τους πληθυσμούς. Οι 6 αυτοί Ο.Τ.Α διαθέτουν ικανό αριθμό κοινωνικό – οικονομικό υποδομών που τους καθιστά μια σχετική αίσθηση αυτονομίας, μιας και δεν εξαρτώνται σημαντικά από τις λειτουργίες άλλων Ο.Τ.Α.

8.2.2. Ο.Τ.Α με αναλλοίωτα διοικητικά όρια & χαμηλούς δείκτες προσπελασιμότητας

Οι νέοι Ο.Τ.Α που δεν υφίστανται καμία απολύτως αλλαγή, αλλά εξακολουθούν να παρουσιάζουν λειτουργικά προβλήματα, κυρίως όσα έχουν να κάνουν με την πρόσβαση των κατοίκων τους σε κοινωνικό – οικονομικές υποδομές, αριθμούνται σε 5. Αυτοί είναι: Δ. Φαρίδος, Δ. Θεραπνών, Δ. Ζάρακα, Δ. Γερόνθρων και η Κ. Ελαφονήσου. Ορισμένα τέτοιας φύσεως προβλήματα παρουσιάζει και ο Δ. Βοιών σε μερικά Δ.Δ του (βλέπε χάρτη 33).

Οι λόγοι αφορούν στη γεωγραφική απομόνωση από τη μία (εξαιτίας των ορεινών όγκων) και στη μεγάλη χιλιομετρική και χρονομετρική απόσταση των οικισμών από τους όμορους περισσότερο δυναμικούς Ο.Τ.Α απ' την άλλη. Η προσπελασιμότητα των κατοίκων τους σε υποδομές χαρακτηρίζεται από μέτρια έως κακή (βλέπε ένθετο3). Σε αυτούς τους Ο.Τ.Α, είναι σφώρων να γίνουν ορισμένες στρατηγικές χωροθέτησης υποδομών που απουσιάζουν και μπορούν να επιδράσουν θετικά στην ανάπτυξη τους αν εγκατασταθούν, βελτιώνοντας παράλληλα τις συνθήκες διαβίωσης και προσπελασιμότητας των τοπικών πληθυσμών σε υπηρεσίες.

8.2.3. Ο.Τ.Α με αλλαγές στα διοικητικά τους όρια

Οι Ο.Τ.Α. στους οποίους μεταβλήθηκαν τα όρια τους, αριθμούνται σε 6. Αυτοί είναι οι δήμοι Σπάρτης, Γυθείου, Μάνης, Οινούντος, Νιάτων και Μολάων.

Ο Δ. Σπάρτης συνενώνεται με το Δ. Μυστρά και συνθέτουν το δήμο Σπάρτης. Η ενσωμάτωση του Δ. Μυστρά στο Δ. Σπάρτης οφείλεται στη γειτνίαση που έχουν οι δύο δήμοι και στη πολύ κοντινή απόσταση που χωρίζει το Δ. Μυστρά από τη Σπάρτη. Ο Δ. Μυστρά μπορεί να χαρακτηριστεί και ως προάστιο της Σπάρτης συν το γεγονός πως οι δημότες Μυστρά εξυπηρετώνται σχεδόν αποκλειστικά από τις υπηρεσίες που παρέχει η πόλη της Σπάρτης.

Ο Δ. Γυθείου συνενώνεται με το Δ. Σμύνους σχηματίζοντας το Δ. Γυθείου. Η ενσωμάτωση του προβληματικού Δ. Σμύνους με τον δυναμικό Δ. Γυθείου, θα επιφέρει θετικές επιπτώσεις στον τοπικό πληθυσμό. Μπορεί η απόσταση που να χωρίζει τους ορεινούς οικισμούς στον Ταΰγετο από το Γύθειο να παραμένει σχετικά μεγάλη και σε

χρόνο και απόσταση, παρόλα αυτά θα καρπωθούν κάποια πλεονεκτήματα οι κάτοικοι του. Η παρουσία αυτού του δήμου που προέκυψε από τον *Ιωάννη Καποδίστρια*, κρίνεται λανθασμένη, μιας και οι ελάχιστες υποδομές και υπηρεσίες που διέθετε ο δήμος, δεν επαρκούσαν ούτε στο ελάχιστο τις ανάγκες του πληθυσμού, ο οποίος κατευθυνόταν σχεδόν αποκλειστικά στο Γύθειο. Η νέα έδρα του δήμου είναι το Γύθειο, το οποίο ως γνωστόν είναι ένα μεγάλο ημιαστικό κέντρο, το δεύτερο σημαντικότερο μετά τη Σπάρτη (αστικό κέντρο).

Ο Δ. Μάνης αποτελεί συνένωση των δήμων Ανατολικής Μάνης και Οιτύλου. Η ονομασία του νέου δήμου οφείλεται στη γεωγραφική τοπωνυμία που ευρίσκονται (χερσόνησος Μάνης). Η νέα έδρα του δήμου, είναι η Αρεόπολη που συγκεντρώνει τον περισσότερο πληθυσμό, έχει θετικούς οικονομικούς και κοινωνικούς δείκτες και διαθέτει πολλές υποδομές.

Ο Δ. Οινούντος περιλαμβάνει το Δ. Οινούντος και την Κ. Καρυών. Η νέα έδρα του δήμου είναι η Σελλασία, όπου ήταν και έδρα του καποδιστριακού δήμου Οινούντος. Στο συγκεκριμένο Ο.Τ.Α είναι επιτακτική η ανάγκη για χωροθέτηση νέων υποδομών που να καλύπτουν τις ανάγκες του τοπικού πληθυσμού που είναι διασπαρμένος στο μεγαλύτερο σε έκταση Ο.Τ.Α του νομού (βλέπε πίνακα 6).

Ο Δ. Μολάων αποτελεί συνένωση των δήμων Μολάων και Ασωπού. Επίσης, αποσπάται από το νέο δήμο, το Δ.Δ. των Κουπίων το οποίο συνενώνεται με το δήμο Νιάτων (βλέπε παρακάτω παράγραφο). Η ισχυρή ελκτική ικανότητα των Μολάων σε συνδυασμό με την πολύ κοντινή απόσταση που τη χωρίζει από τα χωριά του Δ. Ασωπού οδηγούν σε αυτή τη συνένωση (πεδινό τμήμα, καλή κατάσταση οδικού δικτύου). Η νέα έδρα του δήμου, είναι οι Μολάοι.

Στο Δ. Νιάτων ενσωματώνεται το Δ.Δ. Κουπίων, το οποίο «αποκολλάται» από το Δ. Μολάων και συνθέτουν το Δ. Νιάτων. Ο λόγος είναι πως το μοναδικό οδικό δίκτυο από το οποίο επικοινωνεί ο πληθυσμός αυτού του Δ.Δ., διέρχεται μέσα από την έδρα του Δ. Νιάτων (Άγιος Δημήτριος) (βλέπε χάρτη 5). Όπως, στο νέο Δ. Οινούντος έτσι και στο νέο Δ. Νιάτων, υπάρχουν σημαντικές ελλείψεις σε τεχνικές και κοινωνικό – οικονομικές υποδομές, γεγονός που καθιστά αναγκαία την εύρεση λύσης με την εγκατάσταση των απαραίτητων υποδομών που απουσιάζουν.

Οι νέοι δήμοι Σπάρτης, Μολάων, Γυθείου, χαρακτηρίζονται από υψηλά επίπεδα προσπελασιμότητας των κατοίκων τους σε κοινωνικό – οικονομικές υποδομές, μιας και συγκεντρώνουν ένα πολύ μεγάλο αριθμό από αυτές, με τεράστια ποικιλία στις υπηρεσίες που προσφέρουν. Αποτελούν αναμφισβήτητα τους πόλους ανάπτυξης του νομού.

Αντίθετα, οι νεοσύστατοι δήμοι Μάνης, Οινούντος και Νιάτων, δεν παρουσιάζουν υψηλά επίπεδα προσπελασιμότητας, και η ανάγκη για στρατηγικές χωροθέτησης υποδομών στους εν λόγω Ο.Τ.Α κρίνεται απολύτως κρίσιμη για την βιωσιμότητα τους.

Συμπεράσματα

Ο σκοπός της εργασίας ήταν να αναπτυχθεί μια νέα μέθοδος περιφερειοποίησης έχοντας επίπεδο αναφοράς τους Ο.Τ.Α του νομού Λακωνίας με βάση το κριτήριο της προσπελασιμότητας των κατοίκων σε κοινωνικές – οικονομικές υποδομές. Η προβληματικότητα που παρουσιάζουν οι Ο.Τ.Α στο νομό και κατ' επέκταση ο ίδιος ο νομός, αποτελεί το βασικότερο παράγοντα που προτρέπει στην εύρεση μιας λειτουργικής λύσης.

Η περιφερειοποίηση προσδιορίζεται και σε σχέση με τον περιφερισμό ως μια σχέση τριβής η οποία έχει και θετικές και αρνητικές επιδράσεις. Σε πολλές περιπτώσεις η αλληλεπίδραση αυτών των δύο, λειτουργεί θετικά στην κινητοποίηση των εθνικών, περιφερειακών και τοπικών αρχών για την εξεύρεση μιας «κοινά αποδεκτής» για την ανάπτυξη της περιοχής λύσης, υπάρχουν όμως και περιπτώσεις όπου η αλληλεπίδραση αυτών των δύο δεν είναι εφικτή με αποτέλεσμα να μην συντελείται καμία απολύτως πρόοδος ή/ και να επέρχεται σύγκρουση.

Η περιφέρεια η οποία αποτελεί τη βασική χωρική ενότητα για την εφαρμογή της διαδικασίας της περιφερειοποίησης, συνιστά και μια συνθετότητα που διαφέρει σαν έννοια από χώρα σε χώρα κατά πολύ λόγω του διαφορετικού θεσμικού πλαισίου και τοπικών αντιλήψεων που επικρατούν (περιφερισμού) και γενικά της διαφορετικής ιστορικής πορείας. Για τη χάραξη περιφερειών, διατυπώθηκαν ορισμένες κλασικές μέθοδοι, με πιο κοινές από αυτές τις «τυπικές» και τις «λειτουργικές» περιφέρειες.

Τα παραδείγματα από τα κράτη του Ευρωπαϊκού χώρου, (Ε.Ε), είναι χαρακτηριστικά ορισμένων τυπολογιών που έχουν διαμορφωθεί και καλύπτουν ευρύ φάσμα των διαδικασιών που έχουν υποδειχθεί. Οι περιπτώσεις αυτές παρουσιάζουν ενδιαφέρον διότι ορισμένες από αυτές οδηγούνται σε μια πλήρη αυτονομία των τοπικών φορέων είτε εντάσσονται στη λογική μιας πλήρους ομοσπονδιακής δομής.

Η εναλλακτική προσέγγιση περιφερειοποίησης βάσει του κριτηρίου της προσπελασιμότητας, είναι ιδιαίτερα σημαντική κατά τη γνώμη μας. Επιτρέπει το συνδυασμό του «τεχνικού» στοιχείου με την κοινωνική πραγματικότητα και φέρνει κοντά τα προβλήματα με τις πολιτικές/ διοικητικές αποφάσεις.

Η έμφαση που ενδεικτικά δόθηκε στα πλαίσια της εργασίας, αφορά στο βαθμό προσπελασιμότητας που έχουν τρεις συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες (τα παιδιά και οι νέοι, οι γυναίκες – νοικοκυρές και οι ηλικιωμένοι) οι οποίες χαρακτηρίζονται από τη «φυσική» αδυναμία πρόσβασης ή/ και ότι το στοιχείο της πρόσβασης για αυτές είναι ιδιαίτερα σημαντικό.

Στον ελληνικό χώρο, όπου παρότι έχουν γίνει κάποιες οργανωμένες προσπάθειες περιφερειοποίησης ειδικά στον αγροτικό χώρο, δεν έχουν προκύψει τα επιθυμητά αποτελέσματα. Προγράμματα, όπως οι «Ανοικτές Πόλεις», οι «Αναπτυξιακοί Σύνδεσμοι», τα «Συμβούλια Περιοχής» ακόμα και το πιο πρόσφατο πρόγραμμα «Ιωάννης Καποδίστριας», έχουν αποκλίνει του βασικού τους στόχου και η προσέγγιση μια νέας μεθόδου όπως αυτής που γίνεται με την ανάλυση της προσπελασιμότητας, είναι αναγκαία.

Οι Ο.Τ.Α του νομού Λακωνίας, που αποτελούν και το πεδίο μελέτης της παρούσης πτυχιακής εργασίας λόγω των όσων αναφέρθηκαν στην αρχή, αναλύονται ως προς τα χαρακτηριστικά τους που σχετίζονται με δημογραφικούς – οικονομικούς – κοινωνικούς δείκτες των κατοίκων τους, καθώς και τις υποδομές που διαθέτουν έκαστος.

Η επιλογή των 24 δεικτών χρονικής και χωρικής προσπελασιμότητας που γίνεται, για την εφαρμογή της εναλλακτικής μεθόδου, που αναλύθηκε, για την περιοχή μελέτης μέσα από μια μεγάλη γκάμα επιλογής δεικτών και κριτηρίων (εδώ χρησιμοποιήθηκε το κριτήριο της πρόσβασης σε κοινωνικές – οικονομικές υποδομές με ιδιαίτερη έμφαση σε τρεις «ευπαθείς» πληθυσμιακές ομάδες), κρίνεται ικανοποιητική για την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων. Ο συνθετικός χάρτης που προκύπτει, απεικονίζει τη σύνθεση των 24 αυτών δεικτών, μας δίνει την ευκαιρία στον αναγνώστη να βγάλουμε χρήσιμα συμπεράσματα για το ποιες περιοχές αντιμετωπίζουν προβλήματα στην κάλυψη των αναγκών του τοπικού πληθυσμού και σε τι βαθμό και ποιες όχι. Ύστερα, με την χάραξη νέων ορίων στηριζόμενα κατά πολύ στο επίπεδο προσπελασιμότητας που παρουσιάζουν όλες οι περιοχές του νομού, και λαμβάνοντας υπόψη και τα υπάρχοντα διοικητικά όρια των Δημοτικών Διαμερισμάτων, προκύπτει ένας νέος χάρτης με τα εναλλακτικά διοικητικά όρια των νέων Ο.Τ.Α.

Ο λόγος που πραγματοποιήθηκε τούτη η μελέτη, ήταν για να αναδείξει μια νέα μέθοδο που υπόσχεται πολλές θετικές εξελίξεις σε όσες περιοχές εφαρμοστεί. Η

σύγχρονη έννοια της προσπελασιμότητας και η αποτελεσματικότητα που φαίνεται να έχει, μιας και λαμβάνει σοβαρά υπόψη τον ανθρώπινο παράγοντα που συμμετέχει ενεργά στη λήψη αποφάσεων σχετικών με τη χάραξη πολιτικών περιφερειοποίησης, στοιχείο που έλειπε μέχρι σήμερα, αφήνει πολλές υποσχέσεις για το μέλλον της επιστήμης της χωροταξίας και της πολεοδομίας.

Σίγουρα, αυτή η εργασία, περιορίζεται μόνο στην ανάλυση ορισμένων δεικτών προσπελασιμότητας (24 δείκτες) που βασίζονται σε ένα μόνο κριτήριο (πρόσβαση σε υποδομές) και εφαρμόζονται για ένα συγκεκριμένο τόπο (νομός Λακωνίας). Η εκτενέστερη μελέτη που να περιλαμβάνει εκατοντάδες δείκτες μέσα από μια πολυκριτηριακή ανάλυση για ένα ευρύτερο πεδίο μελέτης (π.χ. Ελλάδα ή Ευρωπαϊκή Ένωση), αποτελεί μια πλούσια σε επεξεργασία και χρόνο δουλειάς έρευνα, που μέλλει να αλλάξει την γενικότερη φιλοσοφία στην άσκηση περιφερειοποίησης ανά τον κόσμο.

Βασική λοιπόν επιδίωξη της παρούσας πτυχιακής εργασίας, είναι η γνωριμία της μεθόδου αυτής με τον αναγνώστη – μελετητή, και η προτροπή για χρησιμοποίηση της στην πράξη και όχι μόνο στη θεωρία.

- *Regional development and regionalism: ideas, territory and cities in southern Europe*, Kent: Croom Helm Ltd, pages 2, 286-287.
- Hansen N., Higgins B., Savoie D.J. (1990), "Regional policy in France", pages 47 – 87 in *Regional policy in a changing world*, New York: Plenum Press.
- Kristensen K. (1998), *Functional Economic Areas of Denmark: Applying input-output techniques to commuting*, Bornholm: Bornholms Forskningscenter.
- Marcon G. (1998), *Regionalisation and its effects on local self-government*, Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Morgan K. (2002), "The new regeneration narrative: Local development in the multi – level polity", *Local Economy*, pages 1-9.
- Mosley M. (1979), *Accessibility: the rural challenge*, London: Methuen & Co Ltd.
- Newman P., Thornley A. (1996), *Urban planning in Europe*, London: Routledge, pages 9 – 33.
- Ανδριανουδάου Ε. (1994), «Περιφερειακή πολιτική στη δεκαετία του '80 και προοπτικές», σελ. 347 – 383 στο Γεϊμόρ, Π., Κουσιώλης Γ., Μαροβέρας Ν. (εκμ.)

Βιβλιογραφία

- Delladetsimas P.M., Delvainquiere J.C., Demaziere C., Leontidou L., Moulaert F. (1993), *Local development strategies in economically disintegrated areas: A proactive strategy against poverty in the European Community*, Lille: University de Lille.
- Delmartino F. (1991), "Local government in Belgium: Decentralizing the state", pages 333 – 351 in Hesse J.J. (Ed) *Local government and urban affairs in the international perspective*, Baden – Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.
- Farrow A., Segnestam L., Winograd M (2000), *Developing indicators: lessons learned from Central America*, Washington: The World Bank, pages 1 – 14.
- Hadjimichalis C. (1987), *Uneven development and regionalism: state, territory and class in southern Europe*, Kent: Croom Helm Ltd, pages 2, 286-287.
- Hansen N., Higgins B., Savoie D.J. (1990), "Regional policy in France", pages 47 – 87 in *Regional policy in a changing world*, New York: Plenum Press.
- Kristensen K. (1998), *Functional Economic Areas of Denmark: Applying input-output techniques to commuting*, Bornholm: Bornholms Forskningscenter.
- Marcou G. (1998), *Regionalisation and its effects on local self-government*, Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Morgan K., (2002), "The new regeneration narrative: Local development in the multi – level polity", *Local Economy*, pages 1-9.
- Moseley M. (1979), *Accessibility: the rural challenge*, London: Methuen & Co Ltd.
- Newman P., Thornley A. (1996), *Urban planning in Europe*, London: Routledge, pages 9 – 33.
- Ανδρικοπούλου Ε. (1994), «Περιφερειακή πολιτική στη δεκαετία του '80 και προοπτικές», σελ. 347 – 383 στο Γετίμης Π., Καυκαλάς Γ., Μαραβέγιας Ν. (επιμ.)

- Αστική και περιφερειακή ανάπτυξη: Θεωρία – ανάλυση και πολιτική*, Αθήνα: Θεμέλιο.
- Αρχείο Υπουργείου Εσωτερικών, Προεδρικό Διάταγμα υπ' αριθμόν 177, επιστολή προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας προς το Υπ. Εσωτερικών, 11 Μαΐου 1995, σελ. 81-83.
  - Γεράρδη Κ., (1990), «Μέθοδοι ιεραρχικής ταξινόμησης οικισμών», *Πρόγραμμα επιμόρφωσης συμβούλων τοπικής ανάπτυξης*, σελ. 79 – 102, Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο.
  - Δελλαδέτση Π.Μ. (2002), *Σημειώσεις μαθήματος Γεωγραφίας της Ε.Ε. ε' Εξαμήνου*, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.
  - Δελλαδέτση Π.Μ. (2003), *Σημειώσεις μαθήματος Χωροταξίας ζ' Εξαμήνου*, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.
  - Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, 19/07/88, 156, σελ. 2915-2925.
  - Καλύβας Δ. (2003), «Γεωγραφικά συστήματα πληροφοριών στον προσδιορισμό μητροπολιτικών περιοχών», σελ. 279 – 305 στο Γετίμης Π., Καυκαλάς Γ. (επιμ) *Μητροπολιτική διακυβέρνηση: Διεθνής εμπειρία και ελληνική πραγματικότητα*, Ινστιτούτο αστικού περιβάλλοντος και ανθρώπινου δυναμικού, Πάντειο Πανεπιστήμιο.
  - Κατοχianού Δ., «Περιφερειακές διαιρέσεις της χώρας», *Τεχνικά Χρονικά*, Ιανουάριος – Μάρτιος 1985, σελ.19 – 30.
  - Κογκοπούλου Ε., Παρίση Ε. (1998), *Οι προσπάθειες συγκρότησης του αγροτικού οικιστικού δικτύου στην Ελλάδα: ρητορεία και πολιτικές*, Διάλεξη Τμήματος Γεωγραφίας Πανεπιστημίου Αιγαίου, Μυτιλήνη.
  - Κογκοπούλου Ε., Παρίση Ε. (1998), *Πολιτικές και ρυθμίσεις στο αγροτικό οικιστικό δίκτυο της Λέσβου*, Πτυχιακή Εργασία Τμήματος Γεωγραφίας Πανεπιστημίου Αιγαίου, Μυτιλήνη.
  - Νομαρχία Λακωνίας (1999), *Πιλοτική μελέτη ανάπτυξης του νομού Λακωνίας – Φάση Α: Υφιστάμενη κατάσταση της περιοχής*, Γενική Γραμματεία Περιφέρειας Πελοποννήσου.

- Νομαρχία Λακωνίας (2001), *Πilotική μελέτη ανάπτυξης του νομού Λακωνίας – Πρόγραμμα ανάπτυξης της περιοχής*, Γενική Γραμματεία Περιφέρειας Πελοποννήσου.
- Οικονόμου Δ. (1994), «Αστική ανάπτυξη και χωροταξική οργάνωση οικιστικού δικτύου», σελ. 43 – 67 στο Γετίμης Π., Κανκαλάς Γ., Μαραβέγιας Ν. (επιμ.) *Αστική και περιφερειακή ανάπτυξη: Θεωρία – ανάλυση και πολιτική*, Αθήνα: Θεμέλιο.
- Οργανισμός Κτηματολογίου και χαρτογραφήσεων Ελλάδας (Ο.Κ.Χ.Ε) (1999), *Διοικητική διαίρεση από το 1991 μέχρι και την εφαρμογή του νόμου 2539/97 για το νομό Λακωνίας*, Αθήνα.
- Παλιός Π., «Αναδιάρθρωση και προτεραιότητες επαρχιακού οδικού δικτύου Ν. Λακωνίας», *Τεχνικά Χρονικά Α*, Τόμος 10, Νο.4, Αύγουστος 1990, σελ.203-226.
- Σακέλλης Γ. (1993), *Πληθυσμός και εργατικό δυναμικό στην Ελλάδα*, Αθήνα: Γαβριηλίδης, σελ. 15 – 44 & 71 – 233.
- Σκορδύλη Σ. (2002), *Σημειώσεις μαθήματος Αστικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης Ι δ' Εξαμήνου*, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.
- Υ.Ε.Δ.Δ.Α, (2002), *Διοικητική διαίρεση της Ελλάδας κατά περιφέρειες, δήμους και κοινότητες*, Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.
- Υ.Χ.Ο.Π. (1984), *Νομός Λακωνίας, προτάσεις χωροταξικής οργάνωσης – οικιστική δομή – σχεδιασμός ανοικτών πόλεων*, Αθήνα, Μάρτιος 1984.
- Χατζημιχάλης Κ. (1992), *Περιφερειακή ανάπτυξη και πολιτική: κείμενα από τη διεθνή εμπειρία*, Αθήνα: Εξάντας.
- Χρυσός Οδηγός (2003), *Τηλεφωνικός κατάλογος Πελοποννήσου (πλην νομών Αχαΐας και Ηλείας)*, Αθήνα: Infote.

Internet Sites

- Na-Laconias. Εύρεση στις 20 Φεβρουαρίου 2004 και στην ιστοσελίδα <http://www.na-laconias.gr/kpp/gr/ypodomos.htm>. Αναζήτηση στο δικτυακό τόπο <http://www.google.com.gr>.
- Paolucci, housewives. Εύρεση στις 11 Μαΐου 2004 και στην ιστοσελίδα www.pascal.iseg.utl.pt/~cisep/IATUR/Papers/romano86.pdf . Αναζήτηση στο δικτυακό τόπο <http://www.google.com.gr>
- Regionalization Marcou. Εύρεση στις 12 Φεβρουαρίου 2004 και στην ιστοσελίδα www.sigov.si/mnz/si/upl/urloksam/regije/regije_pos_jun03/posvet_marcou.doc. Αναζήτηση στο δικτυακό τόπο <http://www.google.com.gr>
- Rural accessibility, Copus, Farrington, Halden, Εύρεση στις 12 Φεβρουαρίου 2004 και στην ιστοσελίδα www.scotland.gov.uk/cru/resfinds/drf133.pdf . Αναζήτηση στο δικτυακό τόπο <http://www.google.com.gr>
- The Danish planning system. Εύρεση στις 21 Ιουνίου 2004 και στην ιστοσελίδα http://www.ddl.org/thedanishway/spatial_02.pdf. Αναζήτηση στο δικτυακό τόπο <http://www.yahoo.com>
- Απογραφή 1991, 2001, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας. Εύρεση στις 20 Φεβρουαρίου 2004 και στην ιστοσελίδα <http://www.statistics.gr/statmenu.asp>.
- Δείκτης προσπελασιμότητας. Εύρεση στις 25 Μαΐου 2004 και στην ιστοσελίδα www.eetaa.gr/deltio/20-02/deiktes-na.htm. Αναζήτηση στο δικτυακό τόπο <http://www.google.com.gr>
- Δημοτικός και Κοινοτικός Κώδικας. Εύρεση στις 10 Μαΐου 2004 και στην ιστοσελίδα <http://www.eetaa.gr/kodikos/ota/part3/chpt12.html> . Αναζήτηση στο δικτυακό τόπο <http://www.google.com.gr>

- Λακωνία. Εύρεση στις 20 Φεβρουαρίου 2004 και στην ιστοσελίδα <http://www.laconia.org/grkversion/Per%20plirofories.htm>. Αναζήτηση στο δικτυακό τόπο <http://www.yahoo.com>.
- Λακωνία. Εύρεση στις 20 Φεβρουαρίου 2004 και στην ιστοσελίδα <http://www.laconica.gr/plirofories.htm>. Αναζήτηση στο δικτυακό τόπο <http://www.google.com.gr>.
- Όρια ταχύτητας. Εύρεση στις 27 Μαΐου 2004 και στην ιστοσελίδα (<http://www.glavopoulos.gr/kok/kok020.htm>). Αναζήτηση στο δικτυακό τόπο <http://www.google.com.gr>.
- Πρόγραμμα Ιωάννης Καποδίστριας, Υπουργείο Εσωτερικών Δημοσίας Διοίκησης και Αποκέντρωσης. Εύρεση στις 10 Μαΐου 2004 και στην ιστοσελίδα <http://www.ypes.gr/kapodistrias/greek/index/> . Αναζήτηση στο δικτυακό τόπο <http://www.google.com.gr>
- Υπουργείο Εσωτερικών. Εύρεση στις 20 Φεβρουαρίου 2004 και στην ιστοσελίδα <http://www.ypes.gr/tab2.asp>. Αναζήτηση στο δικτυακό τόπο <http://www.google.com.gr>.

- Υ.Σ.Δ.Δ.Α: Υπουργείο Εσωτερικών Δημοσίας Διοίκησης και Αποκέντρωσης
- Υ.Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Υ: Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων
- Υ.Χ.Ο.Π: Υπουργείο Χωροταξίας Οικισμών και Περιβάλλοντος
- Χ.Υ.Τ.Δ.Α: Χώροι Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων

Συντομογραφίες

- **Α.Ε.Π.:** Ακαθάριστο Εγχώριο/ Εθνικό Προϊόν
- **Γ.Π.Σ.:** Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο
- **Δ.Δ.:** Δημοτικά Διαμερίσματα
- **Ε.Ε.:** Ευρωπαϊκή Ένωση
- **Ε.Μ.Π.:** Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
- **Ε.Σ.Υ.Ε.:** Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος
- **Η.Β.:** Ηνωμένο Βασίλειο
- **Η.Π.Α.:** Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
- **Κ.Ο.Κ.:** Κώδικας Οδικής Κυκλοφορίας
- **Κ.Π.Σ.:** Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης
- **Ν.Α.:** Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση
- **Ο.Κ.Χ.Ε.:** Οργανισμός Κτηματολογίου & Χαρτογραφήσεων Ελλάδας
- **Ο.Σ.Ε.:** Οργανισμός Σιδηροδρόμων Ελλάδος
- **Ο.Τ.Α.:** Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης
- **Υ.Ε.Δ.Δ.Α.:** Υπουργείο Εσωτερικών Δημοσίας Διοίκησης και Αποκέντρωσης
- **Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.:** Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων
- **Υ.Χ.Ο.Π.:** Υπουργείο Χωροταξίας Οικισμών και Περιβάλλοντος
- **Χ.Υ.Τ.Α.:** Χώροι Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων

Πίνακας 1: Θεωρίες για το διαχωρισμό περιφερειών

Διάκριση μεθόδων ταξινομήσεως ανάλογα με:			
Το πρίσμα ανάλυσης	Το διερευνούμενο στοιχείο	Την ύπαρξη χωρικής παραμέτρου	Τον θεωρούμενο ρόλο του οικισμού
Οικονομικό	Πληθυσμός	«οριζόντια θεώρηση»	«κεντρικοί τόποι»
Γεωγραφικό	Τριτογενής τομέας	«κάθετη θεώρηση»	«πόλοι ανάπτυξης»
Δημογραφικό	Δευτερογενής τομέας		«κέντρα εξαγωγών»
Λειτουργικό	Περιοχή επιρροής κλπ.		
Συνδυασμός των προηγούμενων	Συνδυασμός των προηγούμενων		

Πηγή: Γεράρδη, 1990, *Μέθοδοι ιεραρχικής ταξινόμησης οικισμών*, Ε.Μ.Π., σελ. 96.

Πίνακας 2: Μεταβολή αριθμού Δήμων στις ευρωπαϊκές χώρες κατά τα έτη 1950 & 1993

Κράτος	Αριθμός Δήμων 1950	Αριθμός Δήμων 1993	Μεταβολή 1950- 1993
Αυστρία	3999	2301	-42%
Βέλγιο	2669	589	-78%
Γαλλία	38814	36763	-5%
Γερμανία	-	8500	-
Δανία	1387	275	-80%
Ελβετία	3097	3021	-2,5%
Ηνωμένο Βασίλειο	2028	546	-73%
Ελλάδα	5994	5921	-1,2%
Αγγλία	1210	377	-69%
Ιρλανδία	115	85	-26%
Ισπανία	9214	8056	-12%
Ιταλία	7781	8100	+4%
Λουξεμβούργο	127	118	-7%
Ολλανδία	1015	647	-36%
Νορβηγία	744	439	-41%
Πορτογαλία	-	4209	-
Σουηδία	2500	286	-89%
Τουρκία	-	37808	-

Πηγή: Ε. Βελώνιας, 1994.

Πίνακας από: Κογκοπούλου Ε., Παρίση Ε. (1998), *Οι προσπάθειες συγκρότησης του αγροτικού οικιστικού δικτύου στην Ελλάδα: ρητορεία και πολιτικές*, Μυτιλήνη: Διάλεξη Τμήματος Γεωγραφίας Πανεπιστημίου Αιγαίου.

Πίνακας 3: Δείκτης γήρανσης και ποσοστά γερόντων στον Νομό Λακωνίας και στο σύνολο της χώρας

	Νομός Λακωνίας				Σύνολο Χώρας			
	Δείκτης Γήρανσης			% Γερόντων	Δείκτης Γήρανσης			% Γερόντων
	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο		Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	
1971	55,17	74,60	64,62	16,48	36,60	49,80	43,00	10,90
1981	87,14	107,87	97,15	20,90	46,40	61,50	53,70	12,70
1991	106,55	131,56	118,55	20,63	61,00	84,40	72,30	14,20
2001	149,68	175,28	162,08	22,90	95,46	125,64	110,06	16,71

Σημείωση: Ο Δείκτης Γήρανσης (ΔΓ) εκφράζει την αντιστοιχία των ηλικιωμένων (συνήθως >65ετών) σε μια δεδομένη περιοχή σε 100 παιδιά (ηλικία 0-14).) (Πηγή: Σακέλλης, 1993, σελ. 41)

Υπολογίζεται από τη σχέση:

Αριθμός ατόμων >65 ετών

ΔΓ = ----- %

Αριθμός ατόμων ηλικίας 0-14

Πηγή: www.statistics.gr/

Πίνακας 4: Οι θεσμικοί οικιστικές ανασυγκρότησης στην Ελλάδα από το 1984 έως το 1998

Θεσμοί	Νόμος	Έννοια	Σύσταση από	Καινοτομίες - Χαρακτηριστικά	Κριτήρια Σύστασης	Σκοποί και στόχοι
Ανοικτές Πόλεις	1416/84	Διάρθρωση της χώρας σε επίπεδα ανάλογα με τον πληθυσμό της ανοικτής πόλης	Υ.Χ.Ο.Π. (νυν Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ) και Υπουργείο Εσωτερικών	Προγραμματισμός του εξοπλισμού σε υπηρεσίες και υποδομές όχι σύμφωνα με τον πληθυσμό κάθε χωριού αλλά τον πληθυσμό της ανοικτής πόλης, παροχή οικονομικών - διοικητικών κινήτρων	Οικονομικά, πληθυσμιακά, γεωγραφική θέση, minimum λειτουργίες σε είδος και αριθμό	Αναβάθμιση αγροτικού χώρου ώστε να συγκρατηθεί ο πληθυσμός στον τόπο του και να αποφευχθεί η πληθυσμιακή συσσωρευση στα αστικά κέντρα, και αντιμετώπιση λειτουργικών προβλημάτων
Αναπτυξιακοί Συνδυασμοί	1622/86	Εθελοντική συνεργασία γεωγραφικών ενοτήτων για την ανάπτυξη της περιοχής, με βάση γεωοικονομικές, κοινωνικές & συγκοινωνιακές συνθήκες	Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, Υ.Χ.Ο.Π και Νομαρχιακό Συμβούλιο	Κατάρτιση ΟΤΑ και εγκατάσταση τοπικών συμβουλίων	Αναπτυξιακός Συνδυασμός μπορούσε να συσταθεί μόνο μεταξύ δήμων & κοινοτήτων που βρισκόνταν στην ίδια γεωγραφική ενότητα	Κοινή εκτέλεση έργων, κοινή προμήθεια μηχανημάτων & υλικών για την παροχή υπηρεσιών, σχεδιασμός και κατάρτιση προγραμμάτων & μεθόδων για την ανάπτυξη της περιοχής του Συνδυασμού, εκπόνηση τοπικών αναπτυξιακών προγραμμάτων
Συμβούλια Περιοχής	2218/94	Συνενώσεις λειτουργικών Ο.Τ.Α	Υπουργείο Εσωτερικών και Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.	Αναγκαστικές συνενώσεις σ' όλη τη χώρα, προκαθορισμένοι οι δήμοι - κοινότητες που άνηκαν σ' αυτά, περιορισμός της πρωτοβουλίας δημοτ. - κοινοτ. Συμβουλίων με ενίσχυση του ρόλου της Πολιτείας	Πληθυσμιακό μέγεθος, γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά, οδικό δίκτυο - επικοινωνία και διακοινοτική συνεργασία	Σχεδιασμός & προγραμματισμός ανάπτυξης, εκτέλεση έργων, πραγματοποιήση προμηθειών, παροχή υπηρεσιών, ανακτίρωση των Ο.Τ.Α., δημιουργία οικιστικών ενοτήτων που θα εξασφαλίζουν ποιότητα ζωής & υπηρεσιών σε όλους τους κατοίκους της χώρας
Καποδιστριας 1	2240/94	Υποχρεωτική συγχώνευση των υφιστάμενων δήμων και κοινοτήτων οι οποίοι καταργούνται	Υπουργείο Εσωτερικών Δημοσίας Διοίκησης και Αποκεντρωσης	Η εδαφική περιφέρεια των νέων δήμων θα περιλαμβάνει το άθροισμα της εδαφικής περιφέρειας των καταργηθέντων δήμων, οι δημότες των οποίων καθίστανται αυτοδικαίως δημότες νέων δήμων και κοινοτήτων	Πληθυσμιακό μέγεθος, γεωγραφική θέση όπως αυτή προσδιορίζεται από τη μορφολογία του εδάφους, απόσταση από τον πλησιέστερο Ο.Τ.Α & τις συνθήκες του οδικού δικτύου	Εκσυγχρονισμός του διοικητικού συστήματος, πρωτοβάθμιοι Ο.Τ.Α. νέου τύπου, αναβάθμιση του τοπικού πολιτικού συστήματος, διοικητική & οικονομική αυτοτέλεια των Ο.Τ.Α., συντονισμός των δημοσίων επενδύσεων, νομιμότητα - διαφάνεια - κοινωνικός έλεγχος στην κοινωνική εξουσία
Καποδιστριας 2		Συνενώσεις νομών, στους οποίους υπήρχε προηγούμενο έκφρασης μέσα από ένα νομό, και περιφερειών	Υπουργείο Εσωτερικών Δημοσίας Διοίκησης και Αποκεντρωσης	Οι νομοί της χώρας από 51 γίνονται 35 και οι περιφέρειες από 13 μειώνονται σε 7	Προηγούμενο ενιαίας διοικητικής έκφρασης μέσα από 1 νομό, πληθυσμιακά, οικονομικά, γεωγραφικά και διοικητικά κριτήρια	Αποτελεσματικότερη διοικητική οργάνωση της χώρας, ανασυγκρότηση του κράτους σε επίπεδο νομού & περιφέρειας με παράλληλο εκσυγχρονισμό του διοικητικού συστήματος, δημιουργία Μητροπολιτικής Αυτοδιοίκησης

Πίνακας 5: Ρυθμός μεταβολής του Πραγματικού Πληθυσμού κατά τα έτη 1991,2001 -
Σύνολο Χώρας, Περιφέρειας Πελοποννήσου, Νομός Λακωνίας, Ο.Τ.Α. Ν.Λακωνίας

	1991	2001	Ρυθμός Μεταβολής%
Σύνολο Χώρας	10.259.900	10.964.020	6,86
Περιφ. Πελοποννήσου	607.428	638.942	5,19
Νομού Λακωνίας	95.616	99.637	4,21
Ανατολικής Μάνης	2.024	2.111	4,30
Ασωπού	3.666	4.187	14,21
Βοιών	7.802	7.871	0,88
Γερónθρων	2.034	1.959	-3,69
Γυθείου	7.542	7.926	5,09
Έλους	5.992	6.452	7,68
Ζάρακα	1.696	1.538	-9,32
Θεραπνών	2.999	3.062	2,10
Κροκεών	2.871	2.824	-1,64
Μολάων	5.472	5.597	2,28
Μονεμβασίας	3.950	4.660	17,97
Μυστρά	4.582	4.608	0,57
Νιάτων	2.557	2.666	4,26
Οινούντος	2.649	2.625	-0,91
Οιτύλου	4.985	5.203	4,37
Πελλάνας	3.863	3.405	-11,86
Σκάλας	6.919	5.902	-14,70
Σμύνους	1.537	1.917	24,72
Σπάρτης	16.242	18.184	11,96
Φαρίδος	4.849	5.269	8,66
Ελαφονήσου	725	745	2,76
Καρυές	660	926	40,30

Πηγή: www.statistics.gr

Πίνακας 6: Πληθυσμός, έκταση και πυκνότητα κατά το έτος απογραφής 2001 - Σύνολο Χώρας, Περιφέρεια Πελοποννήσου, Νομός Λακωνίας και Ο.Τ.Α Ν. Λακωνίας

	Πληθυσμός	Έκταση (τ. χλμ.)	Πυκνότητα
Σύνολο Χώρας	10.964.020	131.957	83,09
Περιφ.Πελοποννήσου	638.942	15.490	41,25
Νομού Λακωνίας	99.637	3.636	27,40
Ανατολικής Μάνης	2.111	108,879	19,39
Ασωπού	4.187	94,360	44,37
Βοιών	7.871	215,527	36,52
Γερόνθρων	1.959	236,780	8,27
Γυθείου	7.926	197,313	40,17
Έλους	6.452	111,707	57,76
Ζάρακα	1.538	237,226	6,48
Θεραπνών	3.062	261,711	11,70
Κροκεών	2.824	160,930	17,55
Μολάων	5.597	193,167	28,97
Μονεμβασίας	4.660	208,995	22,30
Μυστρά	4.608	131,948	34,92
Νιάτων	2.666	181,634	14,68
Οινούντος	2.625	301,812	8,70
Οιτύλου	5.203	218,582	23,80
Πελλάνας	3.405	153,763	22,14
Σκάλας	5.902	143,945	41,00
Σμύνους	1.917	94,503	20,29
Σπάρτης	18.184	84,453	215,32
Φαρίδος	5.269	183,667	28,69
Ελαφονήσου	745	19,992	37,26
Καρυές	926	64,426	14,37

Πηγή: www.statistics.gr, www.ypes.gr

Πίνακας 7: Πραγματικός πληθυσμός κατά ομάδες ηλικιών και φύλο Χώρα - Περιφέρεια Πελοποννήσου - Νομός Λακωνίας ανά Ο.Τ.Α

Ηλικιακές ομάδες ανά Ο.Τ.Α *	Ανδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Ποσοστό %
Σύνολο χώρας	5.427.682	5.536.338	10.964.020	
0 - 14	858.763	805.322	1.664.085	15,18
15 - 24	819.623	745.697	1.565.320	14,28
25 - 44	1.663.000	1.629.908	3.292.908	30,03
45 - 64	1.266.561	1.343.606	2.610.167	23,81
>=65	819.735	1.011.805	1.831.540	16,71
Περιφέρεια Πελοποννήσου	326.026	312.916	638.942	
0 - 14	48.489	45.579	94.068	14,72
15 - 24	43.926	37.791	81.717	12,79
25 - 44	94.361	86.385	180.746	28,29
45 - 64	76.735	74.364	151.099	23,65
>=65	62.515	68.797	131.312	20,55
Νομός Λακωνίας	51.133	48.504	99.637	
0 - 14	7.257	6.821	14.078	14,13
15 - 24	6.765	5.576	12.341	12,39
25 - 44	14.700	12.796	27.496	27,60
45 - 64	11.549	11.355	22.904	22,99
>=65	10.862	11.956	22.818	22,90
Δήμος Σπάρτης	8.971	9.213	18.184	
0 - 14	1.675	1.534	3.209	17,65
15 - 24	1.177	1.157	2.334	12,84
25 - 44	2.756	2.784	5.540	30,47
45 - 64	1.941	2.060	4.001	22,00
>=65	1.422	1.678	3.100	17,05
Δήμος Ανατολικής Μάνης	1.106	1.005	2.111	
0 - 14	135	150	285	13,50
15 - 24	125	102	227	10,75
25 - 44	281	230	511	24,21
45 - 64	301	259	560	26,53
>=65	264	264	528	25,01
Δήμος Ασωπού	2.115	2.072	4.187	
0 - 14	261	252	513	12,25
15 - 24	223	222	445	10,63
25 - 44	590	525	1.115	26,63
45 - 64	509	522	1.031	24,62
>=65	532	551	1.083	25,87
Δήμος Βοιών	3.884	3.987	7.871	
0 - 14	524	528	1.052	13,37
15 - 24	443	422	865	10,99
25 - 44	1.021	1.043	2.064	26,22
45 - 64	1.019	1.036	2.055	26,11
>=65	877	958	1.835	23,31

Δήμος Γερónθρων	1.045	914	1.959	
0 - 14	155	132	287	14,65
15 - 24	135	113	248	12,66
25 - 44	308	224	532	27,16
45 - 64	203	200	403	20,57
>=65	244	245	489	24,96
Δήμος Γυθείου	4.171	3.755	7.926	
0 - 14	621	569	1.190	15,01
15 - 24	662	415	1.077	13,59
25 - 44	1.161	980	2.141	27,01
45 - 64	904	897	1.801	22,72
>=65	823	894	1.717	21,66
Δήμος Έλους	3.486	2.966	6.452	
0 - 14	388	399	787	12,20
15 - 24	604	423	1.027	15,92
25 - 44	1.223	890	2.113	32,75
45 - 64	717	649	1.366	21,17
>=65	554	605	1.159	17,96
Δήμος Ζάρακα	800	738	1.538	
0 - 14	86	72	158	10,27
15 - 24	66	66	132	8,58
25 - 44	187	140	327	21,26
45 - 64	182	197	379	24,64
>=65	279	263	542	35,24
Δήμος Θεραπνών	1.563	1.499	3.062	
0 - 14	205	198	403	13,16
15 - 24	199	167	366	11,95
25 - 44	443	354	797	26,03
45 - 64	339	324	663	21,65
>=65	377	456	833	27,20
Δήμος Κροκεών	1.492	1.332	2.824	
0 - 14	217	167	384	13,60
15 - 24	181	166	347	12,29
25 - 44	427	333	760	26,91
45 - 64	314	292	606	21,46
>=65	353	374	727	25,74
Δήμος Μολάων	2.844	2.753	5.597	
0 - 14	490	411	901	16,10
15 - 24	353	341	694	12,40
25 - 44	839	749	1.588	28,37
45 - 64	578	561	1.139	20,35
>=65	584	691	1.275	22,78
Δήμος Μονεμβασίας	2.362	2.298	4.660	
0 - 14	315	300	615	13,20
15 - 24	258	248	506	10,86
25 - 44	691	640	1.331	28,56
45 - 64	561	546	1.107	23,76

>=65	537	564	1.101	23,63
Δήμος Μυστρά	2.293	2.315	4.608	
0 - 14	299	291	590	12,80
15 - 24	227	214	441	9,57
25 - 44	647	557	1.204	26,13
45 - 64	533	577	1.110	24,09
>=65	600	665	1.265	27,45
Δήμος Νιάτων	1.343	1.323	2.666	
0 - 14	200	187	387	14,52
15 - 24	161	186	347	13,02
25 - 44	349	341	690	25,88
45 - 64	305	272	577	21,64
>=65	328	337	665	24,94
Δήμος Οινούντος	1.302	1.323	2.625	
0 - 14	141	170	311	11,85
15 - 24	137	128	265	10,10
25 - 44	328	297	625	23,81
45 - 64	335	295	630	24,00
>=65	361	433	794	30,25
Δήμος Οιτύλου	2.815	2.388	5.203	
0 - 14	339	294	633	12,17
15 - 24	330	270	600	11,53
25 - 44	765	555	1.320	25,37
45 - 64	740	645	1.385	26,62
>=65	641	624	1.265	24,31
Δήμος Πελλάνας	1.713	1.692	3.405	
0 - 14	178	193	371	10,90
15 - 24	154	160	314	9,22
25 - 44	392	320	712	20,91
45 - 64	425	414	839	24,64
>=65	564	605	1.169	34,33
Δήμος Σκάλας	3.068	2.834	5.902	
0 - 14	483	433	916	15,52
15 - 24	451	360	811	13,74
25 - 44	963	831	1.794	30,40
45 - 64	658	620	1.278	21,65
>=65	513	590	1.103	18,69
Δήμος Σμύνους	988	929	1.917	
0 - 14	113	121	234	12,21
15 - 24	132	66	198	10,33
25 - 44	272	231	503	26,24
45 - 64	233	226	459	23,94
>=65	238	285	523	27,28
Δήμος Φαριδος	2.920	2.349	5.269	
0 - 14	291	302	593	11,25
15 - 24	656	243	899	17,06
25 - 44	800	556	1.356	25,74

45 - 64	564	552	1.116	21,18
>=65	609	696	1.305	24,77
Κοινότητα Ελαφονήσου	384	361	745	
0 - 14	55	53	108	14,50
15 - 24	47	46	93	12,48
25 - 44	120	96	216	28,99
45 - 64	96	105	201	26,98
>=65	66	61	127	17,05
Κοινότητα Καρυών	468	458	926	
0 - 14	86	65	151	16,31
15 - 24	44	61	105	11,34
25 - 44	137	120	257	27,75
45 - 64	105	95	200	21,60
>=65	96	117	213	23,00

Πηγή: www.statistics.gr

*Υπόμνημα	
0 - 14	Παιδιά
15 - 24	Έφηβοι - Νέοι
25 - 44	Ενήλικες
45 - 64	Μεσήλικες
>=65	Ηλικιωμένοι

Πίνακας 9: Οικονομικά ενεργός και μη ενεργός πληθυσμός - Σύνολο Ελλάδας, περιφέρεια Πελοποννήσου και Νομός Λακωνίας ανά Ο.Τ.Α

Πίνακας 8: Οικονομικά ενεργός και μη ενεργός πληθυσμός κατά φύλο - Σύνολο Ελλάδας, περιφέρεια Πελοποννήσου και Νομός Λακωνίας

	Ανδρες					
	Οικονομικώς ενεργοί			Ποσοστό ανεργίας%	Οικονομικώς μη ενεργοί	Ποσοστό οικ. μη ενεργών%
	Σύνολο	Απασχολούμενοι	Άνεργοι			
Σύνολο Χώρας	2.877.430	2.597.021	280.409	9,75	1.984.206	40,81
Περιφέρεια Πελοπ/σου	158.164	144.759	13.405	8,48	116.944	42,51
Νομός Λακωνίας	24.475	22.774	1.701	6,95	18.811	43,46
	Γυναίκες					
	Οικονομικώς ενεργοί			Ποσοστό ανεργίας%	Οικονομικώς μη ενεργοί	Ποσοστό οικ. μη ενεργών%
	Σύνολο	Απασχολούμενοι	Άνεργοι			
Σύνολο Χώρας	1.738.040	1.505.070	232.970	13,40	3.259.917	65,22
Περιφέρεια Πελοπ/σου	88.490	78.647	9.843	11,12	177.870	66,78
Νομός Λακωνίας	14.418	13.317	1.101	7,64	26.918	65,12

Πηγή: www.statistics.gr

Πίνακας 9: Οικονομικά ενεργός και μη ενεργός πληθυσμός - Σύνολο Ελλάδας, περιφέρεια Πελοποννήσου και Νομό Λακωνίας ανά Ο.Τ.Α

	Οικονομικώς ενεργοί			Οικονομικώς μη ενεργοί	Ποσοστό ανεργίας%
	Σύνολο	Απασχολούμενοι	Άνεργοι		
Σύνολο Χώρας	4.615.470	4.102.091	513.379	5.244.123	11,12
Περιφέρεια Πελοπ/σου	246.654	223.406	23.248	350.968	9,43
Σύνολο Ν. Λακωνίας	38.893	36.091	2.802	45.729	7,20
Ανατολικής Μάνης	478	432	46	1.085	9,62
Ασωπού	1.662	1.588	74	2.092	4,45
Βοιών	2.705	2.363	342	4.552	12,64
Γερónθρων	983	963	20	969	2,03
Γυθείου	3.015	2.748	267	4.418	8,86
Έλους	3.389	3.198	191	2.977	5,64
Ζάρακα	342	307	35	902	10,23
Θεραπνών	1.233	1.124	109	1.581	8,84
Κροκεών	1.113	1.066	47	1.574	4,22
Μολάων	2.274	2.098	176	3.175	7,74
Μονεμβασίας	1.788	1.710	78	2.406	4,36
Μυστρά	1.741	1.635	106	2.588	6,09
Νιάτων	1.066	1.001	65	1.447	6,10
Οινούντος	779	725	54	1.315	6,93
Οιτύλου	1.381	1.184	197	2.578	14,27
Πελλάνας	1.085	1.039	46	1.703	4,24
Σκάλας	2.816	2.542	274	2.985	9,73
Σμύνους	568	538	30	785	5,28
Σπάρτης	8.246	7.792	454	10.856	5,51
Φαρίδος	1.717	1.576	141	3.070	8,21
Ελαφονήσου	261	230	31	485	11,88
Καρυές	251	232	19	375	7,57

Πηγή: www.statistics.gr

Πίνακας 10: Δείκτης γήρανσης και ποσοστά γερόντων ανά Ο.Τ.Α στο νομό Λακωνίας κατά το έτος απογραφής 2001

	Δείκτης Γήρανσης			% Γερόντων
	Ανδρες	Γυναίκες	Σύνολο	
Σύνολο Χώρας	95,46	125,64	110,06	16,71
Σύνολο Ν. Λακωνίας	149,68	175,28	162,08	22,90
Ανατολικής Μάνης	195,56	176,00	185,26	25,01
Ασωπού	203,83	218,65	211,11	25,87
Βοιών	167,37	181,44	174,43	23,31
Γερόνθρων	157,42	185,61	170,38	24,96
Γυθείου	132,53	157,12	144,29	21,66
Έλους	142,78	151,63	147,27	17,96
Ζάρακα	324,42	365,28	343,04	35,24
Θεραπνών	183,90	230,30	206,70	27,20
Κροκεών	162,67	223,95	189,32	25,74
Μολάων	119,18	168,13	141,51	22,78
Μονεμβασίας	170,48	188,00	179,02	23,63
Μυστρά	200,67	228,52	214,41	27,45
Νιάτων	164,00	180,21	171,83	24,94
Οινούντος	256,03	254,71	255,31	30,25
Οιπύλου	189,09	212,24	199,84	24,31
Πελλάνας	316,85	313,47	315,09	34,33
Σκάλας	106,21	136,26	120,41	18,69
Σμύνους	210,62	235,54	223,50	27,28
Σπάρτης	84,90	109,39	96,60	17,05
Φαρίδος	209,28	230,46	220,07	24,77
Ελαφονήσου	120,00	115,09	117,59	17,05
Καρυές	111,63	180,00	141,06	23,00

Πηγή: www.statistics.gr

Πίνακας 11: Υποδομές στην Εκπαίδευση στο Νομό Λακωνίας ανά Ο.Τ.Α

Ονομασία Ο.Τ.Α	Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση		Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση	
	Νηπιαγωγεία	Δημοτικά	Γυμνάσια	Λύκεια
Ανατολική Μάνης	1	2	-	-
Ασωπού	3	4	1	-
Βοιών	8	9	1	2
Γερόνθρων	1	2	1	1
Γυθείου	3	8	2	2
Έλους	3	5	3	3
Ζάρακα	2	2	-	-
Θεραπνών	3	5	-	-
Κροκεών	3	2	1	1
Μολάων	5	5	1	2
Μονεμβασίας	4	8	1	1
Μυστρά	4	4	-	-
Νιάτων	3	3	-	-
Οινούντος	1	6	-	-
Οιτύλου	3	6	1	1
Πελλάνας	2	7	1	1
Σμύνους	1	1	-	-
Σπάρτης	12	11	6	7
Φαρίδος	3	4	1	1
Σκάλας	6	8	2	1
Ελαφονήσου	1	1	1	-
Καρυές	1	1	-	-
Σύνολο Νομού	73	104	23	23

Πηγή: Νομαρχία, 1999, <http://www.na-laconias.gr/>, <http://www.laconia.org/>, Χρυσός Οδηγός, 2003

Πίνακας 12: Υποδομές στην Υγεία στο Νομό Λακωνίας ανά Ο.Τ.Α

Όνομα Δήμου ή Κοινότητας	Νοσοκομεία	Κέντρα Υγείας	Αγροτικά Ιατρεία	Ασφαλιστικά ταμεία	Αγροτικά Κτηνιατρεία
Ανατολική Μάνης	-	-	2	-	-
Ασωπού	-	-	4	-	-
Βοιών	-	1	3	1	-
Γερόνθρων	-	-	1	-	-
Γυθείου	-	1	4	1	1
Έλους	-	1	-	-	-
Ζάρακα	-	-	3	-	-
Θεραπνών	-	-	2	-	-
Κροκεών	-	-	2	-	-
Μολάων	1	-	3	1	1
Μονεμβασίας	-	-	7	-	-
Μυστρά	-	-	1	-	-
Νιάτων	-	-	3	-	-
Οινούντος	-	-	2	-	-
Οιτύλου	-	1	3	1	1
Πελλάνας	-	1	2	-	-
Σμύνους	-	-	2	-	-
Σπάρτης	1	-	1	3	1
Φαρίδος	-	-	2	-	-
Σκάλας	-	-	1	1	-
Ελαφονήσου	-	-	1	-	-
Καρυές	-	-	1	-	-
Σύνολο Νομού	2	5	50	8	4

Πηγή: Νομαρχία, 1999, www.laconia.gr, www.laconia.org, Χρυσός Οδηγός, 2003

Πίνακας 13: Υποδομές στην Πρόνοια στο Νομό Λακωνίας ανά Ο.Τ.Α

Ονομασία Ο.Τ.Α	Παιδικοί Σταθμοί	Γηροκομεία	ΚΑΠΗ	Λοιπά
Ανατολική Μάνης				
Ασωπού	1			
Βοιών	1			
Γερόνθρων				
Γυθείου	1			
Έλους	1			
Ζάρακα				
Θεραπνών				
Κροκεών	1			
Μολάων	1	1		
Μονεμβασίας				
Μυστρά				
Νιάτων				
Οινούντος				
Οιτύλου	1			
Πελλάνας				
Σμύνους				
Σπάρτης	5	1		
Φαρίδος	1			
Σκάλας	2			
Ελαφονήσου				
Καρυές				
Σύνολο Νομού	15	2	12	10

Σημείωση: Στη στήλη (ΛΟΙΠΑ) συμπεριλαμβάνονται Άσυλο Ανιάτων, Θεραπευτήριο, Κέντρα Νεότητας κτλ

Πηγή: Μελέτη ΤΕΙ Καλαμάτας, 1999

Πίνακας από: Νομαρχία Λακωνίας (1999), *Πilotική μελέτη ανάπτυξης Νομού Λακωνίας - Φάση Α: Υφιστάμενη κατάσταση της περιοχής*, Αθήνα: TEAM 4.

Πίνακας 14: Διοικητική υποδομή στο Νομό Λακωνίας ανά Ο.Τ.Α

Όνομα Δήμου ή Κοινότητας	ΔΕΗ	ΟΤΕ	ΕΛΤΑ	Δ.Ο.Υ	ΤΡΑΠΕΖΕΣ (ΥΠΟΚΑΤ)	ΟΑΕΔ	ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ	ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ	ΣΥΜΒΟΛΑΙΟ-ΓΡΑΦΕΙΑ	ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ	ΑΓΡΟΝΟΜΙΑ	ΠΥΡΟΣΒΕΣΤΙΚΗ	ΛΟΙΠΕΣ
Ανατολική Μάνης			1							1			
Ασσωπού		1	1							2			1
Βοιών	1	1	1	1	3			1	2	1	1		4
Γερónθρων			1					1	2	1	1		
Γυθείου	1	1	1	1	4	1	1	3	4	2	1	1	5
Έλους			1		1				1	2			
Ζάρακα		1								2			
Θεραπνών										2			
Κροκεών			1	1	1			1	2	1	1		1
Μολάων	1	1	1	1	3		1	1	5	1	1	1	3
Μονεμβασίας		1	1		2				2	1			2
Μυστρά										1			
Νίστων			1							1			
Οινούντος			2							2			
Οπύλου	1	1	2	1	1				2	2	1	1	2
Πελλάνας			2					1	2	1	1		
Σμύνους			1										
Σπάρτης	1	2	1	1	11	1	1	5	6	1	2	1	+10
Φαρίδος			1						1	2			1
Σκάλας	1	1	1	1	4				2	1			
Ελαφονήσου										1			
Καρυές			1							1			
Σύνολο Νομού	6	10	21	7	30	2	3	13	31	29	9	4	+30

Πηγή: Νομαρχία, 1999, www.laconia.org/, www.laconica.gr/, Χρυσός Οδηγός, 2003

Πίνακας 15: Τραπεζική διακλάδωση ανά Ο.Τ.Α

Όνομα Δήμου ή Κοινότητας	Τραπεζικές εταιρίες				Σύνολο
	Εθνική	Αγροτική	Εμπορική	Λοιπές	
Ανατολική Μάνης					
Ασωπού					
Βοιών	1	1	1		3
Γερόνθρων					
Γυθείου	1	1	1	1	4
Έλους	1				1
Ζάρακα					
Θεραπνών					
Κροκεών		1			1
Μολάων	1	1	1		3
Μονεμβασίας	1		1		2
Μυστρά					
Νιάτων					
Οινούντος					
Οιτύλου	1				1
Πελλάνας					
Σμύνους					
Σπάρτης	2	1	1	7	11
Φαρίδος					
Σκάλας	1	1	1	1	4
Ελαφονήσου					
Καρυές					
Σύνολο Νομού	9	6	6	9	30

Πηγή: www.laconica.gr

Πίνακας 16: Διάρθρωση της παραγωγικής δομής του Ν. Λακωνίας

Παραγωγικοί τομείς	Απασχόληση %	Συμμετοχή στο ΑΕγΠ %
Πρωτογενής	54	27
Δευτερογενής	11	13
Τριτογενής	35	60

Σημείωση: Από τον πίνακα, βγαίνει το συμπέρασμα ότι οι απασχολούμενοι στον πρωτογενή τομέα δεν είναι τόσο παραγωγικοί όσο αυτοί που απασχολούνται στον τριτογενή τομέα.

Πηγή: Νομαρχία Λακωνίας, 2001

Πίνακας 17: Διακλάδωση των δικαστικών μεγάρων στο Ν. Λακωνίας

Ονομασία Ο.Τ.Α	Δικαστήρια				
	Πρωτοδικείο	Εισαγγελία Πρωτοδικών	Ειρηνοδικείο	Πταισματοδικείο	Ανηλίκων
Βοιών			1		
Γερόνθρων			1		
Γυθείου	1	1	1		
Κροκεών			1		
Μολάων			1		
Σπάρτης	1	1	1	1	1
Πελλάνας			1		
Σύνολο	2	2	7	1	1

Πηγή: www.laconia.org/

Πίνακας 18: Αθλητικές υποδομές στο Νομό Λακωνίας ανά Ο.Τ.Α

Όνομα Δήμου ή Κοινότητας	Γήπεδα ποδοσφαίρου	Γήπεδα Μπάσκετ	Στίβος 400 μ.	Άλλες αθλητ. Υποδομές	Κλειστά αθλητικά κέντρα
Ανατολική Μάνης		3			
Ασωπού	1	1			
Βοιών	4	2		1	
Γερónθρων	1				
Γυθείου	3	7		1	1
Έλους	5	3			1
Ζάρακα	2	2			
Θεραπνών	1	1			
Κροκεών	2	2	1		
Μολάων	3	2	1		
Μονεμβασίας	2	6			
Μυστρά	4				
Νιάτων	3	3			
Οινούντος	4	1			
Οιτύλου	2	2	1		
Πελλάνας	3	2			
Σμύνους	1	2			
Σπάρτης	5	7	1	1	1
Φαρίδος	2	6			
Σκάλας	10	4	1	2	
Ελαφονήσου					
Καρυές					
Σύνολο Νομού	58	56	5	5	3

Πηγή: Νομαρχία, 1999, www.ypes.gr/

Πίνακας 19: Πολιτιστικές υποδομές στο Νομό Λακωνίας ανά Ο.Τ.Α

Όνομα Δήμου ή Κοινότητας	Μουσεία	Βιβλιοθήκες	Πολιτιστικά κέντρα	Πνευματικά κέντρα	Θέατρα	Κινηματογράφοι	Λοιπά
Ανατολική Μάνης							
Ασωπού			3				
Βοιών		1					
Γερόνθρων		1					
Γυθείου	1	1		1			2
Έλους		2		2			
Ζάρακα	1						
Θεραπνών	1						
Κροκεών		1		1		1	
Μολάων		1		2			
Μονεμβασίας	1	1	1				
Μυστρά	1	1	2				
Νιάτων	1	1		1			
Οινούντος		2		1			
Οιτύλου		1	1				
Πελλάνας		1		1			
Σμύνους							
Σπάρτης	1	2	1	1		1	2
Φαρίδος		1	1				
Σκάλας		1		3			
Ελαφονήσου		1					
Καρυές							
Σύνολο Νομού	7	19	9	13	0	2	4

Πηγή: Νομαρχία, 1999, www.laconia.gr, www.laconia.org

Πίνακας 20: Κατά κεφαλήν εγχώριο Α.Ε.Π κατά το έτος 1997

Νομοί Ελλάδος	Ποσοστό %
N. Βοιωτίας	214,49
N. Δωδεκανήσου	127,73
N. Θεσσαλονίκης	122,52
N. Κυκλάδων	114,19
N. Κοζάνης	113,59
N. Λασιθίου	113,39
N. Αττικής	110,00
N. Κιλκίς	106,46
N. Φθιώτιδας	106,19
N. Λέσβου	103,27
N. Λευκάδας	101,95
N. Ρεθύμνου	101,88
N. Κορινθίας	101,72
N. Χανίων	100,52
Σύνολο χώρας	100,00
N. Χαλκιδικής	98,23
N. Μαγνησίας	96,04
N. Ηρακλείου	95,92
N. Έβρου	95,54
N. Λαρίσης	95,36
N. Καστοριάς	93,70
N. Σάμου	93,28
N. Κεφαλονιάς	92,89
N. Ευβοίας	92,46
N. Κέρκυρας	92,16
N. Αχαΐας	88,10
N. Φλωρίνης	86,30
N. Καβάλας	86,12
N. Αργολίδος	85,48
N. Ξάνθης	85,23
N. Ζακύνθου	83,69
N. Ημαθίας	83,60
N. Χίου	82,36
N. Αρκαδίας	82,15
N. Φωκίδας	80,56
N. Πέλλας	75,82
N. Ιωαννίνων	75,74
N. Καρδίτσας	74,42
N. Γρεβενών	73,56
N. Πιερίας	73,40
N. Αιτωλοακαρνανίας	71,94
N. Ευρυτανίας	71,73
N. Πρεβέζης	70,11
N. Τρικάλων	69,93

N. Δράμας	69,03
N. Ροδόπης	68,94
N. Μεσσηνίας	68,37
N. Σερρών	68,10
N. Λακωνίας	67,96
N. Ηλείας	63,69
N. Θεσπρωτίας	58,66
N. Άρτας	55,97

Σημείωση: Για το κατά κεφαλήν εγχώριο ΑΕΠ, ορίζεται ο μέσος όρος της Ελλάδος ίσος με 100%.

Πηγή: www.economics.gr

Πίνακας 21: Κίνηση στα μεγάλα λιμάνια του νομού Λακωνίας (1995)

Λιμένες	Καταπλεύσεις πλοίων	Εμπορεύματα (τόνους)		Επιβάτες	
		Εκφορτωθέντα	Φορτωθέντα	Αποβιβ/ντες	Επιβιβ/ντες
Γύθειο	128	0	28.694	5.609	9.606
Μονεμβασιά	593	0	0	10.609	10.267
Νεάπολη	233	0	0	6.626	4.776
Σύνολο	3.503	0	28.694	22.844	24.649

Σημείωση: Πέραν των τριών αυτών λιμανιών, υπάρχουν και μικρότερα λιμάνια, όπως αυτά του Γέρακα, της Ελαφονήσου και του Κυπαρισσίου, με σαφώς μικρότερη βαρύτητα από τα άνωθεν τρία λιμάνια.

Πηγή: Χωροταξικό σχέδιο Περιφέρειας Πελοποννήσου, 1998/ΕΣΥΕ.

Πίνακας από: Ν.Α. Λακωνίας (2001), Πύλοτική μελέτη ανάπτυξης του νομού Λακωνίας.

Πίνακας 22: Δρομολόγια ΚΤΕΛ νομού Λακωνίας

Σπάρτη-Αθήνα:	06.00(*), 06.30(*), 08.30, 10.00, 11.00, 13.00, 15.00, 17.00, 19.15(*)
Σπάρτη-Νεάπολη:	08.15, 16.00
Σπάρτη-Μολάοι:	06.30, 08.15, 09.15, 15.00, 17.00
Σπάρτη-Γερολιμένας:	06.45, 14.30, 16.30
Σπάρτη-Αρεόπολη:	08.00, 13.00, 15.15, 17.00
Σπάρτη-Γύθειο:	07.30, 08.45, 12.00, 14.00, 16.00, 18.10
Σπάρτη-ΚΕΕΜ (στρατόπεδο):	07.45, 09.15, 10.15, 12.20, 14.20, 16.20, 18.30
Σπάρτη-Μονεμβασιά:	04.15, 07.15, 14.30
Αθήνα-Σπάρτη:	06.30, 08.00, 10.00, 11.00, 13.15, 14.15, 15.45, 16.45, 17.00, 18.00, 20.15
Αθήνα-Νεάπολη:	06.30, 13.15, 17.00
Αθήνα-Μολάοι:	06.30, 10.00, 13.15, 15.45, 17.00
Αθήνα-Γερολιμένας:	06.30, 08.00, 14.15
Αθήνα-Αρεόπολη:	06.30, 08.00, 14.15
Αθήνα-Γύθειο:	06.30, 08.00, 11.00, 14.15, 18.00
Αθήνα-ΚΕΕΜ:	06.30, 08.00, 10.00, 11.00, 13.15, 14.15, 15.45, 17.00, 18.00, 20.15
Αθήνα-Μονεμβασιά:	06.30, 10.00, 16.45

Πηγή: <http://www.laconia.org/grkversion/linksg.htm>

Πίνακας 23: Οδικό δίκτυο ανά κατηγορία στο νομό Λακωνίας ανά Ο.Τ.Α

Όνομα δήμου ή κοινότητας	Οδικό δίκτυο							
	Κύριο		Δευτερεύον		Αγροτικό & δασικό		Συνολικό μήκος (σε km)	% συμμετοχής ανά Ο.Τ.Α
	km	%	km	%	km	%		
Ανατ. Μάνης	0	0,0	45	31,0	100	69,0	145	2,48
Ασωπού	7	5,0	34	24,1	100	70,9	141	2,41
Βοιών	19	4,8	56	14,2	320	81,0	395	6,76
Γερώνθρων	0	0,0	27	10,9	220	89,1	247	4,23
Γυθείου	29	5,2	111	19,8	420	75,0	560	9,59
Έλους	15	6,0	35	14,0	200	80,0	250	4,28
Ζάρακα	0	0,0	20	14,3	120	85,7	140	2,40
Θεραπνών	0	0,0	55	13,6	350	86,4	405	6,93
Κροκεών	35	17,1	25	12,2	145	70,7	205	3,51
Μολάων	22	6,0	33	9,0	310	84,9	365	6,25
Μονεμβασίας	26	6,7	62	16,0	300	77,3	388	6,64
Μυστρά	23	8,8	37	14,2	200	76,9	260	4,45
Νιάτων	0	0,0	25	11,9	185	88,1	210	3,60
Οινούντος	23	5,4	54	12,6	350	82,0	427	7,31
Οιτύλου	9	2,8	111	34,7	200	62,5	320	5,48
Πελλάνας	0	0,0	35	21,2	130	78,8	165	2,83
Σμύνους	0	0,0	35	22,6	120	77,4	155	2,65
Σπάρτης	15	7,7	20	10,3	160	82,1	195	3,34
Φαρίδος	8	2,1	67	17,9	300	80,0	375	6,42
Σκάλας	7	2,1	33	9,7	300	88,2	340	5,82
Ελαφονήσου	0	0,0	15	60,0	10	40,0	25	0,43
Καρυές	10	7,9	17	13,4	100	78,7	127	2,17
Σύνολο Νομού	248	4,0	927	18,5	4640	77,5	5840	100,00

Πηγή: Νομαρχία Λακωνίας, 1999, Χρυσός Οδηγός, 2003

Ελληνικού	Νεαπόλεως Βοιών	Μονεμβασίας	Μονεμβασίας	Μονεμβασίας
Λιρών	Μολάων	Μονεμβασίας	Μονεμβασίας	Μονεμβασίας
Μονεμβασίας	Μολάων	Μονεμβασίας	Μονεμβασίας	Μονεμβασίας
Νομίων	Μολάων	Μονεμβασίας	Μονεμβασίας	Μονεμβασίας
Ταλάντων	Νεαπόλεως Βοιών	Βελιών	Μονεμβασίας	Μονεμβασίας
Αγίας Ειρήνης	Σπάρτης	Μαγούλας	Σπάρτης	Μυστρά
Αγίου Ιωάννου	Σπάρτης	Μυστρά	Σπάρτης	Μυστρά
Αναβρυτής	Σπάρτης	Μυστρά	Σπάρτης	Μυστρά
Λογγάστρας	Σπάρτης	Μαγούλας	Σπάρτης	Μυστρά
Μαγούλας	Σπάρτης	Μαγούλας	Σπάρτης	Μυστρά
Μυστρά	Σπάρτης	Μυστρά	Σπάρτης	Μυστρά
Παρορείου	Σπάρτης	Μυστρά	Σπάρτης	Μυστρά
Σουσιτιάνων	Σπάρτης	Μαγούλας	Σπάρτης	Μυστρά
Τρύπης	Σπάρτης	Μαγούλας	Σπάρτης	Μυστρά
Αγίου Δημητρίου Ζάρακος	Γερακίου	Νιάτων	Γερακίου	Νιάτων
Απιδέας	Σκάλας - Βλαχιώτη	Απιδέας	Σκάλας	Νιάτων
Κρεμαστής	Γερακίου	Νιάτων	Γερακίου	Νιάτων
Νιάτων	Σκάλας - Βλαχιώτη	Νιάτων	Μολάων	Νιάτων
Βαμβακούς	Βουτιάνων	Καρυών	Βρεσθένων	Οινούντος
Βαρβίτσης	Βουτιάνων	Καρυών	Βρεσθένων	Οινούντος
Βασαρά	Βουτιάνων	Βρεσθένων	Βρεσθένων	Οινούντος
Βουτιάνων	Βουτιάνων	Βουτιάνων	Βρεσθένων	Οινούντος
Βρεσθένων	Βουτιάνων	Βρεσθένων	Βρεσθένων	Οινούντος
Θεολόγου	Βουτιάνων	Βουτιάνων	Βρεσθένων	Οινούντος
Κονιδίτσης	Βουτιάνων	Βουτιάνων	Βρεσθένων	Οινούντος
Σελλασίας	Βουτιάνων	Βουτιάνων	Βρεσθένων	Οινούντος
Αρεοπόλεως	Αρεοπόλεως	Αρεοπόλεως	Αρεοπόλεως	Οιτύλου
Αλίκων	Αρεοπόλεως	Γερολιμένος	Αρεοπόλεως	Οιτύλου
Άνω Μπουλαριών	Αρεοπόλεως	Γερολιμένος	Αρεοπόλεως	Οιτύλου
Βάθειας	Αρεοπόλεως	Γερολιμένος	Αρεοπόλεως	Οιτύλου
Γερολιμένος	Αρεοπόλεως	Γερολιμένος	Αρεοπόλεως	Οιτύλου
Κοίτας	Αρεοπόλεως	Γερολιμένος	Αρεοπόλεως	Οιτύλου
Κούνου	Αρεοπόλεως	Γερολιμένος	Αρεοπόλεως	Οιτύλου
Οιτύλου	Αρεοπόλεως	Οιτύλου	Αρεοπόλεως	Οιτύλου
Πύργου Διρού	Αρεοπόλεως	Πύργου Διρού	Αρεοπόλεως	Οιτύλου
Τσιγκαλιών	Αρεοπόλεως	Γερολιμένος	Αρεοπόλεως	Πελλάνας
Αγίου Κωνσταντίνου	Καστορείου	Αγόριανης	Καστορείου	Πελλάνας
Αγόριανης	Καστορείου	Αγόριανης	Καστορείου	Πελλάνας
Αλευρούς	Καστορείου	Καστορείου	Καστορείου	Πελλάνας
Βορδονίας	Καστορείου	Καστορείου	Καστορείου	Πελλάνας
Γεωργιτσίου	Καστορείου	Αγόριανης	Καστορείου	Πελλάνας
Καστορείου	Καστορείου	Καστορείου	Καστορείου	Πελλάνας
Λογκανίκου	Καστορείου	Αγόριανης	Καστορείου	Πελλάνας

Πελλάνας	Καστορείου	Καστορείου	Καστορείου	Πελλάνας
Περιβολίων	Καστορείου	Καστορείου	Καστορείου	Πελλάνας
Σκάλας	Σκάλας - Βλαχιώτη	Σκάλας	Σκάλας	Σκάλας
Βρονταμά	Γερακίου	Σκάλας	Σκάλας	Σκάλας
Γραμμούσης	Σκάλας - Βλαχιώτη	Σκάλας	Σκάλας	Σκάλας
Λεήμονα	Σκάλας - Βλαχιώτη	Σκάλας	Σκάλας	Σκάλας
Περιστερίου	Σκάλας - Βλαχιώτη	Σκάλας	Σκάλας	Σκάλας
Στεφανιάς	Σκάλας - Βλαχιώτη	Σκάλας	Σκάλας	Σκάλας
Αγίου Νικολάου	Γυθείου	Αγίου Νικολάου	Γυθείου	Σμύνους
Αρχοντικού	Γυθείου	Αγίου Νικολάου	Γυθείου	Σμύνους
Καστανιάς	Γυθείου	Αγίου Νικολάου	Γυθείου	Σμύνους
Κόκκινων Λουριών	Γυθείου	Αγίου Νικολάου	Γυθείου	Σμύνους
Μελίσσης	Γυθείου	Αγίου Νικολάου	Γυθείου	Σμύνους
Μελιτίνης	Γυθείου	Μελιτίνης	Κροκεών	Σμύνους
Παλιόβρυσης	Γυθείου	Μελιτίνης	Κροκεών	Σμύνους
Πετρίνας	Γυθείου	Μελιτίνης	Κροκεών	Σμύνους
Προσηλίου	Γυθείου	Μελιτίνης	Γυθείου	Σμύνους
Σελεγουδίου	Γυθείου	Αγίου Νικολάου	Γυθείου	Σμύνους
Σπαρτιατών	Σπάρτης	Σπάρτης	Σπάρτης	Σπάρτης
Αμυκλών	Σπάρτης	Αμυκλών	Σπάρτης	Σπάρτης
Αφισίου	Σπάρτης	Σπάρτης	Σπάρτης	Σπάρτης
Καλυβίων Σοχάς	Σπάρτης	Αμυκλών	Κροκεών	Σπάρτης
Κλαδά	Σπάρτης	Σπάρτης	Σπάρτης	Σπάρτης
Ξηροκαμπίου	Ξηροκαμπίου	Ξηροκαμπίου	Κροκεών	Φαρίδος
Ανωγειών	Ξηροκαμπίου	Αμυκλών	Κροκεών	Φαρίδος
Άρνης	Ξηροκαμπίου	Μελιτίνης	Κροκεών	Φαρίδος
Βασιλικής	Ξηροκαμπίου	Ξηροκαμπίου	Κροκεών	Φαρίδος
Γοράνων	Ξηροκαμπίου	Ξηροκαμπίου	Κροκεών	Φαρίδος
Δάφνης	Ξηροκαμπίου	Ξηροκαμπίου	Κροκεών	Φαρίδος
Λευκοχώματος	Ξηροκαμπίου	Αμυκλών	Κροκεών	Φαρίδος
Παλιοπαναγίας	Ξηροκαμπίου	Αμυκλών	Κροκεών	Φαρίδος
Πολοβίτσης	Ξηροκαμπίου	Ξηροκαμπίου	Κροκεών	Φαρίδος
Ποταμιάς	Ξηροκαμπίου	Ξηροκαμπίου	Κροκεών	Φαρίδος
Σπαρτιάς	Ξηροκαμπίου	Μελιτίνης	Κροκεών	Φαρίδος
Τραπεζαντής	Ξηροκαμπίου	Αμυκλών	Κροκεών	Φαρίδος
Ελαφονήσου	Νεαπόλεως Βοιών	Ελαφονήσου	Νεαπόλεως Βοιών	Ελαφονήσου
Καρυών	Βουτιάνων	Καρυών	Βρεσθένων	Καρυών

Πηγή: Εφημερίδα της Κυβέρνησης, 1988, Υπ.Εσ., 1995, Υ.Ε.Δ.Δ.Α, 2002, Υ.Χ.Ο.Π., 1984.

Πίνακας 25: Χρηματοδοτικοί πόροι - διοικητικά όργανα - διάρκεια ζωής των θεσμών οικιστικής ανασυγκρότησης από το 1984 – 1998

Θεσμοί	Πόροι	Διοικητικά όργανα	Διάρκεια ζωής
Ανοικτές Πόλεις	Το πενταετές πρόγραμμα οικονομικής ανάπτυξης 1983 - 1987		2 χρόνια (1984 - 1986)
Αναπτυξιακοί Σύνδεσμοι	Πρόσοδοι από την περιουσία τους, ετήσιες εισφορές δήμων & κοινοτήτων, δωρεές - επιχορηγήσεις & εισφορές του δημοσίου ή άλλων φυσικών ή νομικών προσώπων ή οργανισμών, πρόσοδοι από φόρους - τέλη - δικαιώματα υπέρ του Συνδέσμου	Διοικητικό συμβούλιο, εκτελεστική επιτροπή, πρόεδρος του Συνδέσμου	9 χρόνια (1986 - 1995)
Συμβούλια Περιοχής	Πρόσοδοι από την περιουσία τους, ετήσιες εισφορές δήμων & κοινοτήτων, δωρεές - επιχορηγήσεις & εισφορές του δημοσίου ή άλλων φυσικών ή νομικών προσώπων ή οργανισμών, πρόσοδοι από φόρους - τέλη - δικαιώματα υπέρ των Συμβουλίων	Διοικητικό συμβούλιο, εκτελεστική επιτροπή, πρόεδρος	3 χρόνια (1994 - 1997)
Καποδιστριας 1	ΕΠΤΑ, το 8,5 % των ΚΑΠ, το 20% της ΣΑΤΑ, το 80% του φόρου των τόκων καταθέσεων, ποσά των ειδικών λογαριασμών του ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α και άλλων αρμόδιων Υπουργείων, Π.Δ.Ε, πόροι του κρατικού προϋπολογισμού που χειρίζονται Υπουργεία - αυτοτελείς δημόσιες υπηρεσίες - δημόσιοι οργανισμοί		1999 -

Πηγή: Κογκοπούλου, Παρίση, 1998, παράρτημα 3, πίνακας 1

Πίνακας 26: Πραγματικός πληθυσμός των Καποδιστριακών Δήμων και των Δημοτικών Διαμερισμάτων του Νομού Λακωνίας

Νομός Λακωνίας, δήμοι/κοινότητες, δημοτικά/κοινοτικά διαμερίσματα	Πραγματικός πληθυσμός 2001	Νομός Λακωνίας, δήμοι/κοινότητες, δημοτικά/κοινοτικά διαμερίσματα	Πραγματικός πληθυσμός 2001
ΝΟΜΟΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ	99.637	ΔΗΜΟΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ	4.660
ΔΗΜΟΣ ΣΠΑΡΤΗΣ	18.184	Δ.Δ. Μονεμβασίας	1.405
Δ.Δ. Σπαρτιατών	15.828	Δ.Δ. Αγγελώνας	518
Δ.Δ. Αμυκλών	1.009	Δ.Δ. Αγίου Δημητρίου Μονεμβασίας	317
Δ.Δ. Αφισίου	583	Δ.Δ. Αγίου Ιωάννου Επιδαύρου Λιμηράς	557
Δ.Δ. Καλυβίων Σοχάς	388	Δ.Δ. Αγίου Νικολάου Μονεμβασίας	188
Δ.Δ. Κλαδά	376	Δ.Δ. Βελιών	494
ΔΗΜΟΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΝΗΣ	2.111	Δ.Δ. Ελληνικού	315
Δ.Δ. Κότρωνα	616	Δ.Δ. Λιρών	280
Δ.Δ. Δρυμού	186	Δ.Δ. Νομίων	367
Δ.Δ. Έξω Νυμφίου	195	Δ.Δ. Ταλάντων	219
Δ.Δ. Κοκκάλας	621	ΔΗΜΟΣ ΜΥΣΤΡΑ	4.608
Δ.Δ. Λαγίας	414	Δ.Δ. Μαγούλας	1.675
Δ.Δ. Πυρρίχου	79	Δ.Δ. Αγίας Ειρήνης	194
ΔΗΜΟΣ ΑΣΩΠΟΥ	4.187	Δ.Δ. Αγίου Ιωάννου Λακεδαίμονος	699
Δ.Δ. Παπαδιανίκων	1.932	Δ.Δ. Αναβρυτής	92
Δ.Δ. Ασωπού	1.272	Δ.Δ. Λογγάστρας	373
Δ.Δ. Δαιμονίας	509	Δ.Δ. Μυστρά	807
Δ.Δ. Φοινικίου	474	Δ.Δ. Παρορείου	321
ΔΗΜΟΣ ΒΟΪΩΝ	7.871	Δ.Δ. Σουσιάνων	180
Δ.Δ. Νεαπόλεως	2.848	Δ.Δ. Τρύπης	267
Δ.Δ. Αγίου Γεωργίου	688	ΔΗΜΟΣ ΝΙΑΤΩΝ	2.666
Δ.Δ. Αγίου Νικολάου Βοιών	836	Δ.Δ. Αγίου Δημητρίου Ζάρακος	860
Δ.Δ. Αγίων Αποστόλων	628	Δ.Δ. Απιδέα	666
Δ.Δ. Άνω Καστανέας	97	Δ.Δ. Κρεμαστής	337
Δ.Δ. Βελανιδίων	431	Δ.Δ. Νιάτων	803
Δ.Δ. Ελίκας	501	ΔΗΜΟΣ ΟΙΝΟΥΝΤΟΣ	2.625
Δ.Δ. Κάμπου	582	Δ.Δ. Σελλασίας	524
Δ.Δ. Καστανέας	176	Δ.Δ. Βαμβακούς	350
Δ.Δ. Λαχίου	432	Δ.Δ. Βαρβίτσης	131
Δ.Δ. Μεσοχωρίου	305	Δ.Δ. Βασαρά	301
Δ.Δ. Παντανάσσης	347	Δ.Δ. Βουτιάνων	314
ΔΗΜΟΣ ΓΕΡΟΝΘΡΩΝ	1.959	Δ.Δ. Βρεσθένων	418
Δ.Δ. Γερακίου	1.372	Δ.Δ. Θεολόγου	320
Δ.Δ. Αλεποχωρίου	149	Δ.Δ. Κονιδίτσης	267
Δ.Δ. Καλλιθέας	210	ΔΗΜΟΣ ΟΙΤΥΛΟΥ	5.203
Δ.Δ. Καρίτσης	228	Δ.Δ. Αρεοπόλεως	1.258

ΔΗΜΟΣ ΓΥΘΕΙΟΥ	7.926	Δ.Δ. Αλίκων	319
Δ.Δ. Γυθείου	4.876	Δ.Δ. Άνω Μπουλαριών	112
Δ.Δ. Αγίου Βασιλείου	180	Δ.Δ. Βάθειας	307
Δ.Δ. Αιγίων	319	Δ.Δ. Γερολιμένος	126
Δ.Δ. Δροσοπηγής	80	Δ.Δ. Κοίτας	392
Δ.Δ. Καλυβίων	129	Δ.Δ. Κούνου	356
Δ.Δ. Καρβελά	248	Δ.Δ. Οιτύλου	820
Δ.Δ. Καρυουπόλεως	146	Δ.Δ. Πύργου Διρού	1.333
Δ.Δ. Κονακίων	183	Δ.Δ. Τσικκαλιών	180
Δ.Δ. Κρήνης	132		
Δ.Δ. Λυγερέα	78	ΔΗΜΟΣ ΠΕΛΛΑΝΑΣ	3.405
Δ.Δ. Μαραθέας	107	Δ.Δ. Καστορείου	729
Δ.Δ. Μυρσίνης	187	Δ.Δ. Αγίου Κωνσταντίνου	172
Δ.Δ. Νεοχωρίου	331	Δ.Δ. Αγόριανης	259
Δ.Δ. Πλατάνου	194	Δ.Δ. Αλευρούς	141
Δ.Δ. Σιδηροκάστρου	163	Δ.Δ. Βορδονίας	393
Δ.Δ. Σκαμνακίου	78	Δ.Δ. Γεωργιτσίου	454
Δ.Δ. Σκουταρίου	324	Δ.Δ. Λογκανίκου	704
Δ.Δ. Χωσιαρίου	171	Δ.Δ. Πελλάνας	423
ΔΗΜΟΣ ΕΛΟΥΣ	6.452	Δ.Δ. Περιβολίων	130
Δ.Δ. Βλαχιώτη	2.396	ΔΗΜΟΣ ΣΚΑΛΑΣ	5.902
Δ.Δ. Αγίου Ιωάννη	332	Δ.Δ. Σκάλας	2.955
Δ.Δ. Αστερίου	315	Δ.Δ. Βρονταμά	757
Δ.Δ. Γλυκόβρυσης	1.620	Δ.Δ. Γραμμούσης	292
Δ.Δ. Γουβών	334	Δ.Δ. Λεήμονα	398
Δ.Δ. Έλους	920	Δ.Δ. Περιστερίου	881
Δ.Δ. Μυρτέας	535	Δ.Δ. Στεφανιάς	619
ΔΗΜΟΣ ΖΑΡΑΚΑ	1.538	ΔΗΜΟΣ ΣΜΗΝΟΥΣ	1.917
Δ.Δ. Ρειχέας	548	Δ.Δ. Αγίου Νικολάου	212
Δ.Δ. Ιέρακος	240	Δ.Δ. Αρχοντικού	102
Δ.Δ. Κυπαρισσίου	385	Δ.Δ. Καστανιάς	91
Δ.Δ. Λαμποκάμπου	121	Δ.Δ. Κόκκινων Λουριών	242
Δ.Δ. Χάρακος	244	Δ.Δ. Μελίσσης	100
ΔΗΜΟΣ ΘΕΡΑΠΝΩΝ	3.062	Δ.Δ. Μελιτίνης	242
Δ.Δ. Γκοριτσάς	737	Δ.Δ. Παλαιόβρυσης	200
Δ.Δ. Αγίων Αναργύρων	468	Δ.Δ. Πετρίνας	450
Δ.Δ. Αγριάνων	164	Δ.Δ. Προσηλίου	168
Δ.Δ. Καλλονής	93	Δ.Δ. Σελεγουδίου	110
Δ.Δ. Κεφαλά	346	ΔΗΜΟΣ ΦΑΡΙΔΟΣ	5.269
Δ.Δ. Πλατάνας	286	Δ.Δ. Ξηροκαμπίου	1.668
Δ.Δ. Σκούρας	511	Δ.Δ. Ανωγείων	532
Δ.Δ. Χρυσάφων	457	Δ.Δ. Άρνης	461
ΔΗΜΟΣ ΚΡΟΚΕΩΝ	2.824	Δ.Δ. Βασιλικής	143

Πίνακας 27: Ο.Τ.Α Νομού Λακωνίας

Δ. Ανατολικής Μάνης	Δ. Ασωπού
Δ. Βοιών	Δ. Γερόνθρων
Δ. Γυθείου	Δ. Έλους
Δ. Ζάρακα	Δ. Θεραπνών
Δ. Κροκεών	Δ. Μολάων
Δ. Μονεμβασίας	Δ. Μυστρά
Δ. Νιάτων	Δ. Οινούντος
Δ. Οιτύλου	Δ. Πελλάνας
Δ. Σκάλας	Δ. Σμύνους
Δ. Σπάρτης	Δ. Φαρίδος
Κ. Ελαφονήσου	Κ. Καρυών

Πίνακας 28: Οικονομικά μη ενεργός γυναικείος πληθυσμός κατά το έτος απογραφής 2001 - Νομός Λακωνίας και Ο.Τ.Α Ν. Λακωνίας

	Οικονομικά ενεργός γυναικείος πληθυσμός	Οικονομικά μη ενεργός γυναικείος πληθυσμός	Ποσοστό Οικον. Μη ενεργού. Γυναικ. Πληθ
Νομού Λακωνίας	15,577	28,706	64.82
Ανατολικής Μάνης	240	667	73.54
Ασωπού	719	1,197	62.47
Βοιών	1,149	2,519	68.68
Γερόνθρων	394	433	52.36
Γυθείου	1,150	2,266	66.33
Έλους	1,201	1,512	55.73
Ζάρακα	120	566	82.51
Θεραπνών	494	877	63.97
Κροκεών	423	797	65.33
Μολάων	854	1,637	65.72
Μονεμβασίας	843	1,254	59.80
Μυστρά	652	1,484	69.48
Νιάτων	455	753	62.33
Οινούντος	392	830	67.92
Οιτύλου	588	1,621	73.38
Πελλάνας	572	997	63.54
Σκάλας	1,096	1,461	57.14
Σμύνους	333	525	61.19
Σπάρτης	2,974	5,322	64.15
Φαρίδος	689	1,482	68.26
Ελαφονήσου	82	248	75.15
Καρυές	157	258	62.17

Σημείωση: Τα στοιχεία του άνωθεν πίνακα λαμβάνουν υπόψη τον ενεργό και μη πληθυσμό άνω των 10 ετών

Πηγή: www.statistics.gr

Πίνακας 29: Χωρικά και αχωρικά μέσα επικοινωνίας κατά το έτος 2001 - Ελλάδα, Ν. Λακωνίας

	Ι.Χ. αυτοκίνητα / 100κατ.	Τηλεφωνικές συνδέσεις / 100 κατ.	Λεωφορεία / 100 κατ.	Ταξί / 100 κατ.
Ελλάδα	30.92	51.15	0.25	0.31
Ν. Λακωνίας	14.65	46.15	0.14	0.26

Πηγή: www.economics.gr

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΣΤΗΝ Α

Πίνακας 30: Ποιότητα πρόσβασης των κατοίκων των Δημοτικών Διαμερισμάτων στις παρεχόμενες κοινωνικές υπηρεσίες των Ο.Τ.Α όπου ανήκουν (Απογραφή 2001)

Ποιότητα πρόσβασης σε κοιν.υπηρεσίες	Σύνολο Πληθυσμού	%	Παιδιά - νέοι	%	Γυναίκες - νοικοκυρές	%	Ηλικιωμένοι	%
Aristi	18,849	18.92	5,795	21.93	5,531	19.27	3,195	14.00
Poly Kali	25,996	26.09	7,228	27.36	7,270	25.33	5,256	23.03
Kali	28,156	28.26	7,178	27.17	7,703	26.83	7,044	30.87
Metria	22,165	22.25	5,196	19.67	6,865	23.91	6,104	26.75
Kaki	4,471	4.49	1,021	3.86	1,337	4.66	1,219	5.34
Synolo	99,637	100.00	26,418	100.00	28,706	100.00	22,818	100.00

Πηγή: www.statistics.gr

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Σχήμα 1: Ο φανταστικός χώρος της χρονοαπόστασης για μια γυναίκα - νοικοκυρά

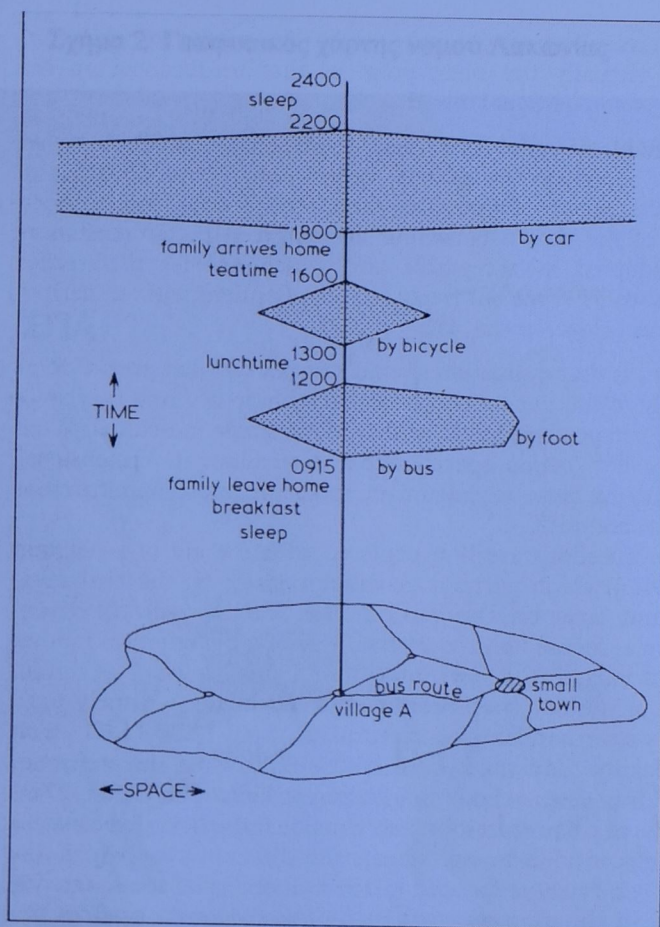

Figure 4.6 The time-space realm of a rural housewife.

Πηγή: Moseley, 1979, page 68

Σχήμα 2: Γεωφυσικός χάρτης νομού Λακωνίας

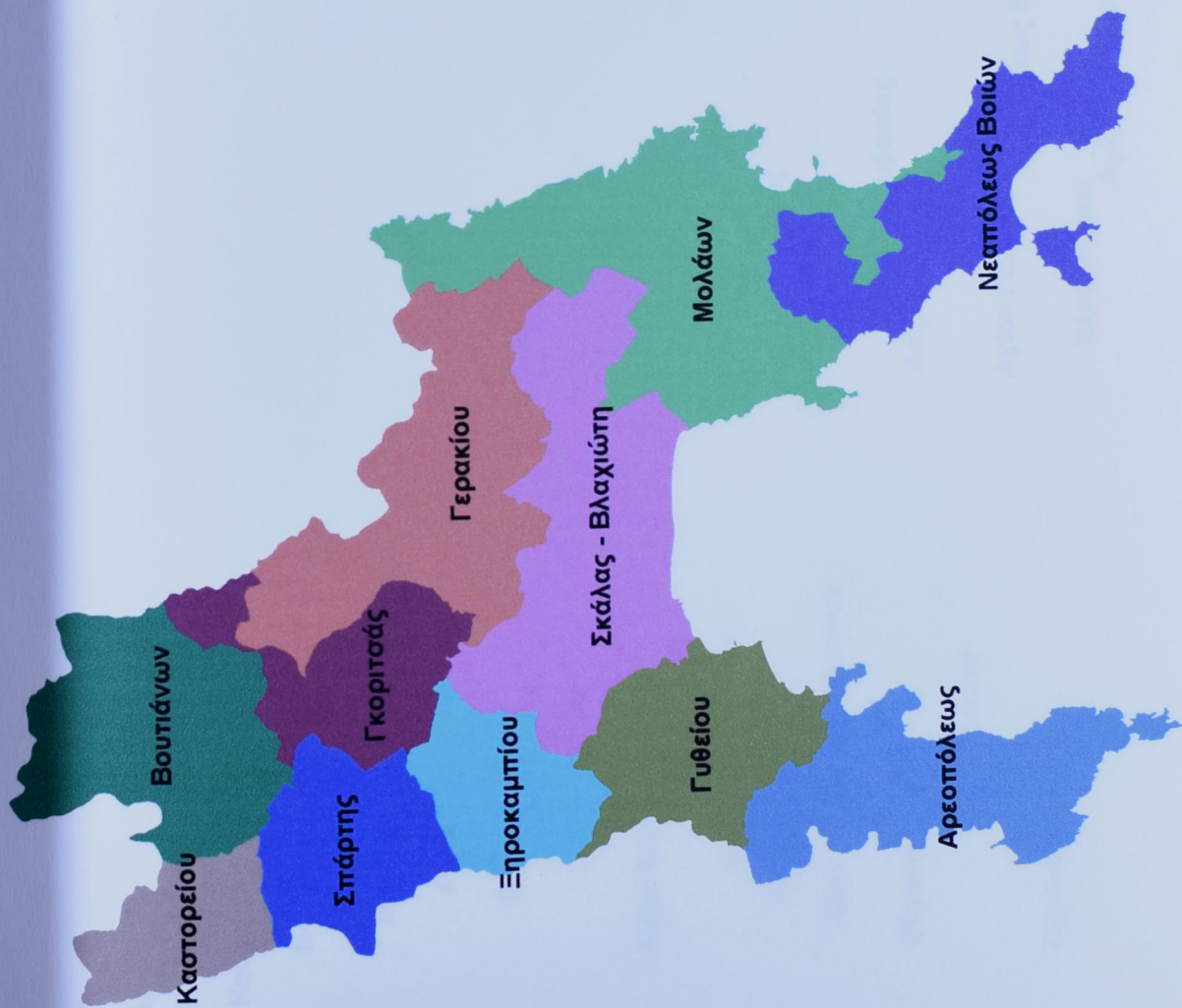

Πηγή: users.otenet.gr/~kapnas/images/lakon-map-geo-1.jp

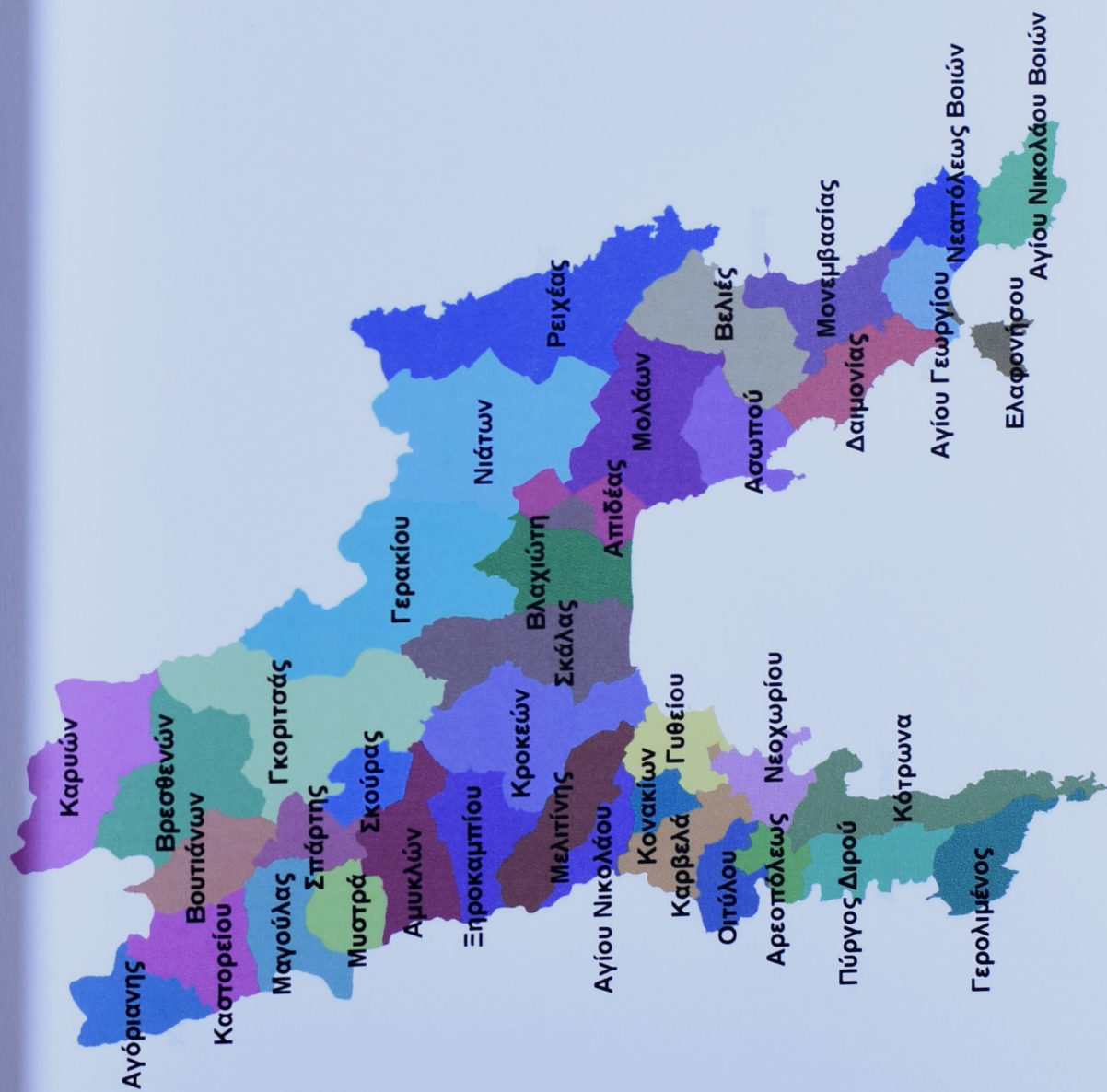

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΧΑΡΤΩΝ

Χάρτης 5: Οδικό δίκτυο

Χάρτης 6: Χρονική προσπελασιμότητα - Νηπιαγωγεία

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Χρόνος (σε λεπτά)

0	Δεν υφίσταται
1 - 3	(30 - 40]
4 - 5	(20 - 30]
6 - 7	(10 - 20]
8 - 9	(0 - 10]
10	0

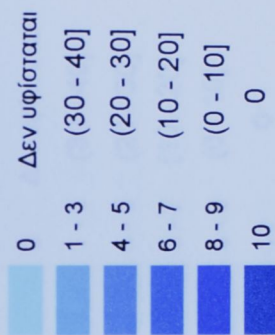
Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Τμήμα Γεωγραφίας
Φοιτητής: Δημήτριος Κούβαρης

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Χρόνος (σε λεπτά)

Χαροκόπιο Πανεπιστήμιο
Τμήμα Γεωγραφίας
Φοιτητής: Δημήτριος Κούβαρης

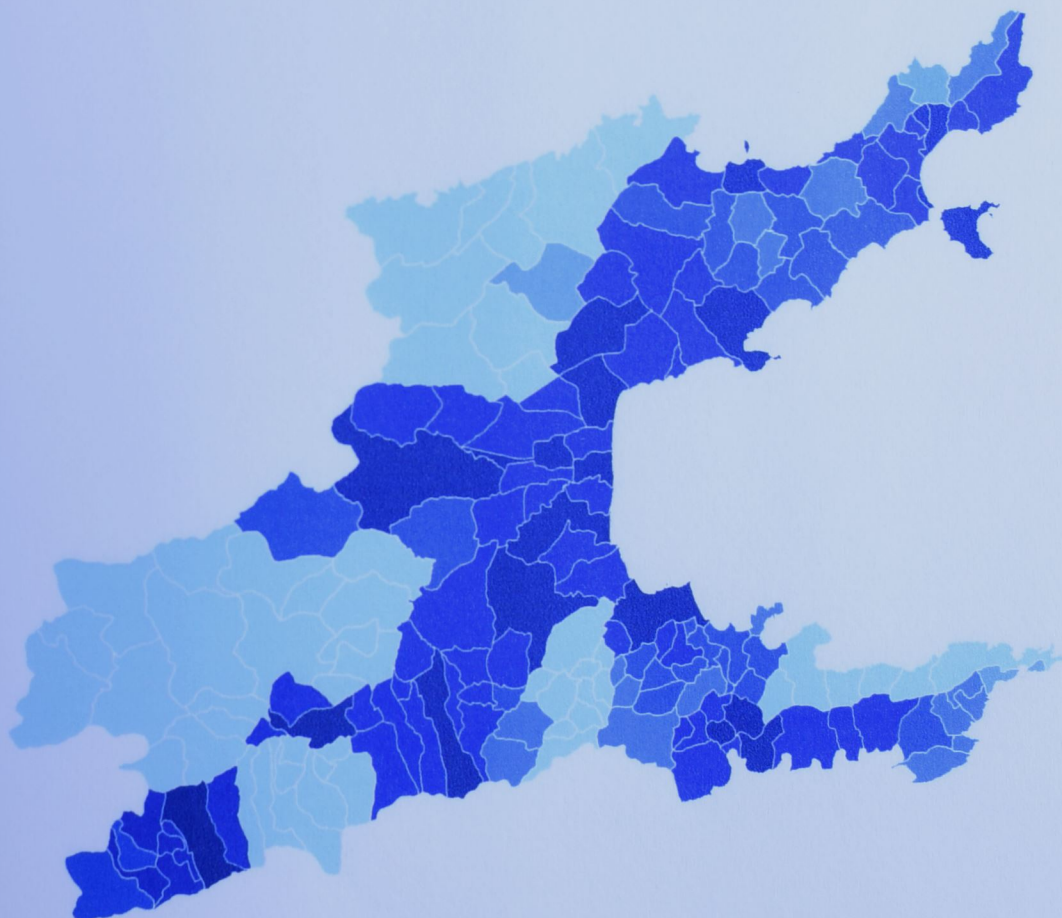

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

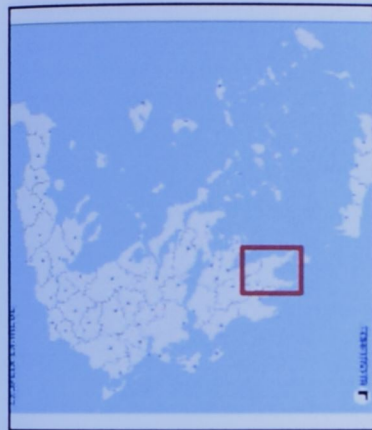
Χρόνος (σε λεπτά)

0	Δεν υφίσταται
1 - 3	(30 - 40]
4 - 5	(20 - 30]
6 - 7	(10 - 20]
8 - 9	(0 - 10]
10	0

Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Τμήμα Γεωγραφίας
Φοιτητής: Δημήτριος Κούβαρης

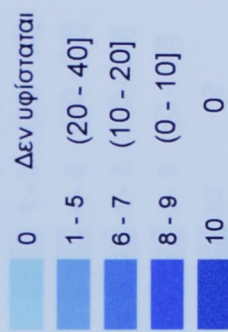

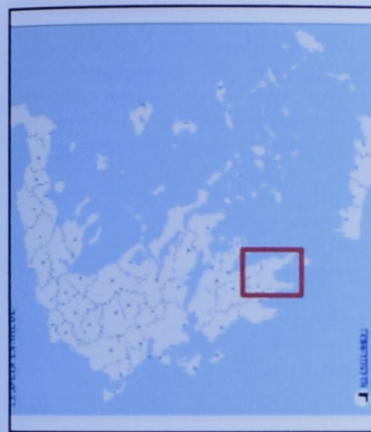
ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Χρόνος (σε λεπτά)

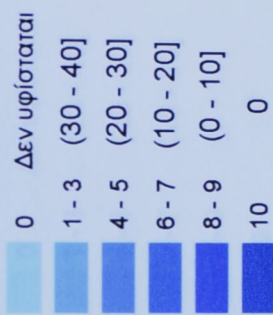
Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Τμήμα Γεωγραφίας
Φοιτητής: Δημήτριος Κούβαρης

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Χρόνος (σε λεπτά)

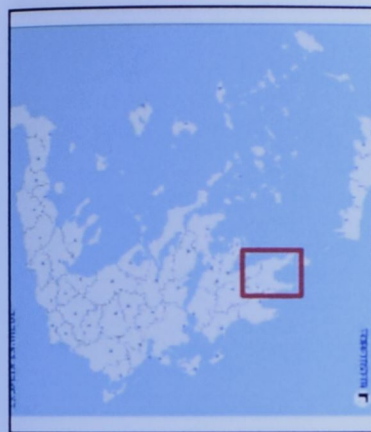

Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Τμήμα Γεωγραφίας
Φοιτητής: Δημήτριος Κούβαρης

Χάρτης 11: Χρονική προσπελασιμότητα - Αγροτικά Ιατρεία με Ι.Χ.

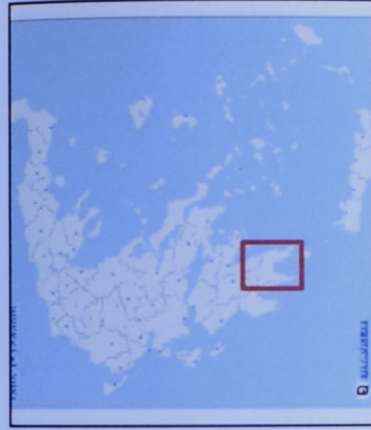

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Χρόνος (σε λεπτά)

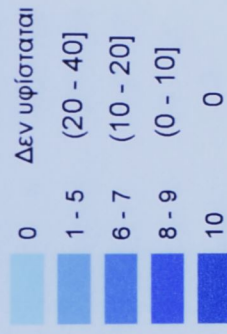
0	Δεν υφίσταται
1 - 3	(30 - 40]
4 - 5	(20 - 30]
6 - 7	(10 - 20]
8 - 9	(0 - 10]
10	0

Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Τμήμα Γεωγραφίας
Φοιτητής: Δημήτριος Κούβαρης

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Χρόνος (σε λεπτά)

Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Τμήμα Γεωγραφίας
Φοιτητής: Δημήτριος Κούβαρης

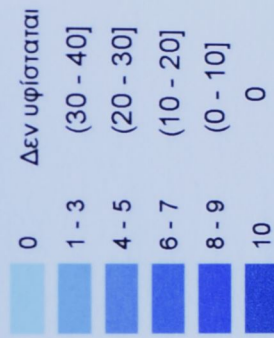

Χάρτης 13: Χρονική προσπελασιμότητα - Κέντρα Υγείας με Λεωφορείο

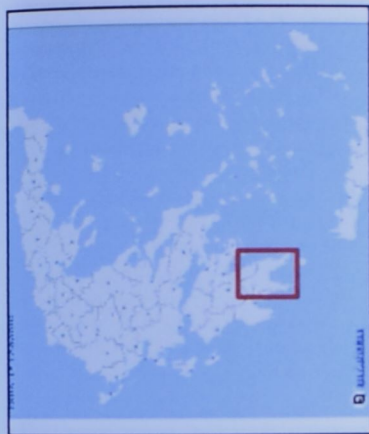

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Χρόνος (σε λεπτά)

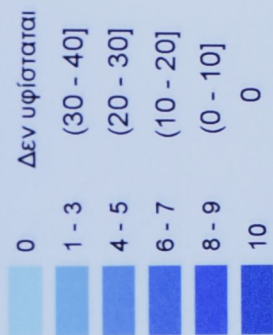

Χαροκόπιο Πανεπιστήμιο
Τμήμα Γεωγραφίας
Φοιτητής: Δημήτριος Κούβαρης

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Χρόνος (σε λεπτά)

Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Τμήμα Γεωγραφίας
Φοιτητής: Δημήτριος Κούβαρης

Χάρτης 15: Χρονική προσπελασιμότητα - Τράπεζες με Ι.Χ.

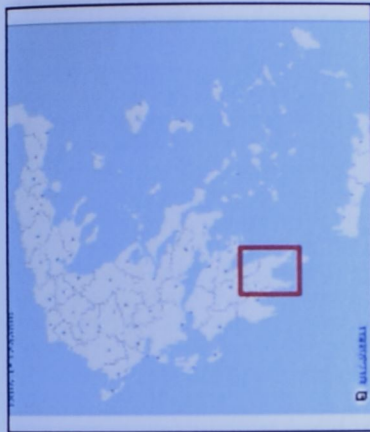
ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Χρόνος (σε λεπτά)

0	Δεν υφίσταται
1 - 3	(30 - 40]
4 - 5	(20 - 30]
6 - 7	(10 - 20]
8 - 9	(0 - 10]
10	0

Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Τμήμα Γεωγραφίας
Φοιτητής: Δημήτριος Κούβαρης

Χάρτης 16: Χρονική προσπελασιμότητα - Τράπεζες με λεωφορείο

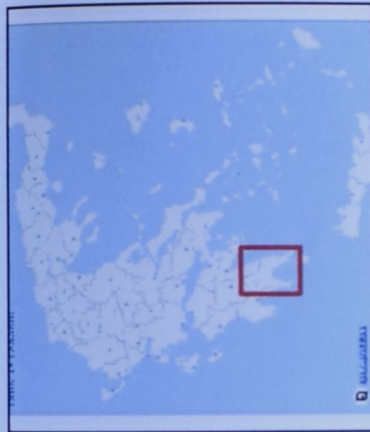
ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Χρόνος (σε λεπτά)

0	Δεν υφίσταται
1 - 3	(30 - 40]
4 - 5	(20 - 30]
6 - 7	(10 - 20]
8 - 9	(0 - 10]
10	0

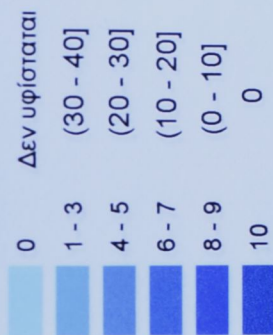
Χαροκόπιο Πανεπιστήμιο
Τμήμα Γεωγραφίας
Φοιτητής: Δημήτριος Κούβαρης

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Χρόνος (σε λεπτά)

Χαροκόπιο Πανεπιστήμιο
Τμήμα Γεωγραφίας
Φοιτητής: Δημήτριος Κούβαρης

Χάρτης 18: Χρονική προσπελασιμότητα - Πολιτιστικές υποδομές με λεωφορείο

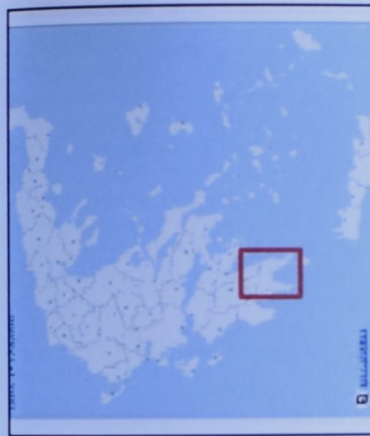
ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Χρόνος (σε λεπτά)

0	Δεν υφίσταται
1 - 3	(30 - 40]
4 - 5	(20 - 30]
6 - 7	(10 - 20]
8 - 9	(0 - 10]
10	0

Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Τμήμα Γεωγραφίας
Φοιτητής: Δημήτριος Κούβαρης

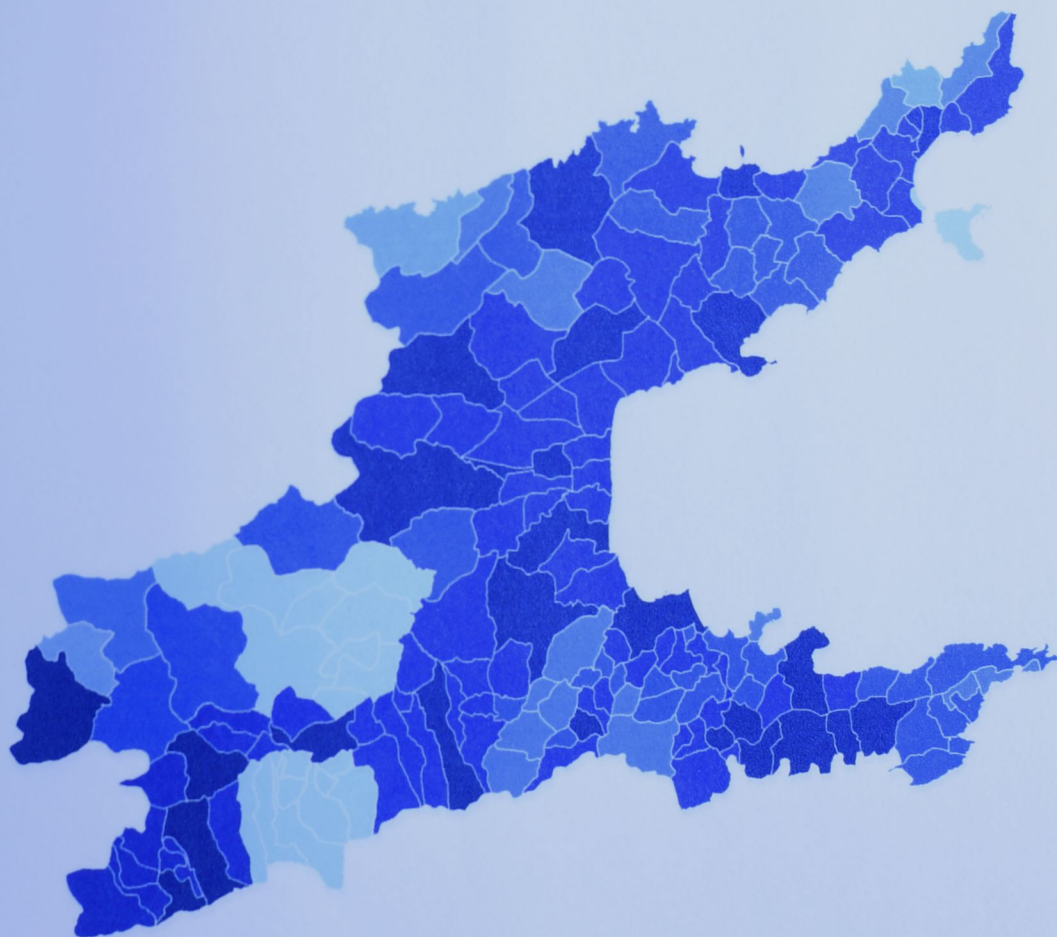

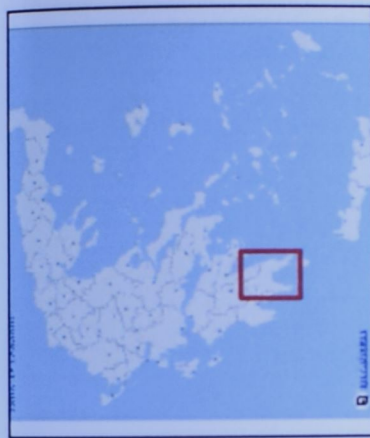
ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Χρόνος (σε λεπτά)

0	Δεν υφίσταται
1 - 3	(30 - 40]
4 - 5	(20 - 30]
6 - 7	(10 - 20]
8 - 9	(0 - 10]
10	0

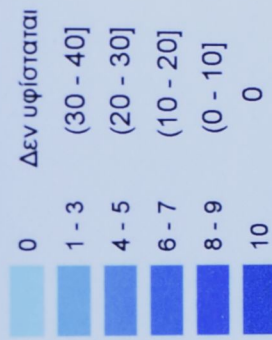
Χαροκόπιο Πανεπιστήμιο
Τμήμα Γεωγραφίας
Φοιτητής: Δημήτριος Κούβαρης

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Χρόνος (σε λεπτά)

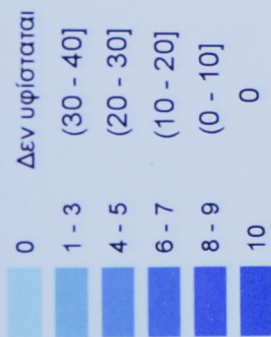
Χαροκόπιο Πανεπιστήμιο
Τμήμα Γεωγραφίας
Φοιτητής: Δημήτριος Κούβαρης

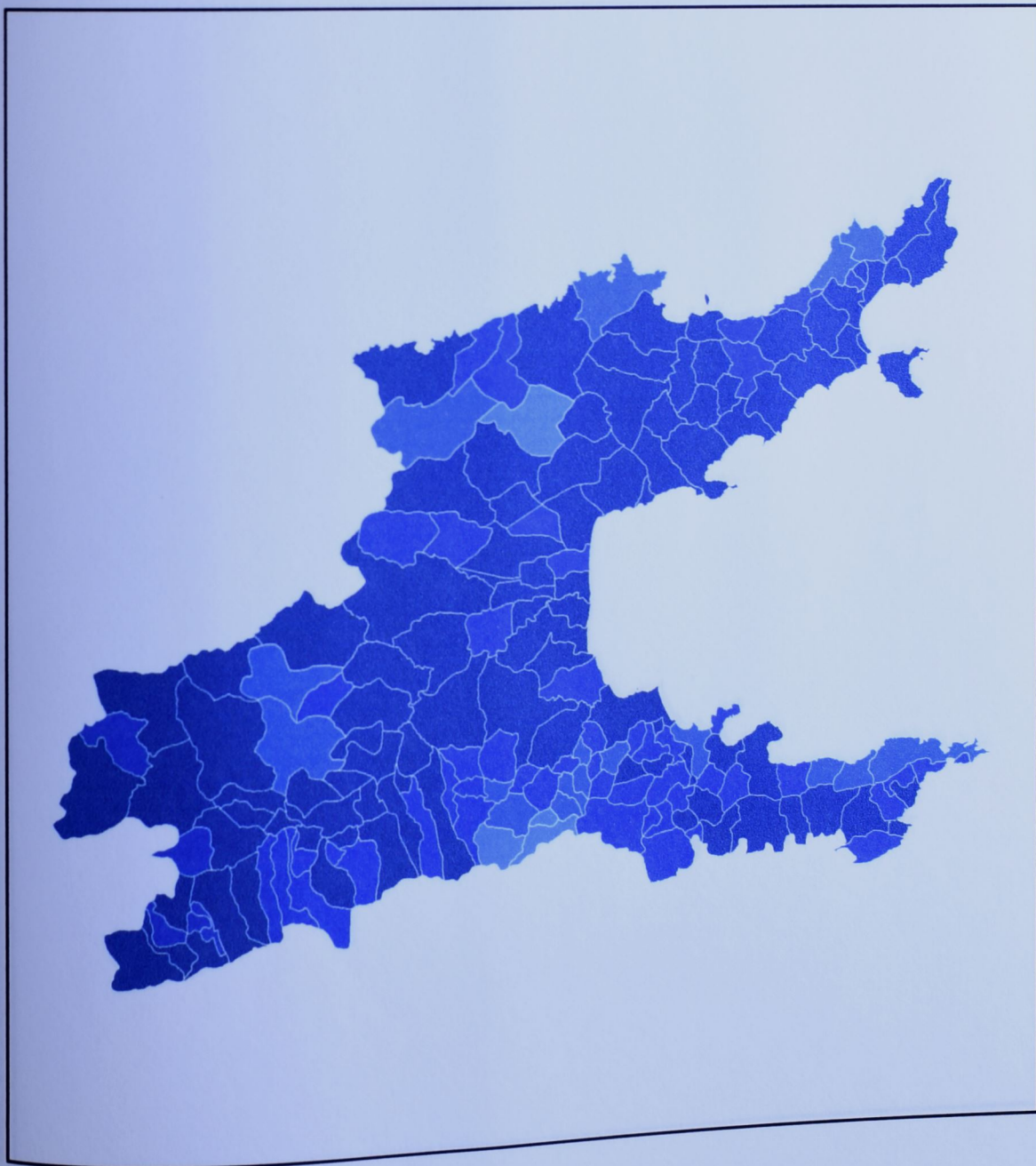
ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Απόσταση (σε χλμ)

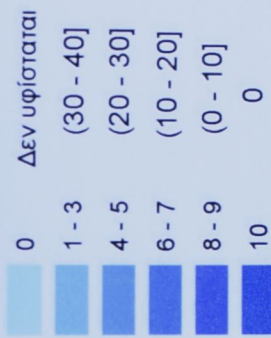
Χαροκόπιο Πανεπιστήμιο
Τμήμα Γεωγραφίας
Φοιτητής: Δημήτριος Κούβαρης

Χάρτης 22: Χωρική προσπελασιμότητα - Δημοτικά

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Απόσταση (σε χλμ)

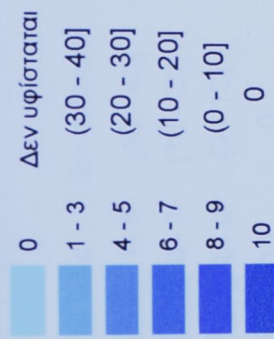
Χαροκόπιο Πανεπιστήμιο
Τμήμα Γεωγραφίας
Φοιτητής: Δημήτριος Κούβαρης

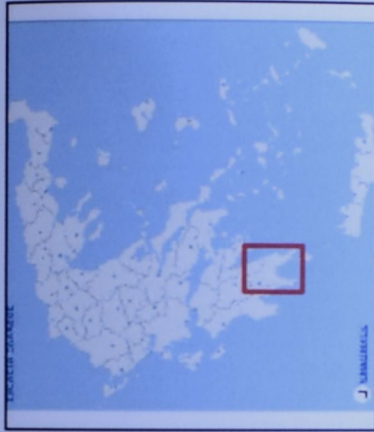
ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Απόσταση (σε χλμ)

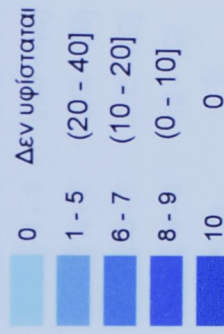
Χαροκόπιο Πανεπιστήμιο
Τμήμα Γεωγραφίας
Φοιτητής: Δημήτριος Κούβαρης

Χάρτης 24: Χωρική προσπελασιμότητα - Νοσοκομεία

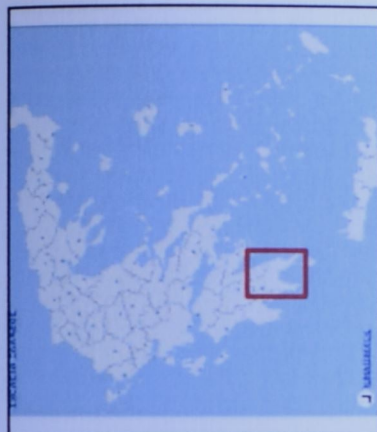
ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Απόσταση (σε χλμ)

Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Τμήμα Γεωγραφίας
Φοιτητής: Δημήτριος Κούβαρης

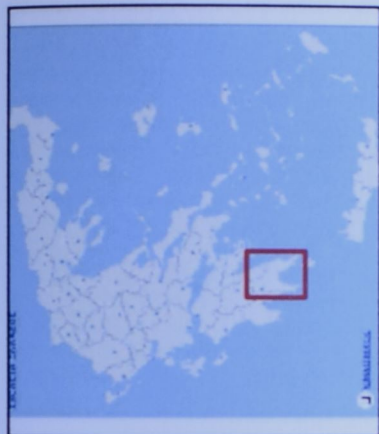

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Απόσταση (σε χλμ)

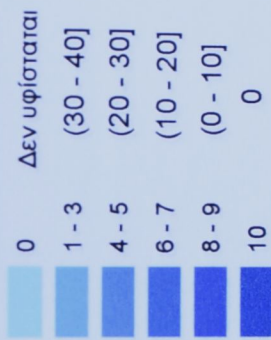
0	Δεν υφίσταται
1 - 3	(30 - 40]
4 - 5	(20 - 30]
6 - 7	(10 - 20]
8 - 9	(0 - 10]
10	0

Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Τμήμα Γεωγραφίας
Φοιτητής: Δημήτριος Κούβαρης

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Απόσταση (σε χλμ)

Χαροκόπιο Πανεπιστήμιο
Τμήμα Γεωγραφίας
Φοιτητής: Δημήτριος Κούβαρης

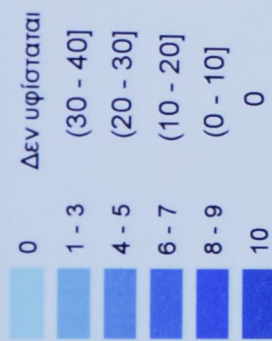

Χάρτης 27: Χωρική προσπελασιμότητα - Τράπεζες

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Απόσταση (σε χλμ)

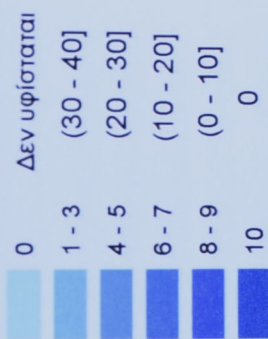

Χαροκόπιο Πανεπιστήμιο
Τμήμα Γεωγραφίας
Φοιτητής: Δημήτριος Κούβαρης

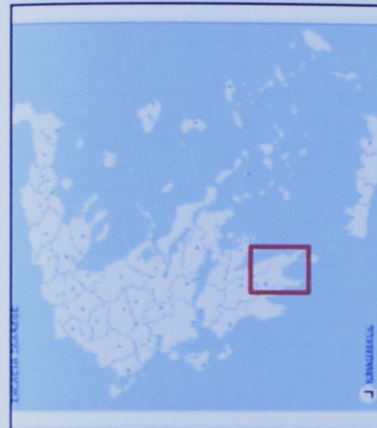
ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Απόσταση (σε χλμ)

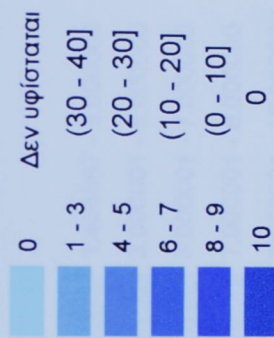
Χαροκόπιο Πανεπιστήμιο
Τμήμα Γεωγραφίας
Φοιτητής: Δημήτριος Κούβαρης

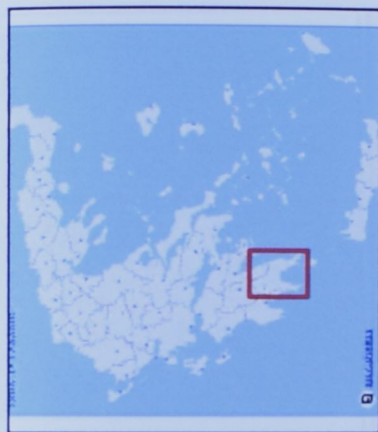
ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Απόσταση (σε χλμ)

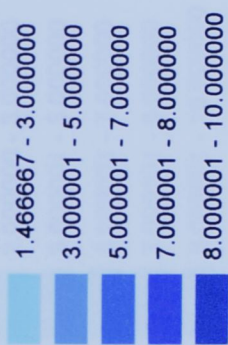
Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Τμήμα Γεωγραφίας
Φοιτητής: Δημήτριος Κούβαρης

Χάρτης 30: Σύνθεση δεικτών χρονικής προσπελασιμότητας

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

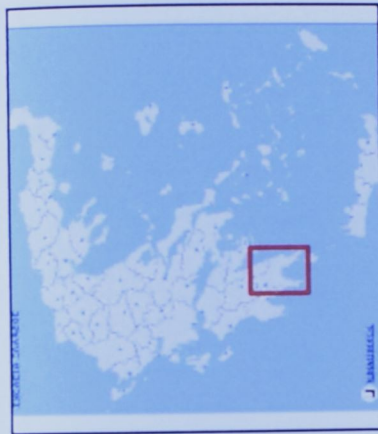
Σύνθεση δυναμικών

Χαροκόπιο Πανεπιστήμιο
Τμήμα Γεωγραφίας
Φοιτητής: Δημήτριος Κούβαρης

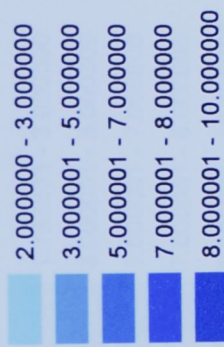

Χάρτης 31: Σύνθεση δεικτών χωρικής προσπελασιμότητας

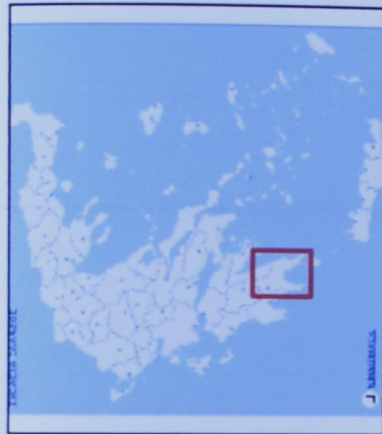
ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Σύνθεση δυναμικών

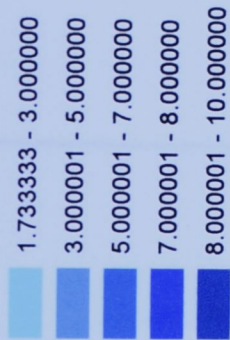
Χαροκόπιο Πανεπιστήμιο
Τμήμα Γεωγραφίας
Φοιτητής: Δημήτριος Κούβαρης

Χάρτης 32: Σύνθεση δεικτών χρονικής - χωρικής προσπελασιμότητας

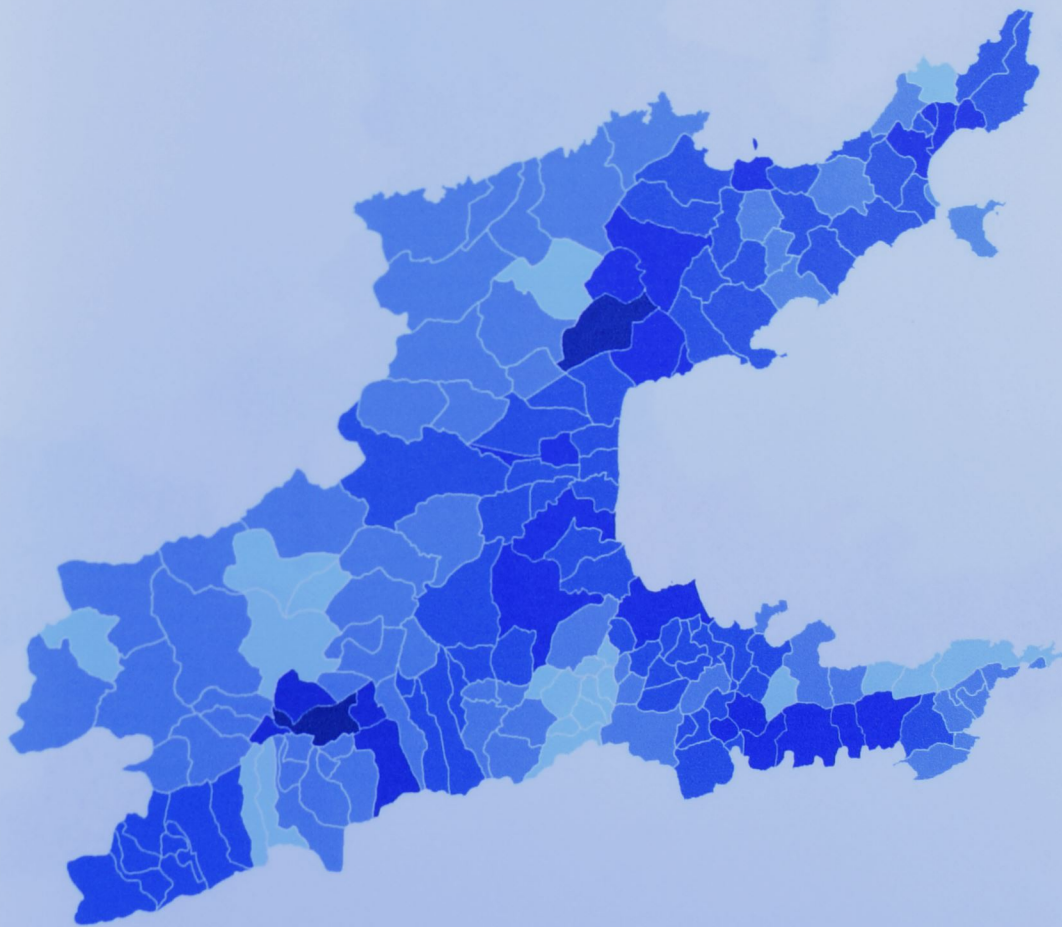

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Σύνθεση δυναμικών

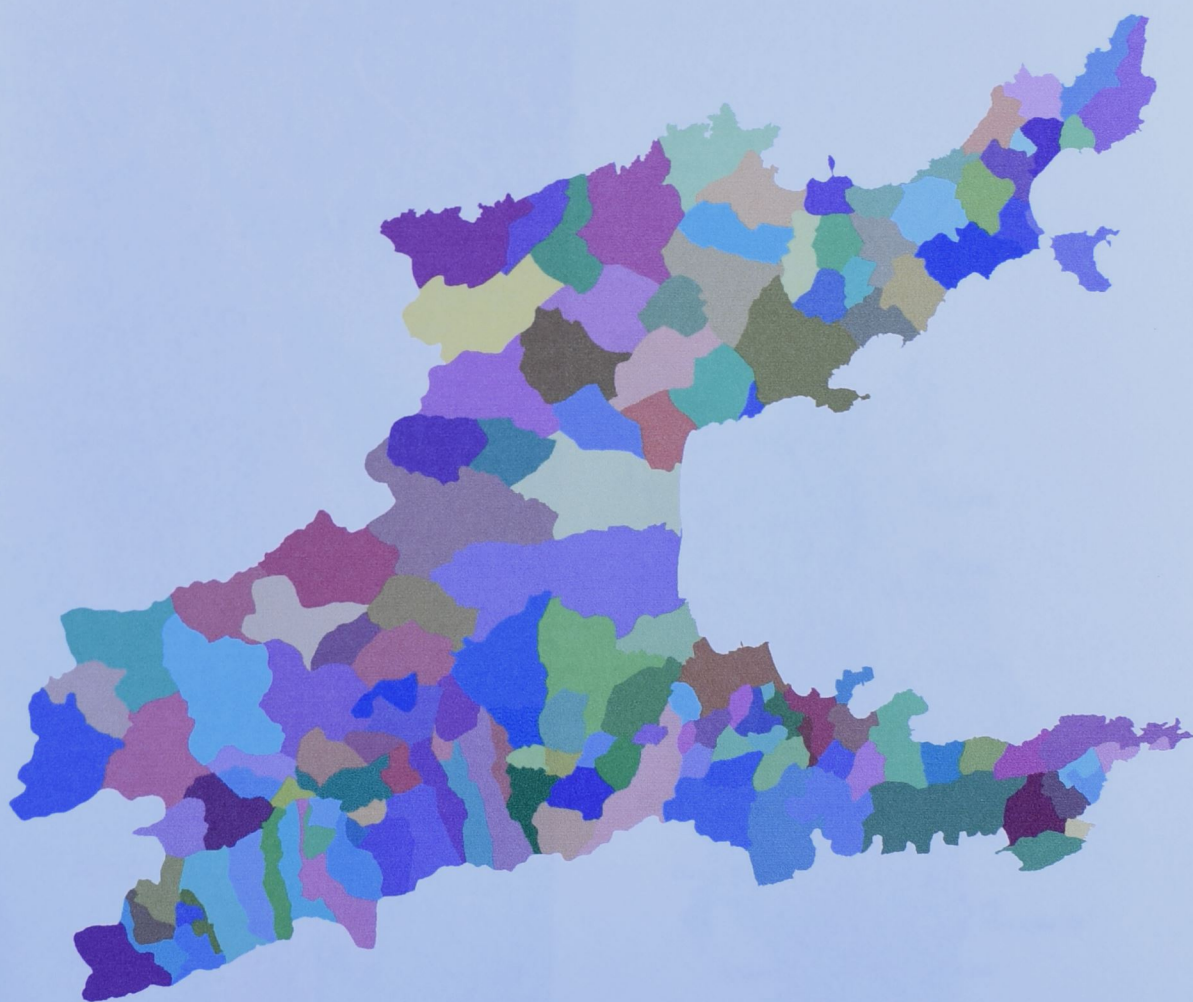
Χαροκόπιο Πανεπιστήμιο
Τμήμα Γεωγραφίας
Φοιτητής: Δημήτριος Κούβαρης

Χάρτης 33: Τελική εναλλακτική πρόταση

Σχήμα 4: Γεωφυσικός Χάρτης Λακωνίας

Χάρτης 5: Οδικό δίκτυο

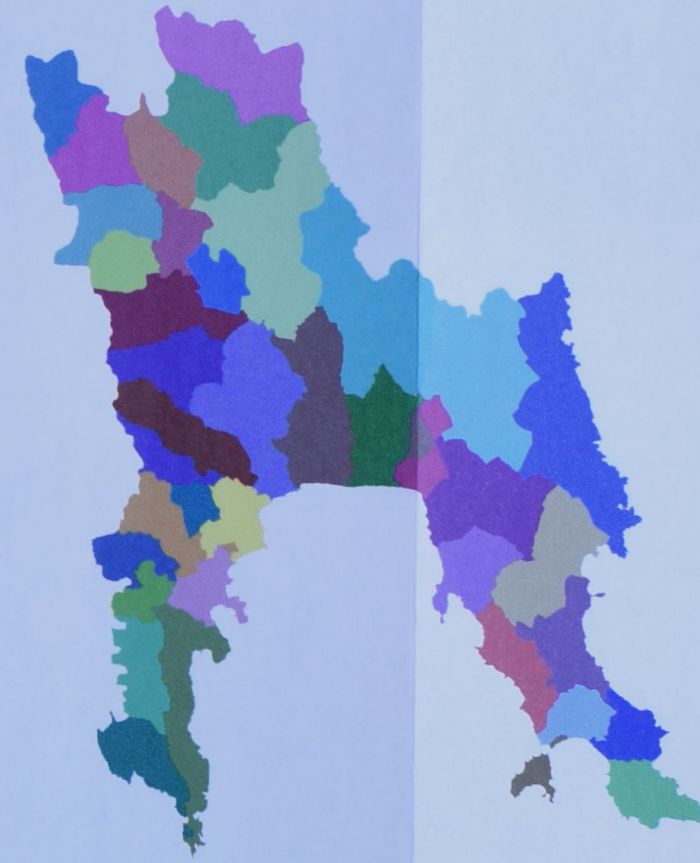

Χάρτης 1: Πρόγραμμα "Ανοικτές Πόλεις"

Χάρτης 2: Πρόγραμμα "Αναπτυξιακοί Σύνδεσμοι"

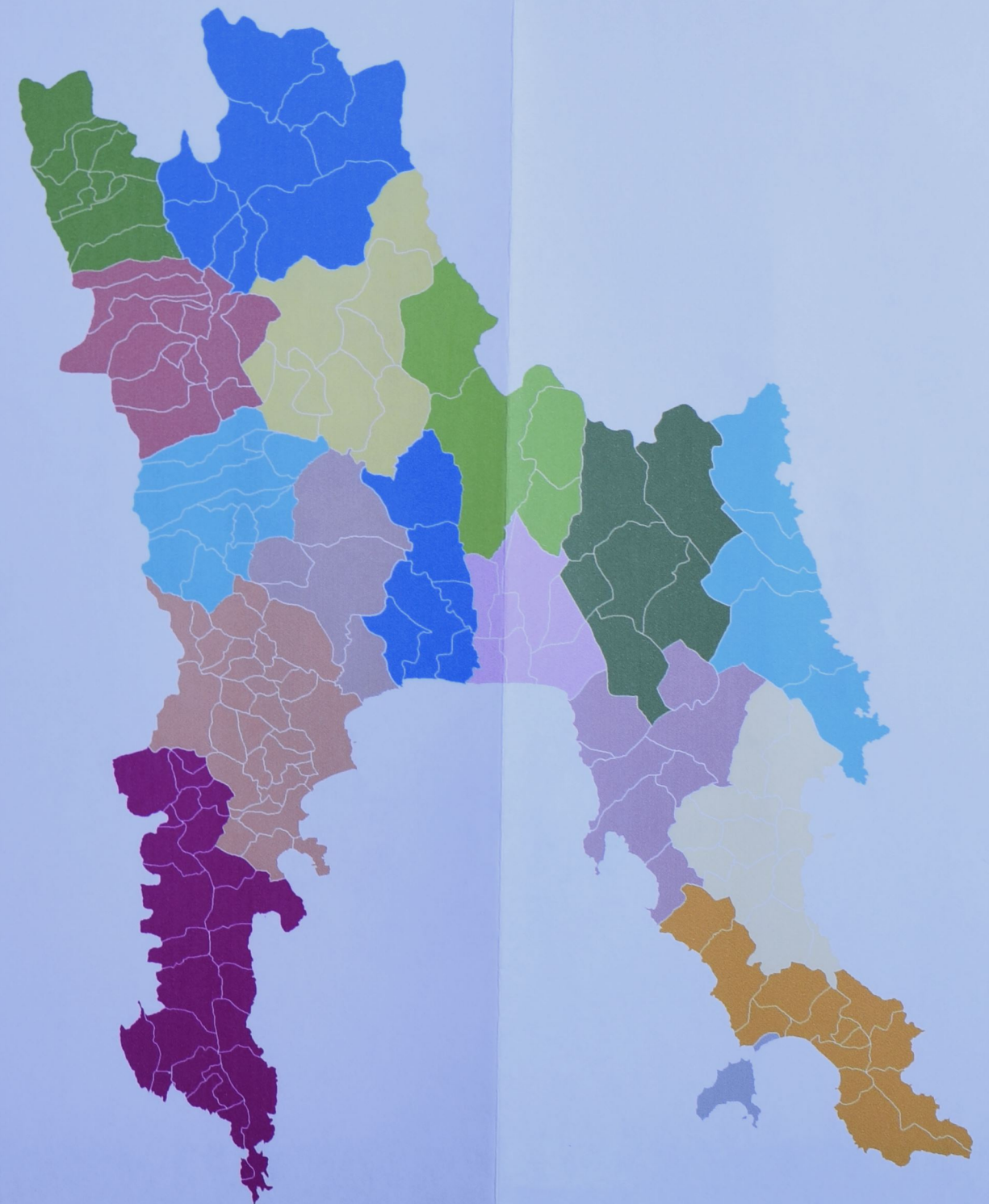
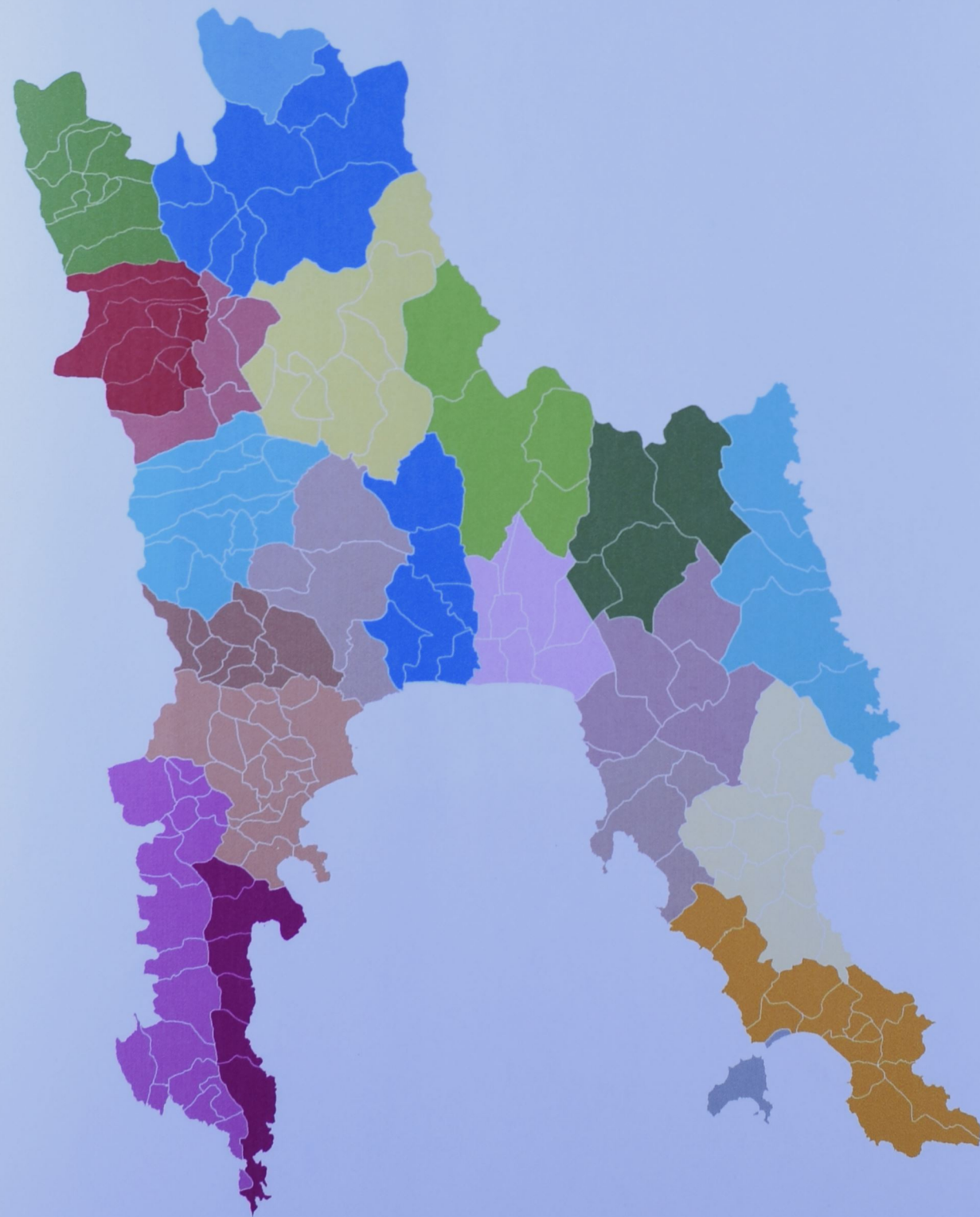
Χάρτης 3: Πρόγραμμα "Συμβούλια Περιοχής"

Χάρτης 4: Πρόγραμμα "Ιωάννης Καποδίστριας"

ΑΠΟΙΚΕΡΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΟ-
ΠΟΙΗΣΗΣ

ΠΤΥ ΚΟΥ

ΚΟΥΒΑΡΗΣ Δ.

13046

10022

**ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ**

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

* 1 3 0 4 6 *